

[Damir Agičić]

Hrvatska korespondencija Františka Hlaváčka
(1896.-1904.)

Dragi Franta!

[Damir Agičić]

Dragi Franta!

Hrvatska korespondencija Františka Hlaváčka
(1896.-1904.)

Za izdavača
Magdalena Najbar-Agičić

Urednik
Damir Agičić

Recenzenti
prof. dr. Mira Kolar
prof. dr. Vinko Brešić

Naslovnica
Matko Jovičin, Ibis-grafika

Priprema za tisak i tisak
Ibis-grafika, IV. Ravnice 25, Zagreb

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 94(497=16)"18/19"

DRAGI Franta! : hrvatska
korespondencija Františka Hlavačka
(1896.-1904.) / <urednik> Damir Agičić. -
Zagreb : Srednja Europa, 2003.

Kazalo.

ISBN 953-6979-08-X

1. Agičić, Damir
I. Hlavaček, František -- Život i djelo
II. Panslavizam -- 19.-20. st.
III. Hrvati -- Češka -- Političko djelovanje -- 19.-20. st.
IV. Hrvatska povijest -- Povijesni izvori

Tiskanje knjige financijski je pomoglo Ministarstvo znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske

[Damir Agičić]

Dragi Franta!

Hrvatska korespondencija Františka Hlaváčka
(1896.-1904.)

srednja europa

Zagreb 2003.

Uspomeni na oca Karla

Iz ostavštine Františka Hlaváčka

Prilozi za povijest hrvatske napredne omladine*

Godine 1895. zagrebački su studenti pokazali svoje nezadovoljstvo mađarskom vladavinom u Hrvatskoj spaljivanjem mađarske zastave na Jelačićevu trgu prilikom boravka vladara Franje Josipa I. u Zagrebu.¹ Za taj su čin bili kažnjeni različitim zatvorskim kaznama, te udaljavanjem sa Sveučilišta u Zagrebu. Stanovit broj studenata koji su izgubili pravo daljeg studiranja u glavnom hrvatskom gradu zaputio se put glavnog grada Češke. U Pragu je od 1882. godine uz njemačko postojalo i češko sveučilište.² Hrvatski su mladići nastavili studij na potonjem. Tamo su ih privukli ideje slavenske uzajamnosti i profesor Tomaš Garrigue Masaryk.³

Na tu grupu hrvatskih studenata koja nakon 1895. godine nastavlja studirati u Pragu nedvojbeno je utjecao i Stjepan Radić. On je u Pragu studirao od zimskog poljeća 1893./94. akademske godine. Zbog sukoba s policijom na sastanku studentskog društva "Slavia" u jesen 1894. godine, Radić je potk-

---

* Ova je knjiga nastala u sklopu znanstvenog projekta "Hrvati i slavenske integracijske ideologije" te zahvaljujući programu suradnje između Sveučilišta u Zagrebu i Karlova sveučilišta u Pragu. Za pruženu pomoć u upoznavanju s praškim arhivima i bibliotekama izražavam zahvalnost dr. Janu Pelikanu s Odsjeka svjetske povijesti Filozofskog fakulteta u Pragu.

¹ Lj. Racko, "Spaljivanje mađarske zastave 1895. god. u Zagrebu", *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, vol. 22, 1990., str. 233-246.

² Opš. v. F. Kavka (red.), *Stručné dějiny University Karlovy, Universita Karlova Praha*, 1964.

³ Opš. v. D. Agičić, *Hrvatsko-češki odnosi na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće, Ibis-grafika*, Zagreb 2000.

raj iste godine zauvijek izbačen s praškog sveučilišta. No, njegov je utjecaj na mlađe kolege, koji su potkraj 1895. i na početku 1896. godine pristigli iz Zagreba u Prag, bio vrlo snažan - on im je u mnogočemu bio duhovni vođa.

Prva šestorica studenata koji su došli na češko sveučilište u Pragu bili su studenti prava Antun Vidnjević i Jakov Bertić, student prirodoslovlja (kemije) Ivan Božičević, te trojica studenata humanističkih znanosti na filozofskom fakultetu Milan Šarić, Andrija Kaparović i Marko Ivančić. Potonji se nije mogao upisati jer nije imao ispisnicu iz Zagreba.⁴ Oni su bili upisani u zimsko poljeće. U ljetno poljeće 1896. godine broj upisanih je porastao. Na filozofski su fakultet došli Ivo Dobžanjski i Stjepan Šiletić, te Milan Metelka (na prirodoslovni odjel). Najviše je studenata došlo na pravni fakultet: Bogdan Barbot, Živan Bertić, Milan Heimrl, Svetimir Korporić, Franjo Poljak i Josip Šikutrić.⁵

Hrvatski studenti u Pragu zajedno sa svojim slovenskim kolegama pristupili su u češko studentsko društvo "Slavia". Predsjednik hrvatsko-slovenskog kluba, koji je osnovan 21. svibnja 1896. godine, bio je student prava Lav Mazzura, a tajnik Ivan Hribar, također pravnik.⁶

Na početku 1897. godine hrvatski su studenti u Pragu pokrenuli svoj časopis *Hrvatska misao*. Izašlo je ukupno 8 brojeva u 7 svezaka (posljednji je svezak bio dvobroj). U uredništvu časopisa bili su Živan Bertić, Milan Heimrl, František Hlaváček, Svetomir Korporić, Franjo Poljak i Milan Šarić. Odgovorni je urednik bio Čeh František Hlaváček.⁷

---

⁴ Ostavština Šime Mazzure, NSB Zagreb, R 6491 b. V. Skočić - Š. Mazzuri, Prag 25.XI.1895.; AUK, Praha, Matrike studentů.

⁵ AUK, Praha, Matrike studentů.

⁶ Obzor, XXXVII (1896.), 3.VI.1896.

⁷ V. Flaker, *Časopisi hrvatskoga modernističkog pokreta*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 1977., str. 20 i dr.

František Hlaváček, Franta kako su ga zvali njegovi bliski hrvatski prijatelji, zanimljiva je ličnost češkoga političkog i društvenog života. Rodio se u mjestu Slavkov u Moravskoj 26. studenog 1876. godine. Studirajući pravo na češkom sveučilištu u Pragu, pristao je isprva uz Masarykove ideje te postao blizak Masaryku i njegovoj obitelji. Dovodio mu je svoje hrvatske i južnoslavenske prijatelje o čemu postoje brojna svjedočanstva. Kasnije ga je napustio i približio se socijalistima, a u međuraću je bio tajnik Češke nacionalne demokracije. Umro je u Pragu 15. listopada 1974. godine. U vrijeme od kada datiraju dopisi u ovoj knjizi Hlaváček je bio tajnik Češkog trgovačkog muzeja u Pragu i urednik časopisa *Obchodní listy*, a potom i vršitelj dužnosti direktora Izvoznog odjela Trgovačke i obrtničke komore. U razdoblju između 1901.-1905. bio je zastupnik te komore u Beču kod središnjih austrijskih trgovačkih komora.⁸ Hlaváčekovi odnosi s hrvatskim studentima započeli su još 1894. godine kad je upoznao Stjepana Radića i od njega naučio hrvatski jezik. Njih su se dvojica u početku svoga prijateljavanja sastajali skoro svaki dan i razgovarali češki, odnosno hrvatski.⁹ Mnogo kasnije Hlaváček je pisao kako je upravo on upoznao Radića s idejama naprednjačkoga studentskog pokreta u Češkoj.¹⁰ Prijateljevali su sve dok Radić nije počeo voditi drukčiju politiku, tj. dok nije “sa svoje revolucionarne jugoslavenske orijentacije naglo prešao g. 1902. na pacifističku i reakcionarnu austrijsku i habsburšku orijentaciju pod mlohavim plaštem ‘slavenske politike u Habsburškoj Monarhiji’”.¹¹ No,

⁸ A. Šubrtová, *Inventář Fondu František Hlaváček (1876-1974)*, Archiv Národního muzea v Praze, Praha 1994-1995.

⁹ V. Šťasný, Stjepan Radić a české pokrokové hnutí, *Slovanský přehled*, Praha 1972., br. 3, str. 246-247.

¹⁰ F. Hlaváček, Jihoslovanská pokroková generace z konce minulého a počátků tohoto století a její vztahy k československému kulturnímu a politickému životu, *Přehled*, Daruvar 1965.-1966., str. 6-7.

¹¹ F. Hlaváček, n. dj., str. 1.

već i ranije njihovi su se odnosi počeli hladiti. Hlaváčeku nikako nije odgovarala Radićeva “svestranost”, odnosno njegova suradnja u brojnim češkim listovima različitih političkih orijentacija. Nije priznavao niti Radićeve isprike da sve to radi jer mu je potreban novac.

Veze s Hrvatima i ostalim južnim Slavenima Hlaváček je produbio u doba kada je bio na čelu Izvoznog odjela trgovačke komore u Pragu. Tijekom Prvoga svjetskog rata nalazio se u emigraciji u Italiji gdje je vodio kancelariju češkoga Narodnog vijeća. Bio je jedan od organizatora kongresa potlačenih naroda Austro-Ugarske koji je održan u Rimu u travnju 1918. godine. Nakon rata zalagao se za ostvarenje koridora između Čehoslovačke i Kraljevstva SHS preko Gradišća. Prijateljevao je s mnogim političarima međuratne Jugoslavije, posebice s nekim svojim starim prijateljima.¹²

Radićeva korespondencija s Hlaváčekom dobrim je dijelom iskorištena u radu češkog povjesničara V. Šťasnýja “Stjepan Radić a české pokrokové hnutí”.¹³ Šťasný se u tom radu poslužio pismima koja je Radić pisao Hlaváčku na češkom jeziku.

Budući da ostavština Radićevih i Hlaváčekovih prijatelja i suradnika nije do sada u većoj mjeri korištena u historiografiji, objavljujem izbor iz te ostavštine, koja se nalazi u Arhivu Narodnog muzeja u Pragu. Dio Hlaváčekove ostavštine, zapravo opširne sažetke i regesta Radićevih pisama, objavio sam u svojoj knjizi o hrvatsko-češkim odnosima na prijelazu stoljeća.¹⁴ Nadam se da će pisma koja se ovdje prvi put objavljuju biti korisna i povjesničarima i povjesničarima

---

¹² J. Šidak, Hlaváček, František, *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 4, Zagreb 1986., str. 720.

¹³ V. Šťasný, n. dj., str. 244-255. – Opširna regesta te korespondencije objavio je D. Agičić, *Hrvatsko-češki odnosi na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće*, n. dj., str. 291-330.

¹⁴ D. Agičić, n. dj., str. 293 i d.

književnosti. U ovim se pismima, što su ih prije stotinjak godina pisali mladi hrvatski studenti, od kojih su neki kasnije stekli ime u hrvatskoj književnosti, odnosno u politici, govori o različitim stvarima - od stanja studentskog pokreta, preko političke situacije u Hrvatskoj, hrvatsko-srpskih odnosa, do pitanja književnosti, časopisa i dr.

Iz njih se vidi kako su teško živjeli hrvatski praški studenti. Dio njih, posebice studenti prava koji nisu morali redovito pohađati predavanja, nije ni boravio u Pragu, nego su sjedili kod kuće u Hrvatskoj i tamo spremali ispite. U više su ih semestre upisivali i uzimali im potpise profesora njihovi kolege, nerijetko i sâm Hlaváček. Školovanje i boravak u glavnom češkom gradu ili pak u drugim europskim sveučilišnim središtima nekima nisu bili jeftini, pa su hrvatski studenti znali cijeliti vrijednost svoga studija. Primjerice, Svetimir Korporić u pismima iz Hamburga, gdje je pohađao trgovačku akademiju, ističe kako naporno radi, a školarina i troškovi boravka bili su vrlo visoki. Smatra da je spreman za rad i želi upotrijebiti stečeno znanje bilo gdje mu se ponudi odgovarajuće mjesto – najradije u Pragu ili Brnu, ali ne zazire ni od Bosne, Srbije ili Bugarske. Moli Hlaváčka za pomoć u potrazi za poslom u Pragu ili Brnu. Ova komunikacija u traženju posla bila je obostrana, pa je i Hlaváček znao upitati svoje hrvatske prijatelje za pomoć u pronalaženju novog radnog mjesta u trenucima kad je imao poteškoća s poslom u Češkoj.

U pismima se govori i o tomu što su hrvatski studenti u Pragu čitali, na kojim su izvorima stjecali svoje naprednjačke ideje. Posebice je Nikola Fugger bio oduševljen Masarykovim idejama i divio se realističkom češkom političkom programu te isticao kako je u Hrvatskoj sve loše, posebice “nebulozni zahtjevi naših Srba”. U jednom svome pismu Ivan Lorković obavještava Hlaváčka o časopisu *Hrvatska misao* i ističe da između

Hrvata i Srba nema većih nesuglasica - jedini je “kamen smutnje” pitanje Bosne i Hercegovine, a i to bi moralo prestati.

Neki su korespondenti dosta pozornosti posvećivali Stjepanu Radiću, bilo da su ga hvalili, a potom kudili ili uvijek bezrezervno podržavali. Dok se Živan Bertić u ljeto 1900. pitao “što misli Radić s tim svojim drljanjem tamo u Pragu? Šta on misli Čehe pameti učiti i češki narod spašavati?”, Fugger je bio jedan od onih koji su Radića opravdavali i bili na njegovoj strani čak i kad se većina pripadnika prve generacije praških studenata s njime razišla. Primjerice, pisao je kako je Radić “pošten do dna srca”.

Građu započinjem jednim Hlaváčekovim pismom profesoru Bogdanu Krizmanu iz vremena dok je potonji istraživao u Pragu i bio u kontaktu s Hlaváčekom. To je pismo neobično zanimljivo jer odaje Hlaváčekovu životnost i optimizam. Unatoč dubokoj starosti, on se nadao da će još nešto uspjeti napisati, a istodobno je silno želio da se u Hrvatskoj objavi nešto iz njegove ostavštine. Na žalost, građa iz te ostavštine tada nije bila objavljena.

Potom slijede pisma prema abecednom redu imena autora pisama, odnosno prema kronološkom redu. Najteže je bilo izabrati, a potom datirati i složiti po redu pisma Nikole Fuggera, koji često uopće nije označio niti datum niti mjesto pisanja. Od svih korespondenata on je ostavio najviše pisama i dopisnica. Ovdje se donosi dio njegove korespondencije s Františkom Hlaváčekom.

O AUTORIMA DOPISA*

Josip Belović (1876.-1914.), pravnik i financijski stručnjak; pravo studirao u Zagrebu i Pragu; član uredništva *Hrvatskog pokreta* i urednik *Hrvatskog naroda*.¹

Živan Bertić (1875.-1938.), književnik i političar. Osnovnu školu završio je u rodnim Kukujevcima, a gimnaziju u Osijeku i Zagrebu. Studirao pravo u Zagrebu i, nakon izbacivanja sa sveučilišta zbog spaljivanja mađarske zastave, u Pragu. Studij je završio doktoratom prava u Zagrebu 1902. Odvjetnik u Zemunu. Politički aktivan od mladosti, ali je zastupnik u Hrvatskom saboru postao tek 1918. Bio je član Središnjeg odbora Narodnog vijeća SHS i Privremenog narodnog predstavništva u Beogradu 1919.-1920. Potom se povukao iz političkog života. Autor je pripovijesti i feljtona, mahom s tematikom iz seoskog života Slavonije i Srijema.

Nikola Fugger (1877.-1942.), pravnik; gimnaziju pohađao u Vinkovcima; studirao pravo u Zagrebu i Pragu; senator i viši gradski savjetnik u Zemunu. Autor tekstova s područja upravnog prava, općinske samouprave i dr.²

---

* U pripremi ovih obavijesti o autorima dopisa od velike je pomoći bio Katalog Leksikografskog zavoda Miroslava Krležu u Zagrebu, gdje se mogu pronaći osnovni bibliografski podaci o nekrolozima ili drugim tekstovima. Također zahvaljujem na susretljivosti djelatnicima Čitaonice periodike Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

¹ [I. Lorković], Dr. Josip Belović, *Hrvatski pokret*, 26.VIII.1914.

² Zemun je izgubio najboljeg iz svojih redova, *Graničar*, I/1940., br. 40, str. 1

Milan Heimrl (1877.-1917.), publicist i političar; pravo studirao u Zagrebu i Pragu; isprva radio u sudstvu u Češkoj; član uredništva *Obzora* i glavni urednik *Pokreta*; kao član naprednjačke stranke više puta neuspješno kandidirao za Hrvatski sabor.³

Vladimir Jelovšek (1879.-1934.), liječnik i književnik. Gimnaziju završio u rodnom Osijeku, studirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a 1905. završio medicinu u Pragu. U to je doba uređivao studentsko glasilo *Nova Nada*. Od 1906. radio kao liječnik, isprva kao okulist u Bolnici sestara milosrdnica u Zagrebu, potom kod okružnog ureda za osiguranje radnika u Karlovcu i Zagrebu. Kao urednik *Liječničkog vjesnika* od 1912. godine učinio je mnogo na promociji medicinskih znanosti u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Pokrenuo je i Medicinsku biblioteku te Medicinski kalendar.⁴

Svetimir Korporić (1875.-1921.), odvjetnik i gospodarski stručnjak; jedan od osnivača Hrvatske pučke seljačke stranke; kasnije se odvojio od Radića i prešao naprednjacima; prvi ravnatelj Hrvatske poljodjelske banke; potom odvjetnik u Slavanskom Brodu i pravni savjetnik Gospodarskog društva u Zagrebu.⁵

Ivan Lorković (1876.-1926.), novinar i političar; sin sveučilišnog profesora nacionalne ekonomije i jednog od najuglednijih hrvatskih ekonomskih mislitelja Blaža Lorkovića. Kao student prava sudjelovao je u paljenju mađarske zastave 1895. godine u Zagrebu. Nakon toga nastavio je studij u Pragu i

---

³ T. Schlegel, Dr. Milan Heimrl, *Hrvatska njiva*, 1917., br. 20, str. 335-336; K. Häusler, In memoriam dra Milana Heimrla, isto, str. 336-337

⁴ *Liječnički vjesnik*, br. 6/1934., str. 233-236.

⁵ Svetimir Korporić, *Riječ*, 5.I.1922. (br. 4, str. 3-4)

završio ga. Kratko je vrijeme radio kao sudski pristav u Klanjcu, a potom bio urednik *Narodne obrane* u Osijeku te *Pokreta* u Zagrebu. Bio je član Napredne stranke i saborski zastupnik kotara Valpovo. Nakon rascjepa u toj stranci priklonio se grupi oko lista *Hrvat*, koja je osnovala Hrvatsku zajednicu 1919. godine. Pod njegovim se vodstvom ta politička grupacija priklonila Hrvatskoj republikanskoj seljačkoj stranci. Kasnije se politički razišao sa Stjepanom Radićem i osnovao Hrvatsku federalističku seljačku stranku.⁶

Franjo Poljak (1877.-1939.), gospodarski stručnjak i političar; gimnaziju završio u Karlovcu, pravo studirao u Zagrebu, Pragu i Beču; službovao u Bosni; na čelu Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva; zastupnik u Hrvatskom saboru; ministar agrarne reforme u Kraljevstvu SHS; jedan je od organizatora seljačkog zadrugarstva u Hrvatskoj; pisac glazbenih kritika i pjesama; uređivao *Gospdarski list* i *Seoski gospodar*.⁷

Franjo Potočnjak (1862.-1932.), odvjetnik, publicist i političar; zastupnik u Hrvatskom saboru; pokretač časopisa *Narodna misao*, urednik Hrvatske domovine i dr. Hrvatski predstavnik u Ugarskom saboru u Budimpešti (1906.-1908.). Za vrijeme I. svj. rata u emigraciji u SAD.

Svetozar Pribičević (1875.-1936.), političar i publicist; urednik *Novog Srbobrana*; vođa Srpske samostalne stranke; potpredsjednik Narodnog vijeća SHS; nakon rata ministar u više vlada; nakon uvođenja šestosiječanjske diktature u internaciji, potom u emigraciji u Francuskoj i Čehoslovačkoj, gdje je i umro. Kontakte s Hlaváčekom održavao i u kasnijem razdoblju.

⁶ † Dr. Ivan Lorković, *Obzor*, 27.II.1926.

⁷ F. G., Franjo Poljak, *Novosti*, 14.XII.1938. (br. 345, str. 6)

Antun Radić (1868.-1919.), etnograf, publicist i političar; tajnik Matice hrvatske; urednik *Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena*; pokretač i urednik lista za seljake *Dom*; s bratom Stjepanom osnovao HPSS; zastupnik u Hrvatskom saboru.

Milan Šarić (1875.-1913.), književni kritičar i novinar; gimnaziju pohađao u Osijeku; studirao u Zagrebu i Pragu. Autor programatskog teksta praške napredne omladine pod naslovom "Hrvatska književnost".

Dragan Šašel (1876.-1918.), upravni službenik; gimnaziju završio u Karlovcu; pravo studirao u Zagrebu i Pragu; isprva sudski službenik, a potom školski nadzornik u Karlovcu; jedan od organizatora borbe protiv alkoholizma i urednik glasila apstinenata *Novi život*.⁸

---

⁸ Dragan Šašel, *Male novine*, 15.X.1918. (br. 254, str. 2)

František Hlaváček - Bogdanu Krizmanu
Prag 25.XII.1972.
(kopija; strojopis)

25.XII.72.

Poštovani gosp. profesore, dragi prijatelju!

Odgovaram na Vaš mili list od 22.VIII. - dakle kasno - zašto? Jer sam iz njega saznao da ste bili mnogo zauzeti za neko vreme - ali ste mi obećali da ćete se uskoro odazvati, poslati mi neke knjige, a event. doći u Prag, što bi mi bilo najugodnije i najkorisnije za "naše" uzajemne stvari o kojima ste pisali u listu. Ja sam se sa ladanja /gdje sam se nedovoljno oporavio / Kao što o tome pišem u priloženom listu "A" - na čijem početku i svršetku pišem takodjer o jugoslovenskim stvarima, žaleći da je ova kopija nedovoljno jasna, pošto je na plavoj indigovoj pasce, jer crne nisam imao / vratio u Prag svršetkom oktobra, a kad do tog vremena nije još stiglo ništa od Vas, spremao sam se da Vam opet pišem, ali: u toj gomili korespondencije, koju sam sa sobom donio iz ladanja, nisam mogao naći Vaše pismo, ni novu adresu, a dakle nisam se dobro sjećao na što iz njega bih imao odgovoriti... Istom pri pred-božićnom "generalnom uklonu" sam konačno Vaše pismo našao - ta evo: odmah poslije Božića počinjem da Vam odgovaram - ali molim, dragi prijatelju, da biste mi dozvolili da bih daljnju čest lista diktirao u mašinu na češkome jeziku /nemam nikoga, kome bih mogao diktirati na hrvatskom - a sam više nego nekoliko redaka diktirati nemogu - zbog mogega još uvijek nezadovoljnog zdravstvenog stanja - strašno me to umara uopće tjelesno, a specijalno na očima /koje čekaju na operaciju - ali neznaju kada će do nje doći - to sve nije čudno kod čovjeka, koji je već prekoračio 96-tu godinu... Lekar doduše se nada da ću na ovome svijetu izdržati "još neku godinu", čemu ja nevjerujem potpuno, ali opet to ne isključujem, te

bih bio sretan, kad bi se u Hrvatskoj - još prije moje smrti nješto objelodanilo iz mojih uspomena i materijala - a to ste Vi, dragi prijatelju, meni tako ljubazno obećali, a ja bih Vam na tom bio veoma zahvalan.

Už není mne z těch několika řádek bolí hlava, musím tedy diktovati: Ve svém listu píšete o tom, že byly uveřejněny dva svazky Stipine korespondence z domácích arhiva - v mojí první i druhé /letošní/ dávce té korespondence z konce minulého /tu na př. z věznice v Bjelovaru/ je dosti dopisů, které by měli značný význam - bude někdo iz Hrvatske, kdo by to zde vynášel a publikoval? /Ovšem myslím, že by bylo nejlépe, kdybyste Vy na to měl čas/. To je tedy uloženo v archivu Nár. muzea - zvláště ta letošní část je zajímavá. I pro knihu Matkovićovu by se našly snad nějaké zajímavé dodatky o Pribićeviću - zato v knize prof. Bobana je už vyčerpáno to, co našel při svém pobytu v Praze, ale v té části, kterou jsem dal do "Archivu" letos - my[s]lím, že by se našly důležité dodatky - jsou-li tam též nějaké materiále ku knize prof. Šidaka, nevím.¹ A když píší o těchto knichách: dovoluji si /zdvořilý dokaz, zdali bych je od autorů / a tu o Stjepanu od sveučilišta mohl dostati? Použil bych toho pro studie, které hodlám, ještě napsati, budu-li ještě aspoň dva roky živ, nebo i něco déle, což lékař nevyučuje. Ale - "hora ruit" - a jestli moji přátelé záhřebští myjí o to zájem, mali věcmi, na které je více času.... /promiňte laskavě přišpíčit před jinými poznámku!/ Ale zdá se mi, že by z toho všeho byla nejdůležitější "causa" té mojí "misije", kterou jsem byl Vilderovci, Pribićevićevci a jejich prostřednictvím i Mačekovci pověřen za Beograd po smrti Radićove, když všechny styky mezi Zagrebem a Beogradem byly přerušeny, a o které jsou podrobně zprávy v mých pěti dopisech dru Kramařovy, jež se nacházejí v Archivu Nár. muzea v Praze, o které Jste projevil tak velký zájem a hodlal je publikovat jak u Zagrebu, tak i v Praze, ve Slovan. Přehledu² /o to bych velice

prosil/. Myslím, že i zde “hora ruit”, a především: nějaký dopis iz Zagreba na ten “Archiv”, aby dal zhotovit fotografie těch dopisů, protože oni to smějí učinit jen na žádost některé korporace /na primjer Sveučilišta - a nikoli “privátníka”, i kdyby to byl autor těch dopisů, jako jsem v tomto případě já./ Prosil bych tedy o laskavě brzké zaslání takového dopisu mně /pro “Archiv” - výlohy za to rád uhradím. Kdybyste ovšem mohl “skoknuti u Prag”, dalo by se vše vyřídit rychleji a jednodušeji - ředitel “Archivu” dr. Chalupa sám má o to velký zájem, několikrát se mne už tázal kdy dojde ze Zagreba žádost o fotky těch mých dopisů Kramářovi a slíbil, že potom vše urychlá - ale musí se řídit [...]

Dr. Chalupa ima velik interes za to, da bi to izišlo takodjer u Češkoj - zbog stvarí same, a takodjer jer bi to bio jedan “triumf” za njegov “Archiv”, te srdačno pozdravlja Vas i gg. prof. Šidaka i Bobana. Radovao bi se kad biste svi došli opet u Prag, da bi opet mogao Vam dati na dispoziciju jugoslovenske materijalije iz Archiva.

Dovoluji si Vám přiložiti seznam toho jìhoslovenského materiálu, jež jsem letos jeho Arhivu předal a v tom také seznam knih a “separátí” /které byste mi - všichni jmenovaní páni a snad také pí. Mirjana Grossová laskavě poslali dodatečně/. Já jsem dříve sledoval Vaše příspěvky v Historijskome Sborniku, když jsem chodil do bibliotéky universitní v Praze. Nyní už po půldruha roku je mi to mými chorobami bohužel znemožněno - mám lékařem zabráněno jezdit tramvají, a tak se moji vážení a drazí přátelé zagrebští, tak laskavi a pošlete mi Svě knihy a “separáty”, využiju z nich to, co mi bude možno, a všechno pak předám do Chalupova “Arhivu”, jenž je jìhoslovanskou chloubou jeho sbírek a bude Vám také velmi vděčen. Ale - obávám se, abych se Vám tím opakováním nezprotivil - těch 96 let stále volá: “hora ruit”, a já Vás všechny prosím, abyste na to laskavě

měli zřetel a přičinili se o to, aby pražská sbírka “jugoslavica” byla proslavena Vaší zásluhou...

Pravda - nemáte co dělat jen s Prahou - “poslovi se kod nas svih gomilaju - to je sudbina nas svih /kako kod mene, vidíte djelomice iz priloga, - ale Vám všem, mladíkům je to všechno snadnější než mně, který vždy lituje každé chvíle, jakou musí bohužel k vůli svým zdravotním potížím věnovat i nuceně “odmoru”. Ale bojuji s tím, co mně síly stačí. Jenže na to vše, co na mne život za 77 let naložil, je to trochu mnoho, když mne honil po tolika zemích a národech!... Bylo tím vinno moje povolání, že jsem ve své funkci ředitele vývozního oddělení pražské obchodní komory musil jezdit po tolika zemích, kde jsem se nikda neomezil na ty věci hospodářské, nýbrž i politické /jen omezeně na kulturní/, a další politické na mne navalily obě světové války. Ale pro Krista - proč Vám to píšu? Vždyť to ve znáte - to mne nějak zachvátily vzpomínka na ty všechny věci, při nejkrásnějších vzpomínkách na Vás všechny osobně, jež jsem jmenoval v tomto dopise a byl jsem k tomu přiveden hlubokým dojetím oné pasáže Vašeho, tolik milého dopisu, v níž Jste mi napsal, že “često mene spominjete sa simpatijom” - nemohu Vám dost naplno vyjádřit, jak mne ta krásná slova chytila za srdce, a jak jsem Vám všem za ně z hloubi srdce vděčen. Prosím, abyste všichni, i Vy, “posel” této krásné zdravotní přijali ode mne nejvřelší díky, nejsrdečnější pozdravy a přání všeho dobra v Novém roce, i dalších úspěchů ve Vaší nádherné vědecké činnosti.

Vám všem vřele oddaný

Franta

/Tako me je zvala velika većina mojih hrvatskih prijatelja i poznavalaca, medju njima i moj dragi prijatelj, Vaš pokojni otac, gospodine Bogdane/.

Napomene

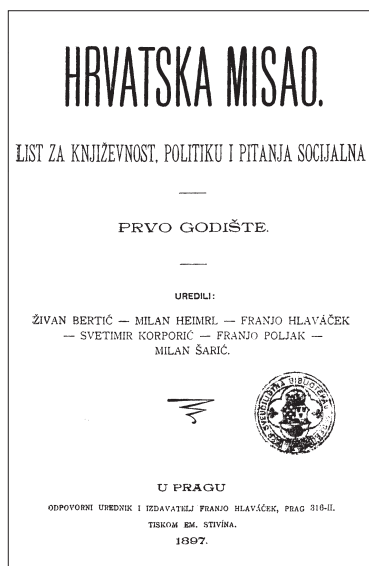

- ¹ Riječ je o knjigama *Svetozar Pribičević u opoziciji (1928-1936)* Ljube Bobana te *Svetozar Pribičević i Samostalna demokratska stranka do šestojanuarske diktature* Hrvoja Matkovića. Inače, najnoviji materijali iz Hlaváčková arhiva koji se tiču Pribičevića vidi: L. Hladký, T. Chrobák, J. Pelikán, “Emigrace Svetozara Pribičevića v Československu. Edice českých archivních dokumentů z let 1929-1932”, *Slovanske historické studie*, sv. 28, Praha 2002, 141-242.
- ² *Slovanský přehled* – časopis koji izlazi u Pragu od 1898. i obrađuje teme isprva slavenske, a danas srednjo-europske problematike.

Osijek, 30/7.97.

Dragi prijatelju!

Primili smo ovdje zadnje brojeve “Hrvatske Misli”, koji su dosta dostojan završetak ovomu godištu. Primite zato i od mene hvalu za trud, što ste ga uložili tolikom nesebičnošću u to naše divno i uspješno poduzeće. Bože daj, da “Hrvatska misao” još dugo cvate, raste i zri i doživi onaj preporod društveni u hrv. narodu i srpskom za kojim ide. Živili Vi i drugovi naši!
Vaš odani Josip Belović, student.

ŽIVAN BERTIĆ – kut. 46, br. 1213

1. *Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Zagreb 29.VII.1897.*

Dragi Franto!

Dobio sam sva Tvoja pisma i Tobolkinu brošuru. Danas smo se prvi put sastali. Bilo nas je oko 20. Bilo je govora danas o državnom pravu. Da nismo osvjedočili jedni druge, možeš misliti. Ja, Korporić i Dežman govorili smo za državno pravo. Sutra dolazi govor o Misli. [prekriženo: Pošalji Potočnjaku 6., 7. i 8. broj Hrv. Misli.]
Zdrav bio!

Živko

2. *Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Bruck a.d. Leitha 24.VII.1897.*

Dragi Franto!

Zaboravio sam na što sam posljednja dva tri dana baš najviše mislio: Hajnovu naime knjižicu o českém státním právu.¹ Za to Te molim, da mi je odma pošalješ. Ako ima koja ljepša, pošalji mi nju. Prije sastanka rado bih je imao. Adresa: Gundulićeva ul. / br. 11 kod g. Papratovića. U Brucku čekam 5 sati.

Živko

3. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Duga Resa 28.IV.1899.²

Dragi Franta, ja sam u Dugojresi kraj Karlovca kod župnika Dolačkoga. Dobro mi je; učim za ispit i pišem po malo; time ću se po malo "podupirati". Per aspera ad aspera. Ja bih Te molio, da mi nabaviš kaku zbirku kratkih čeških, dakako dobrih, pri-povijesti (najbolje: Nerudinih); ja bih gdješto prevodio za "Obzor", "Vijenac" itd. Ako ima u jednoj knjizi od raznih pisa-ca s tim bolje. Uz valjanost sadržaja glavno je kratkoća. Uz to mi, molim Te, javi pošto je "Naše Doba". Ako nije skupo, držao bih ga; bez novca se ne može živjeti.

Kako Ti živiš? Javi mi se štogodj. List je skuckan. Početak je svladan; nastavak će se lakše dati pokoriti.

Očekujući od Tvojega uzvišenoga gospodstva najprije naz-naku savjeta za knjige i revue ostajem najponizniji Tvoj prijatelj Živan.

Nisice, 8/ VII. 1900.

Františku můj drahej!

Tvoje dopisnice, u domovinu slalom, zastala
me baš mareda u bratu. Hrujanu na
den, u ovo najgorije doba, a Ti se morada
spinaš, kakva je ona kod mene stina
ma. Blatit bi se mogao, kad me se
grabi, i se misli k tome na soldaci.
No kad sam ugledao slova Tvoja, ona
uglata i neni dobro poznata, i čas, ko
ji ve odavna vidio usam, odma
me je ostavila, i nisam mao za-
niji, dublago od misam pročitao, od
pouška do kraja sve što si mi
poslao. Ovo dvoje tako je zadivilo
i zamutilo me života moga, da
sam se i ja, tiri mrtac, za trenutek
otvrio.

Početak pisma Živana Bertića od 8. srpnja 1900.

4. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Osijek 8.VII.1900.

Molim Te, kaži Milanu, neka odma otidje na univerzu i nek ondje izvadi potvrdu o mom upisu. To je čini mi se tiskаница, koja se ondje samo ispuni. Treba mi to sada. I kad izvadi tu potvrdu, nek mi odma amo pošalje.

S pozdravom Tebi i njemu

Živan.

5. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Osijek 8.VII.1900.

Osiek, 8/VII.900.

Františku můj drahy!

Tvoja dopisnica, u društvu s Časom, zastala me baš maroda u krevetu. Hunjavicu imadem, u ovo najvruće doba, a Ti se možda sjećaš, kakva je ona kod mene strašna. Ubit bih se mogao, kad me ugrabi, i ne misleć k tome na soldačiju. No kad sam ugledao slova Tvoja, ona uglasta i meni dobro poznata, i Čas, koji već odavna vidio nisam, odma me je ostavila, i nisam znao za nju, doklegod nisam pročitao, od početka do kraja sve što si mi poslao. Ovo dvoje tako je zadirnulo u zamukle žice života moga, da sam se i ja, živi mrtvac, za trenutak oživio.

Tužiš se, što Ti se nikada nisam javio. A ja nisam ni drugom nikom pisao, i Mikoli³ dragome već odavna odgovor dugujem. Nije za to, što baš vremena ne bih imao - nego sam Ti nezadovoljan, i sa sobom i sa svijetom, pa čim se osamim, ja se odma i snuždim, kao pseto očepito, i sjedim po čitave sate i [prekriženo: ko] bez duše i bez glave. Pisati kome u takve časove još mi najmanje na pamet pada, jer pišući o poslu kakvom govorit ne mogu, pošto ništa ne radim; a pisati pjesmu

tužaljku, što bih jedino mogao, također ne ću, jer mi je smiješno. Tako najbolje volim šutit. Ne znam, što je sa mnom - jesu li to nezgode krive ili je zazvonila u meni temeljna žica moje nature - šta je ne znam, al na dobro svakako ne kaže. Život mi se čini odviše težak, a sve, što ljudi misle i rade za njegovo olakšanje, sitno i nedostatno, pa nit vjere niti oduševljenja kakvog, živim tek kao “živo jedno truplo” - kako kaže o sebi Turgenjeva Nježdanov.

Što se tiče Milanova ispravka, potpisujem ga. Na onom posjetu mi smo pripovijedali Masaryku, kako se u Hrvatskoj svi odvrćaju od nas i niko ne će da nas razumije - a on je onda na to rekao, da bi dobro bilo, kad bismo se mogli u svome radu osloniti na kojeg starijeg našeg čovjeka, koji je “već u ono vrijeme ovo isto mislio i pisao što mi pišemo danas”, i koji je poštovan i uvažen od današnjih ljudi. Na taj način - rekao je on - dobili bismo odma lice i pitomije i patriotičnije - [prekriženo: tako da i on radi u Češkoj] tako da je i on počeo raditi u Češkoj.

Mi na te njegove riječi nismo bili nimalo “zmokli”, to se dobro sjećam, nego se to nama jako dopadalo što je Masaryk rekao, i bili smo svi radosni, što je to bilo u neku ruku i intimno očitovanje Masarykovo, kako je on sebi pute krčio. [Prekriženo: Nama se to tako dopadalo, da smo poslije o toj stvari često put razgovarali.]

Na nelojalno pisanje Radićevo možeš Ti slobodno u “Času” napisati, da štogod je bilo u Pragu ozbiljnijih hrvatskih djaka, svi su s ljubavlju i poštovanjem slušali Masaryka, a s tom istom ljubavlju i poštovanjem gledaju oni i danas na njega. Oni su svi i danas, kad su kod kuće, živo vezani uz češki narod i njegov život duševni; a živa ta veza, to je samo profesor Masaryk.

Što misli Radić s tim svojim drljanjem tamo u Pragu? Šta on misli Čehe pameti učit i češki narod spasavat? Na

smiješan se poso čovjek dao. Ja sam u posljednje vrijeme koješta slušao o njemu, no nisam mogo vjerovati. Sad ja vidim, da se on zbilja tamo bjesomučno vlada. Da ga hoće barem kakvi vjetar amo k nama u Hrvatsku da donese. On je naš, pa nama s njime kako bude. Ali Vama je odviše težak, jer morate s njime biti obzirni i uljudni, a on je bezobziran i ne zna granica ni u čem.

Vidiš, kako se ljudi užasno preokreću! Težak je život u istinu... No ja još vjerujem u njega, vjerujem još u ljude, jerbo još Tebe imadem, i Prpu⁴ moga i Mikolu moga, i mater moju. Kad vas nestane, onda ću se i ja ubiti; sad se još ne boj katastrofe, premda su za soldate nastali najstrašniji dani.

Lijepo Te pozdravljam.

Tvoj Živan

Ja nisam čitao tog "real. programa". Ako je to kakva knjižica, pošalji, molim Te. Imam ja kod sebe i Tvoju "Agrárnu otázku" od Niederla - iz Zagreba poslati ću.

6. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Osijek 17.VII.[1900.]

Osijek, 17/VII.

Dragi Františku!

Primio sam Program, i dakako da mi se svidja. Mnogo si me s njime obradovao, tim više, što mi je došao u vrlo zgodan čas - kad sam baš u "samotnome" sjedio, i imao krasna vremena i da čitam i da razmišljam. Lijepo je izradjen i otvara čovjeku širok i krasan pogled na rad politički i kulturni, kakav bi imao biti - ali se bojim samo, da će biti zbilja tek "rámový program - pro rámek sestavený", ne pako program rada aktuelnoga. S razloga

jedino toga, što je odviše lijep pa zato za život, u današnje doba još, nesposoban. Razumio sam ja i našao u ovoj knjižici sva razjašnjenja i opravdanja njegova - kao "da on nije doduše program aktuelni za dan i minutu, ali za najbližu budućnost", i "da nama mora biti glavno do upliva na naš politički život i kulturu", i "da mi hoćemo mirnim, laganim, sitnim radom napred koracati" - i t. d. - ali sve su to samo isprike, isprike u nedostatku odgovora na teško pitanje: "Što sada, danas, u ovom času?" - To je najteže izabrati, i zato ja jedva čekam na početak oficijelnog da tako kažem djelovanja nove realističke stranke, da vidim, kakva će to biti taktika njena - "ne radikalna, ne oportuna". Ujedno čekam s najvećom napetošću na daljnje izradbe programnih točaka, koje spominje ondje Dr. Koerner. U tebe se uzdam, da ćeš mi i dalje biti u pomoći.

Sva teškoća sastaviti aktualan program politički leži u tome: što proširenim ili sveopćim pravom izbornim dajemo odlučna upliva na politički život "narodu", a ne znamo sastaviti programa: i narodu razumljiva i nama ne tudjega. Zato će čini mi se još dugo "realiste" sastavljati programe za filozofe i ljude dobre volje, a Mladočeši i stekliši vodit će i dalje narod i vršiti moć političku; jer oni govore narodu barem slikovito ako ne razumljivo. To je eto tragika ljudi zdušnih i poštenih - oni moraju uvijek samo kritikovat i hoćeš nećeš "pro vnuky dělat"; a vladaju i pro dnešeh dělaju madjaroni i "radikální".

Mene je najviše uzbudio program školski i kulturni. To je za mene bilo prilično novo; i lijepo je formulovan program gospodarski; to mi osobito daje pomoći za moje snove i planove - ostalo, što je "masarikovština", znao sam već od prije, samo sam dakako i opet rado čitao kao što uvijek rado čitam svaku njegovu riječ.

Glavna podloga radu realističke stranke: ne izolovanost nego federace naroda češkoga sa širokim svijetom, napose s

narodima kulturnima - ima biti podloga i našem radu u Hrv., i podloga svim malim narodima.

Jest, samo u zajednici je snaga i napredak, i u oslonu na jačega, snažnijega sigurnost leži za maloga - zato u zapećak s romantičkom i megalomanskom politikom malo-narodosnom. Za nas, mlađe ovdješnje "realiste", razumljiv rezultat: ne politika ujedinjene, samostalne narodne države hrv.-srpske - barem u današnjim prilikama, i za današnjeg oblika hrv.-srp. spora ne - nego politika zdrava, realna u "okviru"; koja ne će zazirati od "proždrljivih" Nijemaca, nego tražiti s njima mira i sloge i oslon na njima; ne politika toliko za posebnom vladom i ministri- ma, koliko politika zaradi materijalnog polakšanja narodnjega i njegova napredka duševnoga. Realistički program, utemeljen na duhu kolektivističkom, u široj koncepciji, na duhu mira i zajednice, otvara sasvim novu perspektivu svega rada političkoga.

Ja bih rad bio da što prije odpočnemo svoj teški posao ovdje, kao što su svi naši radi, ali je za sada nemoguće prosto zato, jer novaca nemamo, a novaca treba. Moramo počekati, a dotle nek pomogne gdje koji može.

Ali vrlo će teško s nama biti, jer već imamo nekih "tradicija" iza sebe, koje neke ljude prilično vežu. Među tima je i prijatelj Lorković, no s njim će se ipak raditi dati; no sa Srbima je dioba neukloniva. Ja sam im već odavna sumnjiv, u mene se već malo njih uzda, nekima sam dapače i stekliš. No ja nisam nikada pred njima dlakom jezika vezao, nego sam otvoreno govorio i radio, i tako ću i dalje; dok oni, većina barem, prilično se neiskreno vladaju. Većinom su čini mi se oni sami stekliši - a u razgovoru sa mnom sačuvaj Bože - najloyalniji ljudi.

Pitanje hrv. srpsko, po mom uvjerenju, ima se sasvim prepuštiti vremenu; direktno ga u ruke uzimati znači samo još više raspirivati ga; jer za njegovo rješavanje manjkaju danas svi uvjeti s jedne i druge strane - a to su: trijeznost, naobrazba, nešovi-

nizam, tolerantnost - i koješta još što bih mogao nabrojiti, mnogo toga fali.

Snaga naša, našega toga ovdješnjega tobož "pokreta" - koliko te snage imamo - leži glavno u tom, što ima medju nama dobar broj ljudi pošteno i ozbiljno mislećih i za naše ideale zauzetih - dok s one strane takvih malo imade. Jednostavno: nije to još pitanje zrelo...

Sada Te pozdravljam lijepo i želim Ti i sreću i zdravlje, i da se oženiš skoro i da čestito potomstvo stečeš; Ti nam valjda ne ćeš prema ženi opaklijom prevrnuti, kao što je to naš Stipa učinio, a sada isto misli i naš Šrabec u Zagrebu. Mikola mi je danas pisao; za 6 dana opet će sjediti za zelenim stolom! Pa sretno da mu je - Tvoj Živan.

7. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Osijek 25.VII.1900.

Primio sam sve u redu, štogod si poslo. Milo mi je čuti, da tako rastete, kao što veliš, samo da to ne bude izražaj časovitog nezadovoljstva sa dojakošnjim strankama vodiljama. Rad. Listy pišu baš frankovski: pa uz njih se dakle naš Radić priljubio? - Kod Vas sada izlaze čini mi se dvije historije filozofije - kad bi mi jednu dobiti mogao? Ja to odavno želim - ako imaš možda, il ako uzimaš, Ti il Milan možda, pošaljite mi, vrlo će Te me obradovat. Za Milana nisam ni znao, da je tu. A šta radi on tu? Ja se spremam opet da molim bos.[ansku] štip.[endiju]. Ako dobijem, doći ću u Prag, ako ne dobijem, mne ću.

S pozdravom,

Živan.

8. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Zemun 17.IV.1902.

Zemun, 17/IV.902.

Dragi Františku!

Koliko Te god volim, toliko sam sagriješio protiv Tebe. Već sam se puno put spremao, da Ti pišem dugačko pismo, pa jedva evo danas došlo do toga. I Prpiću sam tek neki dan pisao. To sam radi toga tako odugovlačio, što sam uvijek bio koječim u smetnji i zabuni. Jedva se jedanput primirih. Od 1. o. m. nalazim se u Zemunu, kao koncipient Dra Badaja. Šef mi nije loš, Mikola je kraj mene, pa nije ni meni sad loše. Već kad sam morao ostavi-

ti liepi Zagreb, najbolje je da sam došao u Zemun. Već smo i sa Šajkovićem bili - on sada posluje oko "slavenskoga kluba" u Beogradu. - Čestitku Tvoju, adresovanu na Korporića, primio sam i fala Ti liepo. Čitao sam i crticu u "Času" - tako vidiš, kad čovjek imade prijatelja kod dvojih novina, onda mu se slava prospe od juga do sjevera. - Svi smo radosno čuli Tvoj glas, da bi i Ti volio k nama doći. To smo svi već odavna željeli. I vjeruj, da će naši ljudi u Zagrebu sve učiniti, što se daje, a da Te k nama

Zemun, 17/IV.902 1
 Dragi Františku!
 Koliko Te god volim,
 koliko sam sagriješio protiv
 Tebe. Već sam se puno put
 spremao, da Ti pišem dugačko
 pismo, pa jedva evo danas
 došlo do toga. I Prpiću sam
 tek ni li dan pisao. To sam
 radi toga tako odugovlačio,
 što sam uvijek bio koječim
 u smetnji i zabuni. Jedva
 se jedanput primirih. Od
 1. o. m. nalazim se u Zemunu,
 kao koncipientu Dra Badaja.
 Šef mi nije loš, Mikola je
 kraj mene, pa nije ni meni
 sad loše. Već kad sam morao
 ostaviti liepi Zagreb, najbolje je
 da sam došao u Zemun. Već
 smo i sa Šajkovićem bili. - on

privuku. Trgovački muzej još je na vrbi svirala. Ali čini se bude štogod od njega, gledat će se. - Medju nama - nama naime "realistama", kako nas okrstiše - sve do sad liepo, samo sa Stipom bijaše malo kubure. Nije najedanput htio da se pokorava, pa zlo, mal ga iz ruku ne izpustismo. Sad kako sam iz Zagreba otišao, ne znam, je li se upokorio ili još misli na secesiju. Neobuzdan je, a posto je i nepovjerljiv, sve misli, da ima medju nama neprijatelja, poglavito Dežmana, Cihlara i Marjanovića. A vara se; svi su jednako za njega i protiv njega. Drugačije, u političkom svijetu, naše akcije povisoko stoje. Gdje ima puno ništica, tu i male brojke dobiju veliku vrijednost. Od složne i jedinstvene hrv. opozicije jedva da će biti štogod, jer ljudi su osjetljivi, a historija se ne da izbrisati ni zaboraviti. Onda mi padamo na vagu. Ako Bog da, kod došastih izbora bit će u saboru i po koji naš čovjek. - Toliko se već vidjeli nismo, i toliko bih Ti još reći mogao - ali teško je papiru sve predati; ne znam ni s kojega bih kraja počeo. Liepo Ti opet jednom zgodom do nas skoči, pa ćemo se i vidjeti i porazgovoriti i posavjetovati. To se može, a bilo bi vrlo liepo, nama vrlo ugodno, pa gledaj zato. A sada Te liepo pozdravljam.

Tvoj Živan

Napomene

¹ češ. *češko državno pravo*

² Ova je dopisnica u Arhivu pogrešno smješteno u fascikl s pismima Ivana Lorkovića.

³ Nikola Fugger

⁴ Ivan Prpić

1. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [kolovoz 1898.]

Dragi Franta!

Danas je napokon – post tot discrimina rerum – došlo “Novo Doba”. Sjegurao si imao puno brige i posla. Šajković bio ovdje u subotu. Kaže da je Potočnjaka onaj naš članak upravo ubio u pojam. Bio je sav utučen. Vidi u njemu puno ironije i tendenciju, da ga odstranimo iz pokreta, koji je njemu toliko srcu prirastao. Tuži se tim više, što nismo nikada ni jedne riječi njemu ni usmeno ni pismeno prigovorili; a bilo je i tomu i mjesta i vremena. Kako si možda čuo, “Nar. Misao” je prestala izlaziti. Razumiješ li Ti Šašlov list? Ondje je bio i Lorković! Jesu bili pijani? Cijela ta komedija mi je upravo odurna. Bilo je to cijele godine tako pa i sad na koncu. Nikad neznamo što i kako je. Meni se tako to sve gadi, da mislim, da bi mi najneugodnije bilo, kad bi se sastao s kim od njih ili od naših; ni govorit mi se ne da o cijeloj stvari. Zato mi sad godi što ovdje nema ni cigle duše, koga bi se bio dublje dojmio naš pokret, koji bi ga dublje svatio. Uživam upravo u svim glupostima, koje ovdje slušam, bolje je i to nego ono kako je u nas. Za mene je pokret u pravom smislu propao, može još da bude napinjanja, piskaranja, ali ono što se zove pokret, što drži dušu u volji za rad i žrtve, toga nema. Sad ću nastojat da postanem svjestan filistar prema vani, a za sebe i samo za sebe udešavat ću svoj unutarnji život i ni dio nedam ljudima koji kao onaj veliki inkvizitor u Karamazovima osećaju nuždu da spase svijet a sami nemaju ni zere čuvstva. Možda ni u Prag doći neću a ako dodjem stanovat ću tamo negdje oko Strahovske akademije samo da ne vidim nikoga

od naših. Veseli me da si se negdje ustalio samo pazi na zdravlje. Oprosti, ali čini mi se da bi morao imati zračnu sobu, zdrav stan je važan faktor!

Presrdačno Te u duhu grli Tvoj Nikola.

[na posebnom papiru dodano:]

Sve mi se ne dalo otposlati ovaj vrlo melankolični list, koji sam već pred četiri dana napisao. Danas sam dobio kartu od Stipe. Veli da će 20og o. mj. biti sastanak u Sisku na koji se tiskaju pozivnice. Čekam – sa skepsom jer eto svi naši ljudi poludili. Živan mi piše da se je sastao s Dobžanskim. Ovaj sa Šarićem kane već za mjesec dana izdati prvi broj literarne revije. Živan ga pita zašto se ne posavjetuje s Novo Dobašima, ne treba – veli; početi ćemo izdavati pa će se onda već kupiti saradnici.

Pozdrav Nikola.

2. N. Fugger - F. Hlaváčeku [kolovoz ili rujan 1898.]

Dragi Franta!

Istinski se već prekoravam što Ti se još javio nisam, ali vjeruj mi ne smogoh do sada snage, da se prisilim jedan list napisati. Od kako si otišao svakako sam sproveo vrijeme, bilo je mnogo teških časova a bili bi i teži postali, da me društvo nije za čas odvratilo od mene i mojih misli. (Društvo to je Posavac, dr. Matić i Stipić, koji je danas u Beč otputovao.) Pišeš mi pun života i to me je i opet dirnulo, jer sam bez života. Možda dok dodjem u Prag da ću više volje i optimizma smoći - - - možda, možda, dok vidim mlade, svježije živote, svježije ali i poštene i snosljive ali za sad polazim u Prag s velikom rezervom - - - ta ti ljudi dolaze iz Hrvatske! Na sastanak se nisam odvažio ići, nije mi ni nužno, to je formalnost, bude li čestitosti i ljubavi neće ni mene u tom kolu manjkati. Glede lista bio bi pod

svaku cijenu, da u Pragu ne izlazi, pa bar ja sa svoje strane ne mogu listu obećati svoga – ma i omedjenog – rada. Velim obećati ali ne odričem se druge potpomagati. Treba za sve zrelosti pa i za list. Ako lista bude, neka bude skroman, kao što su i naše sile skromne i omedjene i intelektualno i materijalno. Glede biblioteke poznaš moje nazore, ali prvi je uvjet da se čestito udesi s radom, kolportажom, pretplatnicima. Glede potpore upozorujem na to, da će se jedva smoći velike (20-25 for.) potpore već više “zügaben” i potpore ine vrste, npr. stan, jelo itd. Sa svoje strane obričem 1 for. mjesečno (ako me volja mogu i više dati) i eventualno nekoliko listova u agitacionu svrhu. Upozorujem još na to, da “društvu” – ako ga bude se ono glede [...] imena odbora i potpisa predsjednika primi.

Dolazim u Prag u subotu u jutro. Stanovat kanim na Maloj strani. Pavliček može stanovat kod gdje Schifferove.

Tebe i Jelovška, Stipu i ostale poznate i nepoznate pozdravlja Tvoj i Vaš Nikola.

3. N. Fugger - F. Hlaváčeku, b. mj., b. dat. [1898.]

Dragi Franta!

Sve otkada si izišao iz vojske očekujem od Tebe željno glasa - al uzalud pa me eto sad ponovno, da Te podbodem za ovo nekoliko riječi.

Šaljem Ti članak “Нов. Времена” da ako dospiješ napišeš do zgođe u “Čas” ili “Slov. Přehl.” nekoliko riječi o srpsko hrv. odnošajima. Držim naime, da je pravedan sud Čeha u toj stvari nuždan za uspješnije rješenje. Česi apsolutno odobravaju Srbima sve i misle da oni [iznad toga: Srbi] uvijek slavenski rade a ovamo se koaliraju i s Nijemcima i s Židovima i Talijanima itd. Neka se postave Česi na stanovište Hrvata! Srbi su n. pr. svi

proti ojačanju našeg državnopravnog [prekriženo: stanovišta] položaja, podupiru Mađžare itd. a fakt je, da su Hrvati bili uvijek dobri prijatelji Srbima kad jim je i samima dobro bilo, a kad su bili u stisnutim odnošajima onda su se i od Srba bojali, da ih ne ostave. U Hrvatskoj nema niti jedan Srbin zastupnik koji bi imao slavenski program već su svi uz zastupnike mađž. drž. ideje. Njihova politika je skroz crkveno-klerikalna a nije narodno-socijalna. Prvi pravedan pogled na Hrv. srp. odnošaje bio je onaj u "Slov. Přehl." od Ludv. Kube.

Vidio sam - ali još ne čitao - Neumanov koledar neodvislécho dělnictva¹ - ne pojmim kako se može radništvu predložiti onake slike! Što imaju i šta mogu te slike izraditi kod radništva. Rad bi o tom čuo tvoj sud.

Živko je postao pravi anarhista - u soldačkim hlačama. Segnobeau, Lavelaye (Vlada u demokr.) su čitavu revoluciju u njem proizveli - sad baš kuka - al su putovi zdravi. U opće mi svi praški djaci kud i kamo dalje stojimo od ujedinjenaša koje veže nacionalist.-politička tradicija i zato je s našim pokretom teško. Ja sad učim za II. rigoroz. Poslije njega mislim k ravnateljstvu erarijalnih poslova - da budem erarski odvjetnik! Što veliš na to?

Javi mi se što skorije, da čujem što i kako je s tobom.

Primi iskrene pozdrave od mojih.

Grli te u duhu Tvoj Nikola

4. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, ožujak 1899.]

Dragi moj Franta!

Ti sigurno očekuješ od mene dugo pismo. Al ne znam hoće li mi za rukom poč skrpat ga. Tako sam prazan i apatičan, da zbilja ne znam nikome ništa reći. Tko me gleda mogao bi misliti, da sam bezbrižan i veseo – upravo se grčevito neprestance smijem, nešto

mi živce draška na smijeh – al uz to mi je prazno, strašno prazno. Čini mi se, da je Hrvatska najgore tlo za mene – ili možda uopće nema za me zgodna tla. Tko bi znao. Niti šta učim, niti čitam. Ova jadna škripta što u njih buljim – slaba korist, slova prolete ispred mojih očiju u prazno. Nisam sentimentaln, ne čeznem za ničim.

Svugdje neuspjeh. Naš pokret je učinio krah, o tom više i ne dvojim. Razloge da ti navedem? Čemu? Krah je brate, a o listu ni govora biti ne može.

Došao je Korporić u Prag. Piši mi kako je s njime.

Šarić ti je bolestan već nekoliko dana.

Vidio sam i naše mladence. E, neka ih. Bilo im sretno – ako je moguće.²

Na Potočnjaka grmljavina se digla. Našu izjavu proti njemu nije htio ni “Obzor” ni “Domovina” primit.

Živko Te moli, da kad odeš Maruši, da joj kažeš, da joj on nije ono glede nezahvalnosti poručivao. Zatim Te moli za onu česku povjest. On je treba rad metode po kojoj bi napisao hrvatsku povjest za puk. Zatim da mu preporučiš narodno gospodarstvo ali popularno, po kom bi mogao napisati hrv. pučku knjižicu.

Eto Ti dakle i opet komisije, mi smo uvijek znali Tvoju dobrotu savjestno izrabiti. Znam, da ćeš se srdit na ovu primjetbu al ne mogu, no da istinu kažem.

Bio sam jučer kod dra Ružića. Naložio mi da Te “lijepo pozdravim” kad Ti pišem itd.

Ovdje zapao snijeg do koljena a ja bez zimske kabanice. Kofer sam otposlao iz Praga još 11/3 a ni danas još nije ovdje.

Turk Te ofufljao za 5 for. A? Pa što je inače nova u to kratko doba? Piši mi, o sebi, o svemu.

Da završim uz pozdrav na sve, koji za me pitaju napose Tvojog gdje majci.

Bratski Te grli Tvoj Nikola.

Jurjevska ul. br. 19 I kat

5. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, 4.IV.1899.]

Dragi Franta!

“Zpověď” mi se mnogo svidja. Mislio sam i ja na prijevod – ali koji list bi ga primio? – Piše mi Stipa natrag. Poslao je stud. phil. Karlu Friču franc. program svoje radnje. Česki egz. Ti je već poslao. Ja o toj radnji ništa ne znam. Zdvojan je što mu ništa ne pišeš. Bertić te moli za one stvari, koje sam prije već naveo. Očekujem od Tebe željno list. Obadva dana bili smo Živan, Šarić i ja kod Krištofovih. List će izić – neće? Tko zna? Svi ga željno očekuju, to je jasno.

Presrdačno Te grli Tvoj Nikola.

Primio sam ovaj čas tvoje poglednice iz Pardubice.

6. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, 26.IV.1899.]

Dragi Franta! Jučer je na Tacheru otposlan I. broj “Glasa”. Al nema još urednika. Peland traži a) pravo veta, b) mjenicu od 300 for. jamčevinu c) mjesečni honorar od 10 for. To znaš da ne možemo. Zar Ti baš prstom maknut ne ćeš da se nadje urednik? Jelovšek mi piše da si zaposlen – znam, al tek majušno da uradiš, kad znaš da se bez tebe ne znamo ni maknuti. Krištof otišao u Pristavu. Lorković otišao iz Zagreba stalno (ne znam kuda). U nedj. bio sam na soc. demokr. skupštini – govorio – prazna slama. Grli Te Tvoj Nikola.

7. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, 2.V.1899.]

Dragec! Ponajprije glede lista.³ Čudim se da tu stvar krstiš “neozbiljnom” dočim se ovdje posvema ozbiljno radi. Članaka ima već sada za dva potpuna broja – a eto i novaca se sakupilo. Glavni raz-

log što se sad počima jeste: u oktobru je situacija loša, Živan u vojsci, ja u Zemunu, Krištof u Njemačkoj, Lorković u provinciji itd., dakle se ne bi moglo s listom početi dočim sada će list prikupiti ljude, koji će onda moći nastaviti rad. Poznam sve slaboće cijele stvari, ali vi u Pragu odviše bagatelno o stvari govorite.

Jučer došao Šašel, te smo bili njemu u slavu svi skupa, spominjali prošle dane, Prag i Tebe, kod čega sam osjetio nuždu poslati Ti ovaj vrli pozdrav.

Izruči pozdrav Tvojoj gđi majci.

Bratski Te grli Tvoj Nikola.

Lorković na selu uči za II. rigoroz. Krištof otišao u Pristavu učiti i gospodarit.

8. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, 12.V.1899.]

Dragi moj Franta!

Ti sjegurno misliš, da sam na Te zaboravio – al nije tomu tako. Sjećam Te se često a bio bi Ti i pisao – al čekam, da Ti javim štogod pozitivna. Za sad tek ovo: List će – ako bude moguće – izić u Beču. Podgornik privolio na uredništvo. Potonje obavijesti za nekoliko dana.

Dotle Te grli u duhu Tvoj Nikola.

Izruči pozdrav Tvojoj gđi Majci.

9. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, 18.V.1899.]

Dragi Franta!

Kao što sam Ti pisao list se već u Beču tiskao. Žalim to, al drugačije nije moglo biti. Žalim što se je Jelovšek tako dušmanski kod tog ponjeo – al što hasni žaliti. List je morao sad izić, da

okupi ljude i da pridigne pokret – ako se dade pridignut. Zadaća je listu organizovat ljude nove, koji će moći u oktobru (kad će se list po svoj prilici u Zgb preseliti) preuzet list, kad neće bit ovdje nijednog od starih. Podgornik neće imat upliva, jer je redakcija zagrebačka daleko od njega a i on sam nema ni vremena, da se bavi i našim listom a i ugovoreno je s njime tako. Jesi li čitao koju od radnja? Dobro bi bilo da se nadješ s Poljakom. Potraži Stipića u Beču (IX. Schlagergasse no 10 II St. Gzuhr). Čujem da je dr. Pod. nezadovoljan u soc. demokr. Da nemamo očekivat novo iznenadjenje.

Presrdačno Te pozdravlja Tvoj Nikola.

10. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, 12.VI.1899.]

Poslanu mi knjigu dobio sam. Hvala. “Modernu Revue” poslao mi Jelovšek. O Šarićevom članku sudi neispravno. Izrično govori tamo Šarić proti tendencijoznom pisanju, te veli da tendencija mora izlaziti iz samog djela. “Narodniki” se nigdje izrično ne ističu, a zahtjev narodne liste, ima više socijalni značaj. Jesi li dobio “Glas”? Nemaš mi ništa o njemu reći? Juče bila skupština Frankovaca, pristup na skupštinu imali su samo Frankovci. Na komers (koji je javan) došli smo i mi (Živko, Šarić i ja) al prije nego smo i sjeli baciše nas van. Bratski te grli Nikola.

11. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun, 11.VIII.1899.]

Dragi Franta!

Stidim se da Ti ne odgovaram, ali nekako sam trom na pisanje. Znaš, da je “Delo” (Дело) srp. vlada obustavila? Jesi čuo za

Jagićev članak o Šurminovoj povijesti literature u “Delu” i odgovor Pasarića u brošuri “Jagić prema Hrv.”? Ovih dana bili naši ljudi u Pristavi. Živko je zadovoljan s Pribičevićem. Veli: “mi njemu kao pametnom čovjeku ne možemo nikad biti preveliki socijalisti ili pravaši...” Zagreb. Srbi predbacivali su nam naime, da smo socijaliste i ... pravaši! Šaljem ti za koji dan jednu Kozarčevu pripovijest i želim Tvoj sud o njoj.

Živan zvao je Jelovšeka u Pristavu, a ovaj rekao: Šta ću ja tamo, ja i onako više nisam s vama, ja sam već malo napred.

Svi Te moji srdačno pozdravljaju, a ja te grlim. Tvoj Nikola.

[sa strane dopisano: Stipić baš piše raspravu o Kozarcu. Konstatira: u ekonomiji – liberalizam, u filozofiji – darwinizam.]

12. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun, 13.XI.1899.]

Dragi Franta! Pisao mi Živan na 4 listovna arka. Vrijedno da čitaš. Medju inim moli za popularne knjižice Dělnicke Akad. koje bi mu imale olakšat uređjivanje “Hrv. Naroda”. Pa bi o svemu tomu rado s Tobom se porazgovoriti. Medju inim sam i malo bolestan, pa kao svi bolesnici (pravi i izmišljeni) rado bi da me malo tkogod požali. A ne dvojim, da ćeš Ti od srca to učiniti.

Tvoj Nikola.

13. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun, 31.XII.1899.]

Uzalud očekujem od Tebe glasa. Javi mi se dakle što skorije i preporuči mi jednu zgodnu poljsku gramatiku.

Pozdrav od mojih – Tvoj Nikola.

14. N. Fugger - F. Hlaváčeku, Zemun, 11.I.1900.

Dragi Franta!

Premda su mi mili i Tvoji kratki pozdravi – znak da često na mene misliš, kao i ja na Tebe – ipak je bio opravdan moj prigovor, da mi ne pišeš, jer otkad si bio izišao iz vojništva pa sve do Tvog lista od 7/I. nisam dobio od Tebe nikakve detaljnije vijesti. Tim sam radosnije prihvatio Tvoj zadnji list, koji mi je djelomice ono javio, što sam želio znati – o Tebi, Tvom radu i o novom nastojanju i trudovanju realista. “Čas” sam primio ali na žalost izostade prvi broj, koji me naravno mnogo interesira. Reklamirao sam ga, ali sam dobio ponovno 3 i 4 broj. Danas ću ponovno reklamovati taj prvi broj. Kako sam predviđao skuplja se sve bolje i solidnije u Českoj u realist. stranci. Čudio sam se malo, da je i Tobolka uz Masaryka, znajući za njegove neke načelne opreke. Tako me je i veselilo za Horáčka. Pišeš mi o programu realističkom, da znaš kako željno čekam, da ga usčitam; tako nešto cjelovitog i temeljitog, što se proteže na sve grane narodnog života a izradjeno po takim ljudima želim vidjeti i iz toga se poučit. Svaki dan sve više vidim našu slabost i nespremnost, našu konfuznost pa je i kod mene i kod drugih naših ljudi nastala neka disgustacija, koju povećavaju nebulozni zahtjevi naših Srba i njihovih zastupnika medj nama Mangjera i Lorkovića. Tragi-komično je čisto to naše nastojanje – al kao što Ti već jednom rekoh uz ovaku prošlost kao što je hrvatska od 48 god. ovamo htjeti revidovati narodni program treba silne spremne i snage, koje u nas nema. Nitko se ne bavi kojom specijalnom granom a uz to imamo u svom kolu katalika (Korporić), antisemita (Heimrla), starih patriota (anketaši) i neakovih površnih social-demokrata – i sve u svemu na prste nas brojiti možeš. Ali što da Ti lamentiram, Ti si u životu, u radu pa premda si preokupiran ipak osjećam i neko zadovoljstvo, kucaj života što struji iz tvog lista. Manje sportske genial-

nosti, manje titanizma, al više životne volje – to mi se čini, da diše iz tvojih redaka. Pa i mene nehotice ta moja predstava o tvom i vašem radu napunja nekom voljom ili bar interesom i velikom simpatijom, pa ću Ti biti zahvalan ako mi se što skorije opet javiš. Ja sad učim za drugi (politički) ispit. Nezadovoljan sam, što tek površno skrpavam tu pripremu, al otezati više ne mogu, treba da stupim u život, u rad, možda ću tamo biti zadovoljniji. Čovjek mora zauzeti neko mjesto u društvenoj kooperaciji, mora biti suradnik rada sa nekom svrhom, koja onda i njega napunja mirom.

Masaryk je dakle na dopustu. Jeli to baš njegova volja bila?

Rado bi sad bio u Pragu, da se s tobom do volje porazgovorim al ovako moram se zadovoljiti i ovim pisanjem i šiljanjem srdačnih pozdrava Tvoj Nikola.

Zemun 11./I.1900.

Najbolje bi bilo da i mi ovdje za koju godinu izidjemo s kakovima “Neue Bohnem”. Slabi trebaju uvijek tudje potpore.

15. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun, 24.II.1900.]

Srdačno Ti hvala na pol. gramatici i na adresama. Glede gramatike ostajem Tvoj dužnik do zgrade.

Srdačan pozdrav, Tvoj Nikola.

16. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun] 14.III.1900.

Dragi Franta!

Današnjom poštom šaljem Ti “realistički” govor Potočnjakov. Potočnjak izdaje baš sada ukupne svoje govore, što ih je držao u saboru. Može se njegovim govorima ovo i ono prigovoriti,

al za naše odnošaje oni su od velike važnosti. To su prvi moderni i napredni govori u hrvatskoj sabornici, prvi govori čovjeka od osvjedočenja - jer to je Potočnjak. Njegov razvoj išao je svakako, al on je prvi imao snage bez obzira na korist i simpatije reći, što misli. Svakako možemo reći, da je Potočnjaka rodio naš pokret, premda se ne možemo s njim identifikovati. Ideje koje je on glasao u sabornici, glasali smo mi i prije njega, al iz sabora se dalje čuje - i što je glavno Madžaroni - pa i sam ban - uvijek su smjesta reagirali na njegove govore i premda se ograđujući proti radikalnim njegovim nazorima u glavnom su simpatično pozdravljali njegov napredni duh i ban je rekao, da si želi ovakovu opoziciju. Zadnji njegov govor bio je sav uperen proti koaliciji, užasno je okrpao rad nerada i tromosti.

Zagrebačka novosmjeraška čitaona - hvala u prvom redu izvanrednoj susretljivosti českih listova - cvate. Ima u svemu 30 časopisa (za početak dosta), u njoj se marljivo debatira i drže konference, koje da su dosta plodne. Novce se uvjerljivo kupi, pa će tako uskoro i grund biti podmiren i "Glas" opet uskoro izaći da s novim silama zaplovi u naše more jada? "Ujedinjena omladina" (fiktivna) neće više biti na cimeru, Stipa neće biti više fiktivni izdavač, dakle dvije laži manje, a nadam se da ćemo i u sadržaju još otvorenije izići na javu. Klerikalizmu mjesta biti ne može. U tom smo na boljem od "Hlase".

Jelovšek dao se sam na akciju i izdao prevod Krejčijeve brošure o moder. svjetovnom nazoru.

U Beču Poljak ima uži krug novosmjeraša (u kom je i nešto drugih elemenata á la Cihlar) koji takodjer marljivo rade. Čini se da ćemo sad, kad će i druge organizacije biti, bolje stvar u naprijed ići. Novo godište "Glasa" bit će osigurano obveznicama na 12 for. Zagreb. čitaona ima do 40 ljudi.

Ja učim i učim. Mala Paula bila nam je teško bolesna, imala je šarlah. Ti marljivo izliječeš. Bude li sreće na godinu ću na

Uskrs na Urlaub⁴ iz Lwówa u Prag, da malo vremena zajedno sprovedemo.

Jesi li čitao Stipin članak u "Slov. Přehledu"? Sad tek vidim kako smo daleko. Predamnom je baš partija o budžetu iz financ. znanosti, pa se žurim, da ju svršim i za to prekidam srdačno Te pozdravljajuć Tvoj Nikola.

14.III.1900

17. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun, 11.IV.1900.]

Dragi Franta!

Ti se valjda već i središ što Ti se ne javljam i misliš, da sam na Tebe zaboravio, al ja sam Ti tako utučen i duševno i tjelesno, da nisam za ništa na svijetu. Htio sam za 4 mjeseca pripremiti se za politički rigoroz, pa sam se preradio tako, da očigledno propadam tjelesno – taj moj napor okrunjen je time, da sam na rigorozu propao, što me je još više utuklo. Morao sam napustiti svaki rad, pače i čitanje – ne bi li se malo oporavio, pa sam Ti postao posve tup.

Davši Ti ovako u kratko glasa o sebi, mislim da ćeš me ispričati i biti i nadalje uvjeren o iskrenom prijateljstvu,

Tvoj Nikola
Zemun 11/IV 1900

18. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun, 21.VIII.1900.]

Primajuć Tvoju kartu spremam se baš u Beograd. Imam ovdje rođjaka u gostima puna kola već mjesec dana. Petero velikih i dvoje djece. Stipa se ovdje nastanio već pred kojih 10 dana.

Razgovarao sam s njim. Držim, da je Živko imao pravo kad je kazao, da je on u Pragu ko krmača bez gazde. Mislim, da nije taki, da bi ga morali apsolutno odbaciti, ali netko ga mora voditi, njegove sposobnosti treba znati na pravom mjestu upotrebiti. O svemu doskora više.
Za sad grli Te Nikola.

19. N. Fugger - F. Hlaváčeku, b. mj., b. dat. [1900.]

Dragi Franta!

S radošću sam pročitao Tvoju brzojavku kao što sam i radošno i s interesom primio vijest o novom dnevniku koga željno iščekujem. Uz ljubav i štovanje za Masaryka i ljude koji su oko njega još su i drugi razlozi koji imaju veliki interes za realizam razjašnjaju. Realizam dao je toliko sadržaja našem pokretu i baš on je najviše na nj djelovao. U Zagrebu sam n. pr. čuo od Živka sada takove nazore o narodnosti koji se posvema kriju s Masarykovim humanizmom, što mi je bilo tim čudnije što baš Živko uza sve štovanje za Masaryka nije njegove ideje toliko volio - ili bolje - njemu je Masarykova forma dosta nepristupačna. U drugu ruku vrlo sam radoznao za uspjehe realizma. Radoznao sam kako uspijeva duboko poštenje i savjesna priprava u politici. K tomu se pripaja i uvjerenje da su jedino realiste sposobni izvojevat Česima i moralne i političke pobjede a Česi su narod čija me sudbina osim Hrvata najviše prisvaja. Kao što dakle spomenuh dao je realizam i našem pokretu puno sadržaja premda je naš pokret još daleko negotov. Sinteze opće za shvaćanje životnog cjelovitog nazora nema a napose nema još primjenjivanja tog životnog nazora (koliko je još i neizgradjen) na naše prilike. U nas je još premalo snage i spremne da bi mogli steći takav pogled na naše prilike za kakove je trebalo u Českoj nakon rada jednog

Palackog, Havlička, Nerude još čitav sistematski napor jednog Masaryka, Kalouska, Grubera itd. da protegnu svoj pogled putem dugog - studijem stečenog - proučavanja na sve grane českog narodnog života. Koliko volje, poštenja i ljubavi ima u naših ljudi uvjerio sam se sada u Zgbu, putovi našeg pokreta idu na bolje ali je naša oranica tako neizgradjena da je vrlo teško na njoj pripravljati zemlju za plodonosno tlo. Iz tog našeg pokreta mogu konstatovati da je nestalo Radića. Kolikogod sam za njega kao čovjeka stekao iskrenih osjećaja i kolikogod našao razumijevanje za njega ipak moram reći, da je skoro bolje što je naš pokret prepušten laganijem razvoju s kojim Stipa ipak mirno ići ne bi mogao.

Očekujem od tebe skore vijesti napose glede organizacije realizma i glede Tvoje osobe a dotle primi pozdrave od sviju mojih a napose od Tvog Nikole.

Izruči i pozdrave svojoj majki.

20. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [proljeće 1900.]

Dragi Franta!

Novac sam primio i hvala Ti. Primjetio bi Ti tom zgodom, da se ne trebaš odveć velike brige za povratak praviti, a bilo bi mi i krivo, da meni šalješ i vraćaš, ako Ti je potrebno za drugo što-god, jer tim bi bila promašena svrha. I Tvoje posljednje pismo sam primio i teško mi je štogod u toj stvari reći. S jedne strane ne mogu pokuditi Tvoju težnju, da štogod više postigneš, jer znam da to po svojim sposobnostima zaslužuješ, u drugu ruku opet malo me zabrinjuje Tvoja težnja za promjenom, da ne bi izigrao svoj položaj, koji je svakako lijep, tim više što navagjaš, da možeš dotjerati do 5000 k., a po našim pojmovima je to sjajno. A onda, taj put formalne kvalifikacije je strašno tegotan za

čovjeka, koji je naučan slobodno misliti i raditi. Ja se na takova šta odvažiti ne bih mogao. A onda još i to dobro promisli, da li te taj preveliki napor nebi shrvao, ili bar podlomio energiju. Ti dakle dobro promisli, što radiš – a ako se odlučiš pa Ti uspije, budi uvjeren, da ću se radovati od srca svakomu Tvom uspjehu.

Tvoja kombinacija, da dogješ k trgovačkom muzeju u Zagreb posve mi se svigja, jer držim, da bi to za nas bio velik dobitak, bili to i za Tebe bilo povoljno ne mogu prosuditi pravo, jer ne znam okolnosti, plaću itd. Pisao sam Živanu, da se diskretno za stvar interesira i da mi onda piše – ako Ti ne će i sam pisati. Znaš, da je položio doktorat. Dobro bi i za naš uži krug bilo, da u Zagreb dogješ, naš pokret i list mogli bi gdjejkoji vrijedni poticaj dobiti a isto i poljodjelska banka – samo bi rad Stipe bilo malo teško. Al i tu se uzdam, da bi Ti znao naći načina, da mu položaj ne oteščaš. O svem tomu raspraviti ćemo, dok stvar konkretnija bude. Čim u tom predmetu štogod se okrene unapred ili ma na koju stranu, molim Te, da mi se javiš. Narodna stranka počima od 5.IV. izdavati svoj stranački list u Osijeku “Dan”.⁵ Zvali su Heimrla, da im bude redaktor i nudili mu 3000 god. plaće. Dosta značajno, da mađžaroni nas verbuju. On je naravno odbio. Živan bi opet trebao u Osijek da redigira opozicioni hrv. list, nu ne može pravo da se odluči.

Od “Obch. musea”⁶ nisam još ništa dobio. Šajković šuti ko ukopan a ja u Beograd ne idem. Preko su odnošaji vrlo nepovoljni, vanjski listovi svi ukupno nemaju pravog pogleda na srpske odnošaje. Čitaš li “Novi List”? U njem sam napisao nekoliko članaka. Kako Ti se “H. Misao” svigja? Njen upliv je u cijelom vrlo dobar, dojima se dobro i razvija po malo nove vidike.

Primi od svih mojih srdačne pozdrave i molim Te, da i Tvojima izručiš od mene lijepo pozdravlje.

Grli Te Tvoj odani Nikola.

21. N. Fugger - Františku Hlaváčeku, [1900.]

Dragi Franta!

S zadovoljstvom pročitao sam izvještaj o real. skupštini. Čitao sam i neke protivne glasove o njoj, sve njih razumijem, samo mi je čudno, što Stud. Sbor. još prije skupštine piše o realistima a osobito o “Mladorealistima”. Ako nadješ vremena ne žali, da mi to razjasniš. Stipino ponašanje je perfidno i osudjujem ga. Naše novine sve popreko, držeć se mladoč. Korana⁷ i “Politike” neprijazno sude o realistima i iznose “žalostan” fakt, da medj hrv. omladinom ima ljudi, koji s takovom neslavensko-centralističkom strankom simpatizovati mogu. Jedino “Nar. Nov.”⁸ donijele su dosta objektivan referat. Htio sam štogod pisati - al kod nas je uzaludno, ili ne bi primile novine ili bi i dalje ostali kod svog, jer ne poznajuć česke odnošaje upućene su držati se “autentičkog” vrela, vrhovnog patriot. sudišta českog “Politike” i “Nar. Listy”. Pavliček je ovdje i on potpuno odobrava realistima. Mnogo čine i osobe. Njemu je Horaček simpatičan i on vjeruje, da on može biti samo ondje, gdje je solidnost i poštenje.

Sve poteškoće ovakovog rada pojmim. Pokrokarstvo⁹ imalo je dublji fundament nego mi, pa je sad tako mizerno. U realizmu eto ima iskusnih i spremnih ljudi, pa imaju posla i te kakog da uzmognu nešta solidna stvoriti. A gdje smo mi? Držim, da sve ovo promisliš, da ćeš nas blaže suditi.

Proglas praških djaka proti tom Janesovu pobudio je ovdje dosta debate. Sad tek vidim, koliko bi se dalo ovdje uraditi, kad bi se pravo zahvatilo.

Srdačno Te pozdravljam Tvoj Nikola.

22. N. Fugger - F. Hlaváčeku, Zemun, 18.I.1901.

Dragi Franta!

Tvoj brzojav primio sam ovaj čas (osam sati u večje) i u velike me iznenadio i zabrinuo. Očekujem od Tebe potanje razjašnjenje. Učiniti ću sve što mi je moguće – al brzo to biti ne može, jer nemam izravnih veza za taj posao. Prvo što ću uraditi jeste, da ću odmah pisati Šajkoviću, da učini nužne korake, da se informira za zgodno mjesto za Tebe u opće. Isto tako ću odmah sutra uputiti se k Stipi, da svoje veze za te informacije upotrebi. Dok nemam konkretnih podataka iz Beograda a isto tako i od Tebe ne mogu se upustiti ni u optimistične ni u pesimistične fantazije niti u savjete. Ako je zbilja nužno da nadješ bilo kakvo priklonište izvan Česke, mislim, da onda treba eventualno i provizorno primiti ono što će se naći. U Zagrebu sprema se (to je gotova stvar) u najkraćem roku “hrvatska poljodjelska banka” centrala hrvatskih rajfajzenovki, koja će imati i svoj organ: narodnogospodarsku reviju. Ako je i zbilja nužno, da iz Česke odeš, misli, da će biti tu najzgodnije i najblagodarnije mjesto i za Tebe i za nas, za Hrvatsku. O svem tom treba se temeljno sporazumjeti i za to je nužno, da se temeljitije i opširnije izjasniš.

To je sve što Ti u ovaj čas pod prvim dojmom Tvoje brzojavke javiti mogu i na tom primi srdačni i bratski pozdrav od Tvog starog Nikole.

Zemun 18.I.1901.

23. N. Fugger - F. Hlaváčeku, Zemun, 22.I.1901.

Dragi Franta!

Tvoje me je pismo vrlo umirilo a želim, da se i Ti umiriš. Ako ti ista svjetovati mogu, to je, da se držiš Tvog položaja, koji u komori imaš, i koji nećeš moći tako lako nadoknaditi, ako ga pustiš. Ukoliko Ti je život dao teška iskustva, upotrebi ih za život i ne očekuj mnogo od promjene mjesta. Napose u Beogradu sve je nesigurno, sve od dana na dan. Ja sam doduše i opet pisao Šajkoviću, da poduzme nužne korake za informacije al uvjeren sam, da Beograd nije za Tebe. Mislim, da dobro naslućujem, da je uzrok Tvomu nezadovoljstvu u tom, što si se prestrastveno bacio na stranačku politiku, koja Te je zavela u razne osobne konflikte. Vjerujem, da si radio iskreno, al nisi radio tako, kako bi trebao s obzirom na osvjedočenje drugih. Ti si u svom poznatom optimizmu htio za čas preokrenuti svijet, protivnike pobijediti ili obratiti. Ti si moj dragi Franta romantik. Ako se podaš mirnom radu, naći ćeš i veće zadovoljstvo i veće priznanje. Čekaj, radi tako, kako Ti rekoh i Ti ćeš se smiriti i nećeš svoju budućnost, svoju egzistenciju i svoju energiju metati na kocku. Kad osjetiš potrebu javi mi sve potankosti, naći ćeš u mene iskreno i vjerno svaćanje.

Ja Ti učim i čekam, da budem namješten. Lorković je u drž. službi. Naši svi bacili su se na to, da si egzistencu osiguraju, da onda pod novim životom prouče što i kako se ima raditi. Djačka politika vidjeli smo da je odviše teoretična i hazardna.

Stipa muči se, da smogne koru hljeba. Upoznao sam u njemu starog Stipu, koji pogreši kad ga počnu neprijateljski goniti, al koji je pošten do dna srca. Koalirana opozicija kani ga kandidirati kao i neke druge "mlade" a da ne stupe u nijednu stranku. Uz to će poljodjelska banka izdavati narodnogospodarsku reviju, kojoj će valjda biti Stipa urednikom. On veli, da je kod Tebe bila nastala velika aberacija u opće, a Tvoj postu-

pak proti njemu, da ga je bolio, ali da nije mogao izbrisati one plemenite osjećaje, koji su vas prije vezali i po kojima je on naučio Tebe i štovati i ljubiti. Veli, da žali što si se angažovao na taki način, da nisu ni Tvoji najbliži prijatelji prema Tebi mogli biti iskreni.

Primi od svih mojih srdačne pozdrave i javi se što skorije iskreno Ti odanom Nikoli.

Zemun 22/I 1901.

24. N. Fugger - F. Hlaváčeku, Zemun, 18.III.1901.

Dragi Franta!

Od sveg srca Ti hvala na čestitci. Dobro si svatio moje stanje. Za mene je krvav doktorat i ne mogu Ti reći, kako mi je bremen pao sa ledja – da je dulje potrajalo ne znam, što bi iz mene bilo. Sad je hvala Bogu gotovo i ja se veselim da mogu slobodno misliti i slobodno raditi.

Za koji dan poći ću u Beograd da čujem od Šajkovića, što je uradio za Tvoje mjesto a Ti dragi Franta smiri se i snadi. Ti nemaš pojma kako bi Ti rado pomogao i podupro Te. Čemu zdvajaš, čemu se tako gubiš? Saberi snagu, osovi u sebi sve što si porušio a vrijeme će Te izliječiti, kao što sve liječi i Ti ćeš se i u Pragu snaći, jer ćeš naći zgodnije polje za svoje djelovanje no igdje.

Stipi krivo činiš. On mi nije rekao, da je ovo ili ono razlog, već je rekao da nezna, al da bi jedini razlog možda mogao biti taj i taj, poznavajuć kako su mnogi proti Tebi raspoloženi protivni realista a i neki realiste. Gospodja njegova jeste očito proti Tebi raspoložena, veli da su joj govorili, da si Ti radio na tom, da Stipa bude iz Praga prognan. Stipa ju je ali odrješito ušutkao i rekao da je to kleveta.

Veseli me da su glasovi o padanju realista neistiniti. Ja sam još dužan "Času" pretplatu al sam tako sad bio novčano angažovan, da ću tek za koji mjesec moći toj dužnosti udovoljiti.

Primi srdačne pozdrave od mojih, piši mi skoro.

Grli Te Tvoj Nikola.

18/III 1901.

25. N. Fugger - F. Hlaváčeku, b. mj., 17.IV.1901.

Dragi Franta!

Tvoje pismo od 14.IV. u veliko me je obradovalo - sad je riješeno pitanje Tvog odlaska iz Praga a da ne rasklimáš cijelu svoju egzistencu i okoliš, a uz to Ti daje sjajne nade. Čestitam Ti od srca. Veselim se i stoga, što se nadam, da ćeš upotrijebiti prvu zgodu, da me posjetiš, osim toga snujem negdje u oktobru na mjesec dana u Grac, gdje bi se kod poznatog Dra Müllera podvrgao liječenju svoje neurastenije - pa bi se i tu možda mogli naći.

Čudiš se, što sam ćutao do sada. Bio sam u nekom anormalnom stanju, trebalo je da opet nadjem sebe. Brkao sam malo po Masaryku, Turgenjevu, Dostojevskom, zdvajao i nadao se - - - -

Hoćeš, da Ti pišem o našim ljudima, šta da Ti pišem? Lorković prešao je u državnu službu, prebrižan je suprug i otac. Sretan je, pa ipak potišten i poništen izgleda. Živko uči za rigoroz i nadničič Dru. Ružiću, ide u Bosnu. Korporić je kod centrale rajfajzenovke¹⁰ u Ljubljani otkud će u Zgb. poljodjelskoj banci. Heimrl? - neznam. Šajković soldat u Beogradu. Šarić "Obzorov" rob. Radić, stari, onaki kaki je bio u Pragu - prije Pariza. Mi smo se promijenili, on je ostao stari, i optimista; stari političari su isto tako neuprosni i nepristupačni. Već oko "Hrvatske" Tresić (za volju Dru A. Radiću, tajniku egzekutivnog odbora stranke prava) piše malo tolerantnije o Stipi. "Matadori" neće za Stipu ni da

znadu. On se s njima sastane, kritizuje, kaže im u brk - a oni to ne vole. Cijela Hrvatska nije mu dala već godinu dana ni jedan novčić zaslužiti. Stari ga neće - al on ipak gleda u njima prijatelje. "Současné Chorvatsko"¹¹ ga je osobito zamjerilo starima - ali on to sve ne vidi - on se nada, vjeruje. Mi smo svi drugi utučeni, energija nam je slomljena, odviše smo čuvstvovali radeć na našem preporodu. Razvalina, zdvojnost, to je naša karakteristika. Stipa se u Beogradu upoznao s radikalima i s ministrom predsjednikom Vujićem - suradjivat će u njihovim listovima. Nadam se za kojih 15 dana javiti Ti moći, da sam namješten, kod grada kao senator.

Uz srdačan pozdrav grli te Tvoj Nikola.

17.IV.1901.

26. N. Fugger - F. Hlaváčeku, Zemun, 25.V.1901.

Dragi Franta!

Vjere mi nisam znao, da si u vojsci – a sad kad znam htio bih malo više toga da o tebi saznam. Napose bi htio znati koliko si se duševno oporavio i kako si riješio svoju ljubavnu aferu. Tek kad bi znao, da si sve sretno riješio bio bi miran i siguran za tvoj boravak i rad u Beču. Ja ti se pomalo priučavam svom novom zvanju. Vruća mi je želja, da ne postanem puki birokrata, već da steknem i neke modernije nazore o komunalnoj politici. Ponavljam stoga ponovno molbu, da mi dobaviš popis boljih djela i monografija o komunalnim, a napose gradskim poslovima i upravi. Htio bi takodjer proračune i izvještaje o radu nekih naprednijih gradova českih, pa mi označi, koji su gradovi obzirom na upravu najnapredniji, da od njih željeno zatražim. Ako mi te usluge učinit možeš biti ću Ti veoma obvezan.

Javi mi se skoro i primi srdačan pozdrav od Tvog Nikole.

25.V.1901.

27. N. Fugger - F. Hlaváčeku, Zemun, 13.X.1901.¹²

Dragi Franta!

Bojim se, da ćeš se već i srditi na mene, kad Ti dodjem s novom komisijom – al uzdam se u Tvoju staru dobrotu pa zato Te molim za uputu u slijedećem:

Gradska općina imade skoro 1000 jutara zemljišta (orani-ca) koju godimice na 1 godinu pod zakup daje i to licitando. Ja sam u sjednici ekonomskog odbora (gdje sam referent) predložio bio: 1.) da se zemljište daje najkraće na 5 godina u zakup, 2.) u tom pogledu moramo imati agrarno-političke ciljeve pred očima. Ovima se napose protivi dizanje cijene zakupnine do najkrajnje snage ratarove, kako to biva na licitacijama. Oboje naišlo je na dosta velik otpor – naši građani drže, da nam gradske oranice moraju donijeti što veći apsolutni dohodak. U ostalom zaključeno je, da se o gospodarstvu s gradskim zemljištem učini osnova (Bewirtschaftungs plan) gdje bi sve to bilo razloženo, a napose i to, da ako se zemljište na više godina izda, da zakupnici budu obvezani na izmjenu sjetve (Fruchtwechsel). Cijelu stvar biti će tim teže provesti, što god imade malo dohoda inih. Mislim, da ćeš mi Ti moći u tomu koji dobri savjet dati, ali bar znati zgodnu knjigu preporučiti.

Od trg. muzeja nisam do danas ništa dobio, dočim mi je Grossmann i Svoboda katalog poslao.

Što Ti radiš? Jesi li dobio kartu sa Stipinih krstinki? Piši mi skoro, a dotle budi presrdačno pozdravljen od Tvog Nikole.

13.X.1901.

28. N. Fugger - F. Hlaváčeku, b. mj., b. dat. [1902]

[papir sa zaglavljem: Gospodarska podružnica u Zemunu]

Dragi Franta!

Jedva jedvice eto me, da Ti opet pišem. I sam se već na sebe srdim, što tako za ništa nisam. Tako me je okupio posao, da na ništa ne dopijevam. Često se sam žalim, što svu svoju snagu trošim na ovako ništetne stvari. Za ovo malo slobodna vremena jedva dopijem, da štogod pročitam - a za mišljenje već i nema mjesta. Dakle oprosti.

O našoj stvari bolje misliš nego ja. Ti si uvijek imao više vjere, za to i više uraditi možeš. Svakako nije stvar onako crna, kako sam ju vidio, ali dobra nije. Nema one žilavosti, agilnosti, koja bi bila nužna, a to za to jer smo svi ovako nesretno zatrpani. Radića mi je strašno žao, žao osobno al i radi stvari. On jeste i ostat će jednostran i nerealan, al ipak u našim odnošajima, svaki nam je skup, pa i on. Uz malo više taktičnosti moglo ga se disciplinirati i njegove neosporne sposobnosti dobro upotrijebiti. Moglo se je i opet onako, kako se je radilo u Pragu u I. god. "Hrvatske Misli". Al onda si i Ti tamo bio, a ja osjećam, da nam baš Ti mnogo fališ, i držao bi velikom srećom po nas, kad bi Ti mogao uz nas biti. Nu znam, da to nije tako lako, Ti si vezan i uz česku stvar a i prema sebi imaš dužnosti, tim većih što si uvijek i premalo za sebe radio. U toj našoj mizeriji rodila se eto i Mlada Hrvatska po Jelovšekovom čefu. Ne mogu mu se dosta načuditi, kako može naći ukusa na tako siromašnoj stvari, on koji je vidio u Českoj, kako za skrajni radikalizam treba ipak duha, znanja, sposobnosti. Al svi naši ljudi neznaju unutar stanovitog kruga disciplinovati opreke već u uskom krugu male opreke tjeraju dalje, nego što ih tjeraju prema onom, što je izvan tog kruga. A baš Jelovšek ima prilike vidjeti, kako se ljudi unutar ovakovog kruga discipliniraju u Českoj. Gdje ima individualnosti razvitih, ne može se sve izjednačiti.

Živko se ovdje smjestio i držim, da je to za sad dobro, treba da si neki položaj osigura, da onda ne bude trstika, na koju će svako moći puhati. On je svakako vrijedan i držim, da će nam moći mnogo raditi. Šajković je onaki, kaki je bio. Dosta nerazumljiv. Nešto bonvivanskoga, pa opet puno boljih i ljepših težnja i sposobnosti, al bez snage, da se odluči za pozitivan rad. On je bez zanimanja - al pun snova. Već dulje ga ne vigjam. Oprosti, da Ti i opet spominjem predavanja o mjen. pravu.¹³ Još ih od "Muzeja" dobio nisam.

Živko i svi moji lijepo Te pozdravljaju, a ponajpače od srca Ti odani Nikola.

29. N. Fugger - F. Hlaváčeku [oko 1902.]

Dragi Franta!

Spremam se već dugo, da Ti i opet pišem, al preopterećen poslom odgadjao sam od dana na dan. Dobio sam i opet nov posao: Predajem na ovdašnjoj višoj trgovačkoj školi trgovačko i mjenično pravo, pa i tu treba da se pripravljam za predavanja. Tvoj članak o Poljskoj nisam stoga još dospio prevesti – tim više, što mi je bilo zdravlje popustilo. Sad sam se i opet malo oporavio. Šaljem Ti "Obzor" glede zavoda Sv. Jeronima. Moram priznati, da je "Čas" napisao o toj stvari tako konfuzan i posve neispravan referat (o postanku zavoda i provali), da sam se čudio kako jedan solidan list može tolikom ignorancijom pisati. Tu se radi o stvarnosti, ne o simpatijama. Jer i kako osjećam, da to znači novo posiljenje klerikalizma. Naši popovi znadu udesiti uvijek kao da je narodni interes najuže spojen s njihovim interesima – i za to je nama teško i preteško izvući se ispod njihovog tutorstva. Ja sam na našoj politici zdvojio – ne da se apsolutno kod nas napredno i energično raditi.

Heimrl u Zgbu radi kod "Obzora". Šarića su rad neurednosti otpustili. Živko ide u Mostar, Lorković premješten u Klanjec. Jelovšek jedini ostao još nezavisan – al on nema pravog i zdravog smisla za ozbiljan rad, odviše je uobražen i nadut, kolikogod je dobar. Stipina žena rodila kćerku. On se sprema za kandidaciju. Radi, piše, kao što valjda vidiš – za naše prilike i to je mnogo. Brat mu uredjuje "Hrvatsku" i sprema se da osnuje novu stranku "Narodnu naprednu stranku" sa dnevnikom "Napred". Stranka bi [trebala] prekonati historizam mladih, oni idu za historijskim idealima, mladi hoće napred. Hrv. državno pravo realno svaćeno u savezu sa južno slav. narodnim jedinstvom. Svijest o zajednici slavenskoj. Borba i rad na svim poljima pomoću svih dobrih i pravednih zakona, svestrani kulturni i ekonomski rad. Miran pogled u budućnost, pomirljivost doma, nepomirljivost prema vani. To su glavne crte. Ja znam da je to odviše radićevski.

Toliko u brzini.

Srdačno Te grli i pozdravlja Tvoje Tvoj Nikola.

Od mojih pozdrav.

30. N. Fugger - F. Hlaváčeku [oko 1902.]

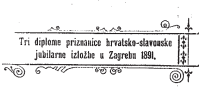
[papir sa zaglavljem: Gospodarska podružnica u Zemunu]

Dragi Franta!

Tvoje pismo napunilo me je iskrenim veseljem i zadovoljstvom. Nepovoljne glasove koje sam slušao o real. stranci rastužili su me bili, jer sam vjerovao u Masaryka, u dobru stvar koju zastupa i u poštenje i ustrajnost njegovog rada. Žalio bi bio rad Masaryka i rad českog naroda, da je osnutak real. stranke izjalovio se. Za to sam povoljne vijesti o napretku realizma s tolikim zadovoljstvom čitao u Tvom pismu. Naučio sam se bit strpljivim pa ne zdvajam ni nad našim prilikama kao prije. I

an 1902¹

Tri diplome priznanice hrvatsko-slavonske
jubilarne izložbe u Zagrebu 1894.

Diploma intern. izložbe.
Beč 1884.

ZA
ZASLUGE

Za vaspodarnost, vaterstva,
povrće i t. d.

GOSPODARSKA PODRUŽNICA

U ZEMUNU.

Broj.....

Zemun dne..... 190.....

Dragi Franta!

Tvoje pismo napunilo me je veselećim
veseljem i zadovoljstvom. Neprostoje glavae koje su u
slučaju o real. stanju razmišljale me bile, jer vam
pogorras u stvarnosti, u dobru stvar koji gashuge.
u poručuje i usvajanje upravnog rada. Zato b' bio
rad stvarnosti i rad čelne naroda, da je vama
real. stanje izjavio se. Zato vam poručuje i
jesti o napretku realizma i freikim zadovoljstvom
čelno u ovom pismu. Stancio vam se bit. obilježiti
pa ne odražam ni naat način prikazivanja kao
porje. Tko uas treba da se stare stvarne izjave
da je proces uvrstio čekati mi smo i uas. e
frank. da li, shvatio se i uas. i uas. i uas.
- i ako na žalost kot. na još uas. kaho va,
gashuge. kot. kao kot. Celo. Zivot. i još. probat.
frank. i ako se to uas. i. Probat. i uas. i
napredak klerikalizma bini. orijet. orit.
boljit. frank. i ako al. debelo pismu gash.
i napredak klerikalizma u bini. uas.

Početak pisma Nikole Fuggera iz 1902.

kod nas treba da se stare stranke izžive, taj proces moramo čekati mirno i novi će ljudi doći, stvorit će ih nužda i već ih stvara – i ako na žalost kod nas još nema tako valjanih ljudi kao kod Čeha. Život se ipak produbljuje i ako se to ne vidi. Propadanje starih i napredak klerikalizma buni svijest svih boljih ljudi, tiho al duboko počinju gledat s najvećom zabrinutošću u budućnost. Ta kriza rodit će nove ljude s teškim iskustvom – al s većom razboritošću, no što su ih prijašnje krize stvorile. Bit će neuspjeha i u mladjih al njihova veća savjesnost i poštenje neće na moral narodni tako razorno djelovati. Čekam i vjerujem – i ako s bolju u duši rad laganog toka tog razvoja. Ja i to malo nade čuvam kao svetinju.

Ja sam Ti sad tako preokupiran poslom, da mi je nadopunjenje moje naobrazbe silno otegoćeno. Uz uredski rad, koji mi raste od dana na dan, jer i sam stvaram nove i nužne poslove, otimlje mi mnogo vremena predavanje na trgovačkoj školi, za koje se s marljivošću i ljubavlju pripravljam. Taj rad pruža mi mnogo prilike govoriti ono, što bi bio želio, da se je meni govorilo. Želio bi samo kad bi mogao naći i boljih vrela. Molim te za to ako znadeš koju dobru knjigu o trgovačkom i mjeničnom pravu, da mi je preporučiš. Naučna, strogo juristična djela imadem, al bi trebao takova, koja bi mi pružala priliku praktičnije stvari o tom predmetu i pedagoški prikladnija za djake trgovačke akademije, upoznati i iscrpsti.

Glede sv. Jeronimskog zavoda i njene afere prigovorio sam onom konfuznom članku, koji je potekao od redakcije. “Novi List” poslat ću Ti. Stipa dobio je i opet kćerku, kojoj ću ja kumovati. On radi i piše i sprema se, da kandidira. Poznajem sve njegove slabosti – al znadeš, da se daje na njega dobro uplvisati, a ako i učini pogrešku on je ipak pomiran i pošten u nutrini duše svoje.

Živko se sprema u Bosnu na nekoliko godina. Čitao sam u “Času” o Jelovšekovoj studiji – još nije izašla. I on je poseban

čovjek, sposoban za mnogo šta, al nesposoban za kaki zajednički rad.

Kako Ti i Tvoji? Izruči majci moj poklon i pozdrav. Želim što skorije opet štogod o Tebi doznat a dotle primi srdačan pozdrav. Bratski Te grli Tvoj Nikola.

31. Nikola Fugger - Františku Hlaváčeku [oko 1902.]

– [papir sa zaglavljem: Gospodarska podružnica u Zemunu]

Dragi Franta!

Tvoje pismo primio sam – i žalim, da si toliko pisao o onoj malenkosti. Vjeruj mi, da ako ikom a ono Tebi nije mi teško ovakovu uslugu učiniti, tim više što poznam, kako si često svima nama požrtvovno u pomoć priskočio. Da sam posudio novaca spomenuo sam samo rad isprike, što nisam više otposlao. Premda Šajkoviću zamjeram, što Ti se ne javlja, to ga ipak pojmim – njega je stid, a ne može Ti vratit, jer nema. On je bez službe, dakle i bez dohodaka. Nezna, što da počme. Zavod za slijepce još se dugo otvorit ne će, u gimnazijsku službu opet ne će da ide. Što “Hrv. Misao” primio nisi, bit će da je na meni krivnja, jer nisam odmah Tvoju adresu otposlao, kad ju je zatražio. A znaš da naši nisu brzi na preu. Živko je kod advokata, ima “Hrv. Narod” na brizi a napisao je i više beletr. radnja (ona u “Nadi” je osobito dobra). Jelovšek izdao i II. svez. svog Zbornika: “Zlatno runo”.

Kod nas nekako glede opozicije na bolje kreće, a u cjelom (osobito odnošaj prema Mađžarima) na gore. Sva je žalost, da nemamo cijelih ljudi, velikih, dubokih – sad bi bilo mjesta za nje. Ovako se samo kuburi. Čudim se, što je Zofka¹⁴ svoju knjigu “Ljubezen” posvetila gdji Vodvački-Neureutterovoj! Stipa kuburi gore no ikad.

Ja Ti se mučim, dosta nemilim poslom, još mi najviše veselja pravi škola. Čudio bi se, da čuješ kako Ti ja tamo sipam ono, što mi je na Masaryku ušlo u dušu. A kako se to sluša! Sad tek vidim, što bi škola mogla biti, da se u njoj radi.

Oprosti što svršavam, i mene posao goni.

Grli Te odani Ti Nikola.

NB Turk se oženio – a Lorković šuti ko propao u zemlju – ni onim u Zgb se ne javlja.

32. N. Fugger - F. Hlaváčeku, b. mj., b. dat. [1902.]

Dragi Franta!

Kako nisam odbornik nije moj sud osobito kompetentan niti moji savjeti najpouzdaniji u pogledu hrv. literature - al ću Ti poslužiti onim što znadem.

Janko Leskovar bio bi svojim kraćim radnjama vrijedan primjer Masarykove studie: Moderní člověka naboženství, pa ga specialno preporučam za prevod (Misao na vječnost, Poslije nesreće itd).

Josip Kozarac dao bi se prevesti sa omanjim radnjama: Tri ljubavi, Oprava, Proletarci itd.

Šandor Gjalski imao bi vrlo mnogo vrijednog da se prevede.

Vjenceslav Novak, Srdjana Tucića (omanja) drama: Truli dom (u žanru Vlasti tmine), Milčinović Andrija, Matoš A. G. (?) i Čippiko od pjesnika, Kranjčević Silvije, Xeres de la Maraja (Nikola Begović), Safvet beg Bašagić, Vladimir Nazor (Slavenske legende) - - - -

Specijalnije savjete, dati ću Ti od zgođe do zgođe, bit će to laglje jer ću od 1. oktobra biti u Zgbu, gdje ću se moći o tom i sa Šarićem i drugima posavjetovati.

Od Srba nemam koga da Ti preporučim. Za koje znadem, čuješ i Ti u "Slav. Přehl." (Janko Veselinović, Lazarević itd.).

Bio je ovdje nedavno jedan veleindustrijalac, član lidove¹⁵ stranke, žao mi je bilo, da sam bio u takovoj dispoziciji, da mi je bilo nemoguće onom ljubeznošću i susretljivošću kojom bi ga inače dočekaao. Javi mi tko je to bio.

Ja odilazim na godinu dana u vojničku službu, pa ću napustiti za tu godinu "Čas" i mnoge druge stvari - što naravno vrlo žalim.

Stipa je ovdje. Sastajem se s njim češće al uvijek na nekoliko časaka, te se ni nismo još pravo objasnili: a meni ga je ipak žao i ne mogu mu biti tako strog, kao što si mu n. pr. Ti. Rad Masaryka i realizma smo se jedanput ljudski zakvačili - al nismo stvar na konac izveli. Vrlo sam radoznao, na njegove nazore o hrv. politici. Dok dodjem u Zgb nastojati ću da nastane zbliženje između naših ljudi i njega, pa ću mu onda predložiti osnovu našeg programa (ako se tako smije to zvati) i tražiti od njega potanko razjašnjenje: ovakovom raspravom moći ćemo tek vidjeti kakovo nam je stanovište prema njemu uzeti.

Srdačno Te pozdravlja Tvoj Nikola.

Napomene

1 Neumannov kalendar nezavisnog radništva.

2 Radi se o Mariji i Stjepanu Radiću.

3 Radilo se o pripremama za izdavanje *Glasa ujedinjene hrvatske, srpske i slovenačke omladine*, koji je izlazio u Beču 1899.-1900. godine.

4 *praznici, odmor*

5 Mađaronsko glasilo u Osijeku; izlazio između travnja 1902. i siječnja 1903. godine pod uredništvom Martina Polića.

- ⁶ Obchodní museum – Trgovački muzej u Pragu.
- ⁷ Riječ je o novinama mladočeske stranke *Narodný listy*.
- ⁸ *Narodne novine*
- ⁹ Česko naprednjaštvo s početka devedesetih godina 19. stoljeća.
- ¹⁰ Raiffeissen štedionica
- ¹¹ Knjigu *Současné Chorvatsko (Suvremena Hrvatska)* Stjepan Radić objavio je u Pragu 1900.
- ¹² Pismo se nalazi u kut. 46 u košuljici s Heimrllovim pismima.
- ¹³ *mjeničnom pravu*
- ¹⁴ Radi se o knjizi Zofke Kveder *Ljubezen*, objavljene u Pragu 1901. godine.
- ¹⁵ češ. *pučka stranka*

1. M. Heimrl - F. Hlaváčeku, Prag 23.VI.1896.

Praha, 23./VI.896.

Dragi naš!

Jučer smo primili Vaš list, a danas vam evo odgovaramo. “Zaljubio sam se” - tako počimlje Vaš list, a mi smo i sami mislili, da se Vama nešto takvoga moralo dogoditi, jer nam nieste naznačili na onom listku iz Beča svoje adrese, a vučete nas putem pošte za vlasi, što vam ne pišemo. Što sve ljubav ne radi! Uostalom, to je vaša tako unutrašnja, intimna stvar, da se samo moramo diviti i pokloniti pred velikom vašom iskrenosti, što ste nam i toliko reći htjeli. Ja Vas barem... no ajdmo na stvari, to su kule na oblaku! Najveća novost, što smo je iza vašega odlaska iz Praga doživjeli bio je Radićev list iz Moskve, koji smo primili tek ovih dana. Piše nam, da je s listom, što ste mu ga još u zatvor pisali, veoma zadovoljan; došao je u Moskvu 30./V. svibnja. Prvo je iznenadjenje bilo, - da se već semestar zbog krunidbe - svršio. Radić je dakle došao u Rusiju - ravno na - ferije. Drugo je iznenadjenje, da su ga tek uz molbenicu htjeli primiti u - 1. tečaj prava! No Radić je, kako nam piše, odlučio svršiti pravo u Krakovu, kamo da će otići početkom Augusta. Tuj smo mu pisali, da bi bilo bolje po našem mnijenju da ide u Lavov, a i vi sam, prosimo Vas, pišite o tom njegovom polasku u Krakov! Veli, da revno uči i kod kuće, gdje ga jedna emancipirana (!) starija (Oho!) djevojka uči ruski ispravljajući mu akcenat. - Polazi u biblioteke, čita n. pr. Grotovu: Filozofiju, Džaniševa: Epoha vel. reforama, Milla: Autobiografiju itd., u opće je tako zabavljen poslom, da “srećom nije imao vremena, da se dade na kakvoj

narodnoj gozbi zadaviti". Upoznao se nedavno s redaktorom "Rusk. Bjec." Sokolevim i s nekoliko članova redakcije. Redakcija dobiva "Nár. Listý" i - Frankovo: "Hrvatsko pravo", ali ga redovno srećom - ne čitaju. Iz lista Radićeva nekako - bar meni kako se čini - izbija na vidik, da je on nekako razočaran (sklaman), i da u Rusiji nije ono našao, što je tražio, premda poslije u listu sam veli: "Što više Rusiju poznam, to je više ljubim, premda ne nadjoh u njoj nikakih ugodnosti. No meni lično ni u Pragu nije bilo ugodno, pače dolazio sam tamo prečesto u dodir s vrlo hrdjavim ljudima, pa ipak se zaljubih u Češku i u - Češkinju!" Srdačno Vas pozdravlja i veli, da će vam pisati. Adresa mu je: Москва - Moscou - Россия; Спаскапя-садовая, Уланский переулокъ, домъ Малошина, Монсира Давидовой.

A sad da vam što javim o našoj koloniji. Nova ništa, poslije one debate više nijesmo razpravljali zajedno o polit. pitanjima. Način života stari, jedni rade, drugi bogu vrieme krađu misleći, da je i to rad, idemo k Helmu itd. itd. Sve polag navade stare. Mi - neutralci - imali smo svoju "schůze"¹, gdje smo raspravljali o sastanku, o Medjumurju i o listu. Glede sastanka smo zaključili, da na nj ne idemo, jer je vrijeme tako nespretno opredjeljeno, pak za to poslije bismo morali ići barem svi, a to nam vrijeme priječi, meni pako polazak u - Rusiju (jer ja idem s tamb. zborom bečkim na izložbu u Rusiju; 1. července² već polazim u Beč). O Medjumurju se poslužismo vašim listom, za koji vam se najljepše zahvaljujemo. A odlučismo i poslismo Herenčiću novac. Pitanje o Medjumurju primljeno je na naš predlog u program sastanka, ali mi ćemo to pitanje svestrano iza temelja statističkih podataka, koje će Korporić preko praznika sabrati, pretresti na našem sastanku, koji kanimo obdržavati početkom oktobra u Zagrebu. Živu ćemo pako agitaciju povesti kod kuće glede lista, koji ćemo svakako izdavati od nove godine. O tom smo baš dugo raspravljali, račune slagali i premda je ciela sjednica nas 7 (Korporić, Poljak, Dostal,

Dobžansky, Šiletić, Metelka, Heimrl) preko 2 i pô sata trajala, nismo se ipak - potukli ni psovali! Inače vam nema medju nama ništa nova, - sutra priredjuje hrv.-slov. klub koncert u proslavu 100 godina narodjenja Antuna Mihanovića, pjesnika hrv. himne, - a ja Vas u ime svih a u ime svoje napose najsrdačnije pozdravljam i želim, da se što prije vidimo.

Heimrl

Idete li u Prag kroz Beč?

Dragi prijatelju!

Bio bih pustio prijatelja Heimerela, neka i ovu četvrtu stranu ispuni, nu htjedoh, da znate, da i ja na Vas mislim. Mnogo mi manjkate, pa makar me sada vrat još jače boli, rado bih s Vama koji put se probrbljao. Preugodno me je iznenadilo, što Vam je uspelo djelovati na Herenčića. Na njega sam bio gotovo zaboravio. Kao stipendistu mađžarske vlade, držah ga izgubljenim. Hoćete li se u Lavovu sjetiti na ono, što ste mi obećali. Dajte, molim Vas saberite, ima li kakovih brošura za puk, izdanih bud od seljačke strane, bud od samoga djaštva, a takodjer, ako je što pisano o djelovanju i životu djaštva "vũbec"³. Još bi Vas molim, da mi kupite Tolstojevu Kreuzerovu sonatu (ruski). Trošak ću sa zahvalnosti vratiti. Budete li govorili s g. Frankom, pripovjedite mu o našem namišljenom pokretu. Možda bi nam htio koji put biti savjetom na ruku! Sjegurno ćete se upoznati s njekojimi djaci. Pitajte ih, kako je s univerzom, kakovih ima društava. Kakav je društveni život, ima li mnogo plemića - djaka, je li skup život i t. d. Heimerl i ja rado bi na godinu u ljetnom semestru onamo, pa bi nam dobro došlo, kad bi već prije znali, kako je ondje (t.j. u Lvovu). Željno čekam, da dodjete što prije, svakako prije, nego otidjem kući (to će biti oko 15 čce⁴). Imao bih mnogo s Vama govoriti o našem sastanku i o listu. Ako najme "pravaši" počnu izdavati svoj djački list u oktobru, kao

što su nam to pisali, mi ćemo morati u isti čas izdati svoj, da nam ne odnesu sve predplatnike, kojih krvavo trebamo. A za to treba priprave.

Uz bratski pozdrav Sveto Korporić.

2. M. Heimrl - F. Hlaváčeku, Mosti 19.X.1896.

Mosti, 19.X. u veče 1896.

Dragi pane Hlavaček!

Jučer sam primio Vašu kartu, a evo me danas da Vam namah odgovorim. Prvo mi je, što me upravo iznenadilo i presenetilo, da Poljaka još nema u Pragu. Ja sam naime njemu rekao, što i kako da me upiše. Sad pak molim liepo Vas, da me vi, u slučaju da me već Poljak nije upisao upišete. Ako je već doba za redoviti upis minulo, molim Vas nastojte svakako, da me kako "izvanrednim" načinom upišete, jer inače gubim godinu. A sad o samom upisu.

Ja imam samo 3 semestra, a sad bih se upisao u četvrti. Nemam kataloga pri ruci, da Vam javim koje predmete da upišete u index i potom u nationale, pak Vam zato evo javljam i molim Vas, da mi vi to napišete (eventualno Poljak): po prilici sve, što se treba u prvom semestru druge godine i to: kano-ničko pravo, Austrijska povijest. Dějiný všeobecné práva ne trebam jer sam ih već slušao, isto tako i rimsko pravo. Uopće učinite molim Vas tako, da budem bez zaprjeka mogao polagati u märzu državni ispit.

Što se tiče nationala: Rodio sam se 1876. god., 15. kolo-voza, očuh (stiefvater) se zove: August Vihodil, umir. direktor "hospodar. a lesního ústavu", stipendije nemam, pokojni otac (nebožtík) mi se zvao Franjo Heimrl.

To je mislim sve.

Što se tiče moga dolaska u Prag, ne znam Vam, dragi prijatelju, ništa stalna još za sada reći. No svakako polovicom slijed. mjeseca. Sad učim kanonsko pravo. Veselim se na Prah, pripovijedat ću Vam dosta zanimivih stvari, a za sad, izručujući Vam pozdrav od Radića i Korporića, s kojima sam baš danas bio ostajem Vam već unaprijed najzahvalniji srdačno Vas pozdravljajući prijatelj Heimrl.

Moj index mora da bude kod pedela. Poljak mora za nj znati. – Bude li kake zapreke kod upisa, recite da sam bolestan, te mi liepo Vas molim odmah javite.

3. M. Heimrl - F. Hlaváčeku, Mosti [jesen 1897.]

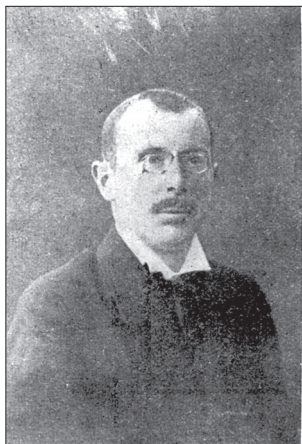
Dragi prijatelju!

Dugo je doduše, što sam otišao i što ti se ni jednom riječi ne odazvah, no znam, da ćeš mi ti, koji poznaš moju tradicionalnu (da budem iskren) “lijenost”, oprostiti. A i sad, kad ti se evo javljam, dolazim pred tebe s molbom. Molim Te naime, da mi ti, dok bude vrijeme za upis, digneš kod pedela index, da mi upišeš one predmete, koje je i Korporić imao u 6. semestru, t. j. one predmete, koje će i sada juriste 3. godine, a 5. semestar morati ubilježiti. Moraš naime znati, da sam ja svake školske godine u 2 tečaja. Ove godine budem: I.) semestar u 3. tečaju, a II.) semestar u četvrtom itd.

Nationale ćeš mi mislim znati ispuniti: rođen sam 1876. 15. VIII., očuh (otčim) mi se zove August Vihodil, stipendija ni potpore nemam nikake.

Molim Te dakle, da mi to učiniš i da mi javiš koliko sve stoji, da ti pošaljem onda novac. No za svaki slučaj te lijepo molim, da mi metneš molbenicu za oprost školarine, no to je samo pro forma, dok stigne moj novac (jer, pošto sam bez kolokvija, ne

moгу ovaj puta tražiti oprost od školarine). Ujedno te molim, da mi javiš u listu, kako upisnina barem 3 forinta više stoji nego u uistinu, pa onaj novac, što bude više, zadrži za moj dug "Hrv. Misli", u kojoj ću čim dodjem u Prag sav dug namah isplatiti.

Milan Heimrl

mekano – poslat ću ti košaru groždja gore. – O našem "sastanku", valjda ti je već kogod javio. Više ću s tobom usmeno razgovarati. Vlada čini strašna nasilja za naknadne izbore, inače sve staro.

Rado bih, da mi kupiš Macharovu Magdalenu, pa ću ti ove dane poslati novac gore.

Nemam što da ti pišem, zato te molim, odgovori, i ostajem

Tvoj Heimrl.

adr. Mosti (via Belovar)
oko 1. oktobra idem u Križevce
U Prag ću doći oko 20, 25 okt.

4. M. Heimrl - F. Hlaváčeku, Mosti 23.VIII.1899.

Mosti 23/VIII.1899.

Dragi Franta!

Hvala na karti. Molim Te, da mi što prije pošalješ one brojeve “Rozhledů” (ako možeš) – gdje je od Krejčího: Cherchez la femme i onda od čini mi se Nováka: Nová žena. Poslat ću Ti ih namah. Ne mogu Ti se revanširati kartom iz Mostiju – tu još nije tako daleko doprla kultura. Što nova? Lorković se znaš oženio. Srdačan pozdrav. Oko 1. rujna idem u Křiževce. Tvoj Heimrl

5. M. Heimrl - F. Hlaváčeku, Mosti 27.II.1900.

Mosti, 27./II.900

Dragi moj Franta!

Zavist nije lijepo svojstvo ni u pojedinca, ali ja Vama Česima zavidjam. Poslije realist. skupštine obuzela me nekaka zlovolja i ljutina, kad sam pomislio, da mi take stranke ili bolje: takih ljudi nemamo, i bog zna, kad ćemo ih i hoćemo li ih uopće imati. A u onom mrtvilu i gnjileži, koja obuhvata sav naš život i javni i privatni gotovo bez iznimke, trebali bismo je više nego vi. Za Vas znači realistička stranka orijaški korak, za Vas, koji ste i onako u svakom pogledu daleko naprijed, a što bi to tek značilo za nas! Za nas bi to značilo, prema lažima u kojima smo se rodili i koje nas poput zraka sa svih strana okružuju, istinu. I to mi je najviše imponiralo pri Vašoj skupštini: ona odvažnost reći istinu u brk svima mnogobrojnim “vlasteneckým”⁵ lažljivcima. A uza sve to onaj mir, koji se radi iz duboka uvjerenja stečena dugom i savjesnom pripravom!

Razumije se, da sam upravo proždirao svaku riječ o vašem sastanku. Onaj broj “Časa”, gdje se o sastanku referiralo, sav mi je zgužvan: ta čitao sam ga skupa s bratom bezbroj puta. I što sam ga češće čitao, sve su mi više zazubice rasle! O pojedinim programima ne bih Ti mogao u detaljima svoga mišljenja reći, jer mnoge stvari su mi i samome dosta nepoznate, a i nijesam primio obećani program, no koliko ga je bilo dosele u “Času”, potpisao bih svaku skoro riječ. Iz svega se vidi novi duh istine i zbilje, savjesna priprava i računanje s postojećim prilikama. Ono o drž. pravu, upravo je božanstveno! Pa onda ona odvažnost izreći iskreno svoje mišljenje o potrebama njem. jezika, ono trijezno i ozbiljno raspravljanje o gosp. potrebama, ono... ali što da pripovijedam, u kratko onaj demokratski duh, kakoga još nijesam vidio ni u jedne stranke! Znao sam, da će taki skup ljudi biti i političkom moći u brzo. Najposlije, oni su [prepravljeno: Vi ste] tom moći bili i - prije sastanka!

Da su kritike protivničke bile puno tiše i blaže, no što se očekivalo, sasvim je naravno. Ja sam si i sam mislio, da će se većinom vrlo sustezljivo govoriti o realistima; poznam ipak prilično češke odnošaje. No ni iz daleka nijesam mislio, da će tako daleko zabrazditi Radić, premda sam od njega svašta očekivao. Da značajnost nije njegova jaka strana, to sam žalibože morao da u brzo vidim, ali da mu se s godinama ne će ispušiti one magle i fraze iz glave, to sam dosele slutio, a sad znam. I ja sam s njim obračunao više manje već za posljednjega svoga boravka u Pragu, gdje su izbila na površinu mnoga njegova svojstva, koja sam kao nemoguća u njega - hotice odbijao. Ali “van s pravdou”; - da smo se toga držali prije, bilo bi možda bolje po njega. On je danas izgubljen za nas - i za sebe. Znao sam, da će se po svojoj naravi učiniti nemogućim u Pragu i pogodio sam. U Hrv. je gotovo odasvud izigran. Najbolji su ga njegovi prijatelji ostavili, a “Glasaši”, kad sam bio u Z., ne će o njem ni da čuju već odavna, a napose poslije onog njegova dopisa u “Slov.

Mosti, 28./12. 1900

Dragi moj Franta!

Život nije lijepo svojstvo ni u pojedina, ali
 ja Nana Česina zavidjam. Postoji realisti. Skupšt,
 ne obuzala me nekada zlovolja i guta, kad
 sam pomislio, da mi takle stranke ili boje: ta,
 tih ljudi nemamo i bog zna, kad ćemo ih i
 hoćemo li ih uopće imati. A u ovom mrtvili
 i gnjileži, koja obuhvata sav naš život i javni
 i privatni gotovo bez iznimke, trebali bismo je
 više nego vi. Za Vas znači realistički stranka
 očajnički korak, za Vas, koji ste i onako u svakom
 pogledu valiko naprijed, a što bi to tek značilo
 za nas! Za nas bi to značilo, prema lažima.
 u kojima smo se rodili i koje nas poput žraka sa
 svih strana okružuju, istinu. I to mi je najviše
 imponiralo pri našoj skupštini: ona odvažnost reči
 istinu u bisk svima mnogobrojnim, vlastenost
 lažljivcima. A uza sve to ovaj mir, koji se radi
 iz duboka uvjerenja stičemo dugom i savješnom
 /.

Početak pisma Milana Heimrla od 27. veljače 1900.

Přehledu". Ono su još bile, kako i jesu, stvari diskusije medju nama, a on to bilo iz zlobe bilo iz bedastoće iznosi pred svijet. Po onim dvjema noticama u "Času" samo slutim, želio bih da i znam, što je ovo posljednje na stvari medju vama i Radićem, pa te zato molim, da mi, ako možeš, što pitanje o tom javiš. Lorković mi je pisao, da se čuje, da će Radić izdavati u Hrv. svoj posebni list!

O tome, što ću i kamo ću, razgovarat ću se s Tobom usmeno. Za dva po prilici tjedna, doći ću u Prag, da učinim još onaj jedan drž. ispit, pa ću Ti onda da kažem, što sam naumio otkako mi se razbio plan s trg. školom. Imao sam doma oštrih okršaja, ali jer je to uzaludno bilo, prihvatio sam se druge taktike i drugoga puta. O tom usmeno. Budeš li s Poljakom, reci mu molim Te, da mi pošalje namah: dědické právo.⁶ Drugo ću u Pragu proći na brzu ruku, a onda ću - za sad Ti samo to kažem - ili Švic. ili Njem., da perfektno naučim njem. i franc.

A do vremena, dok se opet vidimo, da si mi živ, zdrav i pozdravljen od Tvog Heimrla.

6. M. Heimrl - F. Hlaváčeku, Zagreb 14.IV.1902.

Zagreb, 14./4.902.

Dragi moj Franta!

Ja sam toliki krivac, da se ni ne usudjujem izpričavati se. Ali, - ali, Ti se možda ne ćeš strašno ljutiti, premda bi imao podpuno pravo na to. Lienčina sam bio u pisanju od vajakada, kako se i sam sjećaš, no sad Ti toliko toga pišem i brbljam, da me taj kvantitet bar donekle može izpričati...

Ne sjećam se više pravo, što si mi pisao u svom listu, koji su svi čitali i svi odlučili na nj odgovoriti. Na to su došli razni događaji i [...], i Hrv. Misao i razne intrigue i čini mi se, da Ti

opet nije nitko pisao. Danas me je savjest osobito zagrizla i evo me da Ti pišem. - Čudiš se, kako smo se složili tako heterogeni elementi, da zajedno izdajemo Hrv. Misao. Ali nužda nas je sve zbližila, a zbliženjem uvidjesmo, da vrag nije tako crn, kako izgleda. Raznih nijansa ima i sad među nama, ali Novonadaša i Hrvatskomišljaša kao dviju grupa nema. Ovdje ondje pokazuju se izradjeniji nazori na jednoj strani ili veća sklonost ovoj ili onoj stranci, ali opreka ili dviju grupa nema. Jedna je samo opreka sviju nas među nama bila, a to je bio Stjepan Radić. Rekoh: bio, jer pred 3 dana izstupio je iz redakcije "Hrv. Misli", a time i iz našega kola. Bez ikakva razloga, bez i najmanjeg povoda otišao je i posvadio se, a meni je drago, da smo ga se riešili. Hrv., Slovenci, Srbi i Bugari, - Zagreb, Ljubljana, Beograd, Sofija, to je on neprestano natezao, pa kad mu nismo uvijek i u svemu popuštali i s njime se često svadjali, napokon nas je ostavio, ja držim, na našu korist i sreću. Imao bih Ti mnogo toga pripoviedati, što je s time u savezu, ali ne da se sve to tako lako izpisati. Ovo će Te svakako presenetiti, ali držim, da ćeš biti sa mnom jednoga mišljenja, jer i Ti poznaš Stipu dobrano.

Drugo što bi nas sve vanredno veselilo i o čem svi ovdje mislimo jeste to, da Ti dodješ u Zagreb. Onda smo mi gazde, pa što bog da i sreća junačka. Nama ovdje manjka ljudi. To osjećamo što dalje, to više. Posla je, da ne znaš gdje ga se prihvatiti. Naši stari nisu dosele ništa uradili, to mi sad sve više i više uvidjamo, ali ne možemo i ne smijemo s njima prekinuti, jer nismo sami jaki, da što izvedemo, bar za sada, i jer je i među njima ljudi dobrih, izvrstnih i poštenih, ali nije bilo nikoga, koji bi davao inicijativu i što pokretao. Nije bilo ozbiljne pripreve i shvaćanja narodnih potreba. Danas nam se svakim danom nameće novo pitanje. Sad je tu seljačko udruživanje i poljodjelska banka, pa onda pitanje o izseljavanju, pitanje vinskoga eksporta, reorganizacija gosp. društva itd. itd. Sveto i ja svake

nedjelje putujemo u provinciju i držimo skupštine na temelju § 2., pa govorimo s narodom o Raiffeisenovim udrugama i građanskim pravima, a oblasti su nas, barem dosele, puštale na miru. Posla je dakle dosta, ali nas je premalo. Živan otišao u Zemun k Badaju, Poljak je kod grofa Hermana, i tako dalje. Kad bi bilo ikako moguće, a možda bude, a Ti bi htio, da dodješ u Zagreb, to bismo dragi moj Franta juškali od veselja.

Za sad samo toliko. Duskora više ili ja ili koji drugi, a sad da si mi živ i srdačno pozdravljen od svih, a napose od Milana.

Napomene

- 1 češ. *skupštinu*
- 2 češ. *srpanj*
- 3 češ. *uopće*
- 4 češ. *srpnja*
- 5 češ. *rodoljubnim*
- 6 češ. *nasljedno pravo*

1. V. Jelovšek - F. Hlaváčeku, Zagreb 13.VIII.1898.

Zagreb, 13.VIII.1898.

Dragi gospodine!

Nadam se, da će Vas ovo moje pismo opet naći živa i zdrava. Vjerujte, da sam često mislio na Vas, i uvijek sam iskreno i vruće želio, da što skorije ozdravite, tim više, jer sam čuo, da Vas je spopala nemila slabost i žutica. Želio sam iskreno - jer sam Vas u ono par mjeseci svoga boravka u Pragu zaista upoznao i zavolio. Znam Vašu skromnost, za to ne ću da nabrajam, što o Vama mislim. Velim Vam samo, da moje simpatije prema Vama nije-su časovite, već duboke i iskrene.

Šajković je bio ovdje prijašnji četvrtak i petak. Imali smo same nesreće. Prvo: on mi nije javio vrijeme svog dolaska, nego tek u srijedu brzojavom iz Ljubljane, - a ja sam baš onaj dan bio u Sisku na koncertu srednjoškolske omladine (Novonadaša), koji se priredio u korist postradalih Sinjana i deficita "Nove Nade". (Taj koncerat svršio se vrlo žalosno. Pilo se sve u šesnaest, plaćali su aranžeri Novonadaši urednici! A na koncu nijesu ostali ništa htjeli dati za "N. Nadu", i tako se jedva istisnulo od suficita - 16 for! - jedna svotina od 8 for. za nju! Pridodajem Vam svoje riječi o tom, što su bile u "Banovcu".) Kad sam drugi dan u jutro došao u Zgb, nadjoh telegram - Šajković je već bio u Zgb. Sastali smo se, išli tražiti ljude, a nijesmo našli baš nikoga izim Potočnjaka. To je bilo baš onaj dan u jutro, kad je postavio na svoju ruku "Nar. Misao". Mi smo bili kod njega - a o tom nam nije kazao ni riječi. Nama je bilo u opće vrlo neugodan i težak položaj. Pošto nijesmo ni s kim od mladih urednika

bili, nijesmo znali, što znade P.¹ o svemu našem mišljenju, osobito glede njega samoga. Nijesmo n. pr. znali, da li je informiran o onim sastancima, koji su se nedavno držali u Zgb i na imanju Krištofa sa Stipom. Vidjeli smo, da o njima ne zna ništa jasnoga. Stan mu je raskošno uredjen, tako da nas je taj luksus začudio i neugodno dirnuo. Tražili smo onda u redakciji Pribičevića, - rekoše nam u stanu, da je upravo dan prije otputovao kući. Po podne šetismo, a u več se opet nadjosmo s Potoč. Nekako je bio slabe volje, malo je govorio, a držao se kiselo. U ovo več dadasmo mu "N. Doba", da ga pročita i nama rekne svoj sud o članku "Da nas razumiju". On je ondje samo pregledao članak, a nije rekao ništa. Mi smo naime došli do toga, da treba tu stvar s njime još lično urediti, da se tim donekle oslabi dojam, i da mu se koješta rastumači, što bi mu se učinilo nepravedno ili oštro. Kuražno smo htjeli zadržet u samo živo meso. Govorili smo i o sastanku, na kom bi se koješta razjasnilo i zaključilo (glede listova i t. d.), a on je bio veoma zauzet. Drugi dan nadjosmo se popodne u Nar. kavani. Cijelo prije podne trčasmo okolo, da koga nadjemo. Pa nikoga. Stari je Radić otputovao u Zagorje na študije za svoj zbornik; Banjanina - nakon dugog, dugog propitkivanja nadjosmo njegov stan! - nije bilo kod kuće; po podne opet nije došao u kavanu, jer je bio boležljiv, tako ga Šajković uopće nije ni vidio; u redakciji opet nije bilo nikoga; Lorković je na imanju kod Krištofa i uči, pa se ni ne zna kad će se vratiti (kod njega smo se skoro zaljubili u njegovu mladju sestru. Ama divna divojka!). U kavani nadjosmo P. i Dimovića - to je bio jedini od mladjih, koga vidjesmo, jer govoriti s njime nijesmo mogli - uz P. Tamo je bio i neki ruski profesor iz Varšave, a kod drugog stola neki poznati biciklista - redaktor "Českých zajmů", kojega je poslije Šajković upoznao s Potočn. Tu smo tek čitali novine, a onda je P. uzeo fijaker i poveo nas na vožnju po okolici zagr., na groblje, Maksimir, i t. d. Tom prilikom smo potaknuli opet stvar

glede onog članka. Potočnjak se nekako držao, kao da nije na nj bog zna kako djelovao onaj članak. Rekao je, da nije baš pošteno onako što napisati i navaliti, kad čovjek nema dokaza. Da je nadalje jasna konkurencija, da mi s njime nemamo ništa zajedničkoga (po onim riječima o redaktorima i izdavateljima), da se on ne će nimalo narivavati i t. d. Da su tako izbacivale naše stare pol. stranke, u kojima se radilo samo o vodstvu. On da se nikome nije nametao, kao što se i njemu nijesu nametali mladi redaktori - nego da su se skupa našli u radu, u stvari. Mi smo imali dosta tešku situaciju. Držali smo se kuražnije, nego što nam je bilo oko srca. Rekli smo, da ne škodi ovakva javna kritika, jer baš to je novo i valjano u nas, što mi bez obzira iznašamo svoje stvari pred javnost, a da iz kojekakvih "taktičnih obzira" ne šutimo. Da to nije nikakva osobnost, osobna stvar. Ako je možda preostro, da je niknulo pod utjecajem bezobzirnog realizma češkoga. U ostalom, neka pogleda, pa će vidjeti, da je samo forma oštra, možda i malo nezgodna, - ali suština da nije ni nepravедna ni pretjerana, ako se posvema shvati. A prvo neka pamti: da mi s nikakvim "hintergedankerima", nikakvim špekulantima ili nepoštenim mislima nijesmo ono napisali, - naprotiv da je ono izljev možda i prevelike težnje za "čistim računima". U kratko: ja bar sam uvjeren, da smo mi imali sasvim pravo s onim člankom (Šajković je sada još više protiv članka!), ali pošto o cijeloj stvari nijesam imao valjanih informacija, nijesam mogao poredati razloge i dokaze. (N. pr. tek u ponedjeljak sada saznao sam od Stipe, koji je bio 2 dana ovdje, vraćajući se iz Križevaca od Heimrla, da je Taušanović dao akciju za "N. M." Od ovako izrazite političke ličnosti novac za list, koji bi ga imao pobijati - to je malo čudno...) P. je svršio, da će on iz svega već povući konzekvencije (valjda da će istupiti iz uredništva), ali da će i nadalje raditi u dosadašnjem pravcu. U veče je Šajković otputovao, sav oduševljen od ljepote Zagreba. - S Bertićem se nije vidio, kako čitam u pismu

Živkovom na Fuggera, što mi ga je ovaj juče poslao, jer je telefirao nejasno, a Živko nije shvatio. Živku takodjer nije pravo, što je taj članak izišao; veli, da se moglo najprije privatno urediti stvar s P. Fuggeru je pravo. Inače ne vidjeh nikoga, ne razgovarah ni s kim, - ne znam, dakle, što ostali misle o našem članku i o budućnosti "Nar. Misli". Da, zbilja, Stipa je bio ovdje. I opet nesreća. U subotu i nedjelju bio sam u Štajerskoj (nota bene u kupalištu sa - Strossmajerom!), a Radić je došao u nedjelju, pisao mi, - a mene nije bilo. Tako smo se tek vidjeli u ponedjeljak na kolodvoru, prije no što je otputovao u Vel. Goricu Breščenskomu. Razgovarali smo o P. Njemu je sasma pravo, što stvar ovako ide, jer da je P. ipak čovjek stare škole (kad smo mi P. pitali, što je radio u Rusiji, nasmijao se, rekao, da je to duga historija, koju će on jednom napisati...). Radić je bio za to, ja sam se sasma složio s njime: da sada 20. o mj. ureknemo sastanak za nas intimnije samo u Sisak, da se dogovorimo i složimo glede nekih temeljnih točaka, onda da uredimo stvar glede P., i napokon da odlučimo, što i kako da se udesi pitanje glede listova. Sada najednom nema nijednog lista mlađe generacije, sve je za uvijek ili privremeno zaspalo. Radićeva je osnova, da on putuje sada ili kasnije po Hrvatskoj, agitirajući za naš pokret, za koji veli (idejalista!) da je mnogo dublje zahvatio, nego je on prije mislio (dakle da na god. ne ide krepavat u Pariz), i da izdaje i uređuje ili novi list ili "Nar. Misao", ali da će to biti lako pisani, popularni list za našu srednju klasu, za obrtnike i gradjane. Tu da se ima raditi. A izlazio bi 3 puta na mjesec. (I sam već uvidja, da je ona prijašnja osnova glede 3 lista program za g. - 1910.). A dakako, "N. Doba" neka se vrati na skromni oblik i - papir "Hrv. Misli" (najviše 2 tis. arka na prostom papiru, bez omota á la "Lit. listy"², samo drukčiji format = "Hrv. Misli"), a onda neka se svaki mjesec izdaje u nekakvoj biblioteci kakvo valjano prevedeno djelo (što poučno: politično, socijalno, kritično, filozofič-

no i t. d. - što opet beletristično, pametno moderno). Ja bih Vas lijepo, lijepo molio, da mi tako do 18. odgovorite na ovo pismo, osobito pak, da mi saopćite svoje mišljenje glede tih osnova. Učinite to! -

“N. Nadu” ne ću na god. nikako već potpisivati, jer me sve više ozlojeđuje njihova abonentenpolitika i upravo nepošteno varanje i glumljenje. Pravo je rekao Fugger (što i ja već prije), da nekoji od urednika ne rade u temelju drukčije, nego li Starčević. Glavno im je ugled, autoritet, komanda. U tom su oni s nama u direktnoj opreci, što ne označuju prama nijedno-me javnome pojavu jasno i glasno, bez obzira svoje stanovište. Oni hoće, da ih svi hvale - a da ih potajno podruju. Njihov oportunizam nije već ni taktičan, on je nepošten. Uostalom, ob ovom Vam rekнем još usmeno više! -

Za ovih dosadnih sparnih dana (ne znam, kako je u Vas gore u Pragu) upravo je dobro došla Kuhačeva “poslanica” o - aneksiji (ah kako to privlači našu publiku!), barem se čovjek može od srca smijati. Čuli ste valjda za nju, pa Vam je evo šaljem. Vaša češka naobrazba, Vaši češki nazori i Vaš napredak valjda će osobitom nasladom čitati tu dubokoumnu študiju. Ono, što je brzo štampano - to su - kavanarski neozbiljni razgovori! I na temelju njih on sudi! Nego stvar je važna, jer se ovom brošurou jasno dokazalo, da se u nas nešto muti, da je puknuo jasan raskol med mladima i starima. Ibler je dosta dobro odgovorio Kuhaču u “Nar. Novinama” od 9. o. mj. - radoznao sam, što će ostali, osobito mladji. Danas nekako me strašno spopala želja, da mu ja odgovorim, makar baš u - “Banovcu”. Čitao sam juče proglas “Česke moderne” u “Rozhledech” od g. 1896. pa mislim, da bi se dalo na temelju ovog programa i za nas nešto formulirat - dašto u najširim granicama. Faktum je, da imademo nevaljalih starih i - nemoćnih mladih. Jer ovo, što je danas u nas “moderno” - to nije drugo, nego jedno trzanje nemoćnih mušica. Kod nas je moderno

nešto sasma negativnoga: što stari psuju, to je moderno. Analogno kao u Slovenaca: što klerikalci psuju, to je “novostrujarski”. Ta negativnost je vrlo opasna po mladi pokret, ona od njih stvara ili fanatične sektare ili nekritične literarne gigrle, katkad koga i ubije. Lijepo bih Vas molio, da mi i u ovoj cijeloj stvari javite svoj sud, - posebice pak: razložite mi u kratko, kako se rodila i razvijala češka moderna, do onog manifesta g. 1896., i kako se cijepala poslije. To bih nužno trebao.

Bertić javlja Fuggeru, da je u njega bio Dobžansky, pa mu pripovijedao, onako nejasno, da on (Dobž.) i Šarić kane izdavat novu nekakvu revue. Prvi broj da bi već osvanuo za mjesec dana! Vederemo!

Još nešto važnoga. Ne znam, da li sam Vam govorio, da jedan moj prijatelj (Milčinović od “N. Nade” - vrlo čestit čovjek, najpošteniji med njima) kani doći u Prag i ondje izučiti knjižarsku struku. On je vrlo zauzet za to, a želi danas sutra u nas osnovati solidnu i naprednu knjižaru i nakladništvo. Svršio je maturom realku, a već je molio stipendij u tu svrhu od trg. komore, koja mu je i obećala potporu. On bi dakle želio, bar da 1. godinu provede u Pragu, da nauči češki, i da se upoznade sa slavenskim literaturama i s radom čeških nakladatelja. Doći će 1. oktobra. Ja bih Vas dakle lijepo molio, da mu gdjegod gledate priskrbiti kakvo mjestance, i to kod velikih nakladatelja, koji imadu odmah i tiskaru (n. pr. Otto, Topič, Vilimek, Styblo). Ja mislim, da Vam to ne će biti teško, on je zbilja vrlo marljiv, solidan i pošten čovjek, a ima volje za tu struku i veliku težnju, da počne svoje nauke u Pragu, a tek poslije, da podje n. pr. u Leipzig. Srdačno Vas dakle molim, da mu gledate priskrbiti kakvo mjesto, koje ga ne bi ubijalo mehaničkim radom, već na kojem bi se mogao u cijeli ustroj i rad uputiti. Javite mi onda što prije, pod kojim ga uvjetima prima jedan od ovih nakladatelja. Dali mu daje stan ili ne? Ili bar jelo? (Ovo dvojje nije

nužno, - ako dadnu, bolje je; ako ne, ne smeta; glavno je, da što vidi i nauči). Dakle, prosim Vas! -

“N. Doba” još nijesam primio; ne znam, što to znači. Inače živim pomalo, čitam i razgovaram s ljudima. Vrijeme prolazi.

A sada da svršim. Pišite mi, prosim Vas što prije, - i učinite mi, što Vas umolih! Budte tak laskav!³ Srdačno Vas pozdravlja Vaš iskreni prijatelj i štovatelj

Vladimir Jelovšek.
Kukovićeve ul. 14

2. V. Jelovšek - F. Hlaváčeku, Zagreb 28.-29.VIII.1898.

Zagreb, 28.VIII.1898.
12 h o podne.

Dragi g. prijatelju!

Oprostite, ako ovo pismo ne će biti pametno i sredjeno. Došao sam danas u jutro u 41/2 kući i našao sam - razrezan (otvoren!) Vaš ekspresni list i dopisnicu. Ja sam naime već u jutro 25. otputovao u Sisak (imao sam posla u Petrinji blizu Siska) i tako žalibože nijesam već dobio Vaše važno pismo. Naprotiv, primila ga je majka, a misleći da je važno, otvorila ga je, da mi javi (nije se mogla sjetiti, da mi ga pošalje!). Sadržaj nije razumjela, nego samo vidjela riječi “program” “socijalno” i t. d. odjurila mojoj sestri, - i ondje plakala, da sam ja otišao na “socijalističku skupštinu” (to je našim ljudima kano fabrika bomba i bodeža...), da će me zatvoriti i t. d. A sada ovaj čas imao sam s njome “rozmluvu”⁴ (prije je nijesam vidio), - da sam uzrujan nad njenim nazorima, pojmljivo Vam je. Ovo je užasno, kako je u nas cijeli svijet još inferioran i glup, - korumpirao ga je do skrajnosti kuenovski duh. Pa onda da se čovjek čudi, što piše ovako “Hrv. Domovina” o nama, što se pišu “Anarkije” i t. d.!

Ta to je tako divan naravan proces, nešto tako razumljivo samo po sebi. Pa Vaše pismo u tom kolu, - nemam nego tek gorki smjeh nad tom anomalijom. Vaše pismo u tom krugu!

Vjerujte mi, ja sam vremenom postao dosta hladnokrvan i tvrd prama ovim našim odnošajima u nas, - ali ipak ovalika glupost i inferiornost me mora razdražiti strašno. Pa tu da mi kujemo velike programe, velike osnove, da propovijedamo velike ideje! Ta našim ljudima treba još reći, da je poštenje, iskrenost i rad glavno, - da se smije nešto i nevladinog - čitati... da smije čovjek razgovarati o - socijalizmu... i t. d. Al čemu da Vam duljim. Dodjite jednom ovamo (i to još onda, dok "ne budu u nas bolje zvijezde sjajile" - dakle imadete još dosta vremena), pa se osvjedočite sami. Vjerujte, da ćete baš mnogo šta naučiti. - Mnogo mi je toga na pameti, pa bih rado sve strpao ovamo, - ne znam da li ću moći. Moram se žuriti, da još dobijete pismo u Prag. Dakle redom.

Prvo Vaše pismo primio sam 17. o. mj., a nijesam htio na nj odmah odgovoriti, jer sam očekivao od Fuggera nastavak Vašega pisma, - koji on sretno do danas nije meni poslao, i ako mi je pisao 2 duga pisma, - ali nije o tome ni riječi spomenuo. Nijesam nadalje htio za to, jer nijesam imao što važnoga, - a glede sastanka tvrdo sam vjerovao, da će Vam Stipa pisati i poslati program. Primio sma nadalje ekspresno pismo i dopisnice od 23. i 25. o. mj. Odgovorit ću Vam redom.

O Potočnjaku reći ću Vam samo ovo. Ja sam došao do toga osvjedočenja, da on nije naš čovjek. Pokupio je par fraza o jedinstvu, nameće se radikalizmom. To je sve. - Ali u duši, u "podstati"⁵, on Vam je čovjek stare škole, čovjek u opće, kakvih imademo svuda, u svim strankama. Čovjek koji živi lakoumno, rastrošno, - koji živi udobno, a ne će da čuje o malim ali teškim žrtvama, koji nije odviše skurpulozan s političkim poštenjem i istinom, koji nije u kratko započeo kod sebe pravom reformacijom. To je i sasma razumljivo, ako se uvaži, u

kakvoj je sferi odrastao. Tu su ponajprije naši stari, kojima se on pridružio, med kojima je odrastao. Tima je glavno novac u svoje sebične svrhe, to su “diplomate” sa strančarskim “tajnama” i prefriganim “antišambriranjem” - slavoserbštinom višeg štila, rekao bi Stari⁶ blagopokojni (“Bog i Hrvati”!), koji su se nadmetali u duhovitosti, u varanju i klevetanju, - koji su dijelili - iz vrlo lako shvatljivih razloga ... - privatni život od javnoga, koji su težili za “rolama” (najprije za opozicionálnim vodstvom, za “uvaženim pristašama naše stranke”, “vatrenim i značajnim rodoljubom” “požrtvovnim pobornikom za svetu stvar naše stranke” i t. d. - a poslije za “pl.” i grofovstvom i križićem...) S druge strane došao je u krug naših novosmjeraških prijatelja u Zgbu. A tu je vidio, da se sasma lijepo pristaje u to kolo. Ti ljudi n. pr. cijeli dan sjede u kavani i gube vrijeme u glupom razgovoru (k tomu u židovskoj kavani), piju pošteno (poznata je stvar - barem mi Nadaši pripovijedaju -) da je n. pr. Banjanin i Pribičević vrlo često pijan, dapače pijanice; cijeli Zgb znade da su svagdašnji aktivni gosti u bordelima na Potoku, sa curama se natežu i bave po Zgbu; kod izbora za pripomočno društvo htjedoše upravo nelijepim načinom, švindlom, izvojštit većinu za svoje kandidate; na sastancima - kojih je bilo jedno 2-3 u svem - govorilo se samo šupljih fraza, zanosilo mlade ljude i opajalo frazama o Jugoslavenstvu, o jedinstvu Srba i Hrvata, htjelo se nekim ponosom i arogancijom izvojštiti u svem prvenstvo, - a pilo se obilno do kasno u noć, - pa kucalo u slavu jedinstva! Evo, ovako je stvar, ne kroz moje pesimistične naočare, već je to mnijenje nekih drugih novosmjeraša, koji su malo dublje progledali karte našim zagr. prijateljima. U tom se kolu snašao vrlo lako P., - cijeli duh nije bio ni malo različan onom, u kom je bio dosele, onomu naših “starih”. I tako si možete i rastumačiti, za što je naš cijeli pokret praški ovako ozloglašen u Zgbu, - ta ko da drži do ovih ljudi nešto (za koje smo rekli, da rade zajedno s nama), kad vide - toliko su ipak

prefrigani naši ljudi - da je to sve isto, samo su riječi nove. Skromno, u privatnom životu, pa i u javnom radi se jednako... Ta evo juče mi je nekako oštro rekao Pribičević, kad sam mu rekao, da mi se ne svidja, što se Dimović uvijek nateže po kavanu: "To na nikoga ne spada, - to je njegova stvar i on si u tom radi, kako on želi i hoće!" Ja Vam danas ne mogu apsolutno razložiti sve, kako ja mislim o P. i njegovim (ne našim) drugovima u Zgbu. To ću učiniti za mjesec dana usmeno, kad se vidimo u Pragu. Velim Vam samo to, a to možete već iz dosadašnjih mojih riječi zaključiti: mi smo pogriješili, što smo uvrstili onaj članak "Da nas razumiju". Ne radi P., već radi naših mladih ljudi. Velim Vam, to je moje duboko uvjerenje: oni su mnogo bliže P. nego li nama, - i juče su se zauzimali za nj i ljutili na naš članak. Pogriješili smo, što se izjavismo solidarnim i s njima, - i oni nijesu naši ljudi, oni su isto što i naši stari, oni su tek izmijenili riječi. Umjesto Velike Hrvatske rekoše Jugoslavija, mjesto samo Hrvati, rekoše Srbi i Hrvati, mjesto "okvira" rekoše "nema okvira" i - basta. Unutrašnje, seriozne i solidne reformacije, reformacije djelotvorne: načela, nazora, teorija, filozofije, rada i t. d. - to nema. Par fraza o narodnoj duši i jedinstvu, često vrlo maglovite, nije ni program, nije filozofski sustav, nije u opće ništa drugo, nego fantom za naivnu djecu. Ja sam došao do toga, da je za mene najbolje, ako se držim podalje od cijeloga ovoga pokreta, pogotovo pak, od zagr. kolega. Radit ću sam za se, - al počet ili recimo nastaviti ću svoju reformaciju od sebe kao dosele. Vidim, da je ovaj rad na krivom putu, i volio bih, da za koju godinu ne izilazi uopće taj pokret na javu, ako bi to isto ovako dalje, kao dosele. Gledajmo radije da nadjemo mladih ljudi, njih da općenjem predobijemo, da ih reformiramo, u koliko to možemo, pa onda počnimo s nova. Jer dosele gotovo da se nije ni korak koraknulo, - toliko samo, da se potakla u nas neka trzavica, neko laviranje i gibanje u našem društvu. Od našeg pokreta nikad ništa jezgrovitoga, dok bude u njem i

lumpa i slabih značajeva i - Radića. Al o ovom još poslije. Karakteristično je za P., da nije došao na sastanak. I to je dokaz, kako on još ponosno i viteški shvaća našu navalu, - nije mu ni nužno, da se opravda! Da se s nama razgovara! - 24. sam ga sastao, nešto govorismo o nekoj knjizi, o njegovom selenju i - onda mi saopćio, da ćemo opet skoro prirediti kakav zgodni - izlet!!! A o sastanku ni riječi, - a bio je pozvan!

29.VIII. - Na sastanku, u privatnom razgovoru branio je Pribičević Pot. Lorković je šutio, - on je uopće pod cijelom debatom šutio, nije govorio o nijednom predmetu, bar dok sam ja bio prisutan, a bio sam gotovo uvijek. Prib. se veoma ljutio na Vas, što ste ono pisali Šajkoviću u zadnjem pismu, da su oni u Zgbu znali za naš članak "Da nas razumiju" i s njime se suglasili. Prib. veli, da o tom ne zna ni riječi, što Lork. veli ne znam, došao sam, kad je već debata (privatno, prije početka sjednice) bila u toku. Nu čini mi se, da se i on činio nevješt. Šajković se onda čudio, kako ste mogli napisati takvu neistinu, jer oni se eto slažu s Pot. možda bolje nego s nama (to su njegove riječi). On se veoma ljuti na taj članak. Bilo bi došlo do oštre debate u samoj sjednici, - ovako nije, jer se o 5. 6. i 7. točki, kao i o 8. koja se stavila na dnevni red za prve sjednice (naime pitanje "Nove Nade") nije ni raspravljalo. Bilo je već 6 sati (27.), a Stipa je bio naručio kola za Trebarjevo, da nas sve odveze u svoje selo i pokaže svoje seljake, onda sjutradan crkvu i t. d. Ja nijesam išao, prvo bio sam ljut, što se program nije iscrpio, pa makar sjedjeli i do 12 sati u noći, - a drugo, ovo cijelo Stipino aranžiranje nekako mi izgledalo kao da on hoće pred našim očima inscenirati nekakvi defilé svojih izvježbanih i muštranih seljaka. - Ja sam na sjednici vidio, da su se Nar. mišljaši tako nekako čudno držali, diplomatski (Dimović iz Zgba pa Banjanin nijesu ni došli. Ovaj potonji imade neku spolnu bolest u najvišem stepenu - kako čujem.) O našem međusobnom odnošaju ne rekoše ni riječi; Lorković - koji inače rado govori

- mudro je šutio, Prib. je govorio o slozi Srba i Hrvata - njegov omiljeli temat - dosta lijepo i pravedno, onda o nekim našim odnošajima na selu - inače niko ništa. Ja sve sumnjam, da to nije čist groš, - žao mi je, al ne mogu se oteti sumnji. I onaj ton, kojim je Prib. spominjao "N. Doba" bio je vrlo čudan. Kao da mi nijesmo njima blizu - kao da to nije njihov organ. Jedno mi je pak postalo jasno: to su ljudi, koji se hoće igrati diplomata i parlamenta.

Počam od Radića pa sve do Prib., tu se samo brbljalo, kako će se doći u sabor (po Stipinom računu imat ćemo za drugih izbora, za 9 god. većinu u saboru!!!), kako ćemo kandidovat, dali ćemo kod izbora uzajamno se podupirat sa sjedinjenom opozicijom (to je zagovarao n. pr. Prib., koji se opet na drugom mjestu odlučno protivio, da išta se sblžimo sa starima), kakvu ćemo uglavnom predati adresu, Stipa je govorio, da on ne će govoriti u saboru, dok bude u njem klubova (!), mi da ne ćemo stvoriti nikakav klub, svaki da će moći slobodno glasovati i t. d. i t. d. - velim Vam, da mi se upravo grustilo, kako se ta djeca hvastaju i megalomanišu. Bilo je to nesnosno slušati - a to im je glavno, to im je rad, da tamo ispuste par govorancija, da napišu fulminantne adrese, - a dotle da žive kojekako. Kad sam n. pr. spomenuo Prib. jednom prije sjednice (kad se baš govorilo o Pot.), da mi se ni to nimalo ne sviđa, da n. pr. Dimović sjedi cio dan u kavani i gostioni, i time dava zao primjer mladima i gubi vrijeme, - rekao je Prib. vrlo otresito, da ovakve privatne stvari ne spadaju na nikoga, nitko da ih ne treba kontrolirat, svaki da može slobodno raditi privatno što hoće. - Sjetite se Masaryka, - sjetite se, što smo mi pisali i govorili o javnom i "privatnom" životu, - i vidjet ćete, kako se već u ovoj sitnici očituje golem jaz med nama. Ovo su govorili i naši stariji; pa za to je u "privatnom" životu nar. zastupnik Tuškan i Pot. globio seljake, Mazzura nelijepo živio, Derenčin lakouman i rastrošan; Amruš, obzoraš i klerikalac, u svakom židovskom konzorciju,

pa i sam Strossmayer molio bana, da se ne protivi, da biskup Voršak njega naslijedi u Djakovu i poslao daleko u susret madjaronskomu glupomu zastupniku Czinezenku svoju kočiju sa dva bijelca, i opet ga isto tako sproveo kočijom i natrag... i t. d. i da ima - kako se veli - dijete, što se dakako taji, i da je sada oporekao svezu s knezom Mihajlom (kako je pisao Loiseau), dok je javna tajna, da je to ipak on bio i t. d. - Dakle ovo je što se tiče parlamentarizma na našem sastanku. A diplomata su se igrali još smješnije, još apsurdnije. Tu je pogotovo Radić prednjačio, - Cihlar je samo slušao i gledao, i rekao da se tolikoj ludosti divi. Imade dosta pravo. Ovo diplomatizovanje već je lani silno izbilo na javu, - ljetos je bilo još ogromnije, još konkretnije” u svojoj smiješnoj maglovitosti i naivnosti. Sav Balkan smo uredili. U Hrvatskoj imat ćemo za 9 god. većinu u saboru. Dotle će biti i Dalmacija već nama pripojena, Bosna će imati autonomiju po našem čefu, u Srbiji ćemo imati takodjer većinu, i ova dva sabora izjavit će: naš, da po svome pravu se odijeljuje od Austrije, pošto svaki narod imade pravo, da sebi odredi uređenje, srpski opet, da se želi s nama spojiti, - [prekriženo: i tako] bosanski prvaci autonomije pristat će uz nas, Crnagora takodjer - i eto nas sjedinjene u jednoj velikoj susjednoj državi - bez okvira!!! U ovom bulaznjenju zaboraviše i na Istru i na Slovence i na Bugare... al za to rekoše, da će donle i Beč biti češki, a od Beča do Medjumurja i onako imade samih Hrvata i Slovenaca, - pa eto neprekidne sveze, i jakog slavenskog življa u srednjoj Evropi!!! Ovako je govorio Radić - Vi rekoste, da ga je Pariz opametio. Meni se čini, da mu je Pariz samo proširio pomućeni vidik, - i nikako pak, da mu je onaj dotadašnji um razbistrio i stabilizovao. A ovomu su sekundirali i Prib. i drugi. Samo advokat Gojtan i stariji Radić nijesu sigurno u to vjerovali, - za ostale ne znam. Ovako se je igralo diplomacije. Sretni Khuen uz ovakve diplomate!

Još sam vidio, da Zagrepčani, naši ljudi imadu i odviše veliku dozu ponosa i samosvijesti i vjere u neku svoju veličinu. To se govori onako s visine, da je bljutavo. Ovako su govorili mladjima i otudjili su ih, - ovako su govorili sada, - a na me bar su učinili vrlo nesimpatičan dojam. Nijedan ni jedne ljubazne prijateljske riječi - sve samo visoke političke ideje. Time se ne budemo ni upoznali, a kamo li zbližili. Ovo je opet onaj stari naš "politički" duh. Ja sam samo sretan, da su ovi ljudi otišli iz univerze, - bar već ne će moći tako djelovati na mlade ljude, ni pozitivno ni negativno. Posvemašnje iskrenosti nijesam našao baš med ovima, svaki je "individuum", fonograf, koji izlaje par fraza, i na čelu mu piše "noli me tangere"!

Vrlo mi je žao, da Vam ne mogu prikazati cijeli tečaj sjednice i saopćiti sve što se govorilo i zaključivalo. Ovo posljednje mislim da ne zna niko. Ja bar n. pr. ne znam ništa konkretno, što se zaključilo glede cijele I. točke, - u opće o nijednoj. Znadem samo neke stvari, koje su se govorile. Glavna je krivnja na Stipi, koji je često upravo bio nesnosan. Govorio je neprestano, o svakoj točki po 5-6 puta, prekidao druge dok su govorili, uvijek koješta dodavao, pravio viceve, prekidao dosjetkama, - velim Vam, da sam se na ovoj sjednici vrlo razočarao u njemu. Od prijašnjeg velikog nimbusa, koji sam oko njega satakao iz političkih, diplomatskih, govorničkih, naobraznih i organizatorskih niti, - od svega toga ostao je tek maleni neki tračak - agitatorskih sposobnosti. Upoznao sam, da je on ustrajan čovjek, neslomivog idealizma (koji često prelazi u nekritičnu tvrdoglavost i lakoumnost), koji znade naše ljude u prvi čas osupnuti i osvojiti i oduševiti za se, koji se žrtvuje (premda on pobija to, o tom je bila duga i sasma suvišna debata) za svoje ideje, koji ne poznaje nikakvih zapreka, - fanatik, naivno fanatično dijete. Dakle za agitaciju, za skupljanje novaca i pretplatnika, za širenje novina i t. d. - tu je on nenadoknadiv; inače nije ni za što, jer on ne bi slušao trijezniju kontrolu, koja bi ga morala neprestance

pratiti. Brat mu je vrlo miran, naobražen i dosta iskusan čovjek, - ali i on ima često čudnih ideja. Ipak - on je znatno sveo na pravu mjeru Stipine nebulozne i fantastične ideje. Najbolje gotovo mi se svidio neki advokatski koncipijent Ivan Gojtan, čovjek oko 30 god., koji je prevadjao već dosta s ruskoga, osobito Tolstoja i Gogolja. Taj je doduše često sudio i odviše pesimistično, odviše oštro, - ali u glavnom mi se čini, da je on realno shvatio naš pokret, pa će za nj i zbilja raditi. On je otvoreno rekao već prvi dan, da je čuo dosta pustih fraza... Osim njega bili su još prisutni: Drganc, Šašel, Poljak (Karlovac slavni), Šajković, Belović (Glina), Šiletić (Koprivnica), Korporić, Lorković, Pribičević, oba Radića, Šarić, Krištof, Marjanović, Cihlar, Milčinović (Nadaši). Bertić, Heimrl, Fugger, Banjanin, Dimović, Kostić, Potočnjak ne dodjoše, Marna zaboraviše pozvati. Kako rekoh, rado bih Vam javio štogod konkretnoga o sjednici, a u istinu mi je teško. To bi se dalo tek u razgovoru, pisat ne mogu. Rekoh Vam već nešto. Uvjeren sam, da bi cijela stvar ipak tekla mnogo bolje, da sam pročitao Vaš list, - s toga mi je veoma u istinu žao, što ga ne primih prije. - O odnošaju gospode i puka najviše je govorio stari Radić. Govorio je prilično, naveo i lijepih primjera, - ali na koncu ipak sam samo toliko raspoznao: da je danas seljaku zlo, da ne vjeruje u gospodu; pošto su mu se otudjila; da ne treba do njega gojiti neku sentimentalnu ljubav, da treba ići među njega, živjeti neko vrijeme s njime, da mnogi današnji zakoni ne valjaju, školska obuka da je grčko-rimska, otuda da smo njemu tako otudjeni, da smo megalomani, i napokon, da narodu ne treba nikakve kulture dati, jer da je on već ima. On sam da najbolje znade sebi uredjivati općine, šumu sjeći, polja obradljivati i t. d. Ovo zadnje ne vjerujem nikako. Naš je seljak konzervativan, to je fakat, - a narodi oko njega napreduju, - pa njemu da ne treba kulture, naobrazbe, napretka? N. pr. štedionica, zemljoradničkih zadruga, posojilnica, da mu ne treba novih strojeva i t. d.? On je definovao: naro-

du treba znanja, a ne treba naobrazbe. Tako nekako. Malo misteriozno. -

Stipa je govorio koješta, a na koncu skočio i na “Novu Nadu”. Tu se podigla mala polemika. Stari Radić je rekao, da on drži suvišnjim ovo izdavanje, jer djake samo suzdržava od učenja i tako nekako. Gojtan je odlučno oponirao i bio za to, da izilazi, veleći, da škola današnja apsolutno ništa ne pruža djaku, i na to da mu je nuždan izvanškolski kulturni rad i čitanje. - Faktum je, da su ljetos N. Nadaši najgore prošli u školi. Stipa misli za to, jer su im se profesori osvećivali, pa veli, da bi radje djaci istupili, nego li u ovakvim prilikama polazili škole. - Stipa zaboravlja, da je velika većina najboljih djaka (mislim najpametnijih i najprobudjenijih) upravo i najsiromašnija, pa ne može da plati velike takse za ispite, a kao privatisti ne mogu da dobivaju ni stipendija. - Stari Radić je uzmaknuo, i rekao da ipak priznaje, da treba “N. Nade”. Ja sam se nadao, pošto se poslije toga zaključilo, da se to stavi na dnevni red kao VIII. točka, da će se to pitanje opširno pretresti, jer je veoma važno (odnošaj naš prema mlađoj generaciji, njene težnje, njena organizacija, njezin dosadašnji rad i t. d.), da će i Nadaši ozbiljno sudjelovati u debati - što su oni i nakanili, da koješta izjasne. - Htio sam i sam da opširnije razložim, što mi se sviđa i ne sviđa u tom pokretu, kako da stojimo prema njima i t. d. No do svega toga nije ni došlo, - i tako je to važno pitanje ostalo neriješeno. Samo što sada Nadaši još manje vjeruju u ozbiljnost našeg pokreta. Koliko pak čuh od njih, ne će ni oni na godinu razviti veliku agitaciju, nego samo skromno raditi, jer vidješe da ne uspijeva to onako kako mišljahu. Ograničit će se glavno na list, koji će izlaziti u skromnom formatu mjesečno, glavno posvećen lakoj (mislim lako shvatljivoj) beletristici i pouci. O kazalištu ništa, kritika malo, popularnijih, popularno pisani članci za djaštvo. Ne znam, da li će ostati kod tog programa. Cihlar bit će gotovo sam u Zgbu.

O odnošaju Srba i Hrvata govorio je Prib. Rekao je u glavnom, što mi već svi znamo. Novo je za me bilo, da želi za sada pripojenje Dalmacije ovamo pod Austriju, autonomiju (pod Austrijom) za Bosnu i Hercegovinu; da želi što življi saobraćaj s Beogradom, da tamo steknemo što više pristaša za naš pokret. Izjavio je ovdje dakako, da se ima pretpostaviti i mogućnost da Nikola⁷ uzurpira vlast nad Srbijom, južnom Dalmacijom i Bosnom-Herceg., ali da mi imademo raditi protiv toga, da to bude država autokratska po njegovoj tiraniji, već demokratska. Kako rekoh, govorio je prilično. Stari Radić je tražio neka razjašnjenja - al bogme se ne sjećam već, koja. Nije bilo od važnosti. Konkretno i aktualno nije se ništa reklo. Kod ovog pitanja rekao je Stipa one diplomatske gluposti i drugi ih potvrđiše, i upustiše se s njima u diskusiju, koje Vam već prije spomenuh. - O trećoj tački ne znam već što se vijećalo. Govorilo se sigurno malo, jer se razvila silna polemika, da li se čovjek, koji radi za narod, žrtvuje ili ne. Stipa je bio za to, da nema nikakve žrtve, ostali, osobito brat, oponirahu. I tu su se užasno dugo natezali, borili za riječ, nadmetali u duhovitosti i t. d. Došlo se do toga, da je Stipa odviše radikaln protiv nekih izraza, koji su u čovječanstvu od vjekada. Stipa tvrdi, da nema žrtve, jer onaj, koji radi i gubi u tom radu za narod, upravo u tome uživa. Dakle, heroizam. Napokon se složiše: objektivno ima, subjektivno nema žrtava. Ne znam, za što je ovo pitanje smatrao stari Radić jednim od temeljnih. Pomislite dovre smo dospjeli 27. do 12 i 1/2 sati! Dakle za sva ostala pitanja ostalo je samo još jedno popodne. Prema tomu bit će Vam pojmljivo, da se nije moglo po podne temeljito i valjano raspravljati, da se uopće samo na brzu ruku rješavalo. O Slavenskoj uzajamnosti je govorio Stipa vrlo nebulozno, tu je spomenuo ono o Beču pa do Medjumurja, rekao je, da bi otišao raditi n. pr. u Češku ili Poljsku, kad bi znao, da će tamo više koristiti nego kod kuće. Ja bih Vam svjetovao, da pišete Šašelu, neka Vam on u zajednici s Poljakom i

Drgancom napiše izvještaj; oni će se skupa sigurno više sjećati nego ja. Meni je dosta što znam uopće, kako je na me djelovalo. - U pitanju o starijoj generaciji bila su 2 mnijenja: Stipa je nekako bio da se radi kadikada sa starima, u većoj mjeri želio je to i brat mu, osobito da se s njima sastajemo i razgovaramo o kulturnim pitanjima, - Prib. je zastupao radikalno stanovište. Precizovalo se nije ništa. I u tom radikalizmu Prib., koji ne želi nikakvih sveza, vidi se, da se slažu s Pot. bolje, nego li s nama. - Treće pitanje riješilo se užasno površno: Ti ćeš ovo, ti ćeš ono, jer imaš za to najviše volje - ovako je podijelio Stipa uloge. Pitalo se dašto, što će koji postati, to je već spadalo na četvrtu točku. I tu su se izjavljivali svi, t. j. oni, koje je stari Radić zapitao. I odgovorili su ovo: Korporić u bos. službu; Stipa ima osiguranu budućnost (!!!), stanovat će sa svojom ženom u Sisku, imat će 3 sobe, tu će još biti i Prib. i Banj. i još tko ako je moguće, tu će biti redakcija za oba lista: jedan pučki po 1 for. i onda "Nar. Misao" po 3 for., prvi izlazit će 2 puta na mjesec, za drugi ne znam ni kad će izlazit ni kakav će imati program... A umjesto "N. Doba" da će se izdavati biblioteka. Kakvim programom, gdje, kako - opet ne znam... To je glede listova. Stipa će nadalje putovati, isto tako i brat i g. Gojtan, pa će sakupljati pretplate, govorit seljacima o listovima u omanjem skupu. Tu misle utjerat i novac za "N. Doba". O tome se uopće nije ni govorilo, o deficitu gotovo ništa, tek onako nuzgredno. - Prib. ići će sada na vojništvo, u službu ne će; Banjanin ne zna se pravo, Šarić ne zna kako, Šašel ide k odvjetniku a najprije godinu dana u općinu, da to upozna; Krištof na imanju; Šajković se oštro izjavio, da on pod ovakvom užasnom vladom, koju je sada tek pravo upoznao, ne će apsolutno da služi, i stoga dok Milana bude u Srbiji, ići će kuda u provinciju u kakvu privatnu službu ili pak i ništa; ostale ne znam, nije ih pitao. Pitalo se i to, da li bi se imalo sredstava, da se živi med narodom, dapače Stipa sanjao i o tom, da kod ljudi nadjemo utočište ako nas gdje protjeraju. Prib. se

odlučno protivio, da bi on n. pr. stanovao na milost kod kojeg seljaka, jer bilo kako bilo, on nije naučio da jede samo krumpire kao n. pr. Stipa...

Dalo bi se tu još mnogo pripovijedati, a meni je samo žao, što nismo imali stenografa. O mnogim važnim točkama Vašeg pisma niko nije ni pisnuo, - velim i opet šteta, što ga ne primih prije.

Kako već rekoh, stvar je bila vrlo nebulozna i fantastična, glavno pod utjecajem Radića, - ali je ipak bila bolja, nego li lane. Uspjeha ne će imati, - pogotovo je pak zlo, što se cijeli program nije iscrpio, jer baš 5. točka bila bi mnogo toga iznijelo na javu. Ja se bojim za budućnost - kad su ovakvi naši najbolji mladi ljudi!

S Vašim nazorom glede budućeg lista sasma se slažem, pogotovo: da bude manje invektivan, a više inštruktivan. Koliko razabrah, Vi biste htjeli nešto à la "Češská stráž" - a to bih i ja. Gledajmo, da bude takva "Nar. Misao". Ne znam, točnije Vaše nazore o listu, jer mi Fugger još nije poslao Vaše pismo, akoprem sam ga molio, i on mi danas opet posalo opširan list! Uopće bih veoma rado došao u Zemun sada, da se tamo porazgovorimo - ali ne mogu žalibože. Ipak - nastojat ću, možda. Javite mi svakako sasma tačno, kad budete ondje, koji dan, i to odmah, kako primite ovaj list.

"N. D." sam primio već odavna, ali još do danas nijesam mogao ni po Zgbu sve razmotriti, jer mi Šašel nije došao pomoći, - a vam takodjer još ne poslah, jer nemam novaca. Ja sam pisao Šašelu, neka utjera par forinti u Karlovcu - a on ništa. Ja ne znam, kako će biti, al meni se čini zlo. Nešto će ući, al sve ne će. Van ako se silno ne agituje. A do sada se nije moglo, jer su ljudi još u klupama, a prvi još nije. Nešto bi zbilja Iljadica⁸ mogao platiti. Nadam se novcu, čim raspošljem, jer sam svakomu priložio one crvene ceduljice, isto tako i doznačnice, već popisane sa svime, a mnogima i posebne listove.

I ja Vam šaljem nerekomendirano ekspres, to stoji manje, a ide takodjer sigurno. I Vaš je list išao tako - inače biste morali jedno 35 novč. platiti. To je praktično. - Pa nemojte mi već pisati "Zágráb", to me srdi; dobio sam zadnju kartu, gdje samo piše Zagreb, niti zemlje nema! Za Brežana ni ne znam, gdje je. U Zgbu nije; uči za ispit. On se nije brinuo ni malo za pretplatnike - i on je šlendrijan.⁹ Neki ljudi nijesu dobili brojeve, premda su platili! Ne znam, da li ste čitali proglas "Nezavisnosti" - glede nje smo zaključili, da svjetujemo, neka ne izdaju. Ako nijeste primili, poslat ću Vam.

Ono dvoje, što sam Vas molio na dopisnici Rijačku, ticalo se stvari Milčinićeve i glede Češke Moderne. Iz Vašeg pisma vidim, da ste mislili, da mi to trebamo za naše vijećanje, - a ja sam to samo htio za se imati.

Inače se slažem sa cijelim Vašim listom, - on me je veoma veselio, jer vidim, da se drukčije misli, nego li na sastanku, - drukčije i realnije i bolje. Oh da sam ga mogao čitati!

Veseli me, što mi javljate glede Milčinića, hvala Vam! Nadam se sasma u Vas. Vi ćete znati sigurno stvar dobro udesiti.

Prosim Vas, dakle, pišite mi odmah glede gore zamoljene stvari. Frank piše odgovor Kuhaču u "Hrv. Pravu". Čujem - odlučno contra. Dežman i Bukovac će takodjer napisati skupa odlučni odgovor u posebnoj knjizi, dok Pilar piše odgovor "Secesija u prilog modernizma" u "Viencu" počam od broja od prekjuche.

Ne znam, tko će doći na godinu gore, ne piše mi se ništa. Čujem, da se ljudi nešto meni smiju u Spljetu, - premda su me onako lijepo dočekali pred par mjeseci. Tako bar veli Cihlar. Ha - moguće je, kad je kod nas već sve tako demoralizovano i kuenovštinom zadojeno - i to bi bila naravna stvar. I pak - ljudi su mi se činili nekako naivni i poštenji. Ja hvala bogu radio sam i govorio med njima samo pošteno i prijateljski. I meni je savjest mirna.

„Vinari“ govorim od ljudi od prekleto.

Ne znam, tles se dobi na godinu gne, ne piše mi se ništa. Čujem, da se ljudi ništa meni snijm - kpletu, - menda su me malo lijepe drčkali pred par mjeseci. Tako bar veli Lihlar. Ha - mognu je, kad je kad nas vić sve tako demoralizovano i klenovitim padajmo - i to bi bila narema stvar. I pak - ljudi su mi se činili nekako naivni i poštenji. Ja hvala bogu radio sam i govorio među njima samo pošteno i prijateljski. I meni je najbit mirona.

Čujem opet, da su mladi Slovenci imali rabavu u Vel. Nedjelji - Hagerovoj. Onamo da su došli Frankovi iz Varošima; govorili im fulminantne govor, prekrstili i odvratili ih kamo „Plavin, sje Hrvati“, odvratili ih i sakupljati petpetlatu ra - „Hrv. Pravo“, kti cali Franku, i razlijevili, da ne is drčati „Kone Nade“, dok je jedan mladi Slovack Jude „redava“ .. Vederemo! Lamo ne mogu pojmiti, da su tako mudjelovala i d Slovenci, dva moja prijatelja od preklan još, koji su odvratili ra - „Kone tolu“ i „Kone Nade“, a su me smadu, što mislim i kakav sam.

Kadati je čujem, da se vidije desilo slovensko pjevacko društvo „Slavic“ i - poklonilo Franku... Pred par dana spitali su Franko ci predmedinistima „Obrona“ i „Hrv. Domovine“ ditično koalirane li, stave, jer se tuči po Ljubu, da je stvnuš u Ondimpešti antisambirani u korist koalirije...

Velim vam, divim stvari u divnoj Jugoslaviji.

Čistim vam desnica i srdačno Vas pozdravljam!

Vaš srbeni prijatelj

Jelovšek

Završetak pisma Vladimira Jelovška iz kolovoza 1898.

Čujem opet, da su mladi Slovenci imali zabavu u Vel. Nedjelji u Štajerskoj. Onamo da su došli Frankovci iz Varaždina; govorili im fulminantne govore, prekrstili i oduševili ih kano u “planinske Hrvate”, oduševili ih i sakupljali pretplatu za – “Hrv. Pravo”, klicali Franku, i zaključili, da ne će držati “Nove Nade”, dok ju jedan mladi Slavosrb bude “izdavao”. - Vederemo! Samo ne mogu pojmiti, da su tamo sudjelovala i 2 Slovenca, dva moja prijatelja od preklani još, koji su oduševljeni za – “Novu Dobu” i “Novu Nadu”, a za me znadu, što mislim i kakav sam.

Nadalje čujem, da se ovdje desilo slovensko pjevačko društvo “Slavec” i - poklonilo Franku... Pred par dana spalili su Frankovci pred uredništvima “Obzora” i “Hrv. Domovine” dotične koalirane listove, jer se trubi po Zgbu, da je Amruš u Budimpešti antišambriao u korist koalicije...

Velim Vam, divnih stvari u divnoj Jugoslaviji.

Stištem Vam desnicu i srdačno Vas pozdravljam!

Vaš iskreni prijatelj VJelovšek

3. V. Jelovšek - F. Hlaváčeku, Smíchov 6.VII.1899.

Dragi prijatelju,

baš mi je žao, što me nije bilo kod kuće. Imam sada posla s potpisima. Fuggerovo me pismo iznenadilo – opet misli drukčije! – Stefanini otputovao jučer, pa Vas dao lijepo pozdravljati. Molio bih Vas dakle, da me u subotu na večer oko 6 ½ posjetite kod kuće. Ili ako ne možete, pišite mi, gdje bi Vam bilo drago, da se sastanemo. Ujedno Vas srdačno molim, da mi posudite 5 for. za put; čim dodjem kući, vratit ću Vam ih zahvalno. Od srca Vas pozdravlja Vaš VJelovšek.

4. V. Jelovšek - F. Hlaváčeku, Zagreb 4.VIII.1899.

(odrezak od poštanske pošiljke)

Vladimir Jelovšek, stud. med. Zagreb, Kukovićeve ul. 14

Dragi gospodine, evo Vam šaljem nešto a ostalo čim prije. Još jednoć hvala! - Prpa i Did.¹⁰ danas otputovali na Plitvice; Živko još ostaje jedno 8 dana, onda kući. Mladi pari (Lork. i Krištof) su još vani na imanju. - Šarić ne radi ništa, samo govori i šeće. - "Glas" ima dosele oko 110 for. duga. - Za Tresića čujem, da se raskrstio s Frankom i da će među koalirce i izdati brošuru. I glede Srba je rekao, da će im dati satisfakciju! - "Mladi" drijemlju, da je groza. Fugger mi češće piše, opet je čini mi se u svojoj apatiji. Heimrla nijesam vidio, nije išao kroz Zgb. - U ponedjeljak idem na jedno 10 dana u Štajersku, (Mozirje kraj Celja). - Šrabec će valjda doći na neko vrijeme u Prag. O Korporiću nitko ne zna ništa. - Srdačno Vas pozdravlja Vaš iskreni

VJ

Napomene

¹ Franko Potočnjak

² *Literární listý*

³ češ. *Budite tako ljubazan!*

⁴ češ. *razgovor*

⁵ češ. *temelju*

⁶ Ante Starčević

⁷ crnogorski knez Nikola Petrović

⁸ Grbešić, Vicko Iljadica

⁹ "šlampavac", neurednjak, nemarnjak

¹⁰ Didolić, Tomo

1. S. Korporić - F. Hlaváčeku, 4.VIII.1896.

Dragi prijatelju!

Danas dobih Vašu kartu.

1) Od Velvarskoga ne dobih žadnijeh stanov. Ako budete s Velvarskim, dajte ga, molim, pitajte, što je s njima učinio.

2) Za dotaznike¹ mi napišete ništa. Ako možete, dajte gledajte mi ih pribaviti. Ne možete li, pišite mi odmah, pa ću ja sam pisati na Zemědělsku Radu i na Živnostensku komoru. Možda mi ih pošalju.

3) Od Radića svaki dan očekujem knjiga, što mi ih je obećao slati. Nu gdje je sada, to ne znam. Iz Moskve je već sigurno otišao. Nove adrese mi još nije naznačio.

4) Šarić bi mi morao takodjer po obećanju pisati, nu do danas ne dobih ništa, niti znam gdje je.

5) Heimrl mi je poslao pozdrav iz Galicije. Kasnije ništa.
[oštećeno]

Uz srdačan pozdrav Sv. Korporić

2. S. Korporić - F. Hlaváčeku, bez mj., bez dat. [oko 1897.]

Dragi prijatelju!

Molim Te liepo, javi mi odmah:

I) Da li sam zapisan na univerzu.

II) Ako nisam: Uzmi u dekanatu pravničkom moj index i zapiši me, a meni javi odmah koliko vynašejí kolejné (školarina). Predmete upiši za sedmi semestar – I. semestar IV. godine.

U velikoj sam brizi.
Bog Ti za sve platio!
Pred 14 dana pisah Ti pismo, no nema odgovora. Da li si
ga u opće dobio?
Uz srdačan pozdrav Sveto.
Tko je sve u Pragu?

3. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebine 14.IV.1897.

Hlebine 14.IV.97.

Dragi uredniče!

Dobih list od Poljaka, u kojem mi piše:

I. Neka pošaljemo Radiću, da on obradi I. dio brošure, jer
da - bez zamjerke - Heimerl ne će tako izvrsno pisati. Ako ne,
a ono neka piše bar neke svoje misli i prispodobe.

II. Pribičević će skoro poslati svoj dio.

III. Što se novaca tiče, Potočnjak je kazao, da će se novci
makar isprosjačiti, ali da će ih svakako smoći, bude li deficita.

IV. Neka bude na jednom arku uz cieniu 4 ili 5 novčića i
20.000 exemplara. Popis pouzdanika i raspačavatelja, poslati će
Potočnjak.

V. Tiskati se mora u Pragu, ćirilicom i latinicom, jer bi u
Zagrebu zaplieni.

Radnju će Lorković slati za 5. broj. - Mandjer se je ponu-
dio, da će primiti polemiku sa Dežmanom. Obzor veli, da muti
i kao da pokazuje želju, da nas utuče. Iljadičin članak preštam-
pali su na prvoj strani u celosti: "Србобан" i "Народ".

Sve brojeve "Misli" pošaljite: Slavo Ivšić, trgovac, Slunj.
Tražio je.

Skočić neka promieni adresu Franjo Ratković, Hrnetić
(Karlovac) u F. R. Petrovina, z. p. Jaska.

Novce je sve predao Šašelu, što je dobio (?) Samo je zadržao 3 f. 20 od Tuškana i nove pretplatnice Milice Jurajević iz Karlovca, kojoj će brojeve nositi Šašel.

Neki Bečanin da piše u "Hr. Pravu", da treba "Hrv. Misao" zajedno sa Zagrepčani boykotirati. A bila je i pjesma u "Pravu" od Mihovila, po kojoj je "Misao" Bob. Inače tako duhovita, da si ništa nisam mogao zapamtiti.

Čitao sam u "Obzoru" u jednom broju, da preporuča u "Viencu" "liepi" članak o "Hrv. Misli".

Ako ne će Heimerl, molim Te reci Dostalu, da odmah pošalje Poljaku rodbinsko i nasljedno pandektarno pravo radi kolokvija. Dostal neka digne sve potpise. Masaryka neka upiše cieloga, molbu za oprost neka napiše, a koloquijalnu svjedočbu ću priložiti, kad dodjem.

Pošto, vele, koncem travnja mora biti brošura već tiskana, poslati ću vam ja svoj dio najkasnije 19og, a onda ga neka Živko ispravi. Svoj dio neka Živko piše triezno i praktično. Za njega i za Šafrana veli Potočnjak, da jedini znadu pisati za narod.

Ako je došla iz Zagreba radnja Lorkovićeva u "Radu" i Frankov govor, možda data iz zajedničkog budžeta, pošaljite mi odmah, jer trebam za brošuru.

Živku reci molim te, neka mi za Boga pošalje predatnicu (Aufgabeschein) od mog kofera. Ja sam u najvećoj brizi, što je s koferom i da li je u opće poslan. Već mi fali rublja i knjige trebam.

"Hrv. Misao" mi takodjer šaljite i referat o pokrok.² sastanku i "Samostatnost", ako je doniela izvadak iz moga članka.

Pošto imam mnogo pisati tužaba, apelacija, predstavaka, a i za "Obzor", to me ispričaj za sad Žaludu i Hajnu. Za 14 dana ću se i njima javiti. Heimerl neka mi šalje "Trgov. i Obrtni vjesnik" i "Gazetu Handlowo-Geograf." - i drugo što ima zanimiva, tako sliedeći svezak "Naše Doba" zarad Masarykove studije.

Željno očekujem Misao. Je li Šarić pisao! Javite mi nove pretplatnike i - stanje blagajne.

Ovde je Vrbanić skoro siguran. - Je li Milan pisao Vichodilu za one dvie brošure? Pozdravi Šarića i traži njegovu adresu. Zaboravio sam. Piše li bačuška?³

Uz srdačan pozdrav svima, Sveto.

4. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebine 13.V.1897.

Hlebine 13/5 97.

Dragi!

Danas dobih Tvoje pismo. Tandem aliquando. Hvala i za to. Od zahvalnosti sve namučit ću se Tebe:

1) Molim Te, da odeš na glavnu poštu i da pitaš ondje, što je s onim novcima, što ih je moja majka meni slala 3/2 o. g.

Stvar se ima ovaka:

Novci su otposlani 3/2 1897 na doznačnicu (poukazku) br. 195 u Koprivnici. U travnju (duben) došlo je rješenje (rozhodnutí) ministarstva u Pešti, da se ima izdati duplikat prvotne doznačnice, pošto se je izgubila ona prvobitna, i da se ima isplatiti u Pragu na moju adresu. Ja sam dne 5og ovog mjeseca brzojavio na Glavnu poštu u Prag, pod brojem 87 na brzojavnom uredu u Koprivnici, neka mi šalju novce u Drnje, pošto ne idem više u Prag, no nema ništa.

U travnju dne 1.og potpisala je mama punomoć, da mi se slobodno isplate novci u Pragu. Dakle će i duplikat biti adresiran u Žitnu ulicu br. 43.

Molim Te isposluj svojim redaktorskim ugledom, da novce odmah meni šalju. Inače ću ih smjesta sve tužiti, najprije dakako poštu u Koprivnici.

2) Ja već dugo čekam na “Tr. i Obrtni Sviet”, na “Obrtnički Viestnik”, na “Gazetu Handlowo-Geograficzną” (sve brojeve) na “Naši Dobu” (Moderni filozofije a naboženstvi). Molim Tebe, da mi Ti sve pošalješ, jer nužno trebam, a Milan ne drži rieči.

3) Da rečeš Živku, neka pogleda za moju košulju pa neka nju i moje hlače zajedno sa novinama šalje. Kad bude Milan išao kući, neka mu preda Živko moju poviest staroga vieka.

4) Što je s mojim upisom (Inserijne). Tko je to preuzeo? Komu moram slati novce za školarinu? Kad bi htio Poljak, ja bi liepo molio. Žurite se, da ne izgubim poljeće.

5) Pitaj Živka, što je s onih 1 f. 30 nč. Je li poslao Radiću.

6) Rado bi znao Šarićevu i Živkovu adresu.

Danas tjedan imamo izbore. Hvala Bogu. Kod nas zatvaraju, izganjaju, strijeljaju i svakojako. Reci Živku i Milanu, da je naš Matija opet u zatvoru i ponovno će ga tjerati, sada na 2 godine, usprkos vel. županu, koji je telegrafirao kotaru, da ga odmah moraju pustiti. - A ja uvijek pišem, većinom uzalud.

7) Molim Te, dajte mi natrag pošaljite moj dio brošure. Ja ću kasnije možda upotrebiti.

Za Hajna ću napisati članak poslije izbora. Ja najme nerado prorokujem. A mi ionako imamo iznimno stanje pa je teško proricati. Medjutim za članak ću tražiti, neka mi šalju Samostatnost, isto za Zbornik. Za svaki ću napisati čim prodju izbori. Što bi trebali u Naše Doba ili Rozhledech. Rado bi i ovih primao?

U ostalom ovo su sve nuzgrednosti, glavno Te molim, obavi mi radi pošte i upisa.

Pozdravi Milana, Poljaka, Živka - Sveto.

[Iznad početka pisma stoji:]

Milčetić je predao 3 for. za pretlatu Kusyju. Novotny i Viesner u Varaždinu slati će pretplatu. Vimpošku u Drnje, šaljite 4. i 5. br. i on će slati novce. Nemarni su al stalni.

5. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Drnje-Hlebine, 27.VI.1897.

Hlebine 27/6 1897

Dragi! Ja nikako ne mogu sada napisati dobar članak za Sbornik. Doduše ne znam, što će o meni misliti Žalud, no ja ne mogu. Još je uvijek kod nas izborno vrijeme, to j. - a mi samo tu prepisujemo scripta, koja moram za 14 dana vratiti Hubičku a i učiti moram, pa nisam ni pravo zdrav. Ispričaj me dakle, a hvala Vam, što mi Sbornik badava šaljete. Preko ferija napisati ću koji članak – o čem još neznam, ali svakako ću napisati. Evo Ti moja rieč. Ako Milan još nije otišao, neka kupi sva tri sveska “Banda Obchodní Právo” u Všehrdu⁴ ili kod Grosmana uz popust. Trebam. Liep pozdrav svima Sveto.

Da li Poljak primio 18 for.

6. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Ozalj, 31.VII.1897.⁵

Ozalj grad 31/7 97

Drahý příteli!

Jsme ve velkolepé krajině pod starým hradem Ozalj, ve kterém někdy panovali knížata Zrinjski. Je to hrad, který stojí 30-40 metrů kolmo nad řekou Kupou, kde jsme se dnes kupali a na čuně jeli. Při tom nam bylo velice líto, že jsme nemohli s Tobou spolu obdivovat všechny krásy tohoto historického kraje. Jenom bohužel ten líd, není v souhlasu s tou krásnou harmonií. Nema co jist, ale ať žyje velké svobodne a sjednocené Chorvatsko. Není ničého třeba, jenom aby se cítili Chorvaty, pak štěstí a blaho přijde samo sebou. Sveto

Pozdravljaju Te dragi redaktore, Heimrl, Živan, Šašel, Fran Poljak. Pijemo izvrsnoga “Rizlinga”! O njem će Korporić napisati u “H. M.” raspravu.

7. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebine 4.X.1897.

Hlebine 4/X 897.

Moj mili!

Već ima dugo što Ti nisam pisao, što baš nije najljepše - "aber niemand kan Geschebaues ungeschehen machen".

O listu ne doznajem ništa, ko će pisat i što. Meni su dali, da pišem o ustavu, no iz toga brašna ne bude pogače. Ja učim za ispit - Sa stidom moram priznati, da poslije još nisam ozbiljno radio. Iz građanskog prava prošlo sam jedva. Držba a Vlastnictví podle Randy, a sada učim Ungra "Erbrecht". Iz kaznenog prava, procesa, trgovačkog i mjenskog neznam još baš ništa. Kako ću to do aprila obaviti, Bog znade.

Za sad još ne znam, da li ću moći u Zagrebu praviti rigo-roza. U tom slučaju ne ću ni ići u Prag. Ako ne, onda ću u Prag po Novoj Godini.

Što se upisa tiče, odi molim te u pravnički dekanat, gdje ćeš naći moj Index, pa me upiši Ti ili Bertić. Ako nema ondje Indexa, piši smjesta Dostalu (Ja ne znam, gdje je) neka Ti šalje moj Index. Sav trošak ću ja sa zahvalnošću vratiti. Predmete upiši one, što se slušaju u I. semestru IV. godine. Ako nema u kasi novaca, upiši me provizorno, a meni odmah javi, koliko iznaša školarina, da Ti ju mogu slati. Molim Te kao Boga, daj mi to obavi, jer inače gubim celu godinu, što bi bilo strašno.

Teď něco, jak se mne vede. Jistě víš, že náš poslanec Dr. Vrbanić nebyl verifikován. Ačkoliv by dle volebního řádu, nové volby už před cely měsíc musily býti rozepsány a konány, přece, až podnes nevíme ještě kdy se to stane. Minulou sobotu byl jsem před vyšetřjícím soudcem, který přišel z Belovaru, pro jednou žalobu, kterou jsem psál pro jednoho sedláka, do kterého Gendarm střílel a těžce ho poranil. Tu mně ten ctihodný pán namluvil slost toho. Mezi jiným, že by pro ten spísek podle

Standrechtu mohl býti oběšen, že by vůbec každý advokát pro takovýto spisek, své hodnosti byl zbaven, že by takového něco ani jeden advokát v Evropě by nebyl psál. Co nejste ještě spokojení. Všechno jsme Vám dali soudy, školy, obce, všechno možná, a Vy se ještě bouříte. Pro ty “selende” (Bauernlümel) nejsou než šibenice a knuta. Tam vedle církve třeba postaviti sloup, a každého, kdo jenom moukne, hned oběsiti... Byl jsem u něho 3/4 hodiny - ohnivě jsem mluvil proti gendarmům, jako by byly dobrodiní (žehnáný) pro náš lid, a specialně dotičného jsem vyličil, tak jak jest, jako sprostého zločince, a barbára. Zkončili jsme tím, že diktoval velmi dobrý protokol, ku kterému jsem bojem sám, [...] přidal, tak že je věmhodno, že nepřijdu zas do Belovaru, ačkoliv jsem více takových žalob napsal proti okresnímu adjunktovi, a sice velice prudkých a také mně to pán výšetřující lekce namítnul. Maminka byla ve velkém strachu. Proti pánu farářovi se vede take výšetřování, že je jednou (jsem také byl přítomen) řekl sedlákům, aby vzali tyčky a zabily maďarony. Je to ovšem sprostá lež. - Ale volby jsou blízku... Za Sborník piši, što trebaju o student. poměrech, aneb vůbec o našich poměrech. Dam čestné slovo, že napíšu. Sbogom,

Sveto.

[Sa strane posljednje stranice i na početku pisma dopisano:]

Pišu česky, protože se bojím, že na počtě otavírají psaní.

Mám ještě Masarykovou kníhu. Říkej mu, že jesli sám ne přijdu do Prahy, jistě mu ji zašlu. Tobě a Redakci také.

Poljakovi říkej, aby mne zaslál moje věci. A jesli Ty nemůžeš neb Živko, aby mne on zapsál.

8. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebine 11.I.1898.

Hlebine 11/I 98.

Mili prijatelju!

Stid me je nekud, što Ti samo onda pišem, kad nešto od Tebe trebam. Znam, da si i suviše zaposlen, no moram upravo Tebe moliti, jer mi od mojih nitko ne odgovara. Ne ću lamentirati, da mi se i opet ne bi tko narugao, ali ipak ne mogu a da ne spomenem, kako se od mene traži najmanje 12 for. kao potpora za list, dok mi o listu, i u opće o svemu, što se namjerava učiniti, ni cigle ne spominju - jer, kako vele, baš nemaju vremena. Šuć, muć pa plati!

Ne znam, da li si Ti bio 17og u Zagrebu. Ako jesi, molio bi Te, da mi na kratko javiš, što i kako je sa Stjepanom Radićem. Ja sam mu pisao punih 8 stranica, ali mi on ni odgovorio nije. Čuo sam, da nije više u Trebarjevu, jer da se je Marinka posvajala s njegovom sestrom pa da su sada u Virovitici. Ne vjerujem, da je tako; jednako bi ipak htio da znam, što je s njim, kad on sam ne će da piše. Ni to mi nije javio, da li su se uzeli. Hvala Bogu!

A sada na moje. Da činim ispit, nužno mi je potrebno, da proučim Ottův "Soustavný úvod ve Studium Nového Řízení Soudního. Díl I., Část všeobecná." Uzalud sam tražio tu knjigu na sve strane, pošto je već u (lipnju) svibnju (květen) bila rasprodana, a novo izdanje još nije izašlo. Upravo danas mi je poslao Bursík II. dio: Část Zvláštní, no prvoga još uvijek nema. Hubiček je uzajmio svoju drugomu, a ja baš nikoga više ne poznám. Ti znaš puno njih pa gledaj, da mi što prije pribaviš taj I. dio. Trebao bi ga za kakovih 20-30 dana. Možda dobiješ od Dra Baley! - Da, ako Ti je prilika, daj u Čas noticu o bratu Dra Baley Jaroslavu Baley-u, koji je sve doslije bio u Koprivnici u apoteki Suchomela. Dodje Ti on u nedelju u Hlebine, da mi

reče s Bogom, jer da će u ponedjeljak u Prag. Jedva što je otišao moj kum, župnik Galović, s kojim je bio došao, jedva je sjeo Baley, kad eto na vrata stražar i pita: Gdje je velečastni? A mama njemu: otišao je!” Sad se obrati stražar prema Baley-u: “Ovo je stranac.” A ja: To je - - Stražar prekidajući: Ja toga gospodina ne poznam. Imam nalog, da ga odvedem općinskom uredu. Ja: Ovaj je gospodin moj gost, zove se Baley i namješten je u ljekarni u Koprivnici. Stražar: Ja imam nalog, izvolite sa mnom! Baley: Ja Vas ne poznam, donesite mi pismeni nalog. Ko vas je poslao. Stražar: Ja slušam svoga šefa, i ako ne idete upotrebit ću silu. U ime zakona. Nema kud Baley ustane i ja se obučem i podjosmo sa stražarom. Na vratima nas dočeka drugi stražar, t. j. zajedno ciela hlebinska policija, i mi selom do ureda opć. Bila je nedilja i sila svieta izašla, da se čudi, šta će biti. Došavši pred upravitelja, stražar javi, da je doveo stranca. Upravitelj Piškulić: Vi ste stranac! Baley: Vi me, gospodine, dobro poznate iz Koprivnice, ja sam taj i taj. Ja: Da, to je... Piškulić: Čast! i otpusti nas, a mi natrag kroz selo na još veće čudo svieta, jer je sve mislilo, da nas ne budu pustili, a bome sam i ja mislio, da će Baley putovati. To će interesirati gore, jer se radi o Čehu. Inače je to vrlo mala nezgoda prema onima, koje smo već preživjeli, i koje ćemo žalibože još proživjeti do dana III. izbora, koji je samo još incertus quando, t. j. samo se ne zna datum.

Svršavam i ponavljam svoju molbu. Ako možeš napiši mi glavnije, što znaš o sastanku i dalje. Ja dolazim oko desetog veljače.

S Bogom. Srdačno Te pozdravljam i preporučam Ti se, Sveto
[Sa strane na prvoj i posljednjoj stranici dopisano:]

Jako mi je žao, što Ti ne mogu slati kobasice, no tako je toplo, da bi se za stalno do Praga sasvim pokvarila.

Javi mi adresu Milanovu i Fugеровu, ako su možda promijenili stan.

9. S. Korporić - F. Hlaváčeku, [Drnje] 23.II.1899.

22/II. 1899.

Milý příteli!

Odpusť mně, že jsem Ti se nepoděkoval. Scripta jsem dostal, a “pilně” už studuji z nich. Jaka to práce! Těším se, že doskora budu hotov, asi za 2 měsíce udělám zkoušku. Do Prahy přijedu asi za 14 dní, kolem 4ho nebo 5ho března. Tam se to bude lip studovat. Rád bych si už s Tobou promluvil, mám tako dost na srci, také bych se s Tobou poradil o svých nejbližších plánech, jestli jen stojí za něco. Zatím Te srdečně pozdravuji také ze strony maminky.

Tvůj Sveto

10. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Vinohrady, 25.V.1899.

Vinohr. 25/V 99

Mili prijatelju!

Danas učinih rigoroz jednoglasno – sutra imam pred sobom eventualnost da na državnom ispitu propanem većinom glasova, t. j. ako bude nesreće. Dakle sutra u $\frac{1}{2}$ 5 sam slobodan, kako god ispalo. Uredi, da se vidimo, ako Ti nije neprilično.

Tvoj Sveto.

Imam Ti najme predati scripta, a i inače takodjer želio bi govoriti s Tobom. U ponedjeljak ili nedelju već idem kući!

11. S. Korporić - F. Hlaváček, Hamburg, 15.VI.1900.

Hamburg, 15/6 1900.

Dragi Franta!

Upravo danas 3 tjedna dobih Tvoje pismo i upravo toliko dugo spremam se, da Ti odgovorim. No naprosto ne dospjeh. Danomice idem o ponoći spavati, pošto sam se cijeli dan do sita naradio – uz to me već više nego mjesec dana muči omiljavica (Schurdel), a ne znam tomu pravo ni uzrok a još manje lieka. Nisam već mogao uzdržati u gradu, a kako sam bio sa svojim stanom, dotično s gazdom, vrlo nezadovoljan, preselio sam se u Billwärder k Kašparu od 1. t. mj., što mi je takodjer mnogo vremena uzelo. Sada se svakim danom vozim željeznicom u Hamburg u j 8 u jutro. U j 7 moram ustati. – Na toliko mi je ugodno, što nisam osamljen, a i inače ne volim biti u gradu, napose ne preko ljeta. U Billwärderu nema doduše ništa osobita, no zeleno je a to mi godi. Kašpar stanuje sa svojom obitelji (3 djece i žena američanska Francuskinja) u jednoj vili sam i ima uz nju mali vrt, a moja soba ravno vodi stubama u taj vrt, što mi vrlo prija.

Vrlo mi je nemilo, što čujem za Radića. Nekako mi je strašno i pomisliti, kako će to sve još svršiti s nama. Što mi pišeš i predbacuješ, da sam ja za Tvojim ledjima Žaludu govorio, da si Ti kriv odnošaju među Tobom i Stipom, to mi je za čudo. Ja sam Žaludu isto govorio, što i Tebi, da je po mom sudu puno krivo Radiću i ponašanje nas mnogih a specijalno i Tvoje, što i sada još držim. Nije bilo dobro, što smo ga prepustili sasvim samomu sebi, resp. posvajali se s njim radi njegovih nekih ekstravagancija, to više što je on vrlo pristupan tuđim uplivima. Odrekavši se svakoga upliva na njega, predali smo ga svemu onomu, čemu sâm od naravi naginje i što je od onda, kako se je oženio još nove hrane dobilo. Da je danas tako daleko došlo, žalim jako, no nije mi za čudo. –

Dra Kotvoura preporuka vrlo je povoljno djelovala na konzula. Primio me je izvanredno prijazno i više od j sata sa mnom razgovarao. Vrlo mu se svidjelo, što sam se odlučio tim putem iai i obeāao mi u svemu mi biti na ruku. – Dobro mi je došlo, jer sam morao pas⁶ dati praviti i tako nisam imao toliko okapanja s policijom, koliko drugi imaju, ma da sam ipak morao dosta trčati, da stvar uredim. Ovdje i u Bremenu radi velikog prometa s inozemstvom vode vrlo strogu kontrolu i traže od svakoga putnicu i još ga osobno zovu da se osvjedoče o podacima u putnici, da li su istiniti. Hvala Bogu, ja nisam trebao ići, moj pas su odmah iz konzulata poslali policiji, čim je došao iz Hrvatske bez daljnjih poziva i izvida. – Hvala Ti za ljubav.

Već se drugo spremam, da napišem nešto o svemu što sam vidio i naučio, no naprosto nemam vremena. Uz to moram u petak 8 dana držati predavanja, a još ne znam pravo ni što ni kako. Mislim govoriti o Allgemeine wirtschaftliche Lage der Oesterreich-ungarischen Monarchie mit specielle Beruchsigung Kroatiens, pa Te zato liepo molim, da mi pošalješ odmah ako što imaš zgodna o tomu. Napose Te molim, da mi pribaviš nešto ob gospodarskom odnošaju izmedju Austrije i Ugarske. Čitam u “Narodnohosp. Obzoru” i “Obchodních Listech” koješta, no nekih stvari ne razumijem, za koje sam već u Pragu razpitivao bez uspjeha, naime [...] řízení a zušlechťovací sa svima potankostima, o kojima se vode pregovori, dakle cieli ugovor u prošlosti i najnoviju fazu pregovora.

Još Te molim, da mi kupiš rusku korespondenciju izdanu ruskim ministarstvom trgovine, koju sam vidio kod Topića i sve zajedno da mi pošalješ na sljedeću adresu: bei Herrn Jaro Kašpar, Hamburg, Billwärder a.d. Bille.

Novac za knjigu i poštarinu ću Ti odmah poslati.

O svom životu Ti ne mogu mnogo pisati. Radim čitav dan, 4-5 sati sjedim u školi, opet toliko i više kod kuće, dok napravim zadaće i tako s dana u dan. Vrlo mnogo moram pisati, najprije

diktat u školi, a onda ispravljeno kod kuće u t. zv. Reinschrift, velike knjige čistoga papira uvezane u modre kore. Direktor je strašno pünktlich i svakog jutra moramo predati sve što smo dan prije dobili za izraditi, uz to liepo i uredno pisano. Osobito pazi na predmete, koje sam ima, t. j. matematiku, dvostruko knjigovodstvo i korespondenciju. Tako se ne smije ni jedna pogreška učiniti u računskoj zadaći, niti što zadržati, već moraš cijelo što je pokvareno drugi put pisati. Ko u Reinschrift ne prepíše sasvim uredno, istrgne mu čitavu stranu itd. Doduše uvidjam da je to vrlo dobro no za moju narav je to sve vrlo mučno i trudno. To pa vlažno podneblje dosta štetno uplivaju na moje zdravlje, a isto toliko s druge strane nedostatak novaca i društva. Nesretni Milan, što nije išao sa mnom. Kako bi nam liepo bilo zajedno raditi. Moji saučenici najvećim dielom su bogataši, i ja ne mogu s njima, uz to imaju većinom sasvim druge interese i poglede, kojima se ja ne mogu prilagoditi. Jedan dio pije i kurva se, drugi byciklira, pravi skupe izlete itd., a sve to ja ne mogu, resp. ne ću. Solidniji troše redovno 2-4000 maraka godišnje. Dra Jakubca članak u "Narodnohosp. Obzoru" dosta je vjeran.

Ne zamjeri mi, što nisam doslije pisao. Uz pozdrav svima Tvoj Sveto.

Molim Te, da mi šalješ što prije, jer je već krajnje vrijeme.

12. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hamburg, 8.VII.1900.

Hamburg 8/7 1900.

Dragi prijatelju!

Primio sam Korespondenciju rusku, "Čas" i Gruberovu brošuru. Liepo Ti zahvaljujem u ime Kašparovo i u svoje ime.

Za Korespondenciju ću Ti najskorije poslati, što sam dužan. Magarac Topić uvijek sebi više računa. Tako je meni franke računao za 10 novč. skuplje, no ja se nisam dao mi pri-

silio sam ga, dotično njegovog pomoćnika, da mi računa po pravoj vrijednosti. Bilo ga je stid, što sam ga ulovio. Tako je i sada računao 2 rublja 3 for., dok ga najviše ide 2,60 for. Medjutim sam veseo, što ju već jednom imam. Samo da je više vremena! Imam toliko raditi, da gotovo ništa mimo školu ne mogu. Što dalje, to više. Sad smo dobili da doma izradimo sasvim samostalno jednostavno knjigovodstvo za jedan mjesec, sve dva i dva jednaku branchu. Ja sam dobio Korbwaren geschäft. Nemam mnogo pojma o tomu, i ako Ti možeš doći do cijenika u toj branchi, molim Te pošalji mi. Ja ću ovdje gledati dobiti, no ljudi su ovdje jako “zakopčani” pa ne znam, hoće li ići. Ovdje već preko 3 tjedna dan na dan kiša. Prosječno je 12-13°, jučer i danas imamo 10 stupanja. Svakako ali, ako i dobijem, vrlo će mi dobro doći radi prispodobe ciena i diferencijacije pogledom na različite izvore dobave.

Još Te molim, da se opitaš ima li ko kakovu knjigu “Über die Beschränkung der Arbeit durch das Gesetz u. ihre Ursachen”. Tako naime glasi rasprava na koju je raspisan konkurs i nagrada od 50 maraka, koje je jedan trgovac predao akademiji u tu svrhu. Trebao bi prema tomu austrijske zakone o tomu i eventualno kakovo djelo, resp. brošuru; osobito dobro bi bilo da možeš dobiti kakav rad, koji se obazire na cijelo savremeno zakonodavstvo – i ostalih država. Znaš trebam novaca, a držim, da bi mogao od svih možda najbolje načiniti. Dakako da će biti malo teško, jer se direktor i njegovi učitelji ne slažu s menom u nijednom gotovo socijalnom pitanju. Oni su “konzervativ-liberal” ako je to dobar izraz i u radniku gledaju životinju, koja je neumjerena, ne zna štediti, bezobrazna, koja smeta gradjanstvu, da se zabavlja, napunjavući sve lokale i parkove etc.

Radnju imamo da predamo najkasnije do 15. septembra, a ne smije da bude ispod 10 stranica. Kako vidiš dosta birano ovaj put pišem (prekjuče nam je objavljeno) i ako možeš ikako, učini mi tu ljubav.

Svoje predavanje 29og dosta sam liepo obavio. Ravnatelj me je jako pohvalio, a i slušači su bili zadovoljni.

Milanova izjava u "Času" sasvim odgovara istini. Samo što se tiče samoga Radića, fakt je, da je on već onda bio vrlo nezadovoljan onom posjetom i onda to nezadovoljstvo po svom običaju prenio i na druge. Znaš i sam, kako je uvijek držao, da se drugi s njim slažu, ako o slaganju ni govora nije bilo. Ako bi dakle trebala moja potvrda, slobodno ju objelodani; no uz izrični dodatak, da ja ne držim, da je Stipa tako pisao dolazno, već da je to njegova historijska pogreška, da ne zna što drugi misle. Ja ne znam, što bi morao misliti o njemu, što s takovim glupostima izilazi. Užasno je i što on živi u neprestanim iluzijama i upravo ne dopuša nikomu, da ga iz toga trgne. Dok još nije sasvim zapao u blato, učinio bi vrlo liepo djelo, ko bi mu sve to iskreno predočio, i savjetovao ga. Ja ću mu pisati, no mene nije nikad jako "preštimaovao", a i ne da se pismom onako, ko oči u oči. Stipa mi je pisao na dopisnici i vrlo se gorko izrazio o Milanu i Poljaku, što ne će k njemu. Na to sam mu ja otpisao, da držim da je zlo znamenje, što niti Poljak ne može s njim i neka si ozbiljno razmisli nije li na njemu mnogo krivnje, što je u zadnje vrijeme s njim ovako. Kašpar je bio strašno ljut kad je čitao ono u "Času", i rekao je, da se to samo u malih slavenskih naroda može dogoditi; ja znam, da ima svagdie toga, no kod nas je to glavna stvar, a kod drugih se gubi, jer ima daleko ozbiljnijih stvari na pretek. Ne razumijem, kako se ne vidi još, da ima toliko i toliko toga, o čemu je preče misliti i pisati i u opće ne znam, kud to vodi. Gdje nas ima tako malo, ovo je strašan gubitak. Vražja njegova diplomatska politička škola; da je radje financije učio, ne bi na takove blezgarije nikad ni dospio.

Ja sam Ti sad u velikoj krizi, što bi radio. Majka mi jednako jadikuje, neka bi gledao nekamo blizo dobiti mjesto, a meni se opet hoće dalje. Ako ne će biti drukčije, morat ću učiniti nešto mami za volju. Ravnatelj mi je najme rekao, da se specijalno u Hamburgu traži prije svega praxa i da je teško odmah iz početka

dobiti dobro mjesto. Morat ću valjda kao volontair nekoliko mjeseci praktimirati, a ako ni onda ne dobijem takovo mjesto, koje bi mi dopuštalo, da se ženim, morat ću u Austriju, gdje mi moja pravnička naobrazba može možda što pomoći. Raspitaj se za svaki slučaj, možda bi u Českoj ili Moravskoj bilo što zgodno za me za to vrijeme, dok mi mladi u Hrvatskoj nešto osnujemo (?).

Da mi nije majka bolesna, ne bi mario makar i u Kinu ići, no ovako sam vezan, a i stid me je o njezinu trošku živiti. Ne trebaš nikomu reći, da ovdje teško dobijem mjesto, jer sam ne znam, kako će biti. Kašpar tvrdi a i drugi, s kojima sam govorio, da ima doduše srednjih sila previše, no vrsnih sila, da ima vrlo malo pa da se izvrsno laćaju. Da li ću ja biti vrsna sila, to je dakako opet pitanje. Najvolio bi ostati nešto ovdje, a onda u Englezku ili Francuzku, kako mi je i konzul savjetovao. Uz presrdačan pozdrav mamici i Tebi, Sveto.

Nisi mi pisao, što Milan radi i što kani?

13. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hamburg, 7.VIII.1900.

Hamburg 7/8 1900.

Dragi Franta!

Vrlo me je ražalostilo, što si mi pisao o Stipanu. Ako ga je Chalupníček pravo razumio, onda je to vrlo ružno od njega. Da se je makar malo opametio, ne bi mi žao bilo, što se mora micati iz Praga, no ovako bi odista moglo izaći onako, kako si to pisao. Bože nam se smiluj svima skupa. Ja sam pisao njegovu bratu i molio ga, neka mu sjedne na dušu i dozove ga pameti, ako je moguće. Još uvijek čekam od Tebe odgovor, a za cieni Ti se liepo i preliepo zahvaljujem. Baš si me iznenadio i izvadio iz nepritika. Uz srdačan pozdrav gdji majci i svima našima i napose Tebi, jesam Tvoj Sv.

14. S. Korporić - F. Hlaváček, Hamburg, 17.IX.1900.

Hamburg 17. rujna 1900.

Dragi Franta!

Tvoj popis sam primio i zahvaljujem Ti najljepše za trud.

Kako mi majka ide opet na gore i jednako me moli, neka bi za svaki slučaj došao nekamo bliže, morat ću joj učiniti ka volji i napustiti za sada moje osnove, da idem u Francezku ili Englezku.

Molim Te za to najljepše, da govoriš sa Tvojim poznanici-ma, ne bi li se mogao za prvo vrijeme smjestiti u koju prašku banku. Ondje bi imao odmah prilike, da proučim Raifeisenovke i záložne, što je za nas od životnog domašaja. – Ne bi volio, da me shvatiš, kao da je to posljednji refugium.⁷ Ja znam raditi i hoću raditi i kamo god ću doći svojim znanjem i marljivošću zaslužiti ću što mi dadu. No meni je u prvom redu stalo do toga, da me praktični rad ne okupi tako, da pustim s vida općenitu političku i narodnogospodarsku naobrazbu. Ti znaš naše odnošaje pa Ti ne trebam tek razlagati, da mi je kraj mojih prilika u tu svrhu najzgodniji Prag. Kad stečem praxe i općenitog znanja, i ako mi s majkom možda bude bolje, moći ću laglje nadoknaditi, što sada ne mogu izvesti.

I toga Te sjećam, da se nisam dao na to bolje do jedino stvariti za volju. I ako mi uspije i posložim stvari bit će mi to najbolja zadovoljština. Ako mi možeš u tom što pomoći, zadužiti ćeš me još više, ta i onako si nam već puno učinio.

Ja mislim, da govoriš s Masarykom, Horačkom i možda još s kim, za koga misliš, da bi bilo zgodno pa mi onda piši što imam da radim i čemu da se nadam. Ovdje nikako ne ću da ostanem, jer mi podneblje naprosto ne prija i jednako životarim više nego što živim. Dosad još nisam nikakvih anonca⁸ ni ponuda pravio i čekam na to, kakovi će od Tebe glasi doći.

Škola svršava 28.og t. mj. i nije mi konačno žao, makar je i opet pet stotina forinti otišlo, samo da mogu znanje, koje sam stekao i upotrebiti.

Molim Te još jednom, da učiniš sve, što bi i za se učinio u toj stvari. Ako mi bude prilika, vratit ću svoj dug.

Ništa mi ne odgovaraš, što Te za Milana pitam, što on radi u Pragu i ima li gdje mjesto. Veselilo bi me jako, da se opet sastanemo, to više što mi je ovdje strašno pusto, ne imajući ni žive duše, s kojom bi mogao onako od srca govoriti, što Ti je na duši.

Srdačno mi pozdravi sve poznate i svoju mamicu.

Grli Te i pozdravlja Tvoj Sveto.

24. i 26.og su pismeni ispiti; 28. usmeni odmah svršetak.

15. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebine, 15.X.1900.

Hlebine, 15.X. 1900.

Mili prijatelju!

Već je četvrti dan poslije sjednice od petka i za me ništa nije došlo, makar da je Bradanović sam htio odmah da mi javi, kako saznade što je i kako je.

Šaljem Ti plaćeni brzojav i molim Te, ako mi još nisu javili, da mi brzojaviš, što je na stvari. Ako oni možda čekaju na preporuku iz Zagreba, javi to brzojavno, da odmah idem u Zagreb u tom poslu. Ovako ne znam što da radim i ne hasni mi ići u Zagreb, gdje mojim ljudima ništa stalno ne mogu kazati.

Ne zamjeri mi, što Ti još uvijek ne dam mira, no krajnje je vrijeme, da se na nešto dam, pa sam malo nestrpljiv.

Sad bi se malo odmorio, no nešto kašalj koji me živo muči, a nešto brige, što će biti, ne dadu mi, da užijem ovaj mir od nekoliko dana onako, kako sam se nadao.

Ne zamjeri, što Ti novac nisam odmah poslao, no bio sam tako umoran, da baš nisam mogao ustati, da ispišem naputnicu.

Čudim se kako mi poslije katastrofice u Palackovoj ulici nije gore bilo. Pače tako sam bio lahak i bodar, da bi se bio čisto ugodno dovezao u Beč, da nije prema jutru tako zaladilo, da smo se moj suputnik i ja od zime upravo tresli.

Ako su me odbili u Živn. banci⁹, razgovaraj s g. Pilatom i dr. Etelom, pa mi javi, što smislite, da je najbolje i ako se je dalo što, što ste učinili. Moju situaciju znaš i radi sasvim po svojoj uvidjavnosti. Zahvaljujem Ti za Tvoju ljubav. Pozdravi svoju gdju majku i babičku i sve poznate.

Grli Te Tvoj Sveto.

Adresa za brzjav: Korporić, Drnje, Hrvátsko

Sad imamo u Drnju brzjav, samo hrvatski brzjav, jer je činovnik novajlija. Ako ne bi htjeli, jer da u Drnju nema brzjava, neka gledaju u dopunke seznama¹⁰ brzjavnih stanica. Tako je i kod mene bilo u Vinohr. U ostalom već znaju. Molim Te, javi mi na dopisnici ili ako pišeš u listu, da li si primio 80 for. koje sam u subotu poslao. Dogodi se najme, da u Drnju zaostanu ili se poukázka¹¹ izgubi, kako je i s menom već bilo.

16. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebine, 27.X.1900.

Hlebine, 27/10 1900.

Dragi prijatelju!

Ne dobivajući od Tebe poslije moga brzjava nikakvih viesti idem ja da Ti pišem.

Začudio sam se, da nisi počekao, dok bi se stvar riešila, nego si mi brzjavio, da se stvar tek riešava, premda si mi prije na dopisnici isto javio. Dopisnicu dobih zajedno s brzjavom.

Medjutim kako mi poslije ništa ne javljaš, a ni od banke ništa ne dobivam, valjda još ni danas nisu riešili.

Ja sam otišao ovog ponedjeljka u Zagreb i ljudi me uvjeravaju, da će do banke bez sumnje doći i da ću ja u toj banci biti tajnik i pravni savjetnik a dok se ne osnuje da će me poslati u Prag i dati mi mali adjustum da ne budem čisto o svom trošku. Odbor da će pisati Živnostenskoj banci, neka me prime. To će sve biti još ovih dana i sada ja samo u Hlebinama čekam, kako će se stvar razviti, i što će se od svega toga doista dogoditi.

Kad uhvatiš vremena molim Te odi i pitaj Pilata, što je s mojom stvari i da li su već iz Zagreba pisali što. Meni se je ta stvar strašna [...] Nisam mislio, da može takovih ljudi biti. Čovjeka ovako za nos voditi!

Pošta će ovaj čas doći i moram svršiti.

S Bogom, grli Te i pozdravlja Tvoj Sveto.

Od mamice, kojoj je jako zlo i od zaručnice liepi pozdrav – i Tvojoj Štefici.

17. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebine, 9.XI.1900.

Hlebine, 9.XI. 1900.

Dragi Franta!

Tvoj list sam primio, no od Živnostenske banke još uvijek ništa. Kako i u Zagrebu odgadaju sjednicu i nikakove obavijesti ne dobivam, raspisao sam se u Srbiju i Bosnu, ne bi li što ondje bilo.

Medjutim, prije nego se dam u fiškale ili u državnu robiju, pokušat ću još slati offerte po celomu svijetu. Možda negdje ipak nadjem odziva. Najveća mi je nepritilika, što ne znam, gdje je kakova banka i zato Te liepo molim, da mi, na koliko je Vama u komori poznato, ispišeš neke banke u Rusiji, Beču, Trstu i Franceskoj. Ujedno mi javi поближе, što znaš za ovu novu exportnu banku u Odesi.

Melbina J. F. 1900.

Dragi Franta!

Tvoj list sam primio, no d. ž. stenske banke još uvijek ništa. Hako, i u Zagrebu odgovajaju spedi- cu i niti kakove obavijesti ne dobivam, raspisao sam se u Belgiji i Bremen, ne bi li što ondje bilo.

Medjutim, prije nego se dam u fiskaliti ili u državnu robiju, pokušat ću još dati offerte po cijenom tvistu. Možda negdje ipak nadjem odziva. Najveća mi je neprilika, što ne znam, gdje li takova banka i zašto li je po- lim, da mi, na koliko i kamra u komori poznato, upišet adre banke u Rusiji, Beču, Frankfurt. Njedo mi još pobliže što znaš za ovu novu exportnu banku u Poljsi. —
Daj li ti molim, da mi upišet adre

Početak pisma Svetimira Korporića od 9. studenog 1900.

Dalje Te molim, da mi ispišeš adrese ljudi, imenito bankovnih činovnika, s kojima komora stoji u savezu, dotično koji su eventualno prijatelji Tvojih znanaca.

Napokon mi javi adresu generala (?) Komarova. Pisat ću mu u ime uzajamnosti, možda mi on može u tom biti na ruku. r Danas nastavljam pisati, no nikako se ne mogu sjetiti, šta sam htio s ovim "r" na početku alineje.

Da, palo mi je na pamet. Ako možda koja založna (ili banka u Brnu) treba činovnika, da to kako možeš doznati.

Ne moj mi zamjeriti, što tako sve bez reda pišem, no moj je položaj sasvim izniman i ne mogu, da misli redam, u koliko u opće i mogu misliti.

Sjedim Ti kod maminog clavier-a i pišem na njem. Moram najme kroz dan biti u maminoj sobi i dvorit mamu, koja je sirota već tako bolesna, da ne može nikud iz kreveta. Već je primila zadnju pomast i sad čekamo samo, hoće li na bolje ili na gore. Čitave dane i noći kašlje i izbacuje, ne jede, ne spava, nego se samo muči, da mi je teško čuti i vidjeti. Jedino joj je veselje, što sam ja kod kuće. Da joj barem mogu pomoći!

Ne zamjeri mi ni to, što Ti na takovom papiru pišem, no baš ne mam listovnoga.

Piši mi, da li što dolaziš s Wilderom.

Nikako mi ne ide iz glave, da je onaj odvjetnik Milanu nudjao za početak 80 for. mjesečno. A moj Lorković dobivao od Mazzure kroz cielu godinu 40 for. na mjesec, a to ga je još kao od milosti držao Smičiklasu i pokojnomu ocu za volju. Ja ne znam, no dobro bi bilo da govoriš s Drom Ettelom, ne bi li, ako je još uvijek u Českoj možda za koncipienta ja mogao k ovakovomu kojemu, koji bi mi htio dati 80 for. odmah. Kad bi čovjek imao ovakav dohodak laglje bi čekao na poljodjelsku banku, dok se osnuje, nego ovako. Osobito ako bi to dotični odvjetnik bio pravni savjetnik koje založne ili banke – bio Niemac ili Čeh, to je svejedno. U ostalom kako misliš.

Ja bi najvolio u Bosnu, no paljenje zastave mi je na putu a i to, što su ondje po pripovijedanju sudci pravi robovi uprave – sudstvo i uprava su još spojeni i kot. predstojnik je glava ureda. Belović je kod financija, no već se spremaju proti njemu uređovati radi zastave. Neki Magjar denunciраo Momirovića da je bio kod zastave i sad Momirović piše Beloviću, da će i na njega valjda doći red. To je kod nas, gdje smo zavičajnici, a u Bosni je još gore. Jedini Poljak se je nekako prošvindlao.

Pozdravljaju Te mama i zaručnica, kao mi Tvoju gdičnu Šteficu.

Grli Te Tvoj Sveto.

Mamici i babički srdačan pozdrav.

[dodano na posebnom papiru: Ovaj čas primih pismo od Radića, u kojem me psuje, što tražim mjesto volontera, a ne može se dosta načuditi, što me ne će primiti. On će ići preko u Srbiju k ministru financija, k Taušanoviću, k predsjedniku Beogradske banke i govoriti za me; ako ne bi išlo da će u Sofiju gdje da ima dobrih i uplivnih znanaca. Medjutim da će 20. u Zgb gdje ćemo razgovarati o daljnim koracima, ne uspijemo li ovdje. No kako je Stipa optimističan uvijek, ne nadam se mnogomu, pa ću slati molbenice kako sam namislio. Ako uspijem sa Stipom, tim bolje.

Srbini iz Hamburga, komu sam takodjer pisao, još mi nije odgovorio.]

18. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebine, 4.XII.1900.

Hlebine, 4.XII. 1900.

Dragi Frane!

Ne zamjeri, što Ti i opet ne dam mira. No imam Ti brigu, u kakovoj tako skoro nisam bio. Kako znaš na račun obećanja, što su mi ga dali u Živnostenskoj banci ostavio sam kod

Didolića crn kožnati kofer pun mojih odabranih knjiga. Pošto već nema nade, da dodjem u Prag, pisao sam Bradanoviću, neka mi taj kofer pošalje kao rychlosboří.¹² Bradanović mi je pisao 17og prošlog mjeseca, da je poslao dan prije, t. j. 16og kofer kao rychlosboří. Premda sam ga ja prema tomu već 25og morao dobiti, nema do danas o koferu ni traga ni glasa. Pisao sam jučer tjedan Bradanoviću, neka kofer reklamira, no ni on mi ne odgovara.

Molim Te za to, kako se Bog moli, idi Bradanoviću, trgovina mu je u Kramersovoj ulici, i pitaj ga, što je. Ako je kofer još kod Didolića, pošalji mi ga odmah na moju adresu u Hlebine, a kao postaju označi Koprivnica-Kaproncza. Ako je kofer već otišao, idi s Bradanovićem ili sam s receptisom na kolodvor državni, gdje se roba predaje i reklamiraj kofer, pa nadopuni adresu, pridodavši hrvatskoj adresi mađarsko ime postaje Kaproncza. Možda su ovi vragovi bogzna kud poslali, što nije i mađarski postaja pisana. Lopovi!

Molim Te, učini mi to, jer sam gotovo bez pameti od brige. Sve što najboljega imam i moje bilješke koje se ne daju kupiti, u tom je koferu. Idi s Bradanovićem najprije Didoliću, ako nije kod Bradanovića receptis, jer bi moglo biti na koncu, da je kofer još kod Didolića. Adresirajte na mene!

Javi mi odmah, što je, jer je to stvar vrlo prešna i kako rekoh za poluditi mi je. Niti mogu što učiti, ni raditi, jer je sve ondje a tek pomisao, da bi se moglo izgubiti!

Pozdravi svoju dragu Šteficu, mamicu, baku pa primi od svih nas presrdačan pozdrav.

Grli Te Tvoj Sveto.

[Hlaváčekovom rukom dopisano: Dragi Roko, molim Te, javi mi sutra u trgovačku komoru, šta je s ovom stvari.

Tvoj Hlaváček]

19. S. Korporić - F. Hlaváčeku, bez mj., bez dat. [1901.]

Dragi Franta!

Ako još nisi saznao, javljam Ti, da sam jednoglasno izabran ravnateljem hrv. poljodjelske banke u Zagrebu, koja se je ovog mjeseca ustrojila. Dosad sam bio tajnikom vlastelinstva valpovačkog, a prije toga sam prakticirao u ljubljanskoj ljudskoj posojilnici.

Da me je smrt moje jedine majke jako shrvala, možeš sebi misliti, pa se nadam, da mi ne ćeš zamjeriti, što Ti se nisam zahvalio na saučesti, ako mi i jest vanredno milo bilo dobiti od Tebe ono par redaka.

Molim Te, budi tako dobar i razgovaraj sa stručnjacima: Fr. Schwarcom, možda (knjigovodja zem. banke) i ako još nekoga znaš, neka Ti kažu, koja je najbolja knjiga o knjigovodstvu s osobitim obzirom na štedionice i banke, dalje knjiga o burzovnih poslovih i arbitraži, i saznajući, naruči na moj račun kod Bursika, no neka mi smjesta šalju ovamo u Valpovo (Slavonija). Nadalje se upitaj za najpraktičniju knjigu s tabelama za izračunavanje amortizacije zajmova – i napokon ima li kakove novine ili Jahresbericht o djelovanju njem. produkt., konsum. i novč. zadruga i o djelovanju njemačkih i opet poljskih rentovnih banaka (koje kupuju, parceliraju i daju u zakup selj. i plem. posjede). Napokon naruči opet na moj račun sve daljnje svezke Friedlerove Zemědělské politiky – I. imam i ako je što poslije izvanredna izašlo.

Knjigu za izračunavanje amortizacije zajmova nemoj odmah naručiti, nego ćemo to na račun banke. Ako mi što badava ili na posudu možeš pribaviti, bit ću Ti vrlo zahvalan.

Čim se oslobodim odavle, pisat ću više. Tvoj uvijek odani Sveto.

20. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Zagreb, 30.XII.1902.

[papir sa zaglavljem Hrvatske poljodjelske banke u Zagrebu]

Zagreb, 30. prosinca 1902.

Dragi!

Kao vidiš, mi smo svršili I. godište "Misli"¹³ i sada se spremamo, da uz "Misao" izdajemo i poučni list, komu bi Živan bio urednikom, a Krištof i ja stalnima suradnicima. List bi bio ujedno organom banke i zadruga. Za to će nam dakako tim teže biti s "Hrv. Misli" i mi se nadamo, da ćemo dobiti nove saradnje i od naših starih prijatelja, a u prvom redu od Tebe, specijalno iz narodnogospodarske struke pa onda iz slavenskog i rumunjskog svijeta – čini mi se, da si pratio rumunjske stvari i da jezik poznaješ. U ostalom izbor se prepušta sasvim Tebi. Volio bi ja to i za to, da se tako na neki način predstaviš našem poslovnom svijetu, jer ja još uvijek snujem, kako bi Ti došao u trg. komoru ili u muzej, za koji je već nacrt napravljen. Pošalji što skorije radnju, a ja ću s njom, kad bude štampana Krešiću i nadam se, da će ići. – Za nas bi bilo to od neprocjenive koristi, da dodješ ovamo, jer kako rekoh, spremamo se, da odlučno zasednemo u razvitak naših prilika.

Danas izlazi I. broj "Novog Srbobrana", komu će odgovornim urednikom biti Banjanin a pravim chef-redacteurom Pribičević. Dakle opet koliko toliko naši ljudi. Jučer je bio kod mene sastanak pa su i oni bili. Bio je i profesor Stanoević iz Beograda. Za sada imamo za sobom "Narodnu Obranu", "Novi List" i "Obzor" i tako stvari napreduju. Velika pomoć biti će nam, što mi je uspjelo, te je Krištof izabran za nadzornika naših seljačkih udruga. On je neprestano na putu a nastojat ćemo, da to bude apostolsko putovanje.

Ako Ti je ikako moguće, dodji o Novoj Godini ovamo, da se razgovorimo. Doći će valjda i Živan, koji bi prema tomu stalno imao doći u Zagreb, ako se stvar povoljno uredi.

U mojoj porodici ima opet mala novost, Hrvojica, koji veselo hoda a ništa ne govori, dobio sestricu Nevenku staru 1 1/5 mjes. Žena umalo da mi kod toga nije nastradala. Želeći Ti sretnu Novu Godinu – a još bi više volio, da Ti ju ustmeno mogu zaželjeti – jesam uz pozdrav od moje žene Tvoj stari Sveto.

Napomene

- ¹ češ. *upitni arak, upitnica*
- ² češ. *naprednjačkom*
- ³ Bačuška je bio nadimak Stjepana Radića.
- ⁴ Všeherd – društvo studenata prava na češkom sveučilištu u Pragu.
- ⁵ Ova se dopisnica nalazi u kutiji 51 s papirima Dragana Šasela.
- ⁶ putovnicu
- ⁷ utočište, azil
- ⁸ reklama, oglas
- ⁹ Živnostenska banka
- ¹⁰ češ. *dopune popisa*
- ¹¹ češ. *doznačnica, uputnica*
- ¹² češ. *brzi*
- ¹³ Radi se o časopisu *Hrvatska misao*, koji je izdavao i uređivao Stjepan Radić.

1. I. Lorković - F. Hlávačeku, Zagreb 7.VIII.1897.

Zagreb 7/VIII.1897.

Dragi prijatelju!

Vi se ljutite – i s pravom, ali ne ljutite se na me. Knjige, što ih tako željno očekujete, ja sam Vam poslao, ima tomu preko tri tjedna. Adresirao sam na Poljaka ili na uredništvo “H. M.” Ne znam, jeste li ih Vi u Pragu u opće primili. Bilo kako mu drago, jučer sam Vam poslao opet tri komada. Ujedno sam Vam jučer poslao jedan primjerak djela moga pok. oca “Žena” i jedan primjerak “Polit. ekonomije”. Primite ih, dragi prijatelju, i ako nešto kasno, kao znak prijateljstva i zahvalnosti za usluge što ste ih dosada nama svjema i meni učinili.

Bit će, da Vam je Živan već nešto opširnije javio o sastanku. Vaša smo pisma sva tamo pročitali, nešto smo od njih prihvatili, a nešto nijesmo. Riješili smo pitanje financ. “H. M.” osnovavši članove utemeljitelje, prinosnike i pretplatnike; zaključili smo agitaciju en gros tako, da bi se “H. M.” mogla uzdržavati od samih pretplatnika, a prinosi utemeljit. i prinosnika ulazili bi u fond. Odredili smo, koje radnje mora ko da napiše; odredili smo vlasnike lista, među njima dva Srbina (Banjanina i Pribičevića).

Nijesmo prihvatili prijedloga, da se “H. M.” prozove “Nar.[odna]”. Sami su Srbi ustali protiv toga zato, da se ne bi mislilo, da je taj naziv kaki kompromis, ustupak njima. Neka se promijeni naslov kako mu drago, u njem ima da ostane riječ “Hrvat.”. Takvoga hrvatstva, kakvo zastupa “H. M.”, vele, da se nijedan Srbin ne boji. Držim, da je to dobro, pak smo to i prihvatili.

Sporazum je između “H. M.” i “N. M.” gotovo potpun. Razliku čini donjekle pitanje Bosne i Hercegovine. Smiješno je o tome bilo raspravljati. Toga pitanja ne ćemo rješavati mi; na nama je, da za svaki slučaj prestane to pitanje biti kamenom smutnje između Srba i Hrvata. Kad smo se mi “N. M.” odlučno izrazili protiv aneksije, mi smo samo dosljedno i pregnantno istakli svoje načelo jedinstva narodnoga. Glede drž. prava postignut je sporazum tako, što je prihvaćeno, da hist. drž. pravo ne može biti ishodište nar. borbe, prema tome da mu nema mjesta u nar. programu, dok je svakomu slobodno da se njim u “borbi” poslužuje.

Vaša kritika u “Času” vrlo mi se sviđa. Prigovore, koje ste na moju radnju stavili, ja sam si već prigovorio; u opće svoju radnju držim i s tehničkih i s mnogih stvarnih nedostataka slabom, kao što i čitava knjiga, ako i jest dobra – za naše prilike – ipak nije ono, što bi imala da bude.

Do zgrade o tome više. Hvala Vam na “Času” koji sam jučer primio. Vrlo dobro ste, mislim Vi, napisali o magjarosrpskofilskom slovanstvu “N. L.”.¹ Mjesto sentimentalne ljubavi, koja se pretvara u bludnost – stvarnost, pravednost, istina. Hvala Vam. Srdačno Vas pozdravlja Vaš Lorković.

2. I. Lorković - F. Hláváčeku, Zagreb 20.IX.1897.

Zagreb 20/9 897.

Štovani prijatelju!

Ima sigurno mjesec dana, što sam Vam pisao i poslao “Narod. Misao” i još neke knjige. Ne znam, jeste li ih primili. To bi me zanimalo znati i radi toga, što sam nekako opazio, da se na čudan način postupa na pošti s pošiljkama “N. M.”.

Neću da budem farizej, pa da se pričinjam, kao da mi nije poznato, da ste se Vi, dragi gospodine, nešto na me razljutili, pače

se i uvrijedili. Ne znam, da li ima i na meni krivnje radi uvrede, nu moram reći, da si o tome nijesam nimalo svijestan. Ako ima, to je sigurno poteklo ili iz nesporazumka ili iz nejasnoće pisama. Bilo kako mu drago, oprostite.

Približava se početak školske godine, pak se mora pitati, kako je i kako će biti s našom "H. M.". Kako doznajem, nadošla je zapreka Vašemu urednikovanju. Mislim, da će se dati odstraniti, a da naš list ne trpi nimalo. Ne znam, kako će ljetos uspijevati. Do sada nema, čini mi se, ni gradje ni novaca. Hoćete li Vi pisati o "N. M."? U samoj bi toj knjizi bilo dovoljno materijala, osobito, kad bi se tko htio zabaviti pismima, od kojih su njeka vrlo važna i karakteristična. Meni bi bilo vrlo milo, kad bi ste se Vi našom knjigom htjeli zabaviti, pak sa svoga, modernoga stanovišta pokazati pravi smisao hrv. srpskoga "pitanja". U svojoj ste kritici u "Času" o tome samo natuknuli. Kad biste to učinili, onda bih Vas upozorio, da osobitu važnost - radi naših prilika - dozvolite podati načelu narodnom, koje je život narodni stavilo na sasvim nove osnove, koje nemaju ništa zajedničko s prošlošću - prošlošću aristokrata i gospode. Vama je to pitanje sigurno poznatije nego svjema nama, pak bih baš želio, da se toga posla latite, ako Vam je moguće i s voljom. Bit će nam sigurno na korist.

Glavni naš suradnik Radić dobro se oporavlja u Lozani, pak nam njegovih obilnih priloga ne će uzmanjkati. I mi ostali i mi bismo prihvatili nekakvoga posla; tema ima dosta, ali je malo radnika, a bilo bi više i tema i radnika, kad bismo malo dublje zavirili u svoj život.

U Prag će doći nekoliko vrlo dobrih mladih ljudi, pak će možebiti i ovo pridonijeti, da "H. M." krene naprijed, da se pokaže neki razvoj i napredak u nama.

U Beču će Hrvati izdavati beletristički kritički list, dakako sasvim moderan. Mislim da će biti dobra dopuna "H. M.". U

početku su mislili, da list bude i politički, nu Dežman ih je odvratio. Na čelu poduzeća stoji Plavšić. Vederemo!

Ne znam, čijom dobrotom sam dobio na sveučilište Havličkove Epištole, Leroy-Beaulienovu: O Antisemitizmu i De Amicisovu: O zadatku stud. u soc. pit. "Epištole" sam pročitao na dušak; stil, ton, misli, jasnoća, sve to zadivljuje. Mislio sam, da bi dobro bilo prevesti za "H. M." ili bar razložiti Havl. mišljenje o uredjenju školstva i svećenstva. Kod nas, mislim, takvo mišljenje nije nikad nikomu ni sinulo u glavi.

Napose trebalo bi da se dogovorimo o administraciji "H. M.", na koju sam čuo žestokih prigovora.

Nu o tome drugi put. Sada Vas srdačno pozdravlja

Vaš Lorković.

3. I. Lorković - F. Hlávačku, Zagreb 8.X.1897.

Zagreb 8/10 1897.

Dragi prijatelju!

Evo me, da Vam odgovorim na Vaša oba mila mi pisma. Pišem s tim radije, što sam potpuno uvjeren, da je nestalo svakoga nesporazumka medju nama.

Što Vam pišem nešto kasno, razlog je u tome, što sam se jučer u noći vratio s ladanja, gdje sam boravio od 26. pr. mj. u Smičiklasovu vinogradu. A da znate, kako se čovjek lako ulijeni na ladanju, sav podan užitku - nerada! Nemojte mi toga zamjeriti, nu osjećao sam, da mi je takav užitak vrlo potreban. U takovom bi položaju čovjek najvolio samo primati pisma milih prijatelja, medju koje sa srećom ubrajam i Vas, ali odgovarati je nekako teško... Nu ipak bih Vam na Vaše posljednje pismo odgovorio "obratem pošte", da sam ga na ladanje dobio. Tako Vam odgovaram tek danas.

U prvome redu zahvaljujem za knjige, što ste mi ih poslali.

Tek iz Vašega pisma od 22/9 razabrao sam, da ste Vi “benefactor”, premda sam to slutio. Iz istoga sam pisma doznao, da me ide još i knjiga o socijalizmu, koja se je kod Vaše pošte (sc. Poljak) zadržala. E, znate, kako je kod nas u Hrvatskoj sa socijalizmom! Ili je naš Poljak postao i komunista! Ja ću svakako kod te Vaše pošte uložiti utuk.

Jednako sam Vam zahvalan za vijesti iz Beograda. Neizrečeno su me obradovala. O uspjehu “Hrvat. Misli” medju Srbima nijesam sumnjao, otkako sam beogradsku mladež poblizje upoznao. Što piše “H. M.”, vrijedi za čitavi naš narod, pak će zdravi umovi to i prihvatiti i razviti. Nijesam, priznajem, očekivao takove djelatnosti sa strane Srba. Ona me donekle smućuje radi toga, što s naše strane zahtijeva bar istu takovu djelatnost, a ja sumnjam, hoćemo li je moći razviti. Osim Potočnjaka, sav naš pokret stoji u rukama nekolicine djaka, koji imaju da se bore protiv mlitavosti onih, koji dobro misle, i protiv zakonitosti onih, koji zlo misle. Borba je s tijem teža, što potonjih ima mnogo više od prvih. Za našu stvar ne rade ovdje profesori, bivši i sadašnji ministri, kao što rade u Srbiji. A kaki je danas položaj one nekolicine djaka? Mangjer je u Spljetu i traži - kao svršeni kemičar - bar kakvo takvo mjesto. Banjanin je apsolvirao i pravi ispite. Kostić i Mazzura su u vojsci. Pribićeviću je nedavno umro otac, pak je ovaj čas sav zapremljen poslovima, a u četvrtom je tečaju. Dimović je u četvrtom tečaju. A ako je dopušteno, da i o sebi kažem koju riječ, moram reći, da sam ove godine odlučio sav da se podam svomu studiju, da što prije skinem s vrata svoje ispite i da tako postanem - horrible dictu - čovjek. Tek da mi se ne kaže, da sam u IV. tečaju začuo od čarobne slike službenoga života (u kome medjutim neću da proživim nijednoga dana), napisat ću jedan ili dva članka za “H. M.” Eto, tako Vam stojimo mi u Zagrebu u čas, kad

bismo imali pune ruke posla. A kako je u Pragu, znate i sami. Kakva će biti dakle naša djelatnost? Kod nas će valjda naša stvar pasti u ruke samoga Pribičevića, a u Pragu na Hajmrla, kad ste eto i Vi zapriječeni, da radite. Teško mi je, kad na to pomislim. U Pragu imate još Živana, a i homines novi: Jelovšek i Zindl izvrsni su ljudi. Može biti će u Pragu biti i Poljak. Bit će Vam bolje nego nama. Ako se mladji ne late ozbiljnije posla, onda zlo. Mi dobijamo Belovića i Tomića (fina glavica), ali još ne znamo, koliko oni mogu da rade. Ja ne gledam ni malo veselim pogledom u najbližu budućnost. U ovaj čas još smo svi rastepeni, a na Pribičevića je došla od Sv. Tomića karta dopisnica iz Beograda, u kojoj se traži neki odgovor na neko pismo, koje još nijesmo primili.

Što se tiče naslova "Hrv. Mis." to ja vidim, da bi bilo opravdano, da se izmijeni s "Nar. Mis." Ali uvjeravam Vas, da bi našoj stvari ovdje, gdje spor srpskohrvat. postoji, vrlo mnogo koristilo, kad bi se, bar za neko vrijeme, pod naslovom "H. M." čitali članci Srba iz Beograda. Ja sam uvjeren, da bi Hrvati naše "dlake" rado pisali u "Srpsku Misao".

Jedno i drugo moglo bi, dakako, biti samo prijelazno. Ali to "prijelazno" doba moglo bi donijeti uvjerenje, da takav list, u kome rade i Hrvati i Srbi za "hrvatsku ili srpsku narodnu misao" mora u svome naslovu nositi obadva imena. Zato ja držim, da bi bilo dobro, da još koje vrijeme ostane u naslovu samo "Hrvat."; tečajem ove godine može se naslov promijeniti. Nu tuj mi dolazi i druga misao: kako bi bilo, da Srbi u Beogradu sami, bar jednu godinu, ili manje izdaju "Srpsku Misao" u našem narodnom smislu? Tako bi i oni imali prilike, da svoju i našu misao učine u Srbiji poznatijom, a sigurno bi to velike simpatije steklo u Hrvata. To bi dobro bilo i radi našega sadašnjega položaja, u kome ne možemo da razvijemo po mome sudu dovoljno jake djelatnosti. Takav bi nam pokus sa strane Srba u velike olakšao položaj. Hrvati bi

kud i kamo radije pristali uz našu misao, kad bi vidjeli takav rad u Srbiji. Za kratko vrijeme mogla bi se oba lista sjediniti, ili bi se pače moglo počekati, dok mi budemo spremni, da izdajemo veliki politički list. Ta misao čini mi se zgodnom, pa ću je u Beogradu preporučiti, dakako, ako pristanu moji prijatelji u Pragu i Zagrebu. Time bismo se izvukli nekako iz naše ljetošnje nespremnosti za veću djelatnost, a uspjeh bi po mome mišljenju bio vrlo velik. Kako se to Vama čini? Sjedinjenje ovakih dvaju listova, od kojih svaki pod jednim imenom propagira istu misao, u jedan ozbiljni politički list, nakon što je na obim stranama pripravljen terrain, bio bi sigurno vrlo važan politički čin. Jedan bi list donosio najkarakterističnije članke iz drugoga, naročito one, koji se tiču narodnoga života u pojedinim krajevima dovoljno nepoznatoga. Srbima bi takav pokušaj bio lakši, jer u Srbiji nema spora hrvatskosrp., pak valjda ne će biti ni tolike mržnje na Hrvate, a opet oni mogu da pokažu na "Hrv. Mis." Hrvatima bi bilo lakše, kad bi mogli pokazati na sličnu "Srp. Misao". O tome bi se moglo, držim, raspravljati u Zagrebu, Pragu i Beogradu.

Učinit ću sve, što mogu, da "Hrvat. Mis." dobije što više saradnika. Pisat ću Hajmrlu, Šariću (adresa?), Korporiću; reći ću Dežmanu etc...

U Zagrebu mogu reći, da ćemo sigurno proslaviti prijenos Vukovih kostiju. Take prigode ne smijemo dakako propustiti.

Za našega Poljaka svakako ću govoriti Potočnjaku. Vrlo je dobro, što mu i Vi pišete. Adresa njegova jest: Dr. Fr. Potočnjak, Zgbr, Gajeva ul. Broja ne znam, pak zato možete dodati "U uredništvu "Hrv. Dom".

Još nekoliko riječi o Radiću. Ozdravio je gotovo sasvim, pak za koji dan valjda polazi u Pariz. Hvala Bogu! Sad će bar biti opet članaka!

Ne mislim, da bi dobro bilo prikazivati Havličkovo mišljenje o klerikalizmu. Treba da upotrijebimo drugu taktiku. Ovih sam dana čitao Irelandovu knjigu "L'Eglise et le Siecle". Našemu svećenstvu, koje nije još strašno klerikalno, kao recimo u Kranjskoj, bolje bi bilo da se govori u smjeru ove knjige. Može biti Vam je poznata, ako nije, držim, da je vrijedna, da je upoznate.

Mislim, da sam zadovoljio bar donjekle Vašoj želji, pak mi dopustite, da završim. Imam još da napišem nekoliko pisama. Svojim prijateljima još nijesam ni pisao o beogradskim uspjesima.

Lijepo Vas pozdravljaju naši prijatelji a najsrdačnije

Vaš Lorković.

4. I. Lorković - F. Hlávačku, Zagreb 4.XI.1897.

Zagreb 4/XI 1897.

Dragi prijatelju!

Oprostite mi ponajprije, što se služim tako neestetičkim listovnim papirom. Nu hoću da Vam odmah odgovorim na Vaša dva posljednja pisma, pak pišem, na čemu mogu.

Moram Vam iskreno reći, da me vijesti Vaših dvaju pisama nijesu nimalo zadovoljile; drugo pismo od 2/XI. baš me je vrlo ozlovoljilo. "List ujed. hrv. srp. i slov. omlad.", nije li to prerano? Meni se čini, da jest. Time počinjamo onu istu pogrešku, što su je činili svi naši predstavnici: ujedinjujemo narod u nekim osobama, a narodne mase ostavljamo daleko za sobom. Mi se "Mišljaši" razvijamo u sebi, ali se ne razvija s nama i narod, u kojem hoćemo da radimo. Taj nas narod ne će doskora razumjeti, pak će nas ostaviti. Ne bismo smjeli zaboravljati, da ima u Hrvatskoj mnogo, vrlo mnogo

ljudi, kojim znači ujedinjavati Slo. Hrv. i Srbe isto što i mutiti; moramo znati, da je kod Slov. Hrv. i Srba, i kod onih, koji su slozi skloni, njihovo posebno ime najjači magnet, dok s nepouzdanjem gledaju u slaganje imena. Vi ste sigurno, dragi prijatelju, s oduševljenjem pozdravili “НОВО ДОБА”, ali vjerujte, da biste u Hrvatskoj našli malo pristaša, jer ne možete vjerovati, koliko ima kod nas nezrelosti. U ostalom, o tome je možebiti već kasno govoriti, jer se već neće mijenjati. Malko smo se ipak prenaljili. Hrvatska je Misao stekla neki popularitet; mislim, da će ga znatno izgubiti, ne izvršivši zadaće, koju si je namijenila. Reći ćete mi, da će se nadoknaditi kod Slov. i Srba. Vederemo!

Kad biste Vi, dragi prijatelju, znali, kakvo je kod nas mrtvilo i nehaj, kaki nedostatak ideja i energije, onda se ne biste čudili, što nema ni članaka ni novaca. Ali je upravo užasno! Priznajem, da smo mi mnogo krivi, nu toliko nijesmo, koliko Vi možebiti mislite. Jer što ćete s ljudima, kakih ima u nas mnogo, koji pristaju uz ideje, ali nemaju nikakova interesa ni volje, da ih brane, ili razvijaju dalje a kamoli da ih propagiraju. To su Vam oni, koji pristaju, a oni, koji ne pristaju, s tima je teško i govoriti. Svi Vam se mi ovdje gušimo u gadnom blatu. Meni je omrznulo do dna duše. Trebalo bi, da se nadje bar nekoliko novih suradnika, nu ljudi su nesposobni ili voljno ili umno.

Što mogu učiniti ću, da se nadje članaka. A novaca? Nema Šasela, pak će biti s tim još teže. Morat ćemo ga pozvati u Zagreb, da sabere. To on razumije, kao nitko drugi.

Danas odlazi Hajmrl u Prag. Možda ćete iz njega moći istisnuti koji članak. Pribičević je obećao članak, pak će ga i napisati, samo ne znam, kada.

Zanima me članak Zindlov. Mislim, da je pristao uz one, koji će biti vješani, a ne uz one, koji će vješati.

Sabiranje novca u Zagrebu Šašel je povjerio M. Brežanu, pravniku. Neka se redakcija malko na nj obrati, da ga potakne. Ne bi li prof. Radić štogodj napisao? Govorit ću mu. Evo Vam, dragi prijatelju, moga odgovora. Srdačno pozdravlja Vas i sve naše prijatelje, nadajući se, da ću Vam doskora što veselije pisati.

Vaš Lorković.

5. I. Lorković - F. Hlávachku, Zagreb 24.XI.1897.

Dragi prijatelju!

Na Vaša pisma, puna jadikovki, mogu Vam javiti, opet žalosno, da se članci doduše spremaju, ali nije sigurno, kad će biti dovršeni. I Pribićević i ja puni smo volje, da budu članci gotovi za 1. br. i uprijet ćemo svu snagu, no ne možemo sigurno obećati. Ne ljutite se, imamo pune ruke posla, o kome ću Vas doskora opširnije izvijestiti.

Srdačno Vas pozdravlja Pribićević i Vaš Lorković.

Ivan Lorković

6. I. Lorković - F. Hlávačeku, Zagreb 27.XI.1897.

Zagreb 27/11 1897.

Dragi prijatelju!

Značaj mogega pisma bit će danas donekle služben. Imam Vam javiti, što smo nova u posljednje vrijeme u Zagrebu i na Rijeci u našoj stvari učinili. Bit će Vam po svoj prilici poznato, da će od nove godine E. Barčić i Fr. Potočnjak u Zagrebu izdavati list "Narodna Misao". Izdavanje toga lista zaključeno je polovicom o. mj. na Rijeci uz sudjelovanje rečene dvojice, g. Taušanovića, vodje radikalne stranke, i dva člana "ujedinjene omlad.", tj. Pribičevića i mene. List će biti [prekriženo: politički] za "politiku, kulturu i ekonomiju". Stojat će naravno na stanovištu načela, izloženih u našoj "Nar. Misli", i na stanovištu načela izloženih u "Hrv. Misli". Nadamo se, da će pokazati u obim smjerovima još i napredak. Izlazit će valjda 3 puta na tjedan.

Glavni redaktor bit će Potočnjak, dok će naš klub, "anketa" biti redakcionalni odbor, koji će odlučivati o svemu, što će u list dolaziti. Prema tomu vidite, da je čitavi list u našim rukama. Osim nas saradjuvat će Barčić, Monti, Derenčin, Nodilo, Taušanović i još nekoliko ljudi iz Srbije, dr. Majaron iz Ljublj. itd. Imat ćemo dopisnika iz čitavog slav. svijeta. Tu počinje službeni dio. Na Vas se, dragi prijatelju, obraćamo molbom, da nam budete dopisnikom za Češku. Vi poznate naš smjer dobro, a poznate i smjerove u Češkoj. Naročito za pitanje ekonomska, i socijalna u Češkoj računamo na Vas. Držim, da bi bilo najbolje za početak ocrtati na neki način općenito položaj u Češkoj, u kratko ocrtati razne struje; ne manje važno bilo bi učiniti isto na polju socijal. i ekonom. pitanja. Trebat ćemo naravski izvještača i za književnost, pa ćemo se obratiti na čovjeka, kojega biste nam Vi preporučili. Ako nam nadjete više njih, bit ćemo

Vam zahvalni. Velikoga honorara ne možemo obećati dopisnicima, ali bez honorara ne će biti.

Toliko, dragi prijatelju, na brzu ruku o stvari, koju držim vrlo važnom u razvoju našega narod. života. Vi ćete njegovu važnost znati i sami dovoljno ocijeniti, pak zato sam slobodan da završim, srdačno Vas pozdravljajući u ime našega kluba, ostajući Vaš prijatelj

Lorković.

7. I. Lorković - F. Hlávačeku, Zagreb 2.XII.1897.

Zagreb 2/12 1897

Dragi prijatelju!

Prije nego završite 1. broj, molim Vas, da svakako u nj stavite ovu crticu o "Nar. Misli". Pogriješka je, što Vam je nijesmo već prije poslali, ali je od potrebe, da svakako dodje u ovaj broj.

Pošto će se sada izdavati dva lista jednoga pokreta "Novo Doba" i "Nar. M.", nastaje pitanje, kakvu zadaću imaju da vrše. Prof. Radić preporuča, da jedan od njih prestane izlaziti, t. j. ili da "N. D." više ne izlazi, ili da "N. M." u opće i ne počne izlaziti. Nu ja držim, da prof. Radić nema pravo. Neka ostanu dva lista, i onaj u Pragu i ovaj u Zagrebu, ali neka [prekriženo: promijene] si podijele rad, da tako kažem. "N. M." izlaziti će 3 put na tjedan, bit će dakle list i za svakidašnja pitanja i za svakidašnje pojave; bit će jednom riječju "novine". "N. D." izlaziti će mjesečno; neka napusti dakle svoj dosadašnji žurnalistički ton, pa neka poprimi značaj ozbiljne revue. Znam, da će to teško poći za rukom kraj slabe pomoći suradničke, ali bi to moralo biti mjerilom za ocjenjivanje članaka, koji će u "N. D." ulaziti. S Hajmrlom sam već ovih praznika govorio u tome smislu, kad se nije ni sanjalo o izdavanju pol. lista. Sad ima još više razloga, da se ta misao prihvati i provede.

Držim, da ćete se složiti s mojim mišljenjem i zastupati ga kod naših praških jednomišljenika.

“N. D.” imalo bi ipak i još jednu zadaću. Vi znate, dragi prijatelju, kako su u nas štamparske prilike pod vladavinom gr. Khuena. “Nar. M.” ne će moći više puta, uza svu prepredenost i rafineriju u izrazima i načinu pisanja, da iznese mnoge važne činjenice. To bi moglo “N. D.” Sve bi se te činjenice iznosile u praškom našem organu.

Danas su nas bečke i peštanske novine izvjestile o praškoj revolti. Mi ju s oduševljenjem pozdravljamo kao snažan protest svijesnoga naroda češkoga protiv teutonskoga divljaštva. Javite mi, molim Vas, o tom štogodj pobliže. I opet iznimno stanje! To je nagrada za mladočešku politiku prema Badeniju, za ljubav prema trojnomu savezu, za njihovu borbu za provizorij etc. Neka nam bar to otvori oči, da jednom mi Slaveni uvidimo, da se u Austriji ne može voditi slavenska politika. Valjda ne ćemo ostati uvijek politička djeca.

Hoće li iznimno stanje utjecati na cenzuru “N. D.”? Ako nam tu zakrenu vratom, onda zlo po nama.

Pribičevićev ste članak primili. Štampajte ga svakako i to potpuno. I ja Vas molim, da prigledate na korekturu. Ja nijesam dospio, da za 1. broj napišem obećani članak. Doći će dobro i za 2. broj.

Adrese ću Vam poslati doskora. Ako bi trebalo, da se u našim novinama oglasi “N. D.”, javite mi, pa ću to učiniti.

Toliko na brzu ruku. Sve prijatelje naše srdačno pozdravlja, a ponajpače Vas

Vaš Lorković.

Pribičević je svoju radnju poslao na adresu Vašu u: Praha II-316.

8. I. Lorković - F. Hlávačeku, Zagreb 28.XII.1897.

Zagreb 28/12 1897.

Dragi prijatelju!

Dužan sam, da Vam odgovorim na Vaše pismo od 10. o. mj., a na to me nukaju još i mnogi prigovori, što ih slušam sa strane, a čitam i u Vašem pismu i izmedju redaka Vašega pisma.

Držim, da je "pitanje" o odnošaju izmedju "N. D." i "N. M." bar u glavnom riješeno. Ako je istina, što nam kaže Šašel, da se od nas traži da za svaki broj "N. D." ispunimo 5 lista, onda Vam mogu reći, da Vam je to osigurano. Za budući (2.) broj napisat će Potočnjak nešto o Sjeničaku, a ja ću sigurno napisati izvještaj o "Osnovi". Za sveučilišne stvari zatražio sam u mladoga, inteligentnoga pravnika Ivana Krajača, da napiše za 2. broj. Ne znam, hoće li to učiniti. On bi mogao biti stalni izvjestilac za tu rubriku. Neka mu to tkogodj i od redakcije piše. Govorio sam Dežmanu, obećao je, ali ću ga sjetiti opet na obećanje. Molim Vas lijepo, upozorite administraciju, da njemu pošalje 1. broj. Nije ga dobio, a lanjski je tečaj čitavi platio. Gonim Banjanina i Dimovića da pišu. Obrekli su obojica: prvi kritiku nekih "pisama iz Hrvatske", što ih piše neki član zagreb. srp. kluba u beogr. "Delu", a drugi se sprema da napiše nešto o kazalištima zagreb., novosad. i beograd. Nadam se, da će se nešto napisati.

Prvi je broj dobar. Najslabije su svakako radnje naših prijatelja Slovenaca. Uvodni članak opširan, ali jezgrovit. Hajmrlovi članci dobra priprava za naše ljude, koji imaju grozne pojmove i o socijalizmu i o kritici. Pomno sam pročitao Vaš stavak u uvodnom članku, Vaš "minimum socijalizma". Tako ga primam i ja i "N. M."

Što se tiče smjera "N. M." mogu Vam reći, da nema u tome razlike s "N. D." Radi se samo o tome, da mi u Zagrebu uzmo-

gnemo uzdržati list svoj na onom niveau-u, na kome je “N. D.” Pak, premda i samoj našoj “revue” mnogo toga fali, ipak se bojim, da će biti osobito u pitanjima socijalizma znatno niže od “N. D.” Posvema se slažem s Vašim sudom o Potočnjaku. On nije “Mišljaš” sam u sebi, ali prima sve, što od “Mišljaša” dolazi. On se ničemu neće opirati. Zato, ako “N. M.” “ne bude list úplně náš”, ne će biti radi toga, što ne će znati da to bude. Ne će tomu smetati stari ljudi, Nodilo (koji je međjutim, čini mi se, skroz moderan), Monti, Majaron, Taušanović etc., jer oni ne će imati odsudnoga upliva na smjer lista, nego će tomu biti krivi Potočnjaki, Dimovići, Banjani, Lorkovići etc... Kako vidite, ja sam Vam sasvim iskren, ali to mi je najdraže, pa će i Vama biti. K tomu još dolazi, što su svi ti suradnici zapremljeni još svojom naukom, pak ne mogu da se podadu svom snagom listu. Zato se ja potpuno podudaram s Vama, kad kažete, da “N. M.” ima tek postati pol. dnevnik, kao što “N. D.” mora tek postati revue. Po čem sudite, da smo mi pristaje “Mladočeha”? Zar još iza rasprava o provizoriju, kad već ne bi bilo čitavoga njihovoga šupljega smjera?

Za češke stvari ima nam biti provodičem i tumačem Masaryk i organi njegova smjera. O tome smo na čistu.

Ima još nešto, što bi trebalo protumačiti. Vi ste zapadnjak, a mi hoćemo da budemo bliže Istoku! Trebalo bi jasnije odrediti ove pojmove. Mi ne spadamo među one, koji na zapadu vide sam gnjilež, pa od Zapada ništa dobro ne očekuju. Nu morate znati, da sve što naš narod, ili bolje “inteligencija” zna, zna samo od zapada; što zna o svijetu, zna samo o zapadu. Sve njezine tradicije, simpatije i sav odgoj je zapadnjački. To ju je otudjilo od njezina naroda u opće, a svakako podupire i političke veze, što ih je sklopila sa zapadom. Po kulturi i politici spada u zap. sferu, u kojoj je doslije uvijek samo pasivno služila, a tako će i ostati pasivnom, dok te veze potraju. Zato je potreban za nas onaki obrat u odgoju, u simpatijama, u znanju, kaki mi tražimo, koji ali nikako ne isključuje kulture zapadne.

Naročito Englezi i Francuzi po mome mišljenju trebali bi da postanu još i bolji naši učitelji, nego što su doslije bili.

Ja nijesam, dragi prijatelju, svega toga pisao za to, da bih Vas kako sklonuo na saradništvo za "N. M." Iz Vašega lista razbiram, da Vam je to prosto nemoguće, pak kolikogodj to vrlo i iskreno žalim, treba da priznam jednu činjenicu, koju se ne da svladati. Mi ćemo Vam biti zahvalni, ako podate štogodj svojih praznih časova "N. D."

Rad Vas Pražana oko praktičnoga jedinstva srp.-hrv. nas veseli, a mi ćemo ga dakako u svom organu u većem stilu nastaviti.

Beogradjani nam se ne javljaju na žalost ništa. Nu kako čitam u novemb. "Delu" i njihovo "Pobratimstvo" tek je prošlog mjeseca "otpočelo življi rad", u kome je "duže vremena zaostalo". Nadamo se, da će se nas sjetiti, kako valja. Upozorujem Vas na vodju beograd. akad. socijal. omladine Jovana Skerlića, čovjeka po mom mišljenju, vanredno obrazovana. Obratite se na nj za saradništvo "N. D."

Šaljem Vam adrese srp. djaka u Zagrebu, koji bi mogli držati "N. D." i nekoliko adresa iz Dalmacije. Srpskih adresa poslat ću Vam još, kad dobijem od "Srbobrana".

Sad završujem ovo pismo i pozdravljam Vas, dragi prijatelju, srdačno s ostalim našim prijateljima.

Sretna Vam bila Nova Godina! Vaš

Lorković.

9. I. Lorković - F. Hlávaceku, Zagreb 9.I.1898.

Zagreb 9/I.1898.

Dragi prijatelju!

Tandem aliquando dovršio sam taj članak. Kad bih znao, da ću uvijek tako teško pisati, okanio bih se pera za uvijek. Baš mi

nije nikako išlo. Može biti ćete se ljutiti, ako nemate članaka, ali, vjerujte, uz velike napore nijesam ipak mogao da održim riječ. Možda će članak biti prevelik za jedan broj; nu molim Vas, da ga nastojite ipak uvrstiti cijela, ako bude ikako moguće.

Što Vam iz Zagreba nije stiglo još ništa ovoga mjeseca, morate pripisati i velikom poslu, koji smo imali s "N. M." i uzrujanosti, koja nas je obuzela radi zapreka, što su spriječile, da 1. broj ne izađe u određeno vrijeme. Te zapreke još nijesu odstranjene, a i sumnjam, hoće li biti. Ne znam, je li Vam Krajač poslao članak, za koji sam ga molio. Meni nije ništa odgovorio.

Ako nam ne uspije "N. M.", onda ćemo svom snagom podupirati "N. D."

Zalim, što od Vas već dugo nijesam primio nikakova pisma, pa makar bilo i puno ukora. Znam, da ste zabavljeni poslom, ali ipak, "nekoliko verstah" Vaših mi se mili. Hvala Vam za čestitku za Novu Godinu.

Kako napreduje "N. D." Koliko ima pretplatnika, koliko saradnika, a koliko radnja? Javljaju li se štogodj iz Srbije, ili uporno šute i Vama kao i nama? Ne razumijem toga postupka, samo znam toliko, da je Velikoškol. društvo "Pobratimstvo", centar beogradskih djaka, tek prošloga mjeseca nastavilo svoj rad, u kome je dulje vremena zaostalo. Može biti je to razlog šutnji. Ima li pretplatnika iz Srbije?

Jeste li poslali 1. broj na adrese, koje sam Vam "dostavio", i uredništvima srpskih listova. Mislim, da nijeste, kad nijedan od posljednjih ne navaljuje na Pribićevićevu radnju.

Čujem, da kanite izdati brošuru o g. 1848. Budite tako dobar, pa mi sami javite, ili koga drugoga (Hajmrla) ponukajte, da mi o tome opširnije piše. Jer i mi ovdje u Zagrenu kanimo isto učiniti. Da ne bude: si duo faciment idem. -

Meni se glava puši, kad pomislim, na ispite i rigoroz, što ga hoću da pravim na koncu godine. A ne učim ništa. Neka bijes zna, kako će to biti.

Što sudite o “Mladosti”? Što više prijevoda, a što manje originala, pak bi, čini se, dobro bilo. Studija o Vereščaginu po mom sudu ne valja ništa, kao ni Javandove “pjesmice”. Ivanov je, držim, dobar u svom genreu, ali što vrijedi taj genre? “Interesantan” je, ali kaka mu je vrijednost? Kod nas ga valjda povrh toga nitko ne razumije, pretpostavivši, da on sam sebe razumije. Nu ja nijesam nikaki majstor u “modernimi” pravicima beletrističnim, pak ne ću o tome mnogo da govorim. “Mladost” će ipak ili propasti radi “nerazumijevanja”, ili će se održati radi “interesantnosti”. (Opet: nerazumijevanja.)

Molim Vas, na koncu, dragi prijatelju, da mi u budućem pismu, koje se nadam naskoro primiti, javite dvije adrese: Hajmrlovu i Cindlovu.

Pozdravite mi srdačno sve prijatelje kao Vas što srdačno pozdravlja

Vaš Lorković.

Ne bi li “N. D.” moglo donijeti jedan “revualni” članak o sadašnjem položaju u Češkoj?

10. I. Lorković - F. Hlávaceku, Zagreb 10.IV.1898.

Zagreb 10/IV.900.

Dragi,

hvala Ti, što si me se sjetio prigodom zbora pučke stranke pozivom i brojevima Časa, a zahvaljujem Ti i za Gruberovu brošuru. Sve su to za me dragocjene stvari jer je razvoj češke realističke stranke za me prava škola. Zato s najvećim zanimanjem očekujem i program stranke. Veoma je poučna i rijetka pojava, gledati, kako jedan smjer sa tako širokim osnovima, tako dugo nevezan spoljašnjom političkom organizacijom, postaje poli-

tičkom strankom. Razumijem, što je obrazovanje te stranke uzbudilo tako živi interes u Pragu i Beču. Pučka stranka češka sa svojim dubokim poimanjem života, spremom i sposobnostima svojih članova nameće uvjerenje, da će u brzo postati odlučnim faktorom u češkom životu i na njegov razvoj bitno utjecati. Ja se sa svoje strane veselim od srca, što se realistički smjer odlučio na taj korak, jer u tom nazirem jamstvo za poboljšanje političkih i u opće javnih odnosa u Češkoj. Pozdravljam dakle od srca još jedanput češku pučku stranku. Molim Te međutim, da me koliko Ti sile budu dopuštale, obavještavaš o razvoju i napredovanju njezinu.

Tvoje pismo još mi je i zato osobito milo, što nam daje prilike, da nadovežemo svoje prijateljivanje, gdje je ono - bar s moje strane - u formalnom pogledu prestalo.

Za sve to ja Ti se mogu odužiti samo time što ću Te obavijestiti o stanju našega pokreta i odgovoriti na pitanja, koja si postavio.

Što se tiče našega pokreta, to si već mogao opaziti, kako mu postavljam - što se načina razvoja tiče - kao uzor baš realističku stranku. Što se sadržaja tiče, tu nam treba nastojati, da ga sasvim primijenimo na naše hrv.-srpske odnose. Pored svega toga nema sumnji, da će ostati mnoga načela ista kod nas i kod Čeha, nu različitost prilika zahtijevat će i raznu primjenu.

Još dugo ima naš pokret ostati kritičko-informativni smjer, a ne stranka. Kako i sam znaš, ima kod nas još mnogo toga veoma neizradjena, pače nema nijedne grane, koju bismo bili izveli na čistac. Treba dakle kod nas provesti diferencijaciju u pogledu Hrvata, koje treba obraditi i tako studijem pojedinih grana izraditi cjelovitiji i jedinstveniji smjer. Za tu nam svrhu može sasvim dobro poslužiti "Glas", koji ćemo nastaviti izdavati tek oko početka listopada, da provedemo prije financ. organizaciju i dobijemo vremena za unutrašnju konsolidaciju.

U to vrijeme održat ćemo nekoliko sastanaka za raspravu pojedinih pitanja, izdati brošuru o djačtvu i pripremiti sistematična čitanja na univerzi. Imali bismo još važnih stvari, kao n. pr. čitanje u provinciji, izdavanje biblioteke, nu to za sada odgađamo do zgrade.

Naš je položaj dosta težak: ništa nema pred nama izradjena, na što bismo nadovezali svoj rad, a ni među nama još ništa izradjena. Bilo bi od prijeke potrebe, da nas bude u Zagrebu, što više, a to se dade teško provesti, kad ljudi moraju za kruhom. Radi toga ići će još polaganije.

Kako vidiš, ja ne mislim, da ćemo tako skoro postati stranka, te zaći u polit. aktivnost. To ne dopušta ni težnja, da svoj smjer što više produbimo a ni prilike, u kojima žive pojedinci.

Na političku aktivnost kao da se spremaju braća Radići. Među Štefom i nama razvio se tihi - nesuglas; on je ostao na narodničestvu, pače još i više u nj zagrezao, a uz to se bavi neizlječivo diplomatskim osnovama, koje među nama nalaze malo terena. On je ostao površan i ne će drugačiji postati. Prema nama ponio se je veoma ružno, jer je u "Slovan. Přeheledu" izvjestio o nama sasvim nepravilno jamačno po nedostatnim izvješćima svoga brata. Nu zato ćemo mi s njim još obračunati.

Radići bi mogli svršiti ovdje lijepu zadaću, kad bi joj se pokazali doraslima. Kako će se kod budućih izbora mnogi od prvaka koalicije odreći kandidature, bio bi za njih čas, da sa svojim prijateljima Arnoldom, Bauerom, Bujanovićem, možda Marnom zauzmu vodstvo politike i time ispune prazninu, koja bi mogla nastati. Hoće li biti toliko uvidjavni i razboriti to ne znam, kao što ne znam, gdje i kako misle uspješno raditi, ako ne tako. Stariji Radić izdaje "Dom" list za seljačtvo, prama dosadašnjim listovima te vrste mnogo bolji, ali sa svojim narodničarskim stanovištem mogao bi i mnogo pokvariti. Pretplatnika ima 1600. Kad bi Radići ozbiljno shvatili svoju

zadaću, koja im je, držim, namijenjena, onda mi ne bismo htjeli prama njima "zauzeti neprijateljsko stanovište".

Što se Potočnjaka tiče, tu ne treba mnogo, ili bolje, naglo očekivati. Njegova dva posljednja saborska govora su lijepa, nu oni nijesu nikakva garancija njegove ustaljenosti u nazorima. Ja držim, da do ustaljenosti nazora kod Potočnjaka u opće ne može doći - ali do ustaljenosti položaja da - jer je on premalo organizovana glava a silno podvrgnut dojmovima svakojakim, pa i onim, koji se radjaju od brige za egzistenciju. Ja držim, da se o njim ne može ozbiljno voditi račun.

Krištof je otišao na gospodar. akademiju u Hohenheim kraj Stuttgarta, te će se posvetiti sasvim gospodar. struci, dakako u smislu našega pokreta. Živko je dobrovoljac od 1. o. mj. u Osijeku. Kako mu je vojnička služba mrska i naporna, tako je i on dosta malodušan. Šašel je bio prislušnik kod kot. suda u Karlovcu, a premješten je u Ogulin. Šarić je u Z. u redakciji Obzora; postao je veoma agilan i mnogo radi oko našega pokreta.

Kad sam ja Tebe tako izvijestio, rado bih i o Tebi što potanje čuo, pak se nadam, da ćeš mi se doskora javiti.

Srdačno Te pozdravljam / I. Lorković

11. I. Lorković - F. Hlávačeku, Zagreb, 25.IV.1900.

Dragi Franta, na Tvoje pismo ja sam Ti opširnije odgovorio; ne znam jesi li odgovor primio? Po Poljakovoj dopisnici sudim, da je izmedju Tebe i Štefa došlo do javnih nesuglasica. Molim Te, da mi to potanko razložiš i u opće sve što o Štefu važnijega znaš. Obećao si mi program realist. stranke; molim Te, pošalji mi ga; rado ću Ti se po mogućnosti odužiti.

Srdačno Te pozdravljam Tvoj Lorković.

12. I. Lorković - F. Hlávačku, Osijek, 1.X.1902.

Osijek 1/10.902.

Dragi prijatelju,

drugi dan nakon Tvoga odlaska iz Zemuna ja sam u Zemun došao. Ne znam, koji je to bijes našim putevima ravnao da je tako dobro udesio naše križanje. Ni Vaša karta koju ste mi iz Zemuna, kako sam tamo išo, poslali nije me još našla. No saznao sam, da si u njoj stavio na mene jedno pitanje, za koje se nadam, da je samo retorička figura. Za saradnju kod lista, koji ću uređivati, ja sam Te htio i zamoliti, pa sam bio u dvojbi, bi li se Ti mojoj molbi odazvao. U Tvojem dakle pitanju odgovor je na moju dvojbu, koji ja s veseljem prihvaćen. Tebi, koji hrvatske odnošaje poznaš, ne treba potanko označivati, u kojem mi pravcu treba saradnja.

Ja se međjutim neću obraćati samo radi saradnje na Tebe, već i radi informacija. Austrijski unutrašnji život nije kod nas nimalo poznat. Težnje političkih stranaka, njihovi međusobni odnosi kao i razlozi postanja te razvitak njihov, to je nama ovdje sasvim nepoznato. O idejama i nastojanjima gospodarskim te ostalim pitanjima unutarne politike i ne govorim, jer ta ni kod nas ne igraju nikakve uloge!

Molim Te dakle da mi označiš vrela, iz kojih bi se o tome mogao potanje obavijestiti. Držim, da ću iz Zeita dnevnih moći dobivati valjanu sliku u označenom pravcu, no ipak trebala bi mi neka sintetička slika, koja bi i temeljne misli i historijski razvitak predočila.

U Zeitu htio bih i ja saradživati kao dopisnik iz Hrvatske.

Pošto si Ti već u tom kolu, to Te molim, da se upitaš, da li možda za Hrvatsku treba dopisnika – ako ne imadu – i koga te da li bi mi bilo moguće uz to još saradživati.

Tako Te evo snabdijevam raznim teretima i još tako lošim pismom, koje imaš pripisati mojem starom peru.

Za "Hrvatsku Misao" molim Te takodjer da saradjuješ, jer kako valjda vidiš, slabo stoji. Zaboravi na njihovu nemarnost prema Tvojim ponudama.

Meni je drago, što sam se mogao riješiti drž. službe na način koji je zgodan, jer mi daje slobodu i opsežno polje djelovanja.

Nadam se, da ćeš me u svemu poduprijeti pa ostajem Tvoj prijatelj Lorković.

13. I. Lorković - F. Hlávačeku, poslano iz Beča, 11.X.1902.

Osijek, 10.10.902.

Dragi Franta,

primio si valjda moje pismo, pak ja mislim, da mi želiš, što prije odgovoriti, to Ti javljam, da sam se u Osijek povratio i privremeno uselio u Hotel Central, kamo izvoli svoje pismo adresirati.

Nadam se, da će te ova karta u uživanju potpunoga zdravlja i duševnoga zadovoljstva naći, pa Te srdačno pozdravljam, Lorković.

14. I. Lorković - F. Hlávačeku, Osijek, 29.V.1904.

[na papiru sa zaglavljem uredništva Narodne obrane]

Osijek 29. svibnja 1904.

Dragi prijatelju!

Kako ćeš se začuditi, kad dobiješ od mene opet pismo. Pišem ga ovaj put s osobitim čuvstvom, jer stvar, o kojoj se radi, duboko zasjeca u razvitak svega našega pokreta. Pišem ga ipak i s pouzdanjem, jer ne dvojim, da će naša stvar naći u Tebi isto tako odana i topla prijatelja, kakvim si joj se već od prvoga početka pokazao.

Kako vidiš, govorim o našem pokretu, koji si držao možda već sasvim zaspalim. Mi smo na početku prošle godine stupili u “Hrvatsku stranku prava”, jer je tako tražila situacija. Držim, da nismo pogriješili. U toj političkoj kombinaciji mogli smo na lanjski veliki pokret² vršiti znatan utjecaj, koji nam je Khuen i priznao. Nakon što je ali Khuena iz Hrvatske nestalo, izgubila je “Hrv. stranka prava”, sastavljena iz najrazličnijih elemenata, svoj *raison d’être* i ona je danas u potpunom rasulu. Nema nikakvoga sposobnoga vodstva (član predsjedništva dr. Harambašić postao je urednikom klerikalnoga “Hrvatstva”, a da se nije na svom mjestu u predsjedništvu zahvalio, niti ga je dosada stranka na to pozvala ili sama isključila!). Nama u toj stranci više nema mjesta: to jednodušno uviđaju svi “mladi” do jednoga. Ali ne samo prilike u toj “Hrv. stranci prava” tjeraju nas na samostalni izstup, nego osobito sve jači klerikalni pokret, komu smo mi jedini načelni protivnici, izaziva nas, da napustimo ovo kompromisno stanovište, na kojem sada stojimo. Usljed raztepenosti, u kojoj smo proživjeli više od dvie godine, nису još sada naši unutrašnji odnosi sasvim uređeni, pa dosada još nema podpune jednomišljenosti u načinu, kako da izstupimo. To nije dakako nikakvo čudo, i ne će biti nikakva zapreka, da se konačno konsolidujemo, čim se izravnavaju neke opreke, nastale baš odtuda, što smo mnogi sasma odijeljeni dosada radili. U tom se pravcu sada među nama radi, te su pregovori u najboljem toku. Najlakše bi se moglo dogoditi, da će Stipa od nas odpasti, pa pokušati da osnuje novu “seljačku stranku” sa nekim starijim elementima, kojima bi mogao imponovati njegov “kršćanski slavensko-demokratski” program. Od naših bi možda pristao uz njega Korporić, koji takodjer vruće pristaje uz “seljačku stranku”. Inače je među nama jednodušno mišljenje, da je i bolje, ako Stipa podje svojim putem, jer pod njegovu komandu ne će nitko, a on se smatra jedininim pozvanim političarem u Hrvatskoj, pa dakako ne može ni pomisliti,

da bi on koga imao slušati! Još ću dodati, da sada radimo podjenu oko projekta za osnutak vlastitoga dnevnika, kojim bismo svoj politički rad započeli, samo još ne znamo, odkuda ćemo smoći toliko novaca, koliko nam je potrebno. Uz ovaj projekt pristaju svi naši ljudi – izuzev Stipe, jer mu nije opredijeljeno mjesto u redakciji – samo iskreno priznajem, da se neki, na koje računamo, da bi bili članovi redakcije, kao Živan i Heimrl, neće da angažuju, dok ne vide, da je stvar gotova. Ima nas dakle samo nekolicina, na kojima leži sav teret i riziko ostvarenja ovoga projekta, a kad stvar bude gotova i osigurana, onda će dakako svi rado pristupiti.

Ovo sa, Ti, dragi prijatelju, sve u kratko spomenuo, da znaš situaciju među nama i da Ti tako bude jasnija glavna stvar.

Koliko godj ima među nama raznoga mišljenja, u jednom smo svi složni: da je preduvjet svakoga uspješnoga našega djelovanja, naročito u širokim slojevima, intenzivni rad na području gospodarstvenom. Bez toga bi sve naše političko nastojanje u širokim slojevima ostalo bez ikakve jake, pozitivne podloge, a na gradjanstvo, dosta malobrojno i većim dielom ovisno, ne može se kod nas osloniti i poduprijeti jaka politička i socijalna organizacija, kakve kod nas nema, a koja je tako nuždna za naš napredak. Gospodarstvena organizacija našega naroda stoji na prvom redu u našem životu i samo ona stranka može očekivati većih i trajnijih uspjeha, koja će znati najbolje i najsolidnije rješenje naših glavnih gospodarstvenih problema. Samo takva stranka ima u nas sigurnu i liepu budućnost. Uz to je naše javno mnijenje u zgušljivoj političkoj atmosferi, koja kod nas vlada, jako nesklono raznim velikim spasavajućim idejama, i zahtieva uspjeha pozitivnoga, realnoga rada.

Za “nas”, za naš pokret, postala je ova stvar akutnom, odkako su Korporić i Krištof izbačeni iz Poljodjelske banke – hvala taktičnom geniju Stipinom – koja je podignuta, kako Ti je poznato, da ustraja i finansira seljačke kreditne zadruge.

Osnutak ove banke i njezin razvitak naročito smo mi mladi živo podupirali, jer je napokon to bila misao, koju smo mi prvi iznieli u naš narod i na kojoj smo mislili, da će se moći podići temelje ne samo čvrste gospodarstvene, nego i političke organizacije. Nu bio je to jedan opet neuspjeli pokušaj zajedničkoga rada sa starima. Realizam Korporića i Krištofa bio je jaki razlog, što se proti njima podigla u banki hajka – većina dionica je u popovskim rukama! – a poznata scena, što ju je na ljetošnjoj glavnoj skupštini banke inscenirao Stipa, skrhala je našim ljudima vrat. Za “nas” je to bio veliki udarac, ali ne manje i za razvitak naše gospodarstvene organizacije. Ravnateljem banke imenovan je bankovno vješt čovjek, koji ali nema pojma o širim, većim gospodarstvenim zadaćama, koje bi banka imala provesti. On će znati banku sa bankovnoga gledišta dobro voditi, ali i to će biti sve. Ideja obsežne gospodarstvene organizacije, kojoj je po našoj namisli, banka imala postati središte, time propala, jer za nju nema ni ravnateljstvo ni ravnatelj smisla. Poljodjelska banka postat će sasvim običnim bankovnim poduzećem, koje će samo zadruge finansirati, a i to čini sada ograničeno, jer joj je nakon spomenute afere silno pao kredit. Tako stoji danas u banki, ali držim, da ne će tako ostati. Klerikalni pokret po primjeru slovenskih klerikalaca potražiti će i u nas u toj banki uporište, s kojega će nastojati da utvrdi svoju poziciju u narodu, a onda je svaki napredni kulturni i politički rad u Hrvatskoj za bog zna kako dugo vrijeme oslabljen i bačen natrag. (I naši su klerikalci dakako samo druga strana magjarske medalje.)

Mi smo zato odmah u početku počeli pomišljati, kako da se ovoj i ekonomskoj i političkoj pogibelji stane na put, pa smo došli do zaključka, da treba sada stvorene seljačke zadruge iztrgnuti iz izključivoga gospodstva, koje nad njima ima Poljodjelska banka i to tako, da zadruge osnuju izmedju sebe Savez, koji bi imao zadaću, da preuzme ulogu finansiranja

zadruga već postojećih i onih, koje bi se novo stvorile. Savez bi dakako mogao tražiti zajam i od Poljodjelske banke, ali smo glavne nade polagali u češke banke. Naš Poljak, koji je ravnatelj jedne od naših najboljih Raiffesenovki, obratio se bo već pred duže vremena u pražku "Ustřední banka" u razložio joj cieli plan. Nu – pouzdanik te banke u Zagrebu je dr. Mazzura, koji dakako nije bio voljan, da ovu našu akciju podupre, pa je banka odklonila predlog Poljakov. Sada je stvar zapela, osobito radi jednoga praktičnoga pitanja, koje je medju našim strukovnjacima do sada neriešeno. Poljak tvrdi, da Savez kao takav ne treba imati nikakve svoje glavnice, jer da zadruge same jamče u dovoljnoj mjeri za obveze, koje prihvate, kad Korporić i Krištof drže, da Savez ne može dobiti kredita, ako sam ne jamči nekom glavnicom. Ja Ti ne mogu u detalje saobćiti ovu kontroverzu, koja je odsada imala samo jedan rezultat, da je na veliko nezadovoljstvo naše stvar zaspala.

Kad sam o Duhovima bio u Zemunu, te sa Fuggerom i Živanom ovu stvar pretresao, čini nam se, da smo našli riešenje. Držimo, da bi bila stvar mnogo lakše provediva, kad bi koja češka banka u Zagrebu podigla svoju filijalu, te uzela u svoje ruke provedenje onih zadaća, koje bi imala da obavi Poljodjelska banka, a kojih ona obaviti ne će ili će ih obavljati u prilog klerikalaca. Od mene, dragi, ne ćeš moći dobiti potanji nacrt osnove djelovanja te banke. Čim se izjaviš spremnim, da bar u načelu stvar prihvatiš, moći ću Ti razložiti točnijim strukovnim izvještajem. Ipak Ti u kratko mogu kazati ovo:

1. Zadaća bi filijalke bila, da finansira i postojeće i nove seljačke zadruge, što bi držim mogla tim uspješnije činiti, jer bi po našem mnienju mogla davati zajmove uz niži kamatnjak, nego što to čini Poljodjelska banka (5½ %);
2. filijalka bi imala da ustraja i rukovodi produktivne zadruge, konzumne zadruge i da podiže razna skladišta; žitna skladišta n. pr. u Sriemu upravo su prieko potrebna;

3. filijalka bi putem zadruga mogla organizovati eksport produkata, koji se kod nas izvažaju, zašto ima kod nas vrlo široko područje koristonosnoga djelovanja;
4. filijalka bi se uspješno mogla baviti kupovanjem zemljišta i kolonizacijom, koja je kod nas za uzdrženje autohtonoga elementa od neizrecive važnosti.

Već iz ovoga vidiš, da djelovanje takve filijalke ne bi bilo samo novčarsko, nego naprotiv pretežno gospodarstvena i ekonomska organizacija zemlje.

Držim, da za poduzetne, vješte i okretne ljude ima kod nas u tom pravcu upravo neizcrpivo vrelo uspješnoga rada. Tražilo bi se dakako i ljubavi za gospodarstveni i opći napredak našega naroda, težnje, da mu se doista pomogne. Jedno i drugo može se naći složno samo medju Česima. Nama specijalno olakšava tak posao to, što u tebi imamo prijatelja, za koga smo sigurni, da će nam rado iz ljubavi prema našem pokretu i našem narodu ići na ruku. Naše nade idu i dalje. Pokaže li se, da bi se koji češki novčani zavod dao sklonuti na opisanu akciju, mi smo njezino ostvarenje skopčali s Tvojom osobom. Ne znaš, kako nas je obradovala i osokolila pomisao, da bi Ti mogao kao ravnatelj takvoga zavoda doći u Zagreb, te zajedno s nama započeti djelo, od kojega jedino i očekujemo trajni i duboki uspjeh naše stvari. Ova nas pomisao zagrijava, i kako je od velikoga značenja za razvitak našega pokreta, mi smo se na nju već i u ovo kratko vrijeme silno priučili. Ako nam se ova zamisao ostvari, pak ako Tebe dobijemo na čelo ovakvoga zavoda u Zagreb, onda “čisto vjerujemo u uspjeh”, kako je uskliknuo Živan i mi s njim.

Ali ne ću, da Ti dalje slikam naše nade.

Razložio sam Ti naše osnove i važnost poduzeća, o kojem sam govorio. Povjereno je meni, da Te zamolim, kao našega prijatelja i jednoga od prvih suboraca, da o ovoj stvari kao stručnjak razmisliš i da nam onda svoje mnijenje saobčiš. Stvar

je za nas vrlo važna, a mi ne sumnjamo, da ćeš joj Ti posvetiti onu pažnju, koju joj radi njezine važnosti mi posvećujemo. Dobar komad naših osnova polažemo sada u Tvoje ruke. Molim Te, da nam pomogneš, jer nam u toj stvari može pomoć doći samo izvana. Reci nam otvoreno, bi li se moglo u toj stvari što učiniti i savjetuj nam, što treba da radimo, da stvar uspije. Ako su Ti nuždni kakvi pobliži podatci, javi mi, da Ti ih pošaljem. Piši na, napokon, možemo li se nadati, da bi Ti ovakvom zgodom mogao postati opet stalnim suradnikom našim, kakvim si već i bio.

Kad bi se sve to ostvarilo, mi stojimo onda na razdoblju novoga doba, kad bismo mogli napraviti svoj san ozbiljenim. Za Tvoje usluge i zasluge našao bi među nama sigurno i najdublju zahvalnost.

Očekujem Tvoj odgovor, pa Te u ime svih Tvojih prijatelja srdačno pozdravljam!

Tvoj Dr. Lorković

Napomene

¹ *Narodní Listy*, novine mladočeške stranke.

² Narodni pokret, tj. protumađarske demonstracije u proljeće 1903. godine.

1. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Banija [Karlovac] 25.VII.1897.

Banija 25.VII.97.

Dragi Franta!

Ljepšeg papira nemam ovdje u šumi! S Lorkovićem sam se dogovorio, da bude dogovor 26. Dakle sutra. Sve Tvoje želje bit će izpunjene! Govorit će se na sastanku u glavnom o srp.-hrv. pitanju i o praktičnim stvarima za list. Od Srba će, najvjerojatnije, doći u Prag Pribičević, a možda i još koji. Ime ćemo promijeniti i pretvoriti list u zajedničko glasilo hrv. i srp. akad. omladine. U glavnom su svi za to. Pogotovo, ako je za to još i isti Bertić. - Onda će se Srbi postarati za pretplatnike u Srbiji. Kad Ti javim rezultat dogovora, piši onda i Šajkoviću.

“Ujedinjena Omladina” - veli Lorković - kani pitanje srp.-hrv. odsada mjesto da ga na široko i daleko raspravlja sa formalnoga, čisto narodnosnoga gledišta, hoće da ga postavi i da ga prosudjuje sa raznih drugih gledišta, gledišta realnih: socijalnoga, kulturnoga, političkoga. A treba stvoriti mišljenje i “program” za unutrašnji zajednički rad. Kako je to već “H. M.” počela.

List ćemo valjda podvostručiti, format povećati i uljepšati ga. (Što se tiče uljepšanja, mislim, da je upravo elegantna i ženijalna forma 7. i 8. broja. Ti si nam pokazao put! Svi se samo snebivaju!) Možda kao “Akademia”. Novčane ćemo stvari također urediti. Tvoj list ću pročitati tamo kao Tvoje mišljenje. Šarić je bio sve do prekjucher ovdje u Karlovcu, pa je otišao u Požegu, jer mu je danas otcu imendan, a hoće da taj dan bude svakako kod kuće! Zato ne će doći na sastanak, nego će samo poslati svoje mišljenje, koje je isto takovo kao moje i Tvoje. On veli, da će svakako u Prag. Ja

još pravo ne znam. Doći ću makar radi ispita, ako već drugo ne. No, nisam izgubio nade, da ću doći ipak na cijelu godinu. Šašel će doći odmah - osobito, ako ga oprostite od školarine. Doći će - posve vjerojatno - i Drganc, valjada Mikšić (na 1 semestar, zimski), a možda i Rajhercer. Svi će ovi biti i na sastanku. Šteta, da i Ti ne dolaziš. Odatle ide u Prag još i neki Debeljak na medicinu. Nije za ništa - osim da nam možda koji put što prepiše. Javi Švajgerovu adresu, ako se je možda oglasio. Ako Ti je pisao koji put S. Radić, kako mu je, piši mi. I njegovu adresu! - Na dogovoru će biti i Dežman, Rizner, valjada i Hrčić - onda Jelovšek, Krištof, A. Radić (izašla je njegova osnova za sabiranje gradje za folkloristični zbornik - vrlo je zgodan hrv.-mišljaški uvod, gdje govori o narodnoj kulturi i jazu medju pukom i inteligencijom. Ima do 80 stranica.) Ako je hoćeš, javi mi, da Ti je pošaljem. Izašao je 1. broj Novog Vijeka ("Hrvatski Narode" - proslov, "Maja" pjesma od Tresića - užasna glupost, do skrajnosti dotjerao prispodobu Domovina i žena, "Hrvatska Misao" od Šegvića - ne o našoj H. M., nego članak, gdje traži kulturnu misiju Hrvatima, dosta naivno, "Dizdareva kći", Šegvić. pripovijetka, "Talac" pjesma od Ostojića, "Iz Božanstvene komedije" prevod Tresića, "Bhagavat" od Sabića, "Rane otačbine" od Tomislava Planinskoga, naivno "Politička kronika" i Listak). Nemaš li, nabavit ćemo Ti negdje jedan eksemplar, da se malo razveseliš, kad budeš zle volje. Parturiun montes... ridiculus mus. -

7. i 8. broj me nije onako zadovoljio, kako sam si mislio. O Štrohalu i Pongračiću nije uspjelo. Živko je napisao i ono, što ja nisam nigdje ni napisao ni rekao (n. pr. da je Badovinac poslao odojka natrag - ne, on ga je bacio u šekret) - a najvažnije su stvari ispuštene, možda Tvojom brigom?! Kao i možda i kod Pongračića?! Bačić veli, da ono nije istina, velikim dijelom. Gdje je kod Štrohala n. pr. to, da je iz Križanićeve zaklade kupio pisanke, i da je govorio u 4. raz., da se moraju djaci osvetiti višeškalcima, pa ih tužiti koji su pušili. Itd. Zbilja si smiješan! A

gdje je moja bilješka o postdebitu. Sad imate to, da će se ljudi bojati primati H. M., bojeći se, da nema možda pravo policija praviti čak premetačinu. To znam pozitivno. Divim se i Tebi i Živku! Da ste bar skratili! A Heimrlovo - ako i ima dobre ironije - opet je tako bombastično, da je na mjestima naivno i smiješno. S brojem su ljudi dosta zadovoljni. Osobito sa "bijesne, a ne znaju ..." ("zašto", i tu je Živko i ovdje zabo nespretno, da je pokvario: Radić veli: bijesne, a ne znaju taj i taj, taj i taj fakat - a Živko najedanput napiše bijesne a ne znaju zašto! - Uopće Živkove neke primjedbe i kod Štrohala i kod Bošnjaka su vrlo nezgodne - n. pr. "milostivnim - švrčkušama". Itd.)

Piši! a ja ću Tebi opet

Tvoj Franjo.

[Dodane su tri rečenice; jedna na početku pisma:] "Šašel je ono glede "Nar. misli" Lorkoviću pisao. - ", [te druge dvije na samom kraju:] "Šalji mi moju bilješku o postdebitu amo. Pozdravlja Te Šašel."

2. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Karlovac 15.VIII.1897.

Karlovac 15.VIII.97.

Dragi prijatelju!

Uvjeravam Te, dragi Franta, da nemam apsolutno dosta vremena, da Ti pišem opširan list. Ispit me davi. U ostalom, ako bog da vidit ćemo se doskora u Pragu - najkasnije do 10. sl. mj. (Da zbilja budi tako dobar, pa zaviri jednom na sveučilište i doznaj, kad ću ja otprilike praviti ispit, te me informiraj.) - Za škripta Ti hvala; dobio sam ih - dobra su, - Radić (dotično Marinka) pisao mi je - ništa osobita. Bio sam pred par dana u poslu u Zagrebu. Radić stariji, Lorković i Šašel pisat će Štefu, da ide radije kući (resp. u Dalmaciju). To je naj-

bolje za sada. - Novi Vijek sam čitao, šteta, samo prvi broj, što dalje piše, čuo sam u Zagrebu. Lorković se sprema, da napiše o Radićevoj Osnovi, a pisat će valjda još što. O Heimrlu i Korporiću ni glasa. Držim, da će se brzo sve urediti u oktobru. - U Slov. narodu piše netko u podlistku o potrebi sveopće jugoslavenske revije i veli, da si je pomišlja otprilike kao Hrv. Mis. S takovim sadržajem i programom. - Kad se vidimo o svem, što se tiče Misli više. - Ja dolazim u Prag samo na ispit i odmah odlazim upisavši se u Pragu. Upisat ću se ljetos istodobno i u Beču na Bodenkulturu sekciju agrikulturnu. Informirao sam se o svemu. Može se, pošto neki tako i čine. Študija se ne bojim jer su prirodne znanosti moj specijalitet. Istodobno študiram u pravu pol. ekonomiju (socij. literaturu), upravnu znanost i druge državne znanosti uz pozitivno privatno pravo. Tri godine, tri državna ispita na Bodenkulturi - šala. Dolazit ću u Beč na godinu samo 2-3 mjeseca. - O svem više usmeno!

Tvoj Franjo

3. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Banija 18.VIII.1897.

Banija 18.VIII.97.

Dragi moj Franta!

Peccavi! Peccavi! Peccavi!

Moja je lijenost kolosalna.

Moja je lijenost pače tako kolosalna, te si ja nisam niti to mogao predočiti, da Ti imaš zbilja valjana razloga dva puta podcrtati taj fatalni "velice".

Mea culpa! mea maxima culpa! - - -

Ko da ne bude "velice" još "větší" - laćam se eto smjesta pera bijući se pobožno u prsa...

Da znaš: pisao sam Ti ja već barem pet puta u ovo petnaest dana - ali sam svaki put zapeo već na drugoj, trećoj stranici i

drugi put onda počeo iznova. Strašio me je svaki put ogromni materijal, o kojem sam Ti imao pisati - a osim toga sam Ti se, dragi moj Franta, počeo ozbiljno baviti mišlju i radom za ispit, pa sam eto tako jadnik zaboravio na svoj mandat, koji sam, priznajem, primio od samoga sastanka. A prije sam se još i kojekuda skitao, te nisam bio uvijek niti kod kuće. Sve me je to smetalo. To sam Ti morao reći osim toga zato, da ne misliš, da sam lijenčina u pravom smislu - jer znam, da bi Ti odmah počeo zdvajati o sudbini naše mile domovine Hrvatske (resp. Jugoslavije). Ne, dragi moj Franta - ja Ti čitam, mislim, učim, polemizujem, promatram, študiram i planujem, zbilja ozbiljno planujem, kako da bude Hrvatska za najkraće vrijeme država, gdje će biti socijalni odnošaji najuzorniji - makar i za čitavu Evropu, a čuvstvo društvenih dužnosti najrazvijenije... Valjda zato, jer počimam shvatati, da ću postati pravi čovjek (a to ću postati, vjeruj), kad se to čuvstvo¹ razvije u meni do svog najvećeg savršenstva i kad postanem, riješivši se svoje lijenosti, sposoban, da rješavam socijalno pitanje u Hrvatskoj, i da ga riješim...

Znam da je Tvoja srdžba bar tako velika, kako je velika bila moja lijenost, da Ti pišem - ali znam, da nije tako velika, a da se ne bi udobrovoljio, pomišljajući na to, da bi ja htio i bio kadar ispuniti ono svoje obećanje...

Ma se sad i ne udobrovoljio - a Ti bar čujući ovo obećanje, dok ga ne ispunim, oprosti...

* * *

Sastanak.

Svoj posljednji list pisao sam Ti pod dojmom razgovora za svoga boravka u Zagrebu, kad sam se iz Praga vraćao kući. Kad sam došao dan pred sastanak u Zagreb, bilo je već Lorkovićevo mišljenje drugojačije: 1.) Radi praktičnih razloga treba da se

nastavi rad oko srpskohrvatskog jedinstva u Zagrebu. U Prag bi mogao ići najviše možda Pribičević, ako ga ne budu nužno trebali u Zagrebu. Zato se još ovaj put i za ovo pitanje jedinstva, koje bi se imalo odsada obradljivat s gledišta realnih, ne bi mogla H. M. s uspjehom učiniti središtem. Osim toga oni su posljednju godinu skupa na sveučilištu. Treba potankoga sporazumka za rad u praktičnom životu. Ipak bi se imalo manifestovati jedinstvo našega rada i u H. M., a to i time, da bi i Srbi pisali u H. M. - osobito n. pr. o svojim književnim i t. d. prilikama. - 2.) H. M. treba da promijeni naslov - ali riječ hrvatski ima pod svaku cijenu da ostane - jer bi se odmah graknulo, kako smo hotice ispustili tu riječ, jer da je Srbi ne mogu trpiti, a to da znači, da ćemo i u buduće svagdje tako činiti za volju Srbima. To da bi nam se moglo donekle zamjeravati i s pravom. - Tako kažu baš Srbi - no da će se list i u Srbiji raširiti, kako bismo želili, to da je njihova briga. Da se ne imamo bojati.

Tako je dolazila na sastanak anketa.

Sastanak je trajao 28. i 29. prošlog mjeseca u "Streljani" od jedno 3 do 7 sati popodne. Prvi su dan bili Heimrl, Bertić, Lorković, Dežman, Korporić, Šašel, Dragić, Reisner, Banjanin, Magjer, Budisavljević, Jelovšek i neki Dür (preparand, Jelovšekov prijatelj). Drugi su dan bili osim ovih: Pribičević, (prvi dan nije mogao doći radi nekih osobitih posala), dva Jelovšekova Nadaša (Ostrman i Stanisavljević) i neki Danko - a nisu došli Dežman i Budisavljević. Čudiš se, da ih nije bilo više? - Anketaši su bili za to, da budu na sastanku samo što pouzdanim ljudi - a da ne treba suvišnoga materijala, osobito kod toga, gdje se radi o razlikama, koje još postoje između njih i nas. Hrčić i Krištof nisu došli premda smo im pisali. A. Radić nije bio u Zagrebu. Polića i Marna nismo ni pozvali. Belović i Zindl nisu mogli doći radi daljine puta. Isto Dimović. Karlovački abiturijenti nisu imali novaca za put. Šarić je otišao poslije svojeg posjeta u Karlovcu kući na "otčev imendan" i nije više došao.

Tvoja su se pisma pročitala.

Prvi je dan bio vrlo nesretan. Nitko nije bio s njime zadovoljan - a znam da ne ćeš ni Ti.

Govorilo se o srp.-hrv. sporu. Znalo se, da se u drugom svem slažemo u tom pitanju - samo da nas jošte dijeli pitanje pripojenja Bosne i ponešto hrv. državno pravo. - Grozne polemike! Možeš si pomisliti! Bertić, perorira, da je divota - sve bistri (=zapliće) - a Korporić mu fiškali, a drugi se dan smije svojim glupostima. Kod Bosne im pomaže i Heimrl. Dežman udara groznim originalnim sofizmima (koji su se sviđjeli n. pr. Jelovšeku).

Da Ti navodim glavne opreke u mislima, koje su nas u tim političkim pitanjima rastavljale? Vjeruj, suvišno. Čuo si to sve već sto puta. Htjeli smo nekoji, da svedemo ovo pitanje na malo realniju podlogu ili da uopće ovu "polemiku" kako "prekonamo", no nije bilo nikako moguće. Čovjek nije mogao doći gotovo niti do riječi - a kasnije onda samo padneš u apatiju.

Ja sam iz svega crpao samo jednu nauku: da se nismo još tako visoko uspjeli, te bismo se bili potpuno riješili zbog utjecaja našega političkog odgoja. Ipak ne zdvajam (kako je n. pr., zdvajao Budisavljević, podviknuvši: "eh, ako je tako, onda nema iz svega ništa - on je u ostalom medju njima anketašima "najčišći" Srbin) - ne zdvajam, nego se nadam, da će se to samo od sebe popraviti.

Banjanin je bio od anketaša gotovo najprisutniji duhom. Uopće mi se ovaj čovjek najviše sviđio.

Dolazi na red drugi dan, koji je bio mnogo plodniji i koji je slab uspjeh prvoga dana znatno popravio.

Uzeli smo na cilj praktične stvari o radu oko H. M. Ime ima da odredi prema okolnostima redakcija u Pragu. Vlasnici jesu: Heimrl, Korporić, Šarić, ja, Bertić, Lorković, Riesner, Jelovšek, Banjanin, Pribičević [prekriženo: i ne znam tko jošte]. U ostalom to se jošte može preurediti. U novije doba kao da se

Srbi ustručavaju [prekriženo: boje] biti vlasnici. Tako bar čujem nešto od Lorkovića. A ispušteni su n. pr. i Stipa i Krištof, koji bi svakako imali biti vlasnici. Dugovi sadašnji neka se plate, ako ikako može. Na jesen treba iznova uplaćivati prinosninu i to tako, da svaki plati svakako pretplatu a osim toga da daje prinos, kako može. Ovi prinosi se u slučaju njužde upotrebljavaju za list - ako pak bude za list dosta novaca, imadu se upotrebiti za fond (a svakako se imadu ovi prinosi posebice računati). Suvišak lista ide takodjer u fond. Uplaćuje se od septembra. - Treba tko god može, živo agitovati za list. Srbi će učiniti svoje, da steknu srpskih pretplatnika. - List će se povećati prema potrebi i okolnostima. U ostalom to su stvari redakcije.

Korporić je obećao, da će pisati o ustavnosti, državi, politici itd. Lorković će pisati o djacima. Šarić će o pojedinim piscima. Dežman će pisati ocjene novih djela. Ja ću napisati, kad se riješim državnog ispita, izvješće o knjizi Murakőz i uopće o Medjumurju. Bertić će opet pokušati o pučkom mišljenju. Heimrl prema okolnostima. Rieszner je obećao, da će si uzeti ovaj tema: u kojem su razmjeru naše potrebe, da idu djaci na praktične, gospodarske študije sa faktičkim polaskom ovih škola; kakav kontigenat većinom ide; koliko procenata tudjinaca zauzimalje toplo mjesto u tim zvanjima; kakovi su dohotci u ovim zvanjima, ako ih prisposodobimo s drugim, poimence činovničkim itd? Jelovšek će uzeti: kakovi ljudi od hrv. vlade uživaju potporu, kamo ih vlada šalje i sve ljepše intimnosti, koje može Jelovšek kao sin nadzornikov lahko saznati. Banjanin je obećao [prekriženo: nacrt] pogled na savremenu srpsku literaturu. Ako još pribrojimo Tvoju radnju o agrarnom pitanju i narodnosti, Masarykovu o češkim preporoditeljima (?) i Švajgerovu o slovenskim posujimicama (i Šalda?). Onda smo tek nabrojili radnje, kojima znademo već sada za temate. A gdje su onda tekar radnje, što će ih pisati Stipa, drugi Srbi, što će se

pisati o realizmu itd. itd.? A gdje su onda radnje, što ću ih ja za jedno pet godina pisati?

Uza sve to ja se bojim, da ćemo morati u novembru [prekriženo: oktobru] isto tako urgirati, kako smo urgirali u juniju.

Dogovorili smo se, da se još na koncu ferija sastanemo - onda ćemo još kroz mjesec oktobar sve prirediti.

Znam, da si više očekivao od našeg sastanka. I ja sam više očekivao. Ja sam govorio, što mislim, da je glavno, o čem bismo imali govoriti, što je to što nas u istinu tako spaja, [prekriženo: govorio] te se prema našim starima ćutimo tako osamljeni. To je naša neodvisnost od našeg demokratskog društva, vjera u puk i s tim spojen demokratizam, shvaćanje države itd. itd. Ali jedno nam još manjka veliko pozitivno znanje, osobito u praktičnim strukama. Već se ni ne sjećam, što sam govorio.

* * *

Što mislim o našem daljnjem radu, pisat ću Ti do zgrade - ako ne prije, razgovarat ćemo o tom sredinom oktobra, kad dodjem u Prag. Pisati mi se sada ne da. Za pravo, ne ću da govorim o našem ukupnom radu - ja znam, što ću ja raditi, a to je glavno. Ne znam, hoću li doći stalno u Prag. Šašel će doći. - Zato smo ga na dogovoru i izabrali za stalno središte svih praktičnih stvari H. M. Jelovšek dakako dolazi. - Ja sam naručio, da upitaju odbor, je li mi voljan davati barem 5 for. - drugo (do 20 for.) bih valjda kako smogao u Karlovcu. U ostalom ja se sad već ne strašim pomisli, da ostanem i kod kuće. Onda bi se valjda upisao u Zagreb a živio bi i radio kod kuće. To bi još možda bilo i najbolje. Ja bi imao biti za dvije godine čovjek - a kad tamo ja još ništa ne znam. Poslije svršenog prava nipošto ne kanim u život.

Je li Ti što piše Radić? Ja nemam o njem ni pojma. (Da, Lorković će pisati o "Novom Vijeku" - Kisić mi piše, da Tresić sprema veliku filipiku na H. M., ali da nas rešpektira...)

Franjo Poljak

Bude li folkloristični zbornik ono, što obećaje osnova A. Radića, to će bit nešto božanstvena. Samo treba, da H. M. nadopuni Zbornik u podacima o mišljenju puka o državi, gospodi, domovini itd. - akoprem osnova obećaje, da će i zbornik o tom pisati.

Bačić je u Varaždinu radi neglasovanja otpušten od službe. Kad se još neke stvari saznadu, udarit ćemo po vladi. Bačić je krasan čovjek - za nj se ne bojim. A bit će uz svoje prijatelje (naime mene itd.) za budućnost i agilan čovjek.

To Ti je za sada dosta. Drugi put možda opet. Vjeruj mi, nemam niti vremena.

Čitaš što o saboru? Mene više interesuje, nego bi me smjelo. Pozdravlja te Šašel i drugi i Tvoj

prijan Fran Poljak.

Javi mi Baćuškinu adresu!

Zašto ne šalje Skočić Kisiću? Piše, da nije još ni 6. a kamo li daljnje brojeve!??

[Sa strane na posljednjoj stranici dopisano:]

Da li možeš gdje posuditi Hančlovu knjigu njemačke pravne povijesti? Molim Te.

Molim Vas lijepo, da one brojeve Časa koje dobiva u zamjenu Hrv. Misao meni pošaljete.

Šašel

4. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Banija 27.IX.1897.

Dragi Frane!

Najljepše Ti zahvaljujem što si mi javio kada imam ispit. Sada učim sve u šesnaest. Odilazim u Prag 6. O bunama, koje su izvrstan memento i našoj vladi (= Madžarima) i našim "patriotama" pobliže, kad se vidimo. Javio sam Bertiću i Dostalu radi ispita. Pozdravlja Te Šašel.

Tvoj Franjo Poljak.

Koretinac (Karlovac) 27.9.97.

5. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Karlovac 11.XI.1897.

Karlovac 11.XI.97.

Dragi Franta!

Jučer sam došao iz Zagreba. Prekosutra idem opet, pa onda 15. u Beč (F. P. Landwirth - Wien, Döbling - Hochschule für Bodencultur). Što nisam mogao dosad obaviti u Zagrebu, to ću učiniti još ove dane.

Potočnjak Vam je već poslao - tako će i za svaki broj. Namjerava pokrenuti medju svojim ljudima od nove godine pol. časopis, koji bi izlazio 1-2 puta na tjedan, a [prekriženo: branio] zastupao jedinstvenu pol. hrv.-srpsku. Ljudi su mu za Šarića obećali 15 for. - no nitko mu ne daje. Još će ih pritisnuti, pa onda poslati Šariću valjda za cijelu ili pô godine. Pisao sam već i Šariću o tom - [prekriženo: opsovao ga] ukorio ga, što nije poslao, kako se čini obećani članak i zatražio, da pošalje do 25. o. m.

Tvoju dopisnicu sam dobio.

Ja sam za to, da N. D. izadje na svaki način odmah poslije 1. decembra, a to s ovih razloga:

1) poslije prvoga imadu ljudi novaca, zato treba da ove godine N. D. izlazi uvijek po 1. a ne 15. To je nužda - 2) na novu godinu ljude uznemiruju sa svih strana listovima, zato je u redu, da mi izdamo 1. broj i zatražimo pretplatu u prosincu, kad imadu ljudi novaca - 3) radnje, koje se nadate imati oko 15., držim da mogu sve doći i do 1.

1. i 2. broj šalјite svima, za koje se imalo nadate, da bi mogli držati - ali ljetos učinite tako, da smatrate svakoga koji 1. i 2. broj ne pošalјe natrag, za pretplatnika! Šalјite mu dalje.

Lorković obećaje članak (ne bilješku) o Radićevoj "Osnovi" - a to će biti nadam se vrlo lijepa stvar. Odgovor Novom Vijeku ne će da preuzme. Neka to dakle preuzme Heimrl i napiše onako, kako smo rekli t. j., pogrдне izraze na jedan kup, laži demantirane na drugi itd. - Belović je u Zagrebu, pa ću mu naručiti, što sam sad zaboravio, da izvijesti o odnošajima djačkim na zagreb. sveučilištu. (Kod izbora za potporno društvo kandidovali su "čisti" koalirani s "domovinašima", koji sami čine apsolutnu većinu svoj odbor - a protiv njih "slavosrbi" tj. Hrvatosrbi svoj. Razlika u glasovima bila je izmedju 5-17 tako nekako.)

Pribičević je obećao članak o autonomiji Srba u Hrvatskoj, za koji veli da nije siguran, da će moći doći već u 1. broj. Ja ću gledati. Kani napasti na zahtjev autonomije od Srba uvijek protiv Hrvata naglašavani. - S Banjaninom nisam bio.

Krištof veli, da nema novaca. Kad položi ispите, ići će u južnu Francusku na gosp. akademiju - meni na mojoj ideji za Beč zavidja.

A. Radić obećao je takodjer članak, još samo ne zna kaki. No ni to ne definitivno. Poći ću k njemu sad opet. On se je malo stao razmahivati. Njegov [prekriženo: djelo] rad kod folk. zbornika je divan i znači mnogo. O njegovoj "osnovi" ste valјda čitali "Osvětu", koji li češki list? Izdao je već dva sveska. No on misli i na druge stvari. Snuje u istinu velike i važne reforme.

To ste već mogli vidjeti po onim njegovim člancima u “Obzoru”, koje će nastaviti. Ona Potočnjakova misao, da se izabere tajnik itd., našla je svoj izraz u predlogu, da izaberu A. Radića, kao najsposobnijega za taj posao. (Potočnjak je tražio odviše 3000 for. - a nije ni tako sposoban - a Radić mu se ruga, da je grandseigneur i da je rekao Amrušu: “pa što vi mislite, meni treba 3000 for. - ja moram dijeliti i fringelde”). No klub za to pravo ne će, da čuje, jer to “stoji novaca” - i ne vide [prekriženo: koristi tako velike] “osobite koristi” od predavanja Radićevih i njegovih pomagača. Za to bi mogla ta misao i propasti. Obzoraši nemaju za to smisla nikakova. Tek Amruš kao da bi pristao - ali uz “reformovani djelokrug”, da bude naime Radićeva zadaća, da sakuplja oko novaca za agitaciju. “Pomislite si samo, veli, 100.000 seljaka n. pr. svaki samo 1 for. - kako bi to bila krasna svota: 100.000 for. ...”

Dakle opozicija kao da nema novaca, da [prekriženo: solidno] uzdržava čovjeka koji će solidno pripremiti terrain za buduće izbore, ali će pred izbore imati tisuće i tisuće, da korumpiraju poput madžarona... Fui! - i gdje im je glava?! Radić se sprema, da ih grozno blamira pred cijelim narodom, ako budu zatvarali uši pred takovim savjetima.

To još nije sve. Hoće na svu silu prodrijeti svojim predlogom, da se listovi Prijatelj Naroda i Hrvatski Narod sjedine i da se izdaje čestiti list s čestitim sadržajem, koji bi bio svojina centralnoga kluba. Glavni radnik bio bi i tuj Radić. Ali i to ne ide: [prekriženo: “Obzoraši”] dioničari imaju od Pr. N. godišnjega profita do 5000 - a Ružić slično hoće svakako da piri mržnju protiv Srba (to veli Potočnjak) - pa zato stvari ne idu. Sam Amruš je rekao: “Vaše reforme bile bi korisne, al mante ih se; one zasjecaju odveć u privatne interese.- -” tako nešto, - a Radić je na to ogorčen - veli, da će sve pokušati (ako samo ne brblja - govorili smo 3-4 sata) i on se grozi. Pomagati će ga barem Potočnjak (i njegovi) pa Bauer i D. - možda i Bresztjenszky.

Uopće vlada u koaliciji po njegovim riječima užasno mrtvilo - stupovi su strašno gnjili.

Predlagao je Radić dalje Mazzuri i drugima, da bi trebala revue, gdje bi se stjerale najbolje sile. "Vienac" ne može konkurovati s Nadom i Prosvjetom - a sadržajem je zastario. Dobro da bi bilo, kad bi se ukinuo i, kako predlaže Radić, kad bi se uz Obzor izdavala kao prilog Revija za sva važna pitanja. Radić bi oko sebe prikupio sve bolje književnike. Ni to ne ide, jer to smeta egzistencija Inhofova - a moglo bi se i pomisliti, da Radić, koji je isto bez službe kao i Inhof, hoće da ovoga potkopa. Za to se je okanio te misli. Tako je dobio n. pr. prostačko pismo od Dra Milčetića, jer se je prihvatio redakcije zbornika, a taj se je nadao, da će to biti povjereno njemu. Ipak se nije odrekao misli na reviju.

Od Mladosti iz Beča čuli ste poziv. A. Radić veli, da će gledati, da taj list osujeti, i da mjesto toga Dežman sa sposobnim ljudima izdaje list u Zagrebu. (Lorković je rekao, da mu je pripovijedao Dežman, da ima Mladost kapitala do 2000 for!)

Radić se želi upoznati s Potočnjakom i gledati, da prikupi oko sebe mlađe ljude, koji bi radili eventualno i protiv starih - a svakako samostalno od starih. Radić je rekao jednom Mazzuri: "Što Vi mislite, da ćemo se i mi mlađi okoštunjaviti kao Vi ili u salo preći kao Smičiklas [prekriženo: nam se hoće rada a ne gnjileži] u akcijama kod plinare itd - "nam se hoće raditi". Ni Pasarić nije nimalo zadovoljan sa cijelom tom obzoraštinom, osobito otkako je udahnuo malo svježega pučkoga zraka u Pisarovini i veličao Matiju Gubca. Marn je, kako Lorković priča takodjer nezadovoljan i traži ljude, kojih ne može naći (od njega se ja ništa ne nadam). Dežman i tako još koji bi dakle mogli biti uz gore spomenute naša prirodna predstraža.

Radiću A. ne ide pravo u glavu jedinstvo, ako i nije protiv njega. On ga želi i vjeruje, da će do njega doći, ali samo, kad podlegne ili ime srpsko ili hrvatsko. U iskrenost Srba ne vjeruje itd.

Ujedinjena omladina imati će i dalje svoje dogovore po subotama. Uzeti će novih ljudi u anketu. Kani izdati brošuru kao odgovore na ono, što se pisalo o Nar. Misli i onda malu brošuricu o Sjeničaćkim i sličnim događajima. Zato Žan preporuča, da N. D. o tom ne piše ništa, jer da su oni to pitanje dobro proučili i da ga još uvijek študiraju. Opoziciju kane čestito obrišati i hrv. - a i Srbe. I ja mislim, da je to bolje prepustiti njima - a što imate o toj stvari tj. misli, iza koje ne bi bilo dobro da se izgu-be (od Zindla ili Radića), dobro bi bilo da pošaljete Lorkoviću.

Meni se nekako zgodnije čini Novi Smjer nego Novo Doba.

Pozdravi najsrdačnije Heimrla i preporučí mu, da osim bilježaka, njegova omiljela posla, napiše n. pr. članak o akademiji dčlnickoj² - to bi on dobro mogao - ili tako što slična. I Ti bi morao i mogao nešto bar. Sjećam Te na Masaryka i Šaldu. Pišite Korporiću. Nemam ni pojma, što misli i što radi. Tobolka?

13. ću čuti Porina po prvi put. Nadam se ipak nešto poslati iz Beča. Poslati ću odanle valjda u kumpaniji s Riesznerom ili tako kojim. Posjetit ću uredništvo Mladosti, da vidim, što se kuha. U Beču ću moći Vama posvetiti inače vrlo malo vremena - ipak ću učiniti u glavnom, što bude stajalo do mene. (Članak Riesznerov! itd.) Javit ću Vam odanle i što sam novo saznao u Zagrebu i dojmove i novosti iz Beča.

Daj ovaj list čitati i drugima. Fuggeru na njegovo pismo odgovoram valjda odmah poslije ovoga - ako ne, neka oprosti - zaokupljen sam vrlo na sve strane. Bit će skoro!

Postarat ću se za bilješku o dalm. pravaškom sastanku prema sastanku Slovenaca u Ljubljani i tako još koju sličnu. Ono što sam Vam pisao u pismu o zakulisnom životu glumaca, koji se u Hrvatskoj pravim patriotama zovu - nemojte upotrebljavati za sad nipošto za bilješke.

Povjerenik je u Zagrebu Brežan. Novaca još nije sakupio ništa, ali će veli odmah gledati, da sakupi i pošalje. Lorković svoga duga, veli, koji da u ostalom nije velik (jedva do 3 for.)

ne može sada da pošalje. Šašel sad ne može - al prvoga bar 10 for. Dobit ćete valjda nešto i od onih, koje opomenuste. Od dužnika ćete iz Karlovca dobiti barem nekih.

Češki kurs držim ja. Sad će me, dok budem mjesec dana u Beču, zamijeniti Šašel, onda ću opet ja nastaviti. [prekriženo: U mene je 50 nč. za te brošure.] Slovincu sam u 2 sata protumačio - sad ćemo samo čitati dnešni pol. Pol. - onda druge stvari, i Masaryka. Bar za 4-5 od njih 15 držim da će češki naučiti, a to je mnogo.

Učim nac. ekonomiju i kemiju. Čitat ću u Beču i stvari češke i početi ruski uz nastavak rumunjštine.

Vrlo sam znatiželjan, kako je s radnjama, a i s novcem i s ljudima.

Piši mi o tom svakako u Beč na naznačenu adresu (ne daj bog reći, da sam jurist). Pozdravi prepresrdčno sve!!! Milana, Živana, Fuggera, Zindla itd. itd.

U Beču nadam se dobiti stan badava, gotovine 9 for. na mjesec i 20 objeda badava - nosim sobom u koferu dosta zaire: jaja, sira, fažulja etc. U Prag ću na kolokvij. Popitaj, jesam li oprošten, upisan, je li Živko predao molbu, Zindl sakupio potpise itd., pa mi to javi!

Pozdravlja Vas sve

Vaš Franjo.

6. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Banija 22.XII.1897.

Banija 22.XII.97.

Dragi Franta!

Primili smo sretno N. D., dakako za dan kasnije nego svi drugi - po staroj praksi. Uopće administracija je vrlo loša. Zato je Šašel na Tvoju poruku odlučio, da podje početkom veljače u

Prag. Dakle još drugi broj morate urediti sami. Javi, bi li mogao Šašel osim stana u redakciji sobi dobivati nešto mjesečno i od Husova fonda, n. pr. 5 f. Onda bi mu egzistencija u Pragu bila obezbijedjena. -

Jučer bio je Šašel u Zagrebu. Lorković drži N. D. za glavni list i obećaje, "da rad njihova nemara ne će propasti list". Stalno je obećao članak o Radićevoj Osnovi za 2. broj - i još štošta. - Neki Krajač preuzeti će referenstvo sa zagrebačke univerze. - A. Radić obećao je za stalno članak za 3. broj. - Krištof će energično pograbit Šarića. - Budisavljević je obećao sigurno za 2. broj. Banjanin možda već za 2. broj nekakvu kritiku! - Neki Kantoci literarnu stvar za tamo 3. broj. Dimović takodjer nešto. - Meni je još u Beču obećao Reiszner, da će se prihvatiti posla. Pišite mu odlučno - i za dopis iz Beča. Heimrl? Korporić? Zindl? Ti? Slovenci? Švajger? Masaryk? Šalda? Šajković? Beogradski Srbi? Tobolka? Itd. Bertić?

1. mi se broj svidja više nego sam mislio. Fuggerova bilješka je krasna. Ideali su uglavnom vrlo lijepi. Uvodni članak dakako. Slovenski članci se obično ne svidjaju - osobito Vuk in Kopitar nije za N. D. Da možemo poslali bismo vam "Tlapnje i ludorije Novog Doba" iz Hrv. Prava. - Inače si stječe N. D. novih simpatija. Držim, da će biti pretplatnika. Javi, kako bude uspjevala blagajna.

Zindlove bilješke mi se svidjaju. - Trebalo da dodju na red izvadci iz djela Masarykovih ili uopće o njegovim djelima. Ti n. pr. Novo Doba mora dalje izlaziti i bolje biti od Narodne misli! A mnoge stvari, koje ne će moći ući u Nar. Misao radi odnošaja, doći će u N. D. - Kad budem imao više novosti, pisat ću Ti pismo. Sad samo toliko. (Drganc i ja napisat ćemo ovaj put o Porinu). Možda i što drugo n. pr. bilješku. U Beč ne znam, kad ću.

Tvoj Fran

Banija 22. XII 97

Dragi Franto!

Primili smo sretno N. D., dakako za dva knjižica nego
svi drugi - po staroj pakli i Kopje administracija je
vrlo loša. Zato bih ja na tvoju pomoć
odlučio, da podje početkom otkuće u broj. Dobre još
drugi broj morate urediti sami. Javi, bi li mogao
šasat odim stana u nedakijonoj sobi, dobiti: mjesto
naglasno i od Husova grada. n. p. S. J. Onda bi mu
agencija u Braču bila dobrodošla. -

Jar bio je i ja u Zagrebu: došli su N. D.
za glavni list i obicaj, da se najprije nema
neće propasti list. Halo je obicaj članak o Rabi
dvoj. Osnov za 2. broj i još i to. - Neki Knasac
preuzeti a reprezentativni za Zagrebačke univerzite.
H. Radi obicaj je najprije za stuba članak za
3. broj. - Kristof a energično popravit. Iste. -
Dimitrijević je obicaj sigurno za 2. broj. Banjanin
mogao biti za 2. broj nikakva kritika. - Neki Rant
a. Litarina tvoj za samo 3. broj. Dimitrijević također
nešto. - Mari je još u. Neću obicaj kritiku, da a
a pokrenuti posla. Nitko mu dlužno - i ga depa
iz Beča. Heindl? Korpovic? Zindl? Ti? Roven.
Svajger? Marink? Silda? Tajkovic? Bog raditi. Iste?
Tobolka? H. D. Bortli? -

1. mi se broj sviđa više nego sam mislio. Fugge
rova biserka je krasna. Ideal su u glavnom vrlo
lijepi. Uvodni članak dobar. Slovenski članak se
obitno ne sviđa - osobito kod u Kopje svet
nije za N. D. da možemo poslati bi. Vran, i Laganje
i Lidorije Novog Doba iz Hrv. Grad. - Imao si: Hrv. N.
D. novih simpatija. Džim, da a bi. preplatanke.
Jar, kako bude uspjela i Laganje.

Zindl je biserka mi se sviđa. - Trebalo da doji
na red ispada: iz Djele Masarykovi i Kopje ovi:
gorin Džim. Ti. n. p. Novo Doba onaj doji
izlupati: i bi bi. od Kopje Mari. I može
stvari, Kop ne bi moći u. u. Mar. Marso radi: Džim,
dani su u N. D. - Kad budem imao više novosti,
pavat će ti. putima. Sad samo tako. (Džim
i ja upravit čini ovaj put o Džim). Može i
sto Džim n. p. biserka a bi ne znam, kad cju
tvoj Fran

Pismo Franje Poljaka od 22. prosinca 1897.

7. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Banija 27.XII.1897.

Banija dne 27.XII.97.

Dragi Franta!

Budi tako dobar, pa mi javi prvom prigodom, gdje bi mogao dobiti original "Braće Karamazovih". Javi mi ili adresu ruske knjižare, gdje bih mogao naručiti, jer ćeš Ti do toga lako doći ili ako je baš moguće, posudi gdje u Pragu. Za mjesec dana bi ja vratio.

Sad Ti nemam ništa drugog javiti.

Pozdravlja Te i želi sretnu novu godinu Tvoj Fran.

[sa strane dopisano: Pozdrav od Dragana, njegovih ggdjica sestara Lenice i Lojzike i cijele kuće. Sretna nova godina!]

8. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Banija 21.I.1898.

Banija 21.I.98.

Dragi prijatelju!

Jučer sam došao iz Zagreba - pa Ti evo danas pišem, što sam zanimljiva vidio i čuo. Fuggerovu dopisnicu dobio sam tekar, kad sam kući došao, pa zato nisam mogao u Zagrebu isposlovati sve, što on na onoj karti hoće. No koliko se bude dalo, učinit će se i to, makar pismeno.

Tražio sam najprije, da tko od Srba napiše srpski članak. Pribičević nije u Zagrebu i zaljubljen je; Banjanin je bolestan, te ne može pisati; Budisavljević ne može jer nema vremena kao vojnik; jedini još preostaje Dimović, koji je obećao, da će sigurno poslati članak o kazalištima. Bio bi već i napisao, da je već gotovo ovogodišnje kazališno izvješće - no sad će on otići osobno k Andriću i zatražiti neke podatke. Ako i napiše, jošte tim nije pravo udovoljeno zahtjevu da bude u 3. broju srpski članak, a

napokon bog zna, kaki će taj članak i biti. Zato vi gore svakako tražite od Srba iz Beograda članak - ako ništa drugo, a to barem njihovo shvaćanje "Narodne Misli" iz čitanja N. Nikolića filozofa ili onog drugog, koji je o tom čitao radnju u "Pobratimstvu".

Lorković radi prevelike zaposlenosti ne može napisati dopis sa sveučilišta, nego veli, da je za to najzgodniji neki Krajač, koji još nije došao u Zagreb. No kad on dodje za koji dan u Zagreb, prisilit će ga Lorković, koji mu je ostalom već kući pisao, da to napiše.

Gledajte svakako, da dobijete kaki dopis iz Beča. Ja sam početkom ovoga mjeseca pisao Reiszneru, da nešto napiše - no, vidim, ništa. Pišite mu energično i za dopis i za njegov članak, što ga je obećao na sastanku i ponovno meni u Beču.

Šarić je bio jedan dan prije mene u Zagrebu. Obećao Krištofu, da će ga posjetiti, no nije po staroj navadi održao obećanja. Veli, da mu je grozno pisati. Bio je kod Potočnjaka radi potpore za Prag. Potočnjak je obećao, da će kod koalirane opozicije sakupiti - no ja ne vjerujem u to. - Sad će se poslati na rodoljube iznova pozivi za podupiranje relegovanih (već su napisali, dakako u Karlovcu), u prvom redu za Bertića i Božičevića, no preostane li što poslat će se u Prag i Šarić, da si ga onda Šašel nateže gore po miloj volji jer inače ne ćete dobiti od Šarića ništa.

A. Radić je početkom ovoga mjeseca obećao Šašelu, da će za treći broj sigurno napisati jedan članak. Pošao sam k njemu, da ga "potsjetim", no nisam ga nikako mogao naći kod kuće. Lorković mi je obećao, da će se odmah drugi dan prošetati k njemu i zahtijevati, da svoj članak napiše, dok bude išao Šašel u Prag. - U ostalom ja ću još danas pisati Lorkoviću, da pregleda za nove narudžbe (o novim listovima i knjigama itd.), a za stare da kao do sad ne zaboravi.

Drganc (uz moju pomoć) napisat će za 3. broj članak o "Porinu" - za to ja dobro stojim. Poći ću valjda još jedanput u Zagreb pred prvim.

(Za "Braću Karamazove" sam pisao Šariću. Još nisam dobio ništa. Fuggeru reci, da sam onu dopisnicu napisao. Izabrao sam 80. regimentu "Arnulf Prinz von Bayera" dakako u Lwówu. Molbe još nisam predao, jer sam u neprilici zbog naturalne diplome, koja bi morala biti u Pragu, a velite, da je nema. Ja sam je, mislim, ostavio u Zindla. Neka odmah još jedanput pogledaju! Njemački prevod je priložen uz molbenicu za jednu stipendiju od god. 140 for. "Ackerbauministeriuma" u Beču. Neka mi tko javi, u čem stoji ta mizernost Vukovićeve postupka. Kod kuće ću ostati još cijelu veljaču - to je najvjerojatnije.)

Baćuškinе financije sad su se prilično oporavile. 100 for. posudio je brat mu za upis. Sad mu je Krištof poslao 75 for., a osim toga dobio je i redovite prinose. Piše, da se posve dobro čuti i da dobro izgleda, samo katkad zakašlje ili pljucne...

Sad još o "Narodnoj Misli". Baćuška se je jako angažovao protiv onako zasnovane N. M. - uopće je protiv toga da se odveć uvjerava inteligencija - ima i pravo. Čim dodje, veli, osnovat će pučki list.

Na sastanku u Rijeci bila su Barčiću i Srbima puna usta obećanja. Za onakav list trebalo bi godišnje do 30.000 for. sa zapljenama. Srbi milijunaši su obećali (neki Matijević i Medaković) - no sad ne će da obećanja ispune. S radnjama bilo bi valjda još gore. Lorković nije ni mislio - o čem se je uvjerio - da je on težište svega toga rada, pa se je u jednu ruku dao opsjeiniti a u drugu nije se "usudio" prigovarati.

Ovo što ću sad pripovijedati, neka ostane tajna najužega kruga redakcijskog!

Potočnjak je posudio u nekoj srpskoj banci u Beogradu 2.000 for., što mu ih je žirirao Taušanović. To će biti kaucija N. Misli. Lorkovića je radi toga bolila savjest. Isti dan, kad sam ja bio u Zagrebu imali su kod Potočnjaka dogovor, da se odluči o sudbini N. M. Lorković je odlučno napao na sve. Uspjelo mu je, da su zaključili osnovati dionice, dok bude N. M. počela

nositi. N. M. će svakako izlaziti. 1. broj će izaći 30. o. m. Izlaziti će opsegom i toliko puta od prilike kao što "Čas" - a nastojat će se, da mu i sadržajem bude odgovarala. Uz takove uvjete pristaje napokon, da će suradjivati i Baćuška.

Ja još i o tom sumnjam. Lorković jošte uvijek nije zadovoljan - a ja bi želio, da bude još manje zadovoljan. Lorković veli, da je radeći s "ujedinjenom omladinom" mnogo zaostao u shvaćanju unutrašnje naše politike - a drži, da su u ujedinjenoj omladini vrlo rijetki a iz starije generacije nema nikoga (najmanje Potočnjak), koji bi mogao našu pučkost i razumjeti. U najboljem slučaju su to Pribičević, Banjanin i neki Cvijanović (do Dimovića ne drži ništa, Budisavljevića drži karakternim, no čovjekom "bez ideja"). To je jedno, drugo je, što je urednik Potočnjak; čovjek i intelektualno i moralno nesposoban. Njegova produkcija nije ni u najmanjem razmjeru s njegovom konsumacijom. On "treba" na godinu 3.000 for.! Grandseigneur! A hoće da živi od novinarskoga rada! i to medju nama, koji imamo o životnim potrebama malo druge nazore, medju kojima je gotovo svaki posljednji sposobniji za te stvari od njega i med kojima n. pr. Lorković ima i sto puta veće sposobnosti od njega i nekoliko puta manje zahtjeve, a sudbina je njegova, da bude novinar. Izdavati dakle N. M. sad znači naprtiti si na ledja proždrljiva truta, koji naš rad ne može razumjeti (on je kao odvjetnik upravo gulio narod, Banjavčić kao žirant platiti mora za njega mjenice - a što će biti medju nama...!) - a zašto, zato, 1) jer je već narodni zastupnik (dakle obzir autoriteta!), 2) jer N. M. "mora" već sada izlaziti (dakle prenatrženost!), 3) jer je on ozbiljno "odlučio", "htio", da izdaje list, a Lorković vjerovao i pobojavao se, da će se uzalud cjepkati sile, pa odlučio pomagati, misleći, da bi on i onako izdavao - a sad vidi, da bez Lorkovića ne može izdavati (dakle opet obzir!) - Sve su to traljavi razlozi - i Lorkovićeva savjest je vrlo nemirna, ako je i pristao posljednji put na izdavanje.

Možda će list ipak izlaziti; glavni razlog: engagemnet pred Beogradom. -

Tako je s N. Mišlju!

Drugi sam broj pročitao - ako i ne cijeli, uglavnom se broj "lijepo reprezentuje" - kako si rekao. Oba Baćuškina članka su Lorkovića, Krištofa i mene, kad smo ih u Zagrebu čitali vanredno oduševila. Priznasmo si, da ni to razumijevanje nije još ono pravo razumijevanje i da se može u hrv. inteligenciji naći vrlo malo ljudi, koji bi ga i tako razumjeli, a nikoga, koji bi ga razumio potpuno. To dokazuje neprocjenjivu vrijednost Baćuškinu, neprocjenjiviju od svih članaka, što bi ih on mogao napisati. A s druge strane uvidjesmo, da je suviše "uvjeravati" stariju i našu generaciju - a novu generaciju najbolje je uvjeravati primjerom.

A Baćuška je zadovoljan s nama i za ono malo razumijevanja, što ga imamo prema njemu...

Potočnjakov dopis je vrlo slab, na silu. Molim Vas, da Vam u buduće njegov autoritet odveć ne imponuje.

Posve sam nezadovoljan s mišljenjem Iljadice o Tresiću, ako i ima u ovom broju lijepa gdjevoja misao od njega.

Neke bilješke su nenatkriljive.

S objavom "Mladosti" sam takodjer, kao i drugi, vrlo nezadovoljan. Ta objava znači popljuvati ono, što je lane Šarić napisao o Gjalskom. Trebalo je Šarića gore! Logika je: samo zato, jer je novo i jer je u Evropi. Niste pitali, ima li u Hrvatskoj onoga "nervoznoga drhtanja". Ima možda [prekriženo: kakova takova] nervoznoga drhtanja u Dežmana, što ga je donesao iz Beča, i malo drukčijega u koga blaziranoga birokrata ili aristokrata - zato će se dekadentstvo najprirodnije i osuditi u Hrvatskoj, jer ga nitko ne će ni razumjeti. Kad ga ne može razumjeti niti jedan Marn, prijatelj Dežmanov, kad jedan Marn traži "narodnost" u literaturi (tako sam barem čuo od Lorkovića), [prekriženo: dobro bi bilo] kako

će ga razumjeti jedan, recimo, pučanin! Jedino što ima relativnu opravdanost, jest književnička sloboda (al onda i sloboda kritike i nikakovi obziri prema mladima, kad ne ćemo obzira prema starima) - al je onda nepojmljiv uvod u "Mladosti".

Uopće je "Mladost" valjda jedan od najsiromašnijih pokreta, koji će Hrvatsku najmanje preporoditi - to je moje skromno mnijenje. Nisam za boycott, neka Jelovšek ne misli. Ali nisam ni za književni šport.

Znatiželjan sam, tko će i kako će napisati u 3. broju kritiku o "Mladosti"- - Ja imam prijevod Amicisova govora mladeži na hrvatskom. Hoćete ga možda? - Još sam u nevolji, Korporić neka oprosti! - Otkuda uči Živan za kolokvij? - Možete možda sad izdati 3. i 4. broj zajedno. - Korporić mora pisati. - Pozdrav svima! A Ti Hlaváčeku? Piši što god! Masaryk?

Tvoj Franjo

9. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Vinohrady 5.V.1900.

Vinohrady 5.V.1900.

Dragi Franta!

Šaljem Ti prema Tvojoj želji natrag Heimrlovo pismo. Danas još šaljem i njemu škripta, akoprem držim da nema pravoga smisla, jer će on sam, sudeći po njegovu pismu, biti naskoro u Pragu.

Imaš li vremena, dodji u nedjelju poslije podne (t. j. sutra) u svoju običnu kavanu na Karlovu trgu. Ja ću doći onamo poslije 2 sata poslije podne. Želio bi s Tobom razgovarati o našim mukama i nevoljama.

Pozdravlja Te srdačno Tvoj Franjo.

Král. Vinohrady, Komnaí tř. 926 I.

10. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Prag 27.I.1901.

M. Strana 27.1.1901.

Petřrnská ul. 8

Dragi prijatelju!

Oprosti što nisam održao svoje obećanje – no mjesto k Tebi, ja sam skoro otišao u bolnicu. Nahladio sam se jako i boli me vrat – nekoliko dana sam ležao – no sad mi je već bolje. Sad nisam siguran, ne ću li morati odgoditi termine za ispite.

Ja ću Te prvom zgodom posjetiti, a do onda primi najsrdaniji pozdrav od Tvoga Franje.

Napomene

¹ Dodano kao bilješka na dnu stranice: Lijenost je dar božji - da nema lijenosti, ne bi bilo ni agilnosti. Op. slagara.

² češ. *radnička akademija*

FRANKO POTOČNJAK

---

1. *F. Potočnjak - F. Hlaváčeku, Zagreb 27.X.1897.*

Zagreb 27/10 97.

Dragi prijatelju!

Upravo sam se povratio s puta u Beograd i Sofiju, te našao pismo Vaše i prijatelja Živka. Na svaki način uznastojat ću, da Vam se čestnomu pozivu i želji odazovem, a činiti ću to i za buduće. Jedino me morate izviniti, ne dospije li moj odgovor, bolje rekni moje pismo za list do 1. b. mj. Ja se naime sutra selim iz staroga stana u novi, pa danas se sve sprema, sutra se prevaža, a prekosutra opet razmještava i ponamještava. U tom darmaru teško ću dospiti, da ulovim pošteno tri časa, te Vam dvie tri napišem onako, kako bi se pristojalo. Dok se smiri neprilika politike, eto Vam na ruke poruke, na koju sigurno računajte.

Toliko sam Vam držao nuždnim da s mjesta odgovorim. Dodajem još i to, da ću uznastojati, da za prijatelja g. Šarića osiguram prinos mjesečnih barem 15-20 f.

Ovoliko neka služi odgovorom i prijatelju Živku, jer na više žalibože ne dospievam za sada.

Izručite izručiti srdačne pozdrave svoj gg. prijateljem, a ne zaboravite i sebe. Vaš

vjerno odani Potočnjak

2. F. Potočnjak - F. Hlaváčeku, Zagreb 6.XI.1897.

Zagreb 6/11 97

Dragi prijatelju!

Prije svega lijepo Vas molim, da mi ne upišete u grieh, što Vam ovako kasno šaljem. Bio sam zapriečen iznajprie selitbom i uređivanjem stvari u novome stanu, a onda sam morao naglo u Primorje, kamo me je brzojav pozvao. No nadam se da će ova moja slaba pomoć ipak na dobu prispjeti.

Htio sam da Vam već sada štogod progovorim i o nemiri-ma, nu politička situacija odniela mi je toliko prostora, da na potonje za ovaj put nisam mogao dospiti. A žurilo mi se poslati Vam bar to, da ne ostanem lažov. Za to ću u buduće biti konkretniji i skoriji.

Ovih dana nadam se, moći ću Vam poslati malu podporicu za prijatelje, jer ću zaredati skupljanjem, u čem me je takodjer prekinuo put u Primorje. Molite u moje ime prijatelje, neka se ne srde, i neka ne zamjere, a ja ću nastojati, da se popravim i da popravim.

Prijatelja Šarića molim, da bude dobar, pa da izkupi svoje obećanje, koje mi je zadao u Pragu obećao, da će mi za dobe - dakle pred razpravu o proračunu poslati nekoja data o sveučilišnim neprilikama i manjcima. Neka se par sati sjedne, pa će se lako toga riješiti, a meni u velike priteći u pomoć.

Uz srdačne pozdrave svima Vama, a ponajprie Vama jesam

Vaš vjerno odani Potočnjak

3. F. Potočnjak - F. Hlaváčeku, Zagreb 29.XII.1897.

Zagreb 29/12 97

Moj dragi prijatelju!

Ja sam zaista velikim krivcem, ali ako se samo i malo sjetite, koga sam sve vruga morao ovo dana prebaciti preko svoje kukavne glave, onda ćete ipak donekle barem ublažiti i sami moju krivnju.

Teci quod potui - za drugi broj Doba. Možda će Vam se činiti preoštro, za Vas tamo u sjevernom zraku, nu vjerujte, niti jednom jedinom rieči nisam prevršio istine, dapače, jošte ja sve nisam niti rekao.

Zadnji puta strigulirali ste mi nekoje stvarce iz dopisa, a nebih rekao, da je baš moralo biti, jer ako se na osnovu činjenica izvede zaključak - logičan zaključak - da je madjaronska stranka sit venia verbo - banda, onda time nije istina pogrdjena, već samo pogodjena.

Medjutim Vi ćete bolje znati, što Vama odgovara, pa stoga napravite, kako Vam se najbolje vidi, ja ću biti sa svime zadovoljan, pa ne mojte zaboga misliti, da sam ovu epizodicu spomenuo možda za to, što bih htio prigovarati. Ja sam sretan, da se nalazimo u zajednici i na istom putu, pa kako više očiju više vidi, držim, da Vam je u istinu i pravo i dužnost izbaciti ono, što po svojem najboljem uvjerenju držite balastom. Činite samo tako i u buduće, a mi ćemo već nastojati, da se nekako priučimo medjusobno na odnošaje, koji uvijek stežu srdce redaktorovo.

Možda će Vam se ovaj dopis činiti predugačkim, nu nebih rekao. Ja bih istina mogao i u kraće pisati, i ako Vam to konvenira, izvolite mi naznačiti, da se znadem ravnati. Nu ja sam držao, da dopisi iz Zagreba mogu biti pisani više instruktivno i obćenitije, gdje detalje i onako imade publika u dnevnicima. Nu kako rekoh - Vaša će mi biti u tom odlučna i mjerodavna.

Boli me neizmjereno, što Vam se ovime moram sada izpričavati i moliti za oprostjenje za to, što sam Vam u svom optimizmu bio oglasio, da ću skupljati za prijatelja Šarića pri-nose. Prema Vašoj molbi i svome obećanju ja sam zaista bio i pošao sakupljati; fehtao sam i pojedince poznatije i imućnije "rodoljube", dapače sam udario i na Klub koalirane opozicije, ali - sram me je i reći Vam - bez uspjeha. Naša gospoda na rieči su fina i plemenita i puna osjećaja, ali kod čina su - ... I tako Vam ja prijatelju dragi na sramotu i svoju i svih nas moram priznati, da ne mogu izkupiti pošteno zadane rieči. Boli me to, vjerujte, neizmjereno, tim više, što u prijatelju Šariću znadem mladića, koji vrijedi za desetke drugih. Oprostite mi, i ne mojte me krivo suditi.

Kad bi Narodna Misao što bila jaka, ja znadem, što bih uradio. Jednostavno bih prijatelja Šarića liepo zamolio, da dodje ovamo, pa bih mu od Misli davao pripomoć, nu mi smo danas i sami još posvema u zraku, kako bi rekao Preradović medju nebom i medj zemljom.

Národne listy, Politik, Pokrok i Čas zamolili smo za zamje-nu, pa bih Vas liepo molili, da budete tako dobri, te da u redak-cijama podsjetite na to, da bi nam svoje listove slali, jer su nam nuždni za informacije o Česima.

Podjedno nebudi Vam teško, što Vas molimo za ljubav, da nam se počešće javite dopisima o češkim stvarima. Mogli biste jošte koga nagovoriti, da nam uz Vas pošalje po koji put referat o tamošnjim dogodjajima. Svakako pak Vas liepo molimo, da nas svojim vrijednim perom zadužite, a da podsjetite i Živka i druge, da se oglose.

Šaljuć sa gg. suradnici Lorkovićem, Banjaninom, Dimovićem i Pribičevićem srdačne pozdrave toli Vama koli ostaloj braći, jesam uz krepki stisak ruke

Vaš vjerno odani Potočnjak

4. F. Potočnjak - F. Hlaváčeku, Zagreb 19.III.1898.

[papir sa zaglavljem:
Народна Мисао / Narodna Misao]
Zagreb, dne 19. marta 1898.

Dragi prijatelju!

Vi ćete se već negdje i srditi na me, što Vam se tako dugo ne glasim, nu vjerovaćete mi kada Vam rekнем, da sam tako zaokupljen raznim poslovima i neprilikama, da jedva dospijevam jednomu dijelu svojih dužnosti odgovarati. Pa nije samo to, što sam zaokupljen poslovima ovdje, već i svaki čas moram da kuda poskočim, a jedan i najmanji put dostatan je, da čovjeka za isto toliko vremena rastrese i učini nesposobnim za rad. Za to ne moјte niti Vi krivo shvatiti, kanda se ja samo onda na Vas obraćam, kada mislim udariti na vas kojom molbom, jer to bi bio ipak preveliki egoizam, a ako od čega, ja sam po svom sudu barem, makar od toga prigovora prost. Ne moјte dakle zamjeriti, ako i opet ne mogu na ino ... itd. itd. pa prelasci ad rem evo me sve po redu, čime Vam mislim ukrasti koji časak dragocjenoga vremena, koje biste svakako koristnije znali i mogli upotrebiti.

Iz Novoga Sada bio sam slobodan poslati na Vašu cijenjenу adresu nekoliko iztisaka brošure: Poštenje i moral u Hrvatskoј pod vladom grofa Khuena pa se nadam, da ste ju i primili. To je za Vas i naše prijatelje da vidite i činjenica, kakovim duhom diše u nas aparat i njegovo nadahnuće. Nadam se, da Vam nisam nikakove neprilike, barem veće napravio time, što sam Vam tih nekoliko iztisaka poslao.

Od komitea, što priređuje sastanak slavenskih novinara primila je Narodna Misao poziv da dodje sudjelovati. Za onda nismo znali, hoće li biti komu moguće poći tamo, pa se umah nismo oglasili. Ako je jošte na doбу onda bismo Vas lijepo moli-

Народна Мисао.
Narodna Misao.

Ријел, дан 19. марта 1898.

Dragi prijatelju.

Učelo se mi negdje i čudilo na mjestu. Vam se tako lako ne
gledim, mi njevaćete mi kada Vam rekne, da sam tako razustup
poznata govornica i neprikladna, da ista dopuštavam jednom dijelu
dvojih dužnosti odgovoriti. Danije samo to što sam razustup po
slavima ovde već i svaki čas moram da kada postojim, a jedan i naj
manji put dostatan je, da čovjeka za istu bolju nećena razbije i
mim neprobitni za rad. Iako ne mogu niti ti krivo shvatiti,
kako se ja samo ovde na Vas obraćam, kada mislim ustati na Vas
kojom molbom, jer to bi bio ipak prevrnuti epizamu, a ako otoga, ja sam
po svom saku besom, morao d toga odgovora dobiti. Ne mogu dakle
zamisliti, ako i opet ne mogu na imo. i ist. ist. pa pokušati adrem
ovo me sve poveriti, čime Vam mislim ukazati, koj časak dragoci
noga vremena, koji bih svakako koristio za znanje i moglo upotrebiti.

U Novog Sada bio sam oborben govoriti na Vam cijepanju ako
su nekako zbiljaka brošure: Potonji i moral u hrvatskoj pri
govor Rukina pa se razbije, da što je i primiti. Ti je za Vas i nas
prijatelj da vidjeti čimjenica, kakvom duhom diše u nas oporok
i njegov nadahnuće. Nadam se, da Vam nisam nikakve nepriklad
besom već napisao čim je sam Vam bio nekako zbiljaka govor.

U konitka, što primateljje sastanak klancu, u novimata

Početak pisma Franka Potočnjaka od 19. ožujka 1898.

li, da budete dobri, te nas prijavite uredniku Politike, jer želimo svakako sudjelovati. Doći će gore jedan od našijeh suradnika, koji - jošte reći ne znamo. Kad budem ja na polasku u Rusiju, što će biti valjada prvih dana maja, gledaću svakako da se svrnem u Prag barem za jedan dan da Vas sa prijateljima pozdravim.

Gg. priredjivačem proslave 50 godišnjice narodnoga jezika poslao sam jedan mali sastavak pod naslovom: Slava "tekovine". Ako bi bilo moguće želio bih, da mi se taj sastavak kano mala brošurica posebno otštampa na boljem papiru u par stotina primjeraka. Slog će i onako biti iz spisa, što ga pripremaju priredjivači zabave, pa bi mene pri tom mogao zapasti samo trošak papira, broširanja i otpreme. Za to bih Vas lijepo molio za dobrotu, ako bi Vam moguće bilo i u tom me zadužiti.

U slučaju, da odbor toga ne bude mogao štampati, onda sam im pisao, neka rukopis predadu redakciji Novoga Doba, koje bi to moglo štampati s posebnom napomenom, da je bilo napisano za odbor i na njegovu prošnju. A i u tom slučaju želio bih svakako otisak u posebnu brošuricu na isti način.

Moglo bi se možda slučiti, da oblast zaplijeni štogod u tom sastavku. Za taj slučaj moglo bi biti u pripremi par stotina otisaka, koji bi mi se mogli poslati već unapred, da ne čekaju istom zaplijenu. Ja doduše ne znam što se u Pragu plijeni, jer mi smo ovdje već spokoreni ko tihi janjci, nu ako biste držali, da bi se takova eventualnost mogla dogoditi, onda Vas svakako molim za tu ljubav u opreznosti ili opreznost u ljubavi.

Rukopis poslao sam na adresu g. Vodvaške.

Kada se sastanemo u Pragu kazaćete mi, kako ste sa Narodnom Misli zadovoljni, a svakako bih Vas lijepo molio, da mi dadete već sad do znanja što biste našli da se mora bud popraviti, bud odstraniti, bud promijeniti ili dodati.

Iz Praga baš nam se niko neće da javlja. Izgleda da tamo Narodna Misao niti ne ima prijatelja. Znamo doduše da su naši prijatelji zabavljeni Novim Dobom, nu kratki dopisi o odnošaji-

ma u Češkoj, Moravskoj, Šleskoj i Slovačkoj nebi bilo baš nikakvo umorstvo za nikoga. U Pragu imade toliko naših ljudi i prijatelja, da bismo morali u svakom broju imati po jedan dopis iz Praga, a kad tamo mi za nikoga i ne znamo. Pa da mi nismo Slaveni!

Za naredni broj Novoga Doba nastojaću poslati osvrt na zadnje zasjedanje sabora, koji valjada neće moći okončati u jednom broju.

Toliko za sada, jer sam vam već i onako sigurno dosadio, pa moleć Vas, da pozdravite sve prijatelje (prijatelju Živku i Heimrlu posebno negodovanje) srdačno Vas pozdravlja

Vaš vjerno odani Potočnjak

Putočnjakovo pismo sam na adresi g. Vodvanske.
Kada se sastanemo u Pragu kapaću mi, kako to za nas,
svakom čisti razroboj, a naravno bit Vas lično uvjet, da mi,
da se to žene i to biće nati da se mora biti pogariti; bit
spasiti, bit promijeniti i bit dobiti.
Iz Praga bit nam se niti da jašje. Zlatu da tamo
Karika činas niti, ne ima prijatelja. Znamo dobro da su
naši prijatelji sastajeni Novim Dobom, mi niti: Bogin, a ova
žajma u Českoj, Moravskoj, Šleskoj i Slovačkoj nebi bilo baš niti,
koje umorstvo za nikoga. U Pragu imade toliko naših ljudi i prijatelja,
da bismo morali u svakom broju imati po jedan dopis iz Praga, a kad tamo
mi za nikoga i ne znamo. Pa da mi nismo Slaveni.
Za naredni broj Novoga Doba nastojaću poslati osvrt na zadnje
zasjedanje sabora, koji valjada neće moći okončati u jednom broju.
Toliko za sada, jer sam vam već i onako sigurno dosadio,
pa moleć Vas, da pozdravite sve prijatelje (prijatelju Živku i Heimrlu
posebno negodovanje) srdačno Vas pozdravlja
Vaš vjerno odani Potočnjak

Završetak pisma Franka Potočnjaka od 19. ožujka 1898.

S. Pribičević – F. Hlaváčeku, oko 1898. [ćirilica]

Dragi prijatelju!

Šaljem Vam moju radnju, ako bude za upotrebu – oprostite, prije nijesam mogao. I ovako sam se žurio, te mi je i prijatelj Lorković pomogao prepisivati sastavak.

Molim Vas, da izvolite cijelu radnju u jednom broju štampati, jer bi se izgubio onaj utisak cjeline kad bi se na dva broja razdijelila, a taj utisak kod ovakve radnje mnogo odlučuje. Ujedno molim, da izvolite sami pripaziri na korekturu, dotično vodite korekturu, jer bi kod ove radnje najmanja pogreška smetala, a radnja će i onako izazvati buru, pa ne smije u njoj biti pogrešaka.

Ako se bude moralo vi izostavite koju drugu radnju, a ovu uvrstite u jedan broj.

Izvolite primiti srdačne pozdrave od Vašega SPribičevića.

NB Molim Vas, da izvolite poslati po jedan egzemplar "Novog Doba" svijem srpskim i hrvatskim novinama, a ujedno i veći broj egzemplara na Lorkovića, kako bi se mogao članak više čitati.

A. Radić – F. Hlaváčeku, Zagreb, 6.I.1899.

U Zagrebu 6/1 1899.

Visoko poštovani gospodine,

S obzirom na cijenjeno Vaše pismo od 29/XII.1899, što ste ga pisali prijatelju Poljaku, čast mi je javiti Vam i umoliti Vas ovo: Na jučerašnjem (9/1) dogovoru (na kojem je bio: Lorković, Krištof, Šašel, Poljak, Dr. Kantoci, Šrabec i ja) zaključeno je:

- 1) da list ("Narodni pokret") ima izlaziti i tiskati se u Pragu
- 2) U Pragu se obavlja a) samo korektura i ekspedicija; rukopisi se imaju poslati u Prag potpuno priređeni (t. j. i prepisani – ako treba); adrese abonenata imaju se u Zgbu napisati na omote i gotove poslati u Prag.
- 3) U Prag se šalju samo reklamacije, inače sve u Zgb.
- 4) List se ima tiskati kod Stivína (koji je tiskao "Hrv. Misao") i to radi toga, što se je njemu uredno plaćalo, pa ima više povjerenja.
- 5) Čim blagajnik bude imao 50 for. (jučer je imao 30 for.) ima odmah poslati Vama za tisak i poštarinu.

U svezi sa svim ovim liepo Vas molim, da budete tako dobri i požrtvovni, pa da primite odgovorno uredništvo. Ako nikako ne možete, molim Vas, javite mi odmah.

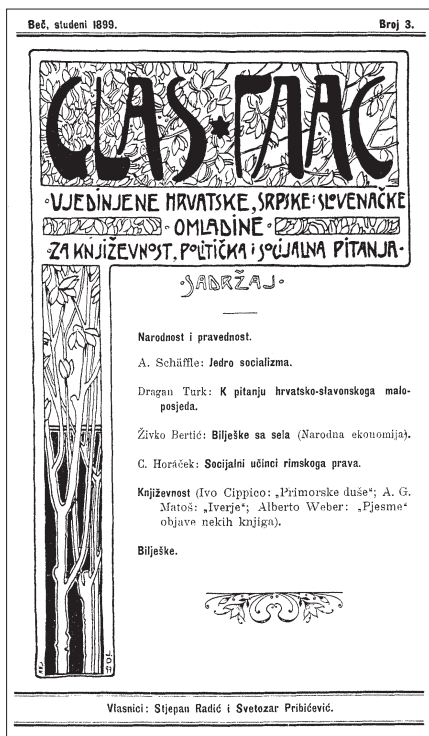
Što se tiče načina pisanja u listu, to Vam jamčim ja, da političkih invektiva ne će biti. U tom se posve slažem s Vašim mišljenjem.

U Zagrebu list ne može izlaziti, jer se ne smije pisati ni o odnošaju gospode (intelig., burokracije) prema narodu – a kamo li o čem drugom. Moleći Vas ovo ponovno zahvaljujem

vam u ime narodne naše stvari na dosadašnjoj Vašoj brizi i
žrtvama, pa Vam se preporučujem s osobitim poštovanjem

Dr. Ant. Radić (Palmotićeva ul. 22)

P. S. Molim Vas, da za 1. broj "Nar. pokreta" napišete referat o
Laichterovu romanu "Za pravdou". To moli Poljak. Dalje:
pobrinite se za slavenske članke. Napokon: upitajte Šajkovića:
dopušta li, da mu se ime napiše na list, da je izdavač i vlastnik
(s još drugih šestoricom). Isto pitajte Slovence: koji to hoće. AR

Naslovnica *Glasa ujedinjene hrvatske,
srpske i slovenačke omladine*

M. Šarić – F. Hlaváčeku, Zagreb, 15.IX.1899.

Milý přítelí!

Prosím Tě, abys byl tak laskav, a zaslal mi přednášky Masarykovy o národnostích. Doufám se, že mi to uděláš. Jenom zašli, jakmile dostavaš dopis, poněvadž je potřebuji nutně. Už jsem Tě davno chtěl prositi, kdě už víš, že musí něco zvláštního býty, kdy jsem až ja vzal pero do ruky. – Pozdrav ode Tvého přítele Milana Šarića.

Adr. M. Šarić

Kačiceva ul. br. 11

Zašli mi, prosím Tě, ihned, nutně potřebují.

1. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Banija [Karlovac] 10.X.1897.

Banija 10/10. 97.

Dragi redaktore!

Kako razabrah, priredio sam Vam sa svojim upisom više nepri-
lika nego sam mislio i trebao. Pomoći se tomu dakako više ne
može. Rijačku sam danas javio koje predmete neka još upiše
(on mi je naime poslao “seznam přednášek”¹). Ako bi još što
manjkalo, neka popuni sa dr. Ottom. – Vaše sam pismo od 28/9
dakako primio; inače se ne bi bio ni dao upisati, da mi ništa
nisu odgovorili. Ja ću svakako drugi semestar doći gore. Nego
iskaza o vojnoj dužnosti nemam. Ja sam naime ove godine bio
u Karlovcu na stavnji prvi put, ali me nisu uzeli u vojnike. Ne
znam, dakle gdje ću dobiti traženi iskaz. Sutra ću i to popitati
u kot. oblasti, možda će mi ondje dati kakav certifikat. Hvala
na svemu. Pozdravite mi moje sunarodnjake. Čujem da ste jako
mrk, dajte se razvedrite. Grlim Vas, Vaš Dragan.

2. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Karlovac 22.IX.1897.

Dragi redaktore!

Oprostite što Vam opet dosađujem s jednom molbom. Nu stvar
je za me vrlo važna, pa ne znam, na koga bih se mogao s većim
pouzdanjem obratiti nego li na Vas.

Ove posljednje godine (četvrte) svoga đakovanja na uni-
verzi htio bih, da ostavim zagrebačku univerzu pa da pođem na
prašku i to zato:

- 1) u Zagrebu moram gotovo svaki dan slušati predavanja (= sjediti kao drven kip u klupi i gledati profesoru u brk).
- 2) Od tih predavanja nemam nikakovu korist nego samo štetu, jer mi oduzimlju najbolji i najveći dio dana, kad bih mogao štogod naučiti (u večer ne učim niti čitam nikad radi očiju).

Radi toga sam nakanio poći na koju drugu univerzu (prašku) - nu za to nemam novaca.

Reći ćete, da i u Zagrebu trebam i trošim novac, pa da i u Pragu ne bih više potrošio nego i u Zagrebu osim putnoga troška. Jest, ja u Zagrebu trošim, ali u Zag. dobivam od univerzitetskoga fonda 100 for. na godinu, oprošten sam od školarine (50 for. na god.), i dobivam od potpornog đачkog društva oko 35 for. na god. dakle u svemu oko 185 for. na godinu. - Osim toga blizu mi je Karlovac (stoji me željeznica tour i retour 1 f. 50 n.) tako da sam svaki čas mogao “prešvindlati” i skočiti na nekoliko dana kući, pa sam znatnu svoticu prištedio na košti. Te pogodnosti otpadaju ako odem sa zagrebačke univerze.

Da pođem u Prag, stajalo bi me dakle kud i kamo više nego li u Zagrebu. Nu ja ne bih ni najmanje žalio taj trošak, da moji doma mogu smoći novaca, jer znadete i sami kako i zašto težim za Pragom.

Zato mi ne preostaje drugo negoli natrag u Zagreb ili se samo upisati u Prag, pa ako bi prilike dopuštale došao bih u Prag početkom drugoga semestra (što je manje vjerojatno), ako ne - ostao bih cijele godine kod kuće (što je većma vjerojatno). U ovom posljednjem slučaju ne bih više potrošio cijele godine nego na demisorij u Zgbu, 2 puta na školarinu u Pragu i upis u Pragu.

Sad je pitanje: mogu li biti upisan u Pragu, a da ne budem cijele godine u P; pače mogu li se i po drugomu dati u Pragu upisati i budem li dobio u P. apsolutorij, makar me Prag i ne vidi?!

Poljak i drugi “Pražani” uvjeravaju me, da je to moguće, jer da ni oni ne slušaju predavanja, da ni oni sami ne dižu potvrdu

frekventacije, već da to drugi čine mjesto njih, a Poljak me uvrava, da me može drugi i upisati.

Makar da znam, da oni to donekle i čine (osobito Mazzura i Korporić) ipak se ne mogu posve sigurno zanijeti za njihovo uvjeravanje. Jer uzmem li jedanput demisorij u Zagrebu, onda sam izgubio spomenute pogodnosti.

Zato Vas najljepše i prijateljski umoljavam, da mi najkasnije do 1. javite:

1) mogu li se dati u Prag upisati po drugom.

2) mogu li - ako sam upisan u Pragu a živim u Karlovcu biti posve siguran, da će mi se potvrditi frekventacija i da ću dobiti apsolutorij.

Ispite državne i druge pravit ću u Zagrebu.

Molim Vas, da se ne zlobite odviše na mene što Vam i opet dosađujem tim više što sam tako neotesan, da Vam se nijesam ni sa dvije riječi zahvalio za mnoge dokaze iskrene i bratske ljubavi, koju ste iskazali meni i mojim kolegama.

Poljak Vas pozdravlja po tisuć puta. Pozdravljajući Vas najtoplije i najiskrenije jesam vaš iskreni prijatelj i dužnik

Dragan Šašel pravnik
Karlovac (Banija) 22/9 97

3. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Banija 8.X.1897.

Banija 8/10 97

Dragi redaktore!

Danas mi stiže Vaša dopisnica. Nisam Vam odmah odgovorio, jer sam nakanio, da Vam odmah i dokumenta pošaljem. Nu baš 1. o. m. dođe brzoglas od bolesne sestre pa sam odmah morao po nju i tek kad je kući dopratih, mogao sam u Zagreb po

dokumenta. Nadam se, da su još za vremena stigla. Toliko sam Vam se morao ispričati, da me ne bi prekoralili s lijenosti. - Koliko bude novaca manjkalo neka mi Rijaček javi, a isto tako neka me on svojedobno obavijesti, da li sam oprošten od školarine ili ne; u potonjem slučaju neka me telegrafički obavijesti, da ih za vremena pribavim.

Iskreno Vas žalim, što se svakdan po 10 sati morate mučiti u kancelariji. Mene nekako sve strah hvata kad pomislim, da ću i ja doskora morati u kakovu kancelariju.

Rijaček mi je nedavno javio, da mu je Skočić predao račun-ske knjige, jer da se nema kada baviti sa administracijom lista (radi ispita). Kako sada treba novaca radi novih brojeva, svakako treba, da se dužnici pozovu, da isplate dug. Jer sada (bar ja tako držim) nemate u Pragu zgodnoga čovjeka za to, to mislim, da biste meni priposlali rač. knjige, pak bih ja pozvao pismeno sve dužnike. Ja bih pisma gotova priposlao u Prag, da ih od ondje razasijete. Jer ako se dužnici ne opomenu, sami se ne će sjetiti. Dakako da bih želio, da mi pripošaljete Vi ili koji od lanske redakcije formular za ta pisma.

A tko će novu administraciju i račune voditi, nije moja briga. Možda će to htjeti da preuzme Jelovšek. Za drugoga ne znam koji bi bio za to. Heimrl imao bi preuzeti sve one agende oko lista, koje je dosada imao Poljak. Bertića treba držati na uzdi u redakcionim stvarima, da ne bi opet bilješke á la ona o Kašneričinoj gostioni došla u list. Dogovorit ću se sa redakcijom zagrebačke "Nade", da se naš list više raširi med srednjoškolskim đaštvo. U opće treba, da veću kolportažu za list razvijemo.

Želio bih nadalje da se blagajna lista točnije vodi a tako isto i revizija. Tako smo se ove godine sastali u Zagrebu, da se porazgovorimo o listu, a nismo ni znali kako stoji s novcima.

U opće bih želio, da nastupi red i što se tiče sadržaja lista (radnja) i što se tiče blagajne lista, da ne bude onoga životarenja od broja do broja.

Sa Šarićem sam bio u Zagrebu. On sprema nekakovu radnju. Za njega je sad aktuelno pitanje: od šta živjeti? Dva su puta. Jedan sarađivati kod listova "Obzora", "Vijenca", "Prosvjete" i ujedno zapisati se na pravo; drugi je put služba; ali u službi kao Šarić ne može ostati dugo (najdulje do izbora). Potanje smo se o tom imali porazgovoriti drugi dan (6) na kolodvoru, ali on nije došao. Bit će da je nanjušio, da ga zagrebačka policija traži, pa se je sam maknuo ili su ga uapsili i otjerali iz Zagreba (on je naime na neizvjesno vrijeme izagnan iz metropole - nepoštenja). U ostalom Lorković će se popitati za Šarića, pa ga neka Heimrl iz Praga a Lorković iz Zagreba podbode, da nastavi članke o literaturi.

Čestini sam prilično priviknuo. Pomnivo sam pročitao "Českou otázkou" i "Naše nynější krise". Danas ću početi da čitam od Krejčija: Dnešní otázka mravní. Sada već mnogo bolje i brže ide. Smeta me nešto što nemam potpunog rječnika češko-hrv. U opće držim, da bi kod nas trebalo misliti o tom, da se izdadu potpuni rječnici slav. jezika za Hrvate. To bi imao biti početak našega slavenstva. - Dakako, da Poljak nije imao posla sa svojim ispitom, bili bismo zajedno čitali češki, nego sada kad se vrati imat ćemo češće "češki sat". Najlakše čitam Masaryka, drugi imadu teži stil. - I ostale sam knjige prilično pregledao. Havlíčkova polemika sa onim popom moravskim pisana je dosta južnjački. Njegove nazore o celibatu potpunoma usvajam. Mi imamo iz g. 1848 od svećenika i pisca Pavla Štoosa lijepu knjigu, kojom se obara na celibat, a rekao bih mnogo stvarnije nego Havlíček itd.

"Čas" mi se vrlo sviđa. Vijesti o nama vrlo su mršave (= nikakove) izuzev Vaša tri članka. Mislim, da bi naši ljudi koji su u Pragu, imali koji put napisati koju noticu o našem javnom životu u kojem valjanom češkom listu itd.

Držim, da ne bi bilo zgorega, kad bi se spravljali ovi listovi, koji dolaze u zamjenu za naš list, a sadržavaju takovih stvari, koje bi po vremenu mogle nama ovdje koristiti. Možda bi Jelovšek to htio preuzeti i urediti arkiv (!). Možda bi bilo

dobro, da koji od nove redakcije (Heimrl ili Korporić) piše dr. Radiću, možda bi on htio štogod napisati za list. Kako znate valjda ostavio je službu pa je sad "literat".

Poljaku poručuje njegova mama ovo: bila je u dr. Mazzure, koji nije znao za nikakovu potporu. Istom o podne kad je došao mladi Mazzura, mogla se je s njim na toliko sporazumjeti, da će dobiti nešto novaca u ime ispita i za potrošak. Koliko, to joj nije rekao. Nasmijat će se Frico kad mu bude mama pripovijedala cijeli taj "stikele" sa starim Mazzurom. Valjda mu je već Leo poslao novaca i javio štogod, u protivnom slučaju neka odmah piše mladomu Mazzuri. Ako ne dobi iz Zagreba toliko novaca, koliko mu bude potrebno za upis i školarinu u Beču, neka se kani svoje osnove, jer mu ona apsolutno ne može da plaća eventualne nove dugove.

Za sada imam dosta čeških knjiga za čitanje. Tek molio bih Vas, da gledate, da nam (Poljaku i meni) makar 8 dana kasnije nova administracija šalje amo "Čas" i "Samostatnost".

Drugi semestar sigurno dokoturati ću se do Vas ako ne na više, a ono bar na mjesec dana.

Neka Frico brzojavno objavi uspjeh svoga ispita, jer su njegovi doma kao na iglama.

Želeći Vam dobro zdravlje i mnogo dobre volje jesam Vaš odani prijatelj

Dragan Šašel

4. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Banija 12.XI.1897.

Dragi prijatelju!

Jučer mi je stigla Vaša dopisnica. Nemam Vam baš o čem pisati. Radi ravnanja, spominjem, da ću 20. poslati 10 for. za list. Svakako list neka izađe 1. prosinca, jer 10. pr. đaci već odlaze

s univerza a vraćaju se tek poslije 15. siječnja (ledna) pa bi tim list znatno štetovao odmah kod prvih brojeva. Držite na uzdi Heimrla i ostale da ne bi predugo božicevali pa da se bar 2. broj u redu pošalje u svijet. Na Lorkovića sam ljut. Odviše se je “počivao”. Nekoliko je stvari preuzeo za I. broj, a onamo tek jedan članak i to kada? Ne ću ni da spominjem Korporića, a tek Šarić...? Tih ljudi naprosto ne razumijem. Da Vi ne urgirate, ne znam kako bi bilo. I Srbi u Zagrebu mogli bi štogod napisati. Za to Vam se je Poljak odužio dobro.

Opozicije - Marušić, Rijaček - Wodvařka - mislim - da se odviše ne bojite (!). - Za Rijaćeka bi se Vi i ja složili. Upoznao sam ga dovoljno ovdje. Bit će poslušan i uslužan, kad stupi u život (= službu državnu). Očekujem u I. broju od Vas kakovu radnju (uz programni članak), barem kratku. Svakako Vi ili Heimrl napišite članak o radničkoj akademiji, članak o znamenovanju i djelatnosti “Všehrdá”² (prvo bi bilo za radnike - drugo za đake, pravnike). Za to ne trebate velikih priprava. Ne bi škodila koja vijest o životu češkog studentstva. - Heimrl bi mogao napisati članak, koji bi se bavio predmetom Perićeve interpelacije u Beču.

Da li pomišljate na biblioteku uz list?? Ja sam za “Novi smjer”, a ne “novo doba”.

Heimrl - odgovor Tresiću!!

Vaš Šašo

Banija 12/XI.97.
zamjenjujući učitelj češtine (!!)

5. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Banija [Karlovac] 5.XII.1897.

Banija 5/XII 97.

Dragi prijatelju!

Drago mi je da sam pogodio dobar čas. – Kad mi je stiglo danas Vaše pismo bilo je malo ne gotovo pismo za Živana. No kako mi ono javiste za nj i za Zindla nisam siguran da li je Živan kod kuće ili možda gdje drugdje “smješten”. Sigurnosti radi javljam Vam, da sam Živanu otposlao pismo sa mnogim adresama, koje, nema li njega kod kuće (u stanu), otvorite prije nego se list počne razošiljat. Ostalo u Živanovu pismu. S prijateljskim pozdravom Vaš Šašel.

Što “naši” tancmajstori i koncertaši?!!

Držanje Čeha kod nas svuda najsimpatičnije pozdravljamo. Nazdar!

6. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Karlovac 3.I.1898.

Karlovac (Banija) 3.I.98.

Dragi Franta!

Samo Ti se sa nekoliko riječi javljam. Uzrok zašto do sada niste primili izvještaja je jednostavno ovaj: Na sastanku (o kom će Vam Poljak opširno javiti) je zaključeno, da će u prvu meritornu sjednicu odbor pozvati i Poljaka pa da će onda on (jer on od odboraša najbolje pozna odnošaje u Pragu) izvijestiti Vas u Pragu i o sastanku i o tom koje biste poslove obavljali Vi koji ste u Pragu. Do te sjednice još nije došlo jer su odbornici razišli se kojekud, a to nijesmo znali do pred novo ljeto, kad no je Krištof slučajno u Karlovac došao, jer je Poljak svaki dan očekivao taj poziv. U utorak (danas) imala tek sjednica biti (kako je Krištof rekao) ali jučer dobismo kartu, da će istom u četvrtak skupiti se

odbornici. Prema tomu ćete valjda u nedjelju ili ponedjeljak dobiti detaljan izvještaj. Nepojmljivo je kako ste mogli zaključivati, da se iz Zgba može samo naprćivati Pragu “neugodne poslove”. Isto bar dade se jasno razabrati iz Jelovškova pisma, što sam ga danas primio. A izbija iz njegova pisma, da ste Vi u Pragu cijelu situaciju shvatili kao Zgb bagateliše Prag, o čem Vas valjda ne trebam uvjeravati da ne stoji.

Gide se ne će štampat već kao prva knjiga ne iz obzira prema purgarima kako je to Jelovšku krivo javio Mika, nego iz obzira prema nama s onima i prema onoj misli, koja nas je vodila da izdajemo biblioteku. Kad bi se Gide izdao kao prva knjiga, ne bi se ni toliko pretplatnika našlo da se trošak štampanja namiri, jer bi u publike našao slab odziv. Posljedica bi bila da bi izišao svezak ili dva - a mi ostali u dugu i cijela biblioteka kvragu za možda 10 godina. Da se izbjegne ovakvim financijskim neprilikama za prvo vrijeme dok se ljudi malo priviknu na ozbiljno čitanje, odlučeno je izdavati knjige takove, koje ne će biti prevelike (Gide ima gotovo 400 str.) i opet sa takovim sadržajem, u kojem je publika koliko toliko verzirana. Isto je i sa Karamazovima. To su za početak preogromne stvari, riziko je prevelik. No zaključeno je još na sastanku, da će se te dvije knjige svakako izdati što prije možda već kao 2 knjiga, jer se i onako misli izdavati jedna knjiga strogo poučna a druga beletristična, pače možda i 2 biblioteke. Pošto se na sastanku nije moglo riješiti pitanje koja knjiga ima biti kao prvi svezak naše biblioteke, prepušteno je odboru. Spominjao se i Gaborg, ali nema prevodioca za ovoga i slične sjeverozapadnjake. Valjda će se Šarić latiti tog posla. Dotle ne razumijem kako može Mika i Jelovšek urgirati, da se ti pisci izdaju med prvim knjigama. Ne ćemo valjda prevoditi ko Harambašić iz njemačkog prijevoda.

Dakako da list ima biti što stvarniji i ozbiljniji, (što će nadam se i biti) ali opet zato se ne može zaključiti da može

izlaziti u Zgbu. To je apsolutno nemoguće, tim više što je Khuen naročito bio izjavio, da mora to slavoserpstvo u korenu ugušiti. Pa onda otkud kaucija, da ne spominjem, zaplijene i globe! Dakako ovako ozbiljne stvari ala Simfonije i Uvenulo lišće mogu i u Hrv. cenzuru proći. Zato će se u Zgbu priredit za Prag sve što bude samo moguće npr. omote s napisanim adresama dobivat ćete iz Zgba, novac će valjda (ja još to ne znam točno) dolaziti u Zgb itd. Dakako korekturu će morati obavljati Prag. Pa Vi sad gore imate i mladih, novih ljudi koji će pomagati npr. Prelog, Pacher i drugi. Pa i s novcima da ne bude više kubure kao dosada. Potanje o svemu od Poljaka. Kakav će biti odnošaj izmed praške i zagreb. redakcije, to ja Vam ne znam sad točno kazati. Razumije se da će Prag morati izdašno da Zgb ili bolje list podupire i perom barem prvo polugodište, jer baš Žan, Krištof imat će sad judicijelni rigoroz. Pače i toliko Vam mogu kazati da ni prvi broj ne bude mogao iziti bez Praga imenito Slovenaca. Zagreb. odbor, koji je ujedno i redakcija i koji ima sve ostale funkcije je samo vrhovni nadzornik i upravljač našega pokreta, nekaka naša egzekutiva. Ta egzekutiva trebat će baš za prvo vrijeme izdašne potpore od izvana a osobito iz Praga, jer će kasnije valjda Šarić i Banjanin stići u Zgb, a i Fugger dolazi II. poljeće. Redakciona soba u Zgbu ima biti pristupna i našim pristašama na univerzi, koji će tamo imati izobilja hrane u listovima koji će dolaziti u zamjenu, a ujedno ćete biti diskretna veza izmed “vlade” i “naroda” itd. itd. Na čelu lista imadu biti naznačeni vlasnici i urednici, da ne bude u publike krivog shvaćanja itd. U ostalom o svem potanje Poljak. Za list je upisano bilo zadnji dan sastanka 300 for. Revizija (Krištof i Kantoci), blagajnik (Šravec) garantuju energijom da će se i utjerati, a bit će prinosnika i više. U koliko se sjećam zapisao je dr. Marn 60 for. Belović sad koncipijent 36 f. Švrljuga 24, dr Radić 18,

Kantoci 15 f. Krištof 12 f. itd. najmanji je prinos 6 for. godišnje (Apotekar Košćec 12 f. itd.)

Toliko na brzu ruku na Vaše umirenje.

Pozdravljajući najljepše sve Vas i želeći Vam dobro zdravlje i još bolju “dobru” volju jesam

Tvoj i Vaš Dragan

Šarić i Živan bili na sastanku. Živan je upravo strašno napredovao. Lanjske sekature³ ne ostaše bez uspjeha. Ne biste ga upravo poznali. Kako on gospodine moj sad puno zna o Kukujevcima. Ide pače na svako općinsko sjelo itd. Na sastanku je mnogu zgodnu i praktičnu rekao. Bog ga poživio u to ime!

7. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Banija, Karlovac 18.I.1898.

Banija, Karlovac 18.I.1898.

Dragi prijatelju!

Samo ću Vam na kratko odgovoriti na Vaše pismo.

Rado konstatujem, da ste bar za nekoliko postotaka ublažili svoj gnjev. Nu neka Vas za sada barem to tješi što list, kojim Vi rukovodite, natkriljuje sve ostale novo izašle listove (a o starijima ne ću ni da govorim), makar se i ne diči “priznanim parima” “najvršnjih naših sila” itd. i makar dosada sama Praha radi. Uzmite npr. u ruke I. broj “Novoga Vijeka”, “Mladosti”, “Preporoda” pa ga isporedite npr. sa I. broj. našeg lista, pa ćete, nadam se, potvrditi što rekoh.

Sutra Poljak putuje u Zagreb, da se s omladincima porazgovori. Da Vam je omrznilo pisanje u Zgb i zagreb. “obećanja” posvema razumijem. Manjka nam svima urednosti. Da smo svi skupa na okupu bilo bi bolje po naš list. Poljak će vas zato o

Banija, Karlovac 18. I. 1898.

Dragi prijatelju!

Lamò ću Vam na kakvo odgovoriti na Vaše pismo.

Rado konstatujem, da ste bar za nekoliko postotaka ublažili svoj grijeh. Mi neka ž Vas za sada barem to tješi što je lič, kojim bi rukovo-
dite, natkrknuje sve ostale novo izdane listove (a o starima ne ću ni da govorim), makar se i ne diči, priznajući peruma "najvornijih naših sila" i makar dosada sama traha radi. Uzmite npr. u ruke I broj "Novoga Rika", "Mladost" "Preporata" pa ga uporedite npr. sa I broj. našeg lista, pa ćete nadati se, potvrditi što rekoh.

Lutra Poljak putuje u Zagreb, da se s mladincima razgovori. Da vam je omeknulo srcaje u želji i zagreb. obćajnja žonema razumijem. Manjka nam svima urednosti. Da smo svi okupili na okupu bilo bi bolje naše list. Poljak će ho za o zagreb. stvarima opiruću izvješt. das sam mu lijev broj vratio.

Uroci s broj. Nar. Nias mje dosada izišla taj se. To snija samo bo. gov. da župni. Makro catajvajući čini mi omeknuć ^{izgleda} gaudara to starini. Oti će da su sami vidjeli, da su preširoko živuli. Ispje će ovi smrii svakoga jednog našinog uatuzjala za Caraka. List će, kako mi dragi reče, izići doborazali kao Feduist, daska jedinstvoj nađidan, To je već famuluje. Na to su ušli već fup doci - pishedili bi u komunistah blaguzaje.

O Poljanjaka ne mislim najbolje. Tobliše o tom n. praz. Jamuž, vo p to čekate.

Što se treće prirova za prognanika izec. Jerbica za danas ne žnam drugo nego to, da mi je dobori gočas formular, da ga dam prejaviti, ¹⁰⁰⁰ i uzmim, ja će on te izvise razgledati put "odobule". Dobrošnje instrukcije o tom niva Poljak, ti ope ovake stvari: otajni i za buduću "razgovor" jini ji.

Početak pisma Dragana Šasela od 18. siječnja 1898.

zagreb. stvarima opširno izvijestiti. Dao sam mu lijep broj instrukcija.

Uzroci s kojih Nar. Misao nije dosada izišla taje se. To smiju samo "bogovi" da znaju. Ovakovo zatajivanje čini mi se smiješno i žalosno, jer zaudara po starim. Bit će da su sami uvidjeli, da su preširoko zinuli. Gdje će oni smoći svakoga tjedna valjanog materijala za 6 araka!? List će, kako mi Dragić reče, izići doskora, ali kao tjednik, dakle jedan broj na tjedan. To je već pametnije. Na to su morali već prije doći - prištedili bi si komadićak blamaže.

O Potočnjaku ne mislim najbolje. Poblize o tom u Pragu. Zanimljivo je to čeljade.

Što se tiče prinosa za "prognanike" spec. Bertića za danas ne znam drugo nego to, da mi je Lorković poslao formular, da ga dam prepisati, što sam i učinio, pa će on te pozive razaslati med "rodoljube". Podrobniju instrukciju o tom ima Poljak. U opće ovake stvari ostaju i za buduće "najgorućijim pitanjima" sviju nas. Zato bih želio, da o njima često razgovaramo a još češće razmišljamo.

Ja ću krenuti na put 30. o. mj. Uz put ću obaći sve Zagrepčane a mislim se i u Beču razgledati dan dva. 3. ili 4. veljače nadam se naći u Vašoj sredini. Ja ću sigurno toliko sabrati od svojih prinosnika, da ne ću trebati pripomoći od lista. Sam ću dakle moći plaćati stan. Jedino za februar ne garantujem, znatno me odsječe putni trošak. Od prvog veljače samo najmite stan za me. A da nemate odviše brige za novac, uredio sam stvar tako, da će Vam ovih dana stići od Dragića iz Pulja (Pula) 5 for. za mene, koje upotrebite za kaparu stana. Stan uzmite što jeftiniji, samo neka ne bude baš nezdrav i neka ima kanap ili divan (po mogućnosti u blizini ostalih kolega). Dakako da računam na 5 for. mjesečno iz Hûsova fonda, kojem ću taj dug za tri godine sigurno isplatiti. Zato, ako se na putu dulje zadržim a molbenicu treba ranije predati, molim Vas, da koji od kolega (Fugger) to mjesto mene učini, da ne zakasnim s molbenicom za februar.

Ponavljam opet svoju želju, da Vi spremite članak o “radničkoj akademiji u Pragu”, tako se nadajući, da ćete to jednom ipak učiniti. Vi tu stvar dobro poznajete - pa Vam ne će trebati mnogo vremena za nju. Naš koji ne bi mogao onako temeljito o toj stvari pisati kao Vi. Ovu molbu na Vas ponavljam tim većma što se s jedne strane spočituje “Novom Dobu”, da ga je ostavio prijašnji redaktor. Znam da ćete mi opet odgovoriti, da je lako u poslovcu diktovati, ali vjerujte taj me odgovor ne može zadovoljiti. Nadam se da ćete se ovaj put smilovati ili ispravnije uslišati moju molbu moju!

Drugi broj očekujem sutra.

Zahvaljujući Vam na dosadašnjoj Vašoj požrtvornosti i ljubavi što je iskazaste našim stvarima (listu) i nama molim Vas da i nadalje ne ostavljate svojih Hrvata, koji, uvjeravam Vas nikad ne će zaboraviti svog dobroga ali i uvijek iskrenoga Frante!

Pozdravlja Vas najsrdačnije i želi dobro zdravlje i uzstrpljivost s nemarnjacima do skora vidova Vaš odani

Dragan Šašel

[Dodano na vrh druge stranice pisma:]

U nedjelju se nadajte od Poljaka opširnu pismu i izvještaju iz Zgba.

8. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Karlovac (Banija) 24.I.1898.

Karlovac (Banija) 24.I.1898.

Dragi prijatelju!

Javiste mi, da o pripravama za 3. broj ide lijepo. Po tom moglo bi se dogoditi, da će 3. broj biti već posvema uređen kad gore dođem. Za slučaj da se to obistini (premda slabo vjerujem) javljam vam ovijem nekoliko stvari, naputaka, za koje bih vrlo želio, da ih slavno uredništvo uvaži.

Ponajprije, ako bude svaki mjesec izlazio po jedan broj, ne ćemo ih moći od ove god. izdati više nego 8 brojeva. A to nije u redu. Redakcija je istina toliko galantna, da svakom broju (dosa-da) domeće po jedan arak, ali pretplatnici (ne svi) zato haju i ne haju, oni hoće 10 brojeva, makar i po 2 arka. Ljetos treba izbjeći tome. Ima ih naime koji drže, da “malo” varamo obećavajući i uzimajući novac za 10 broj. a izdamo ih samo po 8.

U treći broj doći će 5 ili 6 nastavaka, Lorkovićeve radnja, Radić (Pariz) će sigurno što poslati možda (!?) će i Zgb štogod, Radić dr (?) ili koji po strani, pa onda možda i Praha bude štogod nova smogla, pa se meni čini, da bi se moglo skupiti ovaj put toliko materijala valjanoga, da bi se mogla ispuniti 3 ½ ili 4 arka, i to biste onda imali izdati kao 3 i 4 broj zajedno tim lakše što mislite otvorit “prijegled književni”. Na svaki način bude li toliko radnja ne propustite učiniti što svjetujem. Ne razumijem zašto ste tako rastrošljivi a 1. i 2. broj povećavate ga za jedan arak. Ta prva su 2 broja i onako najskuplja, bude li dosta novca može se to i kasnije učiniti.

Ne znam zašto neke članke štampate sitnijim slovima tako da si čovjek mora jako oči napinjati. Mislim da je probitačnije štediti oči nego papir. Zato bih Vam toplo preporučio, da sve članke (osim bilježaka i dopisa) štampate jednako velikim slovima.

Naslov II. broja mnogo je spretniji nego li onaj prvoga. Samo nešto mi je zazorno radi drugih (a ne radi mene). Zašto da je Novo Doba manjim slovima štampano nego npr. Ново Доба? Za to bi mislim imalo ime lista biti u ovom obliku s jednako velikim pismenima

Novo Doba   Ново Доба
Nova Doba

ostalo sve neka ostane kao što je u II. broju.

Novo Doba

НОВО ДОБА * NOVA DOBA

L I S T

sjedinjene hrvatske, srpske i slovenačke omladine

za politička, socijalna i književna pitanja.

— — — — —
Urednik i izdavač:

VICE ILJADICA-GRBEŠIĆ

(Godina 1.

U ZLATNOM PRAGU.

Tiskem B. Grunda a V. Svatoně, Kr. Vinohrady.

1898.

Naslovna stranica časopisa *Novo doba*

Ne mogu se nadiviti slavnoj redakciji kako je mogla na sebe primiti onu bilješku o “Mladosti”. Dakle sad koračamo upored sa Evropom. Nisam mislio, da je napredak tako jevtin. Nekoliko strana nadrljati pa eto stupaš ispod ruke s Franceskom itd. k napretku. Onaj koji je to napisao mogao je bar toliko junaštva imati da se potpiše barem šifrom, jer kako može cijela redakcija odgovarati za ovake gluposti, kake se nalaze u toj bilješci. To se svakako mora ispraviti u 3. broju. U opće ovake bilješke s kojima se načelno ne možemo složiti neka imadu šifre. Mi (t. j. naš narod) je još vrlo mlad, nije još ni počeo pravo živjeti, a Dežman misli, da se je već preživio kao možda on. Jednu već kritiku kontra imate, a stići će Vam i još koja, a redakcija neka pazi da se drugi put ne blamuje pa da bi bar za što? Dakako fašnjak je započeo...

Još je jedna stvar koja u našem listu ne bi smjela iziti a to je dopis Potočnjakov. Uzmite njega i prva dva članka, pa ćete vidjeti. Boga mi ne mogu se domisliti zašto ste dva puna lista dali za ovake bljezgarije. Očito je imponovao gospodin narodni zastupnik. A ovo popuštanje, gledanje kroz furte “autoritetima” tako zaudara po... Ili ste možda prisegli, da ćete od njega sve štampati? Duševno bogatstvo doktorovo mislim, da Vas nije baš očaralo, a još manje moralno bogatstvo (Poljakovo pismo). Kanim se spekulnata, neka беру lovorike za svoju glavu i slavu. Mi ostajemo svoji, inače će nas “obziri” tako sputati, da - (Lorković siromah već se kobaca...)... -

I prema Iljadici bili ste odviše dobrotivi. Da se je njegov članak u 2. broju smanjio za 3/4 ajde de, ali ovako puno riječi - a malo misli. Šta ćemo. Licentia poetica!!!

Živanova radnja čini se da nije dosta izgladnena i zaobljena... Zato mu pegaza malo zauzdajte.

Za “rane” Nr. 1. znali smo i otprije. Kakove će biti ostale - vidit ćemo.

Članak Tobolkin čini mi se prekratak za naše ljude. Dakako to je tek početak ali iz ovoga će naši ljudi slabo razumjeti češki preporod; to je ekscerpt koji ima vrijednost samo za onoga koji tu stvar podrobnije pozna. - Ostale stvari su vrlo dobre i nekako zastiru onu golotinju koja viri npr. iz dopisa zagrebačkog. Inače je II. broj jedan od najboljih. Poljak će valjda (!) poslati recenziju "Nove Nade" i "Preporoda". O Zagbu Vam ne znam drugo javiti nego što vam je Poljak javio. U četvrtak ću u Zgb, gdje ću ostati jedan dan, da izvršim stvari, koje mi naložite, pa ću Vam odmah javiti kako je. U subotu ću biti u Beču, potražiti ću Riznera. U Prag ću valjda stići 1/II. po podne ili na večer. U ostalom javit ću već kojemu. 3 i 4 dobro bi bilo već i radi toga izdati tu, što će nam sigurno uskratiti postdebit. Želeći Vam dobar uspjeh kod trećeg i četvrtog broja najsrdacnije Vas pozdravljam i kličem do vidova u Pragu

Vaš Šašel

9. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Zagreb 17.VII.1898.

Zgb 17/VII.98.

Dragi Franta!

Veseli me što nisi zaboravio na me (to je samo onako rečeno). Jučer sam bio u šumi pa nisam dospio da Ti što odgovorim. Danas sam došao amo gdje sam se sastao sa Stipom. Sad po podne idemo do Krištofa na imanje. Ovdje je Stipa već dva dana konferovao sa onima oko N. M. (dakako s P. ne). Sutra se vratimo bit će konačni zaključni sastanak za buduću godinu (osnova rada itd.). Potanje ću Ti o svemu pisati iz Karlovca kamo se sutra navečer vraćam sa Stipom. Ako se Ilj. ne primiri, imat ćete novu nepriliku, jednu više, nu valjda ćete nekog naći da statira (makar

koji iz podruma Didolićeva). Osobito je Stipu ovdje zadovoljio Pribičević. “Narod” je sav za “Da se razumijemo”. Teško očekujem N. D. i češke listove za koje ću Fugeru pisati. Oni su mi jedina naslada uz inače gorku pilulu - skripta. Dostojna više.

Tvoj Dragan

10. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Karlovac (Banija)
21.VII.1898.

Karlovac (Banija) 21/7 98.

Dragi Franta!

O tom kako je sve bilo u Beču bit će da je nešto javio Poljak, a ako nije ništa, evo samo tri fakta:

- 1). na bodenkulturi i na tehnici imade ljudi (svega skupa ih je 20) koji si sami dade račun o svima našim potrebama te je po tom i naš list i drugovanje s našim ljudima samo viši stepen njihova razvoja. To su ljudi svoji a po tom i naši. Ističem Slovenca Šegu i Srbina Sedlanića.
- 2). Đaštvo bez razlike Beča se zasitilo i svi počinju već razabirati, da je Beč i za Nijemce a pogotovo za nas Slavene moralna kaljuža i duševna klaonica. Te prema tomu naš apel, da mladež ostavlja Beč dolazi u najzgodniji čas.
- 3). U svih se mlađih ljudi opaža živo zanimanje za pitanja gospodarska i socijalna a po sudu “starih kuća” mladi su neprispodobivo marljiviji od njih. Toliko za Beč. Ima ih koji me uvjeravaju da je tako i u Gracu.

Kako je u Zgbu o tom ja sam ne mogu da sudim, ali iz razgovora s Marjanovićem, jednim od urednika Nove Nade razabrah, da u srednjim školama vlada duh, koji bismo mogli naz-

vati realizmom u politici, a slobodnim stvaranjem u literaturi. Prvo bi se moglo izroditi u oportunizam (vulgo madžaronstvo) a drugo u dekadentstvo i senzacionalizam, kad u tih mladih ljudi ne bi bio izvanredno jak osjećaj poštenja i već sada prilično razvita težnja iskrenoga zbliženja sa širokim slojevima društva (naroda). To poštenje i taj demokratizam zadržat će, mislim, i tu generaciju na pravom putu.

S Korporićem najviše sam govorio o češko-hrvat. i ruskohrv. rječniku. On ne dangubi a ostavio sam mu nekoliko franc. knjiga, koje će ga malo razvedriti. Kako su prilike oko njega vrlo nepovoljne Sveto čuva još uvijek i dosta volje za rad i dosta nade u uspjeh. Snuje u Bosnu i to ozbiljno i stvarno. Zanima se posebice za financije.

S Hajmrlom se još nisam sastao, ali ću za koji tjedan k njemu, da malo počinem, da koju knjigu u miru pročitam. Zato sam u Križevcima gdje njega nije bilo 14. o. m. “otkrio” 3 nova čovjeka dotično oni meni otkriše prilike na križevačkoj “akademiji”.

Glavni razgovori i glavni rezultati postignuti su u Zgbu gdje sam se ja jednostavno sklonio kod brata, kamo su dolazili ostali “preznameniti i preodlični ljudi”. Kod prva tri razgovora (prvi je trajao od 9 na večer do 2 ½ u jutro) bili su Pribičević, Banjanin, Žan i oba brata Radića. Kod posljednjega u Maksimiru bio je Dimović, Kantoci (Dr filozofije, moj kolega od I. razreda, sveučilišni pisar u biblioteci i poštteni Zagorac itd. itd.), pisac ovih redaka, njihov diktovalec i neki kako visoki tako i duboki Drganc (Nijemci su mu sve vokale pojeli). Između prva tri razgovora i posljednjeg dogovora u Maksimiru pada historijski boravak u Pristavi, imanju (bez navodnika!) Krištofovu, kamo se otputiše dva gornja pošljednja, oba Radića a na koncu i Lorković. Rezultat svoj toj izmjeni misli kojoj se bila primiješala srećom samo jedanput i mala izmjena malo prežestokih osjećaja izmed oba Radića, jest ovaj:

- 1) od nove godine izlazit će svega tri lista i to:

a) jedna smotra (Novo Doba) sa izrazitom i glavnim svrhom, da skupi u dvije godine potrebnu građu za politički naš program. Taj će program biti knjiga (nipošto kaki formular) u kojoj ćemo podati svoje mišljenje o svima pitanjima narodne politike (narodnoga života) uz način i sredstva, kako da se ta pitanja riješe. Mi naime definovamo politički program ovako: politički je (narodni) program skup svega znanja i razumijevanja kojim narodni političari riješavaju u jednu ruku sva pitanja unutrašnjega narodnoga života, a u drugu ruku određuju odnošaj bilo cijele narodne cjeline bilo jednoga narodnoga područja prema ostalim narodnim područjima. A politička stranka to su ljudi, koji imajući to znanje i razumijevanje rade o tom, da se pitanja unutrašnje i izvanjske politike u istinu i riješe prirodnim razvojem narodnih sila i ako je moguće s pomoću srodnih (po mišljenju) međunarodnih faktora. Kod prve "definicije" treba dodati ovo: skup znanja i razumijevanja s pomoću kojega političar i u opće građanin umije razlučiti narodne osobine od tuđih utjecaja i naći sredstva da se narodne osobine uzdrže i razviju a tuđi štetni utjecaj zapriječi.

Građu za program crpsti će smotra iz narodnoga života (Zbornik akademjski otvara široko polje rada) i iz svjetske literature poimence iz češke, francuske, holandske (na njemačkim knjigama), pak engleske i ruske. Izgledat će to ovako: Prvi dio smotre donosi o tom (iz Zbornika) što narod misli o svom gospodarskom položaju, o upravi, sudovima, školi itd. jer akademjski Zbornik za narodni život, kako je sada uređivan, u istinu je dokumentacioni izvor narodnoga mišljenja. U drugom dijelu bit će članci o tom, kako su porezni, upravni, školski itd. sistem riješili drugi narodi. Napokon će doći članci, koje nazvamo subjektivnima naime političke i literaturne kritike, [prek-

riženo: ocjene] prikazi knjiga, bilješke itd. Tu će revue uređivati ljudi koji barem svršše univerzu te nijesu više đaci. Štampat će se u Pragu a uređivati u Zgbu. Za sada su redaktori: [prekriženo: oba] dr. Radić, Pribičević, Banjanin, Žan, Franta.

b) Za sadašnju Narodnu Misao izrekosmo, da je bila preteška za one za koje je pisana: opsegom i sadržajem. Zato će se na polovicu smanjiti, a sve ono što u njoj donosi obilježje smotre, prijeći će u Novo Doba, dok će ona ostati jednostavnim tjednikom koji ima prvo poučavati srednji stalež o ustavnim i građanskim pravima, drugo, reagovati na zlokobni utjecaj strančarskih dnevnika, treće pokazivati gospodarske (praktične) rezultate jedinstvenoga rada med Hrv. i Srbima. Redakcija je uglavnom ista kao i kod smotre. Svrha je tjedniku upozorivati od vremena do vremena na rad oko smotre, na budući cjeloviti program i stvoriti publiku, koja će kad program za 2 ½ godine izide moći da razumije eventualni dnevnik (?!!) osnovan sa svrhom da program tumači, širi i brani.

c) Da cijeli taj rad ne bude u zraku treba već sada pripravljeni puk i to opet poukom o ustavnim i građanskim pravima njegovim, slogom priprostim i razumljivim. Zato će se izdavati pučki tjednik na dva listića male osmine za 1 krunu na godinu.

Članci za cijelu godinu imaju već gotovi biti do nove godine. Pisci su Pribičević, Banjanin, Živan i oba Radića (za sada). List nije ni informativno ni agitacijono glasilo nego je zapravo pučko poučno-politička knjižnica. Zvat će se list “političke novine za narod” [prekriženo: puk].

2). Do 15 [prekriženo: 18] decembra imade svatko poslati štogod kani napisati za koji god od tih listova a 18 se sastaju svi koji su sarađivali na Novom Dobu i

Narodnoj Misli dotično koji do 15/XII pošalju kaki članak na adresu Žanovu Medulićeva ul. 17a. Taj će sastanak riješiti Narodnu Misao protektorata Barčićeva a Potočnjak može ući u redakciju ako ne pođe pod “gostoljubivi krov” custodiae honestae (u opće valjda će P. ostat po strani)!

- 3). Mjesto sastanka glavnih pretplatnika Novog doba i Narodne Misli radit ćemo mi svi saradnici i pokretači na tom da svijesni pretplatnici postanu povjerenici i da nađemo takih pretplatnika koji bi plaćali (osim toga što pristaju) 10 for. godišnje te bi tim dobili pravo da budu na budućoj skupštini, koja će se držati od prilike druge [iznad: 1900] jeseni i koja bi imala konačno odrediti odnošaj našega pokreta prema sadašnjim strankama i odlučiti o tom imademo li mi svoju propagandu započeti dnevnikom (?!! opaska pisatelja) ili ćemo zadržati načelo: manje piši više zbori a najviše brate tvori.

Sredstva listovima bit će ujedinjene sile N. D. i N. M. Sva tri lista stojat će 5 for. Svaki za sebe I. 3 f. II. 2.50, III. 50 kraj. Potanja organizacija financijalna provest će se na prosi-načkom sastanku jer je postavljeno načelo ne gradi ražnja itd., dok ne vidimo valjane građe ne možemo govoriti o pumpanju. Da se ugnamo zaplijenama i kaukciji šampat ćemo oba lista ili u Čakovcu ili na Rijeci, a ideal nam je da pučki list bude izlazio u Čakovcu a građanski na Rijeci, jer narodna hrvatska svijest smatra te dvije točke tako ugroženima i tako važnima, da će mnogi i mnogi iskreni rodoljubi te listove podupirati već radi mjesta gdje izlaze. Još dvoje treba da istaknem.

I. Egzistencija nijednoga od nas ne smije biti vezana o ikoji taj list, prirodnom pošljedicom svega rada bit će bez sumnje to,

da će najvrsniji med nama moći u toj organizaciji naći jako uporište za svoj opstanak, ali tim se ne počinje jer ćemo dobitak bude li ga upotrebljavati isprva samo na to da listove proširujemo ili da im cijenu smanjujemo.

II. Važno je nadalje da smo mi na koncu konca odustali od toga da formulujemo svoj program jer smo toliko poštteni i razboriti (!?) da vidimo da ga nemamo u onom smislu kako sam ga malo više definovao, jer ideje nisu program ni težnje ni potrebe nego ideje koje sređuju potrebe i težnje koje nalaze sredstava t. j. intelekt zajedno s iskustvom i s voljom i — penžzi (s materijom). To sve stvara politički program to jest nacrt (plan) s troškovnikom. O tom bi više mogli kazati tehničari kao takovi i praktični gospodari kao onakovi.

Na koncu konca dakle mi smo se uvjerali jedan za sve i svi za jednoga i svi skupa međusobno da smo napredovali i po mnijenju pisatelja još jedna od prilike godina iznimnoga stanja po Krištof (staromu) vrijenja mošta bit će dovoljna, da od nas stvori elemente javnog mira i poretka, odnosno lajtiće (soudky) dobroga hrvatskoga vina na koje Tebe kakti takovoga ovim sa srcem gorućim od ljubavi i sjenom kapajućom od tinte onako pozivamo kako si Ti nas u Zlatnom Pragu primao a i opet češ primati ako Bog da svakoga hrvatskoga realistu a specijalno i posebice svoja dva

Puntara-realiste
[u zagradi rukom Hlaváčka dodano:]

Ilj.
Radić

Novi smjer ima korenja jakoga i debeloga tamo gdje čovjek ne bi mislio da je i kakova žilica. Takova dva korena za ovim našim stolom uz nas govoreće i pisuće slušajući pobožno i katkad kojom sasvim zgodnom prekidajući sjede i prevelike želje srca

svoga jezikom usta svojih neizraziti kadri nisu te za to potpisom svojim vlastoručnim prave pravcate ruke svoje ovdje potvrđuju da njihovo tijelo vrijedi (dotično ruka) Tvojoj duši i dotično glavi izraz udovoljenja poslati i pozivu se posjećanja pridružiti čitaj kako slijedi:

Štef Reichtherrer,
Drag. Drganc

Pozdravljamo cijelu redakciju, adm. i ekspediciju.

Želim da mi Fuger odnosno Rijaček pošalje

- 1) Rozhledy 11, 12, 13 itd. broj (prvi 10 su u Skoka)
- 2) Akademie 6. 7. 8. 10. itd (1-5, 9 su u Skoka)
- 3) Naše Doba ovo godište osim broja od února (taj je ovdje)
- 4) Čas 16. 17 itd, příloha 12 itd (ostalo ovdje)
- 5) Česká stráž 21. 25. 26 itd (1-20, 222, 23, 24 ovdje)
- 6) Literární Listy 14. 15 itd. (11. 12. 13 ovdje)
- 7) Česká škola 9, 10 itd (1-8 ovdje)
- 8) Hlás (slovenski ako ga ima redakcija)
- 9) brošuru lanjske skupštine pokrokovaca
- 10) Samostatnost cijeli ljetošnji tečaj. 18 i 25 broj imam
- 11) Čeští spisovatele a nár. dělnictvo!?

Inače imam ovdje samo Hlídku č. 6.

Ne mogu bez toga da živim. Hrv. ne čitam a ni nemam što. Inače učim. Stipa otišao u Zgb, a sutra ide u Trebarjevo, a odande će k Heimrlu u Moste p. Kapela kraj Belovara. Za sad drugo nemam pisati jer mi se puši glava od Stipina pripovijedanja. 5 sam ga dana slušao. Dskora javit ću se. Molim ih da mi pošalju češke listove!! Živili svi zajedno koji ste u Pragu.

Vaš i Tvoj Dragan

11. D. Šašel - F. Hlaváčeku, b. mj., b. dat.

Dragi prijatelju!

Primio sam obje Vaše dopisnice - jednu prije podne - drugu poslije podne. Kako me se je prva dojmila ne treba ni da Vam kazujem. Primivši prvu dopisnicu odmah sam sadržaj njen preposlao za Žana, Korporića, Šarića i Poljaka, pa im to i večeras šaljem, možda će ih trgnuti iz lijenosti i spremić kakovu radnju. Jedino Poljaku javljam i drugu dopisnicu. Zato ako Vam Šarić, Korporić ili Žan što god o tom uzpiše ne trebate im niti odgovoriti. Neka se i oni malko "preplaše".

Predlažem Vam, ako bi imali dobrotu, dopisnicom pozvati Pribečevića, da još za I. broj napiše svoju radnju (o autonomiji Srba u Hrv.). Možda će ga Vaš autoritet (dopustite taj izraz) ganuti. Inače će biti smiješno glasilo slov. hrv. i srp. omladine - bez Srba. Pa i radi pretplatnika Srba treba da bude barem jedan Srbin zastupan med radnicima I. broja. Inače će Srbi zazirati od lista kao što je bilo lane.

Oko 1/12 poslat ću opet najmanje 5 for, a oko 20/12 barem 10 for. A kad jednom izide broj I. bit će novaca kao blata.

Neka I. broj izide makar i koji dan kasnije, samo neka bude na mjestu.

Češki sam se već prilično uvježbao. Svaki dan čitam po malo. Rječnik sve manje trebam.

Što bi mi, da nemamo Vas!

Ostajte i nadalje našim mentorom i ne ostavljajte nas!

Po sto puta hvala Vam na trudu!

Najsrdacnije Vas pozdravlja

Dragan.

Danas sam pisao Brežanu već po treći put, da šalje novaca u Prag.

Napomene

- 1 češ. popis predmeta
- 2 Všeherd je bilo društvo čeških studenata prava. U broju 5 *Novog doba* (ožujak 1898.) izašao je tekst Jaroslava Salabe o djelatnosti Všeherda.
- 3 zanolvijetanje, dosađivanje

Predlažem ti, ako bi imali dobru
 dopisnicu poslati Gribičevića, da poš-
 ta I. broj napiše svoju radnju (o av-
 tonomiji Hrv. i Slav.). Možda će ga
 kas sutrašnje (dopisnik taj izraz)
 gurnuti. Inače će biti smiješno
 glasilo slov. hr. i sr. mladine
 — bez slova. Pa i radi predplatni-
 ka Hrv. treba da bude barem jedan
 Hrvat zastupan među radnicima I.
 broja. Inače će biti zapušteno i lista
 kao što je bila lani.

Ako je potat ču oti najmanje
 500, a ako 2000 forem 1000. A kad
 znamo sam misao dovesti na to što je
 jedan sam misao dovesti na to što je

jednom izide broj I. bit će novica kao
 blata

Neka I. broj izide makar i koji
 dan kasnije, samo neka bude na
 mjestu.

Čestiti sam se rei priklisu uvjestaš.
 Braki dan čitavi fo malo. Hrv. i sr.
 sve manje treba.

Što bi mi, da nevaisas kas?

Oti je i nadaj se našim mentorom
 i ne otaš gaje nas!

To što put krala sam na tih!

Napredak je jas for nasu
 Hrv. i sr.

Završetak nedatiranoga Šašelovog pisma

KAZALO OSOBNIH IMENA

- AMICIS, DE EDMONDO, tal. povjesničar književnosti - 131, 180
AMRUŠ, MILAN (1848.-1919.), političar; gradonačelnik Zagreba - 88, 98, 169
ANDRIĆ, NIKOLA (1867.-1942.), književnik i filolog - 175
ARNOLD, ĐURO (1854.-1941.), pjesnik, filozof i pedagog - 147
BAČIĆ - 158, 166
BADAJ, ALEKSANDAR (1858.-1937.), pravnik i političar - 31, 76
BADENI, KAZIMIERZ (1846.-1909.), grof, polj.-austr. političar - 140
BADOVINAC - 158
BALEY, JAROSLAV - 108-109
BANJANIN, JOVAN (1874.-1960.), političar i publicist; urednik *Novog Srbobrana* - 78, 85, 87, 91, 94, 126, 128, 132, 141-142, 162-164, 168, 173, 175, 178, 185, 203, 213, 215
BANJAVČIĆ, IVAN (1843.-1913.), odvjetnik i političar - 178
BARBOT, BOGDAN, student u Pragu - 8
BARČIĆ, ERAZMO (1830.-1913.), odvjetnik i političar - 138, 177, 216
BAŠAGIĆ, SAVFET-BEG (1870.-1934.), književnik, povjesničar i političar; predsjednik Bosanskog sabora - 62
BAUER, ANTUN (1856.-1937.), teolog; sveuč. profesor i rektor Sveučilišta u Zagrebu (1906.-1907.); zagrebački nadbiskup (1914.-1937.) - 147, 169
BEGOVIĆ, MILAN (1876.-1948.), književnik - 62
BELOVIĆ, JOSIP - 13, 91, 123, 133, 162, 168, 203
BERTIĆ, JAKOV, student u Pragu - 8
BERTIĆ, ŽIVAN (1875.-1938.) - 8, 12-13, 34, 36-41, 46, 48, 53, 57-58, 60-61, 76, 79-80, 91, 99, 102, 104-107, 126, 128, 133, 148, 152, 154-155, 157-159, 162-164, 167, 172-173, 176, 180, 182, 185, 189, 197, 201, 204, 206, 210, 215

- BOBAN, LJUBO (1933.-1994.), povjesničar - 18-19
BOŠNJAK - 159
BOŽIČEVIĆ, IVAN, student u Pragu - 8, 176
BRADANOVIĆ, ROKO, vlasnik vinarije u Pragu, dobrotvor hrvatskih studenata - 118, 124
BRESZTYENSZKY, ŠANDOR (Aleksandar) (1843.-1904.), pravnik, političar i sveuč. profesor - 80, 169
BREŽAN, M. - 137, 171, 219
BUDISAVLJEVIĆ, SRĐAN (1883.-1968.), političar i odvjetnik - 162-163, 173, 175, 178
BUJANOVIĆ - 147
BUKOVAC, VLAHO (1855.-1922.), slikar - 96
BURSÍK, STUDENT - 108, 125
CHALUPA, dr., direktor Arhiva Narodnog muzeja u Pragu - 19
CHALUPNÍČEK, FERDINAND, češ. publicist - 116
CIHLAR NEHAJEV, MILUTIN (1880.-1931.), književnik - 32, 44, 89, 91-92, 96
ĆIPIKO, IVO (1867.-1923.), književnik - 62
CVIJANOVIĆ - 178
CZINEZENK, mađaronski zastupnik - 89
DANKO, MIHOVIL (1876.-1950.), književnik - 162
DEBELJAK, LJUDEVIT, student u Pragu - 158
DERENČIN, MARIJAN (1863.-1908.), političar i književnik, istaknuti suradnik *Obzora* - 88, 138
DEŽMAN, MILIVOJ (1873.-1940.), liječnik i književnik; urednik *Obzora* - 23, 32, 96, 101, 134, 141, 158, 162-164, 170, 179, 210
DIDOLIĆ, TOMO - 99, 124, 212
DIMOVIĆ, DANILO (1875.-1950.), odvjetnik i političar; potpredsjednik Bosansko-hercegovačkog sabora - 78, 86-88, 91, 132, 141-142, 162, 173, 175, 178, 185, 213
DOBŽANSKI (DOBŽANSKI, DOBŽANSKY), IVO (1875.-1930.), novinar, književnik i prevoditelj; uređivao *Narodnu Obranu* (Osijek), *Hrvatski dnevnik* (Sarajevo), *Sarajevski list* i dr. - 8, 34, 67, 82
DOLAČKI, župnik u Dugoj Resi - 24

- DOSTAL, JOSIP, student u Pragu - 66, 102, 167
- DOSTOJEVSKI, FJODOR MIHAJLOVIČ (1821.-1881.), rus. književnik - 53
- DRAGIĆ, SLAVO, student; kasnije poznati stenograf i profesor
Trgovačke akademije u Zagrebu - 162, 206
- DRGANC, student - 91, 94, 158, 173, 176, 213
- DÜR, OSKAR (1877.-1913.), književnik i pedagog -
- DŽANIŠEV, rus. filozof - 65
- ETEL (ETTEL), DR. - 119, 122
- FRANK, JOSIP (1844.-1911.), odvjetnik, publicist i političar; osnivač
i vođa Čiste stranke prava - 66, 96, 98-99, 102
- FRANKO, IVAN (1856.-1916.), ukr. književnik i publicist - 67
- FRANJO JOSIP I. (1830.-1916.), austr. car i hrv.-ugarski kralj - 7
- FRIČ, KARLO, student u Pragu - 38
- FRIEDLER, češ. profesor - 125
- FUGGER, NIKOLA (u pismima često kao Mikola) - 11-13, 25, 27, 31,
80-81, 84, 91, 95, 98-99, 109, 154, 171-173, 175, 177, 202-
203, 206, 212, 218
- GALOVIĆ, župnik u Hlebinama - 109
- GARBORG, ARNE (1851.-1924.), norv. književnik - 202
- GIDE, ANDRÉ (1869.-1951.), franc. književnik - 202
- GJALSKI, KSAVER ŠANDOR (1854.-1935.), pravim imenom Ljubomir
Babić, književnik i političar - 62, 179
- GOGOLJ, NIKOLAJ (1809.-1852.), rus. književnik - 91
- GOJTAN, IVAN, advokatski koncipijent, potom odvjetnik - 89, 91-
92, 94
- GRBEŠIĆ, VICKO ILJADICA, student u Pragu; publicist - 95, 101, 179,
210
- GROSS, MIRJANA (1922.), povjesničarka - 19
- GROT, NIKOLAJ JAKOVLEVIČ (1852.-1899.), rus. filozof, sveuč. pro-
fesor u Odesi i Moskvi - 65
- GRUBER - 47, 113, 145
- GUBEC, MATIJA, pravim imenom Ambroz - vođa seljačke bune u
Hrvatskoj 1573. - 170
- HAJN, ANTONÍN (1868.-1949.), češ. novinar i političar; jedan od

- vođa omladinskoga naprednjačkog pokreta - 23, 102, 104
- HANĚL, JAROMIR (1847.-1910.), pravni povjesničar, sveuč. profesor u Zagrebu i Pragu - 166
- HARAMBAŠIĆ, AUGUST (1861.-1911.), odvjetnik, književnik i političar - 151, 202
- HAVLÍČEK BOROVSKÝ, KAREL (1821.-1856.), češ. preporoditelj, književnik i političar; suradnik F. Palackoga - 47, 131, 135, 188
- HEIMRL, FRANJO (Milanov otac) - 68
- HEIMRL, MILAN - 8, 14, 25-26, 30, 42, 48, 53, 58, 66, 76, 79, 91, 100-105, 109, 115-116, 118, 122, 133-134, 136, 139, 141, 144-145, 152, 159-160, 162-164, 168, 171-173, 180, 189, 197-200, 213, 218
- HELM - 66
- HERENČIĆ - 66-67
- HERMAN, grof - 76
- HORÁČEK, CIRIL - 42, 49, 117
- HRČIĆ, FRAN (1876.-1953.), ekonomist, književnik i publicist; studirao slavistiku u Zagrebu (izbačen 1895.), potom tehniku u Beču i trgovačku akademiju u Pragu - 158, 162
- HRIBAR, IVAN, student u Pragu - 8
- HUBIČEK - 105, 108
- IBLER, JANKO (1862.-1926.), novinar i književnik, urednik *Narodnih novina* - 81
- INHOF, BARTOL (1866.-1945.), knjiž. kritičar i publicist; otpušten iz nastavničke dužnosti jer je prikupljao pomoć isključenim studentima 1895. - 170
- IRELAND - 135
- IVANČIĆ, MARKO, student u Pragu - 8
- IVANOV - 145
- IVŠIĆ, SLAVO, trgovac u Slunju, pretplatnik - 101
- JAGIĆ, VATROSLAV (1838.-1923.), lingvist, sveuč. profesor u Odesi, Sankt Petersburgu, Berlinu i Beču - 41
- JAKUBEC, dr. - 113
- JANES - 49, 70

- JAVAND - 145
- JELOVŠEK, VLADIMIR - 14, 35, 38-41, 44, 56, 58, 60-61, 133, 158, 162-165, 180, 197-198, 202
- JURAJEVČIĆ, MILICA, pretplatnica - 102
- KALOUSEK, JOSEF (1838.-1915.), češ. povjesničar - 47
- KANTOCI, SLAVOLJUB - 173, 191, 203-204, 213
- KAPAROVIĆ, ANDRIJA, student u Pragu - 8
- KARADŽIĆ, VUK (1787.-1864.), srp. lingvist - 134
- KAŠPAR, JARO - 111-112, 115-116
- KHUEN-HÉDERVÁRY, GROF KÁROLY (Dragutin) (1849.-1918.), hrv. ban; ugarski ministar-predsjednik - 89, 140, 151, 203
- KISIĆ, VINKO (1879.-1927.), novinar i publicist, urednik *Narodnog lista* u Zadru (1900.-1918.) - 165-166
- KOERNER, dr. - 28
- KOMAROV, VISARION VISARIONOVIČ (1838.-1908.), rus. publicist i političar; poznat kao "general Komarov" - 122
- KORPORIĆ, SVETIMIR - 8, 11, 14, 23, 31, 37, 42, 53, 66, 6-69, 75, 91, 105, 134, 15-154, 160, 162-164, 171, 173, 180, 196, 199-200, 213, 219
- KOŠČEC, apotekar - 204
- KOSTIĆ, MILAN (1876.-1940.), političar i pravni pisac - 91, 132
- KOTVOUR, dr. - 111
- KOZARAC, JOSIP (1858.-1906.), književnik - 41, 62
- KRAJAČ, IVAN (1877.-1945.), odvjetnik i financijski stručnjak - 141, 173, 176
- KRANJČEVIĆ, SILVIJE STRAHIMIR (1865.-1908.), književnik; urednik sarajevske *Nade* - 62
- KREJČÍ, FRANTIŠEK VÁCLAV (1867.-1941.), češ. književnik, publicist i političar; po obrazovanju učitelj; član redakcije časopisa *Rozhledy* - 44, 71, 198
- KREŠIĆ, MILAN (1844.-1929.), ekonomist; profesor trgovačke škole u Zagrebu; urednik stručnih listova i tajnik Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu - 126
- KRIŠTOF, MILAN, posjednik; ekonomist i publicist; urednik

- Gospodarskog lista* u Zagrebu; student u Pragu - 38-39, 91, 94, 99, 126, 148, 152-154, 158, 162, 164, 168, 173, 176-177, 179, 191, 201, 203-204, 211, 213, 217
- KRIZMAN, BOGDAN, (1913.-1994.), povjesničar - 12
- KUBA, LUDVIK (1863.-1956.), češ. etnolog i slikar; priređivač zbirke *Slovanstvo ve svých zpěvech* - 36
- KUHAČ, FRANJO KSAVER (1834.-1911.), etnomuzikolog i glazbeni povjesničar - 81, 96
- KUSY, pretplatnik - 104
- LAICHTER, JAN (1858.-1946.), češ. izdavač i književnik - 192
- LAVELEYE, EMILE DE (1822.-1892.), belg. povjesničar i ekonomist - 36, 70
- LAZAREVIĆ, LAZA (1851.-1891.), srp. književnik - 63
- LEROY-BEAULIEU, ANATOL (1842.-1912.), franc. povjesničar; autor djela o slavenskim narodima - 131
- LESKOVAR, JANKO (1861.-1949.), književnik - 62
- LOISEAU, CHARLES, franc. publicist i diplomat - 89
- LORKOVIĆ, IVAN - 11, 14-15, 29, 33, 38-39, 42, 51, 53, 58, 71, 74, 78, 87, 91, 99, 101-102, 122, 142, 157, 159-165, 168, 170-171, 173, 176-179, 185, 190-191, 198, 200, 206, 208, 210, 213
- MACHAR, JOSEF SVATOPLUK (1864.-1942.), češ. književnik, realist; Masarykov pristaša - 70
- MAJARON - 138, 142
- MANGJER (MANDJER), DUŠAN - 42, 101, 132
- MARJANOVIĆ, MILAN (1879.-1955.), publicist i književnik; studirao na trgovačkoj akademiji u Pragu - 32, 91, 212
- MARN, VLADIMIR - 91, 147, 162, 170, 179, 203
- MARUŠIĆ DAVIDOVIĆ, Filip - 200
- MASARYK, TOMAŠ GARRIGUE (1850.-1937.), češ. političar i sveučilišni profesor; prvi predsjednik Čehoslovačke Republike - 7, 11, 26, 42-43, 46-47, 53, 58, 62-63, 88, 102, 107, 117, 142, 164, 171-173, 180, 193, 198
- MATIĆ, dr. - 34
- MATIJEVIĆ - 177

- MATKOVIĆ, HRVOJE (1923.), povjesničar - 18
- MATOŠ, ANTUN GUSTAV (1873.-1914.), književnik i publicist - 62
- MAZZURA, LAV (1876.-1930.), odvjetnik; publicist i političar; sin Šime - 8, 132, 196, 199
- MAZZURA, ŠIME (1840.-1918.), odvjetnik, publicist i političar; jedan od osnivača i vođa Neodvisne narodne stranke; urednik *Obzora* - 88, 122, 154, 170, 199
- MEDAKOVIĆ, BOGDAN, političar; predsjednik Hrvatskog sabora - 177
- METELKA, MILAN, student u Pragu - 8, 67
- MIHAJLO OBRENOVIĆ, (1823.-1868.), srbijanski knez - 89
- MIHANOVIĆ, ANTUN (1796.-1861.), hrv. pjesnik i austr. diplomat - 67
- MIKŠIĆ, student - 158
- MILAN OBRENOVIĆ (1854.-1901.), srbijan. knez - 94
- MILČETIĆ, dr. - 170
- MILČINOVIĆ, ANDRIJA (1877.-1937.), književnik - 62, 82, 91, 96
- MILL, JOHN STUART (1806.-1873.), engl. filozof i ekonomist - 65
- MOMIROVIĆ - 123
- MONTI, LOVRO (1835.-1898.), političar, jedan od vođa Narodne stranke u Dalmaciji - 138, 142
- MÜLLER, dr., liječnik u Grazu - 53
- NAZOR, VLADIMIR (1876.-1949.), književnik - 62
- NERUDA, JAN (1834.-1891.), češ. književnik i novinar; na čelu književnog pokreta *majovaca* (prema časopisu *Maj*, 1858.) - 24, 47
- NEURETTEROVA, MARUŠA - 37, 61
- NIEDERLE - 27
- NIKOLA PETROVIĆ (1841.- 1921.), crnogor. vladar - 93
- NIKOLIĆ, N. - 176
- NODILO, NATKO (1834.-1912.), povjesničar - 138, 142
- NOVÁK - 71
- NOVAK, VJENCESLAV (1859.-1905.), književnik - 62
- NOVOTNY, pretplatnik - 104
- OSTOJIĆ, MATE (1862.-1929.), književnik i sakupljač narodnih pjesama - 158

OSTERMAN, STEVO - 162

Otto, Jan (1841.-1916.), češ. nakladnik, izdavač enciklopedije - 82, 108, 194

PACHER, VJEKOSLAV, student u Pragu - 203

PALACKÝ, FRANTIŠEK (1798.-1876.), češ. preporoditelj, povjesničar i političar - 47

PAPRATOVIĆ - 23

PASARIĆ, JOSIP (1860.-1937.), književnik i publicist; urednik *Obzora* - 41, 170

PAVLIČEK, HUGO, student u Pragu - 35, 49

PELAND - 38

PERIĆ, VIRGIL (1845.-1919.), političar i književnik - 200

PILAR, IVO (1874.-1933.), odvjetnik, publicist i političar - 96

PILAT, češ. ekonomist - 119-120

PIŠKULIĆ, hlebinski upravitelj - 109

PLANINSKI, TOMISLAV - 158

PLAVŠIĆ, DUŠAN (1875.-1965.), publicist i lik. kritičar; kolekcionar umjetnina; urednik *Mladosti* - 131

PODGORNIK, FRAN (1864.-1904.), slov. publicist; izdavač i urednik *Slovanskog sveta* u Beču (1888.-1899.) i *Slawisches Echo* (1900.-1904.) - 39-40

POLIĆ, LADISLAV (1874.-1927.), pravnik i politolog - 162

POLJAK, FRANJO - 8, 15, 40, 44, 66, 68-69, 74, 76, 91, 94, 101-102, 104-105, 107, 115, 123, 128, 132-134, 148, 154, 191-192, 195-201, 203-204, 206-207, 210-212, 219

PONGRAČIĆ - 158

POSAVAC - 34

POTOČNJAK, FRANKO - 15, 23, 33, 37, 43-44, 77-80, 84-88, 91, 94, 101-102, 132, 134, 138, 141-142, 148, 167, 169-170, 176-178, 206, 210-211, 216

PRELOG, MILAN (1879.-1931.), povjesničar; studirao i doktorirao u Pragu - 203

PRERADOVIĆ, PETAR (1818.-1872.), književnik i austr. general - 185

PRIBIČEVIĆ, SVETOZAR - 15, 41, 78, 85-89, 91, 93-94, 101, 126,

128, 132-133, 136-138, 178, 185, 212-213, 215, 219

PRPIĆ, VJEKOSLAV (1868.-1964.), trgovac u Krakovu i Lavovu; prijatelj i kum Stjepana Radića - 27, 31, 99

RADIĆ, ANTUN (1868.-1919.), etnograf, političar i publicist - 16, 53, 58, 78, 89, 91-94, 139, 147, 158-159, 162, 166, 168-170, 173, 176, 199, 203, 208, 213, 215

RADIĆ, MARIJA - 108, 159

RADIĆ, STJEPAN (1871.-1928.), političar i publicist; osnivač i vođa Hrvatske pučke seljačke stranke - 7, 9-12, 18, 26, 30, 32, 34-35, 38, 44-45, 47, 49-56, 58, 60-61, 63, 65-66, 69, 72, 74-75, 79-80, 84, 87-95, 100-101, 104, 108, 111, 115-116, 123, 130, 134, 137, 147-148, 151-153, 158-160, 164-166, 171, 177-179, 208, 211-213, 215, 218

RAJHERCER, student - 158

RATKOVIĆ, FRANJO, pretplatnik - 101

REISZNER (RIZNER) VALERIJEAN (1887.-1949.), kao student aktivan u naprednjačkim aktivnostima oko časopisa; diplomirao u Beču (1899.); kasnije sveuč. prof. građevine u Zagrebu i član JAZU - 158, 162-164, 171, 173, 176, 211

RIJAČEK, GUSTAV, student u Pragu - 96, 194, 197, 200, 218

RUŽIĆ, IVAN (1849.-1915.), odvjetnik, publicist i političar; nakon rascjepa u Stranci prava pokretač i urednik *Hrvatske domovine*, odnosno *Hrvatskog naroda* - 37, 53

SABIĆ, MARIN (1860.-1923.), književnik - 158

ŠAFRAN, JOSIP (1853.-1923.), župnik i pučki pisac - 102

ŠAJKOVIĆ, IVAN (1873.-1946.), srp. publicist i diplomat; student u Pragu - 31, 33, 48, 50-53, 57, 61, 77-79, 87, 91, 94, 157, 17, 192

ŠALDA, FRANTIŠEK XAVER (1867.-1937.), češ. književnik, kritičar i dramatičar - 164, 171, 173

ŠARIĆ, MILAN - 8, 16, 34, 38, 40, 53, 58, 62, 82, 91, 94, 99-100, 103-104, 134, 148, 157, 162, 167, 173, 176-177, 179, 182-183, 185, 198, 200, 202-204, 219

ŠASEL, DRAGUTIN - 16, 33, 39, 91, 93-95, 102, 105, 136-137, 141, 148, 158-159, 162, 165-167, 172-173, 175-176, 191

SCHÄFFLE, ALBERT - 70

- SCHIFFEROVA, GOSPODA - 35
SCHWARC, Fr., češ. bankovni stručnjak - 125
SEDLANIĆ - 212
SEGNOBEAU - 36
ŠEGO - 212
ŠEGVIĆ, KERUBIN ((1867.-1945.)), teolog i književnik - 158
ŠIDAK, JAROSLAV (1903.-1986.), povjesničar - 18-19
ŠIKUTRIĆ, JOSIP, student u Zagrebu i Pragu - 8
ŠILETIĆ, STJEPAN, student u Zagrebu i Pragu - 8, 66, 91
SKERLIĆ, JOVAN (1877.-1914.), srp. povjesničar književnosti - 143
SKOČIĆ, VLADIMIR, student u Pragu; liječnik - 101, 166, 197
SMIČIKLAS, TADIJA (1843.-1914.), povjesničar i političar - 122, 131, 170
SOKOLEV, urednik *Ruskih vjedomosti* - 67
ŠRABEC, student - 30, 99, 191, 203
STANISAVLJEVIĆ - 162
STANOEVIĆ, prof. - 126
STARČEVIĆ, ANTE (1823.-1896.), političar i publicist; osnivač i ideolog pravaštva - 81
ŠŤASNÝ, VLADISLAV, češ. povjesničar - 10
STEFANINI, ALOJZ - 98
STIPIĆ - 34, 40-41
STIVÍN, češ. tiskar - 191
ŠTROHAL - 158-159
STROSSMAYER, JOSIP JURAJ (1815.-1905.), biskup dakovačko-srijemski - 80, 89
ŠURMIN, ĐURO (1867.-1937.), književni povjesničar i sveuč. profesor; političar - 41
ŠVAJGER, DRAGUTIN, student u Pragu - 158, 164, 173
ŠVRLJUGA, IVAN, novinar - 203
TACHERA - 38
TAUŠANOVIĆ, KOSTA (1854.-1902.), srp. političar, jedan od vođa radikala - 79, 123, 138, 142, 177

- TOBOLKA, ZDEŇEK VÁCLAV (1874.-1951.), češ. povjesničar, knjižničar i političar; autor opsežne *Povijesti češkog naroda od 1848. do suvremenosti* - 23, 42, 171, 173, 211
- TOLSTOJ, LAV NIKOLAJEVIČ (1828.-1910.), rus. književnik - 67, 91
- TOMIĆ, student - 133
- TOPIĆ - 112-113
- TRESIĆ-PAVIČIĆ, ANTE (1867.-1949.), književnik i političar; zastupnik u Carevinskom vijeću - 53, 99, 158, 165, 179, 200
- TUCIĆ, SRDJAN (1873.-1940.), književnik - 62
- TURGENJEV, IVAN (1818.-1883.), rus. književnik - 26, 53
- TURK, DRAGUTIN, političar, jedan od osnivača Hrvatske pučke seljačke stranke - 37
- TUŠKAN, GRGA (1845.-1923.), odvjetnik i političar - 88, 102
- VELVARSKI - 100
- VEREŠČAGIN, VASILIJ VASILJEVIČ (1842.-1904.), rus. slikar - 145
- VESELINOVIĆ, JANKO (1862.-1905.), srp. književnik - 63
- VIESNER, pretplatnik - 104
- VIHODIL, AUGUST, ravnatelj Gospodarskog učilišta u Križevcima - 68-69, 103
- VIMPOŠEK, pretplatnik - 104
- VODVAŘKA, JANKO, student u Pragu - 188, 200
- VORŠAK - 89
- VRBANIĆ, FRAN (1847.-1909.), pravnik i političar, profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu - 103, 106
- VUJIĆ, MIHAILO (1853.-1913.), predsjednik srbijan. vlade - 54
- VUKOVIĆ - 177
- WILDER (VILDER), VEČESLAV (1878.-1961.), političar i publicist; jedan od osnivača Hrvatske napredne stranke - 122
- XERES DE LA MARAJA - v. Begović, Nikola
- ŽALUD - 102, 111
- ŽAN - 171, 203, 213, 215-216, 219
- ZINDL, FELIKS (SREČKO), student u Pragu - 133, 136, 145, 162, 171-173, 177, 201

Sadržaj

IZ OSTAVŠTINE FRANTIŠEKA HLAVÁČEKA. PRILOZI ZA POVIJEST HRVATSKE NAPREDNE OMLADINE*	7
O AUTORIMA DOPISA*	13
F. Hlaváček - B. Krizmanu Prag 25.XII.1972.	17
JOSIP BELOVIĆ – kut. 46, br. 1212	22
ŽIVAN BERTIĆ – kut. 46, br. 1213	23
1. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Zagreb 29.VII.1897.	23
2. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Bruck a.d. Leitha 24.VII.1897.	23
3. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Duga Resa 28.IV.1899.1	24
4. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Osijek 8.VII.1900.	25
5. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Osijek 8.VII.1900.	25
6. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Osijek 17.VII.[1900.]	27
7. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Osijek 25.VII.1900.	30
8. Ž. Bertić - F. Hlaváčeku, Zemun 17.IV.1902.	31
NIKOLA FUGGER – kut. 46, br. 1227	33
1. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [kolovoz 1898.]	33
2. N. Fugger - F. Hlaváčeku [kolovoz ili rujan 1898.]	34
3. N. Fugger - F. Hlaváčeku, b. mj., b. dat. [1898.]	35
4. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, ožujak 1899.]	36
5. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, 4.IV.1899.]	38
6. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, 26.IV.1899.]	38
7. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, 2.V.1899.]	38
8. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, 12.V.1899.]	39
9. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, 18.V.1899.]	39
10. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zagreb, 12.VI.1899.]	40
11. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun, 11.VIII.1899.]	40
12. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun, 13.XI.1899.]	41
13. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun, 31.XII.1899.]	41
14. N. Fugger - F. Hlaváčeku, Zemun, 11.I.1900.	42
15. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun, 24.II.1900.]	43
16. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun] 14.III.1900.	43

17. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun, 11.V.1900.]	45
18. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [Zemun, 21.VIII.1900.]	45
19. N. Fugger - F. Hlaváčeku, b. mj., b. dat. [1900.]	46
20. N. Fugger - F. Hlaváčeku, [proljeće 1900.]	47
21. Nikola Fugger - Františku Hlaváčeku, [1900.]	49
22. N. Fugger - F. Hlaváčeku, Zemun, 18.I.1901.	50
23. N. Fugger - F. Hlaváčeku, Zemun, 22.I.1901.	51
24. N. Fugger - F. Hlaváčeku, Zemun, 18.III.1901.	52
25. N. Fugger - F. Hlaváčeku, b. mj., 17.IV.1901.	53
26. N. Fugger - F. Hlaváčeku, Zemun, 25.V.1901.	54
27. N. Fugger - F. Hlaváčeku, Zemun, 13.X.1901.12	55
28. N. Fugger - F. Hlaváčeku, b. mj., b. dat. [1902]	56
29. N. Fugger - F. Hlaváčeku [oko 1902.]	57
31. Nikola Fugger - Františku Hlaváčeku [oko 1902.]	61
32. N. Fugger - F. Hlaváčeku, b. mj., b. dat. [1902.]	62
MILAN HEIMRL – kut. 46, br. 1234	65
1. M. Heimrl - F. Hlaváčeku, Prag 23.VI.1896.	65
2. M. Heimrl - F. Hlaváčeku, Mosti 19.X.1896.	68
3. M. Heimrl - F. Hlaváčeku, Mosti [jesen 1897.]	69
4. M. Heimrl - F. Hlaváčeku, Mosti 23.VIII.1899.	71
5. M. Heimrl - F. Hlaváčeku, Mosti 27.II.1900.	71
6. M. Heimrl - F. Hlaváčeku, Zagreb 14.IV.1902.	74
VLADIMIR JELOVŠEK – kut. 46, br. 1243	77
1. V. Jelovšek - F. Hlaváčeku, Zagreb 13.VIII.1898.	77
2. V. Jelovšek - F. Hlaváčeku, Zagreb 28.-29.VIII.1898.	83
3. V. Jelovšek - F. Hlaváčeku, Smíchov 6.VII.1899.	98
4. V. Jelovšek - F. Hlaváčeku, Zagreb 4.VIII.1899.	99
SVETIMIR KORPORIĆ – kut. 47, br. 1245	100
1. S. Korporić - F. Hlaváčeku, 4.VIII.1896.	100
2. S. Korporić - F. Hlaváčeku, bez mj., bez dat. [oko 1897.]	100
3. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebine 14.IV.1897.	101
4. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebine 13.V.1897.	103
5. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Drnje-Hlebine, 27.VI.1897.	105
6. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Ozalj, 31.VII.1897.5	105
7. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebine 4.X.1897.	106
8. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebine 11.I.1898.	108
9. S. Korporić - F. Hlaváčeku, [Drnje] 23.II.1899.	110
10. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Vinohrady, 25.V.1899.	110

11. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hamburg, 15.VI.1900.	111
12. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hamburg, 8.VII.1900.	113
13. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hamburg, 7.VIII.1900.	116
14. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hamburg, 17.IX.1900.	117
15. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebina, 15.X.1900.	118
16. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebina, 27.X.1900.	119
17. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebina, 9.XI.1900.	120
18. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Hlebina, 4.XII.1900.	123
19. S. Korporić - F. Hlaváčeku, bez mj., bez dat. [1901.]	125
20. S. Korporić - F. Hlaváčeku, Zagreb, 30.XII.1902.	126
IVAN LORKOVIĆ – kut. 47, br. 1257	128
1. I. Lorković - F. Hlaváčeku, Zagreb 7.VIII.1897.	128
2. I. Lorković - F. Hlaváčeku, Zagreb 20.IX.1897.	129
3. I. Lorković - F. Hlaváčeku, Zagreb 8.X.1897.	131
4. I. Lorković - F. Hlaváčeku, Zagreb 4.XI.1897.	135
5. I. Lorković - F. Hlaváčeku, Zagreb 24.XI.1897.	137
6. I. Lorković - F. Hlaváčeku, Zagreb 27.XI.1897.	138
7. I. Lorković - F. Hlaváčeku, Zagreb 2.XII.1897.	139
8. I. Lorković - F. Hlaváčeku, Zagreb 28.XII.1897.	141
9. I. Lorković - F. Hlaváčeku, Zagreb 9.I.1898.	143
10. I. Lorković - F. Hlaváčeku, Zagreb 10.IV.1898.	145
11. I. Lorković - F. Hlaváčeku, Zagreb, 25.IV.1900.	148
12. I. Lorković - F. Hlaváčeku, Osijek, 1.X.1902.	149
13. I. Lorković - F. Hlaváčeku, poslano iz Beča, 11.X.1902. ..	150
14. I. Lorković - F. Hlaváčeku, Osijek, 29.V.1904.	150
FRANJO POLJAK – kut. 47, br. 1275	157
1. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Banija [Karlovac] 25.VII.1897.	157
2. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Karlovac 15.VIII.1897.	159
3. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Banija 18.VIII.1897.	160
4. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Banija 27.IX.1897.	167
5. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Karlovac 11.XI.1897.	167
6. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Banija 22.XII.1897.	172
7. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Banija 27.XII.1897.	175
8. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Banija 21.I.1898.	175
9. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Vinohrady 5.V.1900.	180
10. F. Poljak - F. Hlaváčeku, Prag 27.I.1901.	181
FRANKO POTOČNJAK	182
1. F. Potočnjak - F. Hlaváčeku, Zagreb 27.X.1897.	182

2. F. Potočnjak - F. Hlaváčeku, Zagreb 6.XI.1897.	183
3. F. Potočnjak - F. Hlaváčeku, Zagreb 29.XII.1897.	184
4. F. Potočnjak - F. Hlaváčeku, Zagreb 19.III.1898.	186
SVETOZAR PRIBIĆEVIĆ – kut. 48, br. 1278	190
S. Pribićević – F. Hlaváčeku, oko 1898. [ćirilica]	190
ANTUN RADIĆ - kut. 50, br. 1318	191
A. Radić – F. Hlaváčeku, Zagreb, 6.I.1899.	191
MILAN ŠARIĆ - kut. 51, br. 1346	193
M. Šarić – F. Hlaváčeku, Zagreb, 15.IX.1899.	193
DRAGAN ŠAŠEL – kut. 51, br. 1347	194
1. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Banija [Karlovac] 10.X.1897.	194
2. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Karlovac 22.IX.1897.	194
3. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Banija 8.X.1897.	196
4. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Banija 12.XI.1897.	199
5. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Banija [Karlovac] 5.XII.1897.	201
6. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Karlovac 3.I.1898.	201
7. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Banija, Karlovac 18.I.1898.	204
8. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Karlovac (Banija) 24.I.1898.	207
9. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Zagreb 17.VII.1898.	211
10. D. Šašel - F. Hlaváčeku, Karlovac (Banija) 21.VII.1898. ...	212
11. D. Šašel - F. Hlaváčeku, b. mj., b. dat.	219
KAZALO OSOBNIH IMENA	221

